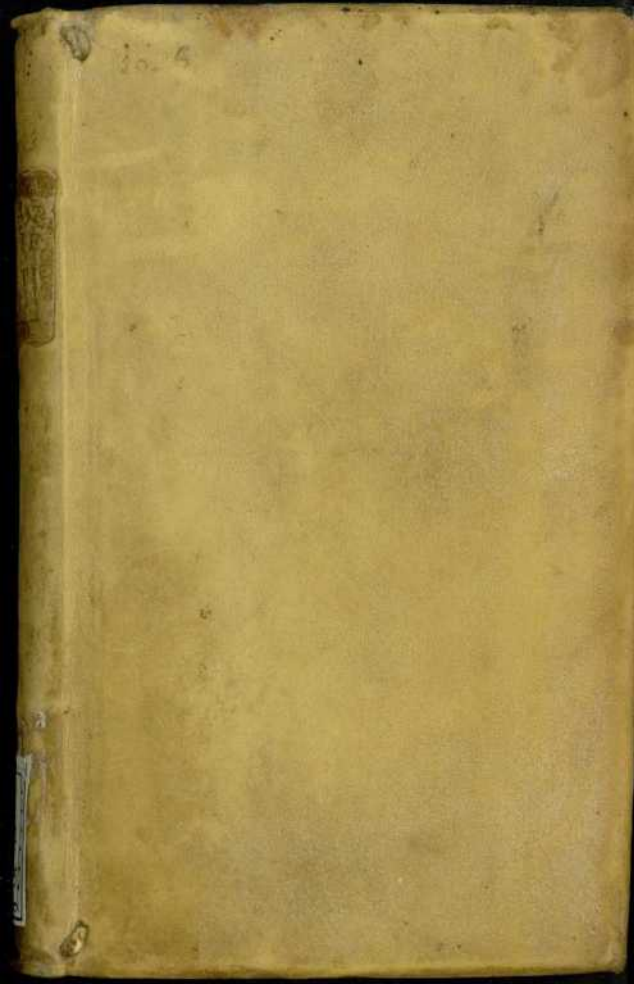
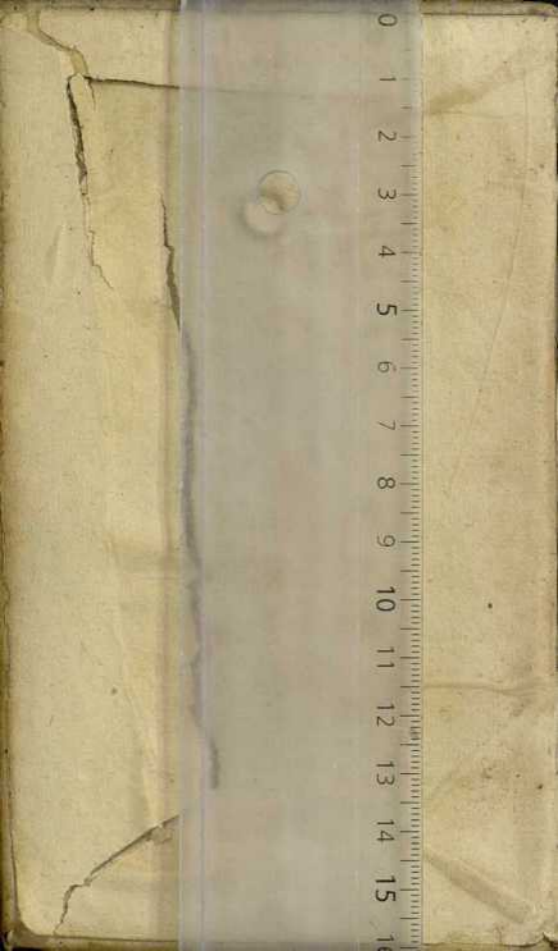

ANNÉE
BIBLIOTE
QUELLES
NO 3

A
47
275

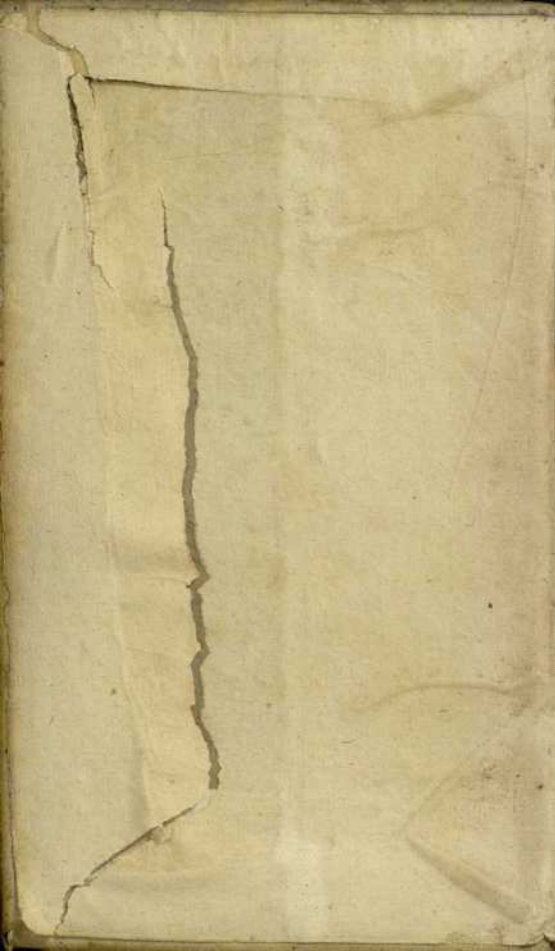
G-I-1

A081 Man

12

1-90

BIBLIOTECA NACIONAL DE CHINA	
Sala:	A
Estante:	47
Número:	275

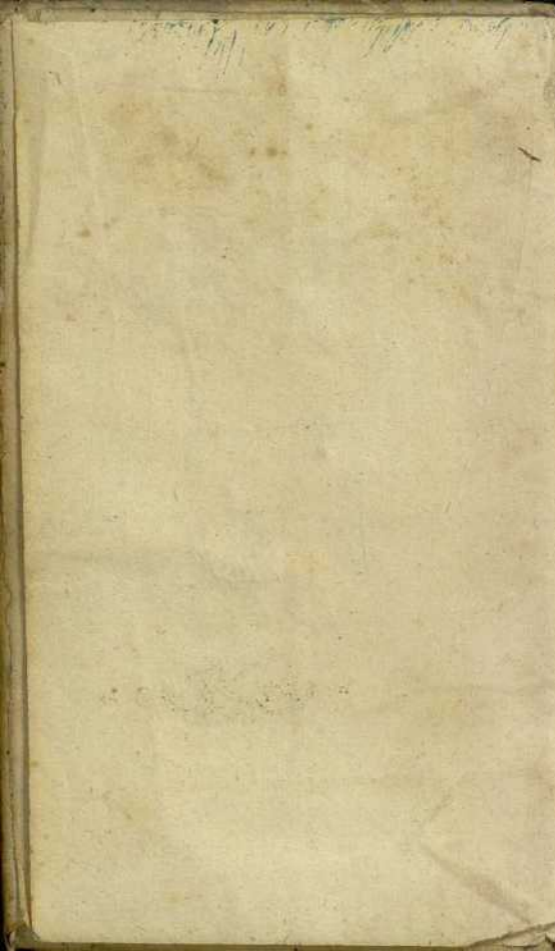
G-I-1

A081 Man

12

1-20

BIBLIOTECA NACIONAL CUBANA	
Sala:	A
Estante:	47
Número:	275

C.D. 081

FRANC. XAV. MANNHART
SOCIETATIS JESU SACERDOTIS

**BIBLIOTHECA
DOMESTICA**

**BONARUM ARTIUM
AC ERUDITIONIS
STUDIOSORUM USUI
INSTRUCTA ET APERTA.**

OPUS

**SECVLI NOSTRI STUDIIS AC MORIBUS
ACCOMMODATUM.**

TOMVLVS VIII.

**DE THEOLOGIA POSITIVA,
POLEMICA, ET MORALI.**

R
1325

SUPERIORUM PERMISSU.

AUGUSTÆ VINDELICORUM,
SUNTIBUS MATTHÆI RIEGER, BIRLJOF.
MDCCLXII.

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

BIBLIOTHECA

PUBLICA

BONARUM ARTIUM

ACADEMIAE

IN URBE ROMA

MDCCCXXXII

EX LIBRIS

FRANCISCAE

DE S. MARINO

~~1832~~

FRANCISCAE DE S. MARINO
EX LIBRIS

EPITOME

LIBRI XII.

DE

THEOLOGIA.

CAPUT I.

INDOLES, DOTES, AC VARIETAS THEOLOGICÆ.

§. I.

Natura illius.

I.

Theologia vastissima scientia est: ad eam pertinet S. Scripturæ, Conciliorum, Canonum, Patrum, & Ecclesiasticæ historiæ notitia. Eruditio in Theologicis conjungi debet scientiæ.

* 2

II.

Epitome Libri XII.

II.

Theologiæ etymon. Theologi nomen D. Petro, D. Joanni, & S. Gregorio Nazianzeno proprium tribuitur. Alia est Theologia late accepta, alia stricte dicta.

III.

Fundamentum ac principium Theologiæ fides est, quæ ex triplici fonte manat: e S. Scriptura: ex Traditionibus: ex Ecclesiæ definitione.

IV.

Ostenditur discrimen inter doctrinam Catholicam, & mere Theologicam. Regulæ de discernenda doctrina Catholica: aliæ regulæ de discernenda doctrinæ Theologica.

§. II.

Dotes Theologiæ.

V.

*Theologia inter scientias omnes tam speculativas quam practicas eminent. Est
magis*

Epitome Libri XII.

magis Sapiencia, quam scientia dicenda. Ejus symbolum est Aquila.

VI.

Theologia triplici ex capite est necessaria, scilicet ad fidem gignendam, ad nutriendam, & ad defendendam teste D. Augustino. Quamvis necessaria sit toti Ecclesie, non tamen omnibus ejus membris.

VII.

Theologiae utilitas tam veteris, quam recentioris. Odium insigne haereticorum adversus Theologiam Scholasticam. Deo providente nunquam Ecclesie Theologi defuerunt, nec in lege naturae, nec in lege scripta, nec in lege gratiae.

§. III.

Critica super genuinam Theologiae doctrinam.

VIII.

Quid sit Dogma proprie Catholicum, seu Imperatum: quid pure Theologicum:

Epitome Libri XII.

eum: quid liberum & toleratum. Singulorum exempla adferuntur.

IX.

Ecclesia infallibilitatis dono gaudet ad discernendam doctrinam fidei sanam a non sana & noxia. Propositionum variae censuræ, quibus utitur Ecclesia, in medium producuntur & explanantur.

X.

Tres regulæ ad sanam doctrinam in Theologicis tradendam. Libertas sentiendi in Theologiæ foro permissa, sed certos intra limites.

§. IV.

Partitio Theologiæ.

XI.

Alia est Theologia Positiva, alia Scholastica.

XII.

Alia est Polemica, alia Moralis, alia Ascetica. Singularum brevissima synopsis.

CAPUT

CAPUT II.

ORTUS ET PROGRESSUS
THEOLOGICÆ.

§. I.

Prima Theologiæ elementa.

XIII.

Theologia tum naturalis tum supernaturalis Adamo fuit infusa a Deo: propagata per ejus posteros, quos S. Scriptura Filios Dei appellat: per idolatriam vix non extincta; ab Abrahamo & Mose resuscitata in populo Dei remansit. Christus Dominus Theologiam veram verbo & exemplo docuit: doctrinam suam, per Apostolos latissime diffudit: eam Ecclesiæ Patres tum Græci tum Latini plurimum libris suis illustrarunt. A Petro Lombardo & D. Thoma in methodum scholæ redacta est, quæ hodie adhuc in Academiis viget.

Epitome Libri XII.

§. II.

Theologia Naturalis.

XIV.

Hæc Deum Auctorem habet, qui lumen naturale omnibus indidit ad se cognoscendum. Etiam inter idololatriæ tenebras hoc lumen emicuit.

XV.

Triples classis Theologiæ naturalis; Poetica, Physica, & Politica. Poeticam excoluerunt Orpheus, Musæus, Sæconiathus, Trismegistus, Manetus, Cadmus &c. Cum tempore multum fabulis fuit corrupta. Ab his eam expurgarunt præstantes quidam sophi, præsertim Plato, Aristoteles, Epicæteus &c. qui Theologiam naturalem Physicam condiderunt.

XVI.

*Politica seu Civilis Theologia quid sit?
In ea immutare nihil licuit sub capitis
pœna.*

Epitome Libri XII.

pœna. Platonis doctrina reliquis præferenda : eam Plato e sacris libris hausit. Platonis dogmata multi Patrum Antiquorum secuti sunt.

§. III.

Theologia supernaturalis Veteris Testamenti.

XVII.

Quid sit Theologia supernaturalis? Hæc præter naturalem infusa fuit Adamo tanquam Capiti & Doctori humani generis. Profana doctrina in posteris Caini, seu Filiis hominum : sacra vero in posteris Seth seu Filiis Dei propagata fuit. Eam excoluerunt prima mundi ætate Enos, Henoch, & Noëmus.

XVIII.

Latius dominari cæpit sub Abrahamo & Mose. Tres scholæ Theologicæ, quibus Heber, Melchisedech, & Abrahamus præfuerunt. Moses præ reliquis

Epitome Libri XII.

*sacram doctrinam professus est quod ex
S. Scriptura demonstratur.*

XIX.

*Incrementum Theologiæ, constitu-
tis scribis & Legisperitis, ac prodeun-
tibus magno numero Prophetis, & Pro-
phetarum filiis, id est, discipulis. Scho-
læ Prophetarum in Naioth Ramathæ,
in Bethel, Hierichunti, in Silo, Gal-
galis &c. Synagoga Judæorum Je-
rosolymis ultra trecentas: Maxima
centum & viginti Patrum sub Esdra.
Methodus docendi & discendi in Syna-
gogis.*

XX.

*Sectæ Judæorum quatuor: Phari-
sæorum, Sadducæorum, Essenorum,
Herodianorum. Harum sectarum va-
riæ doctrinæ circa providentiam Dei,
immortalitatem animæ, anastasin corpo-
rum, legum observantiam &c.*

Epitome Libri XII.

§. IV.

Theologia supernaturalis Novi Testamenti.

XXI.

Christus Dei Filius veram Theologiam adventu suo in mundum intulit. Synopsis doctrinae theologicæ a Christo traditæ. Exemplis ostenditur, Christum methodo scholastica, seu subtili argumentatione persæpe usum fuisse.

XXII.

Apostoli fuerunt Theologi, quod monstratur ex eorum epistolis, ex Apocalypsi D. Joannis, ex S. Pauli doctrina; de S. Stephani disputatione cum Judæis.

XXIII.

Schola Theologica celeberrima tempore D. Marci Alexandria condita. Primus huic præfuit Pantænus, cui successerunt Clemens Alexandrinus, Origines, Pierius, Origenes junior.
Scho-

Epitome Libri XII.

Scholam Theologicam Cæsareæ erexit Pamphylus Martyr. Primas inter Christianos bibliothecas erexit Cæsareæ Alexander Episcopus Hierosolymitanus, & Julianus Africanus. Theologicum studium promoverunt hæreses ortæ, quibus se opposuerunt Patres & Theologi præstantes cum in Oriente, tum in Occidente.

XXIV.

Post Patres scholastica methodus sensum introduci cæpit: in Occidente quidem a S. Isidoro in Hispania, a V. Beda in Anglia, ab Alcuino Caroli M. Præceptore in Gallia, maxime vero a D. Anselmo; in Oriente autem a S. Damasceno.

XXV.

Ad summum apicem evecta est Theologia per Petrum Lombardum, & D. Thomam, quos magno agmine secuti sunt viri in scientia Theologica præstantissimi.

C A P U T III.

DUÆ COLUMNÆ AC BASES
THEOLOGICÆ: AUCTORITAS,
ET RATIO.

§. I.

Auctoritas S. Scripturæ.

XXVI.

S. Scripturæ auctoritas divina est: admittit tamen in consortium Ecclesiæ auctoritatem. Tria oportet distinguere in S. Scriptura: Res, verba, & stilum. An singula ejus verba sint a Deo dictata, vel aliqua assistente solum ac dirigente Deo conscripta? agitur de multiplici sensu S. Scripturæ: Literali, Spirituali, Tropologico, Allegorico, & Anagogico. E literali sensu certum ad fidei dogmata, & veritates Theologicas argumentum desumi potest, non autem semper e spirituali. Declarantur hucusque dicta exemplis.

XXVII.

Auctoritas Traditionis.

Negare traditiones omnium fere hæreticorum mos fuit: Sadducæorum, Arianorum, Eutybianorum, Wiclefitarum, Calvinistarum, Lutheranorum. Lites inter Catholicos circa traditiones. Quid sit traditio. Dividitur in Divinam, in Apostolicam, in Ecclesiasticam: hæc alia est de fide, alia de moribus & disciplina: alia universalis, alia singularis: alia perpetua, alia temporaria, alia necessaria.

XXVIII.

Auctoritas traditionis ostenditur ex S. Scriptura, & ex triplici statu legis naturæ, legis scriptæ, & legis gratiæ. Parænesis ad hæreticos nostri temporis. Regulæ ad discernendas traditiones.

Auctoritas Ecclesiae.

Ecclesiae etymologia. Quinam sint Ecclesiae membra, quinam non. Haereses Catharorum, Donatistarum, Anabaptistarum, Wiclefi, & Hussii circa membra Ecclesiae. Ecclesiam esse visibilem ostenditur contra haereticos. Explicantur notae ac dotes verae Ecclesiae: quod sit Una, Sancta, Catholica, Apostolica, & Romana. Infallibilitas Ecclesiae demonstratur.

XXX.

Hac gaudet non solum Ecclesia universalis, sed etiam Ecclesia per orbem dispersa. Vana appellatio haereticorum ad universale Concilium. Quid requiratur, ut Ecclesiae dispersae iudicium sit infallibile.

XXXI.

Auctoritas Conciliorum.

*Quid sit Concilium. Dividitur in Universale & Particulare: Univer-
sale*

Epitome Libri XII.

sale porro in Oecumenicum, in Reprobatum, & in partim Approbatum partim Reprobatum. Particulare vero in Nationale, in Provinciale, in Diocesanicum. Origo Conciliorum tum veteris tum novi Testamenti. In hoc primi Concilia celebrarunt Apostoli. An sit necessitas Conciliorum in Ecclesia?

XXXII.

Causæ convocandi Concilia. Requisita ad legitimum Concilium.

XXXIII.

Infallibilitas Concilii argumentis pluribus demonstratur. Regulæ, quibus dignoscuntur decreta circa res fidei, an talia sint, vel non. An in morum decretis errare possit Concilium?

XXXIV.

Synopsis Conciliorum Oecumenicorum, aliorumque.

XXXV.

XXXV.

Auctoritas Sedis Apostolicæ.

Pontificem in ferendo de fide ac moribus iudicio infallibilem esse ostenditur. Debet esse in Ecclesia iudex aliquis controversiarum: dotes huius iudicis sunt potestas & infallibilitas. Papa duplici munere fungitur, Doctoris privati, & Rectoris publici. Quando nam Pontifex e Cathedra loqui censendus sit?

XXXVI.

D. Petrus fuit a Christo constitutus Pastor universalis Ecclesiæ: Petrus docendo Ecclesiam errare non potuit. Neque Successores Petri, legitimi Pontifices errare possunt. Hæc omnia e S. Scriptura, Patribus, & Conciliis demonstrantur.

Epitome Libri XII.

XXXVII.

Ostenditur porro, Pontificem etiam extra Concilium infallibilem esse in rebus fidei & morum definiendis.

XXXVIII.

Auctoritas Patrum & Doctorum.

Deus Ecclesie suae semper providit de viris morum ac doctrinae fulgore conspicuis. Ipsi Patres posteriores & Concilia summam semper reverentiam exhibuere prioribus, & antiquioribus. Quinam dicantur Ecclesiae Doctores. Quatuor fuerunt Ecclesiae Doctores: Gregorius M. Augustinus, Ambrosius, Hieronymus a Bonifacio VIII. declarati, quibus accesserunt D. Thomas, & S. Bonaventura, a Pio V. & Sixto V. promulgati. Praeter hos celebrantur hoc nomine SS. Chrysostomus, Isidorus, Anselmus, Athanasius, Gregorius Nazianzenus, Basilius M. Petrus Chry-
sost.

Epitome Libri XII.

sologus. Quinam dicantur Patres Ecclesiae.

XXXIX.

Quenam & quanta sit auctoritas Patrum circa doctrinam fidei & morum. Quanta sit unius vel alterius: quanta plurium.

XL.

Quanta, si omnes consentiunt. Hoc ultimum si fiat, doctrina eorum certa & erroris expers est.

§. II.

Ratio, altera basis Theologiae.

XLI.

Querelae Patrum adversus Rationem.

Divortium Auctoritatis & Rationis quidam invehere conantur in Theologiam. Afferuntur hunc in finem va-

Epitome Libri XII.

vii. textus SS. Patrum Dionysii, Basilii, Cassiani, Cyrilli Hierosolymitani & Alexandrini, Gregorii Nazianzeni, Hieronymi, Ambrosii, Leonis.

XLII.

Origo querelarum.

Philosophorum, præsertim Platonicorum argutiæ & sophismata primis statim Ecclesiæ temporibus multum nocuerunt fidei integritati. Multi abusi sunt dialectica ad hæreses, uti Arius, Aetius, Eunomius &c. Tertullianus & Ambrosius graviter conqueruntur contra Dialecticos. Parisiis libelli, quidam Aristotelis proscribuntur.

XLIII.

Enumerantur Patres, qui ratione & ratiocinatione usi sunt in Theologicis, seculo I. Dionysius Areopagita. II. Justinus Martyr. III. Clemens Alexandrinus. IV. Basilius M. Gregorius Nazianzenus, Hieronymus. V. Cyrillus Alexan-

Epitome Libri XII.

*Alexandrinus, Prosper, Augustinus.
VI. Cassiodorus.*

XLIV.

*VII. Maximus contra Pyrrhum.
VIII. Damascenus. IX. Nicephorus.
X. Leo VI. Imp. XI. Anselmus. XII.
Bernardus. XIII. Doctor Angelicus,
& Seraphicus. Sixti V. commendatio
insignis Theologiae Scholasticae.*

XLV.

Defensio Rationis.

Ostenditur, SS. Patres damnasse dumtaxat abusum rationis & dialecticae, ac contra sophistas egisse. Hereticorum fraudes deteguntur, qui dialecticam & ratiocinandi methodum in Theologicis exclusam cupiunt, ut eo magis nocere possint. Insigne exemplum in D. Paulo disputante in Areopago. Multa dogmata fidei explicari & propugnari nequeunt sine ratiocinatione. Disceptatio

Epitome Libri XII.

*celebris Emmanuelis Calecæ cum N
cephoro Gregora Theologiæ ac Diale
cticæ acerrimo hoste.*

CAPUT IV.

**OECONOMIA THEOLOGICÆ
POSITIVÆ.**

XLVI.

Præfatio.

Theologia hæc non aliis quam fidei
principiis ininitur. Enumerantur
veteris & novi Testamenti librorum
Scriptores. Concilii Tridentini cura
de tradenda publicis e cathedris Theolo
gia Positiva. Dividitur in Oeconomi
cam, Canonicam seu Præceptivam, &
Methodicam.

§. I.

Pars prima, Oeconomica.

XLVII.

*Ostenditur existere S. Scripturam
contra Libertinos. Proponitur brevis
libro-*

Epitome Libri XII.

*librorum sacrorum, eorumque quæ in
iis continentur, synopsis.*

XLVIII.

*Semper fuerunt hæretici aliqui, qui
varios Scripturæ libros impugnarunt.
Genealogia librorum Canonicorum. Ca-
non Synagogæ. Libri legales, sapien-
tiales, & Prophetici veteris testam-
enti. Libri legales, sapientiales, & Prophe-
tici novi testamenti.*

XLIX.

*Quadruplex sensus S. Scripturæ: Li-
teralis, & Spiritualis, seu Allegoricus,
Tropologicus, & Anagogicus. Supre-
ma potestas interpretandi Scripturam
est penes Ecclesiam. Hæc tamen admit-
tit in consortium S. Patres, & Ecclesiæ
Doctores.*

L.

*Libri Authographi veteris Testamen-
ti fuerunt scripti hebraico idiomate, pau-*

Epitome Libri XII.

eis exceptis, qui chaldaico & græco: novi Testamenti græco plerique. Prima editio S. Scripturæ Hebraica, altera Græca LXX. Interpretum, tertia latina, quarta vernacula. Sola vulgata est authentica. Celebriores Polyglottæ: Complutensis, Antverpiensis, Parisiensis. Quo sensu Concilium Tridentinum prohibeat lectionem Bibliæ in vulgari lingua.

§. II.

Pars secunda, Canonica seu Præceptiva.

LI.

Regulæ duodecim ad Sacram Scripturam cum fructu, & sine periculo legendam.

LII.

Adjumenta ad sensum S. Scripturæ literalem deprehendendum. De hebraïsmis, seu modis loquendi apud Hebræos usitatis.

LIII.

Epitome Libri XII.

LIII.

Figurate dictiones, earumque exempla e S. Scripturis deprompta. Quæ ratione passim in iis tribuantur Deo adfectiones humanæ.

LIV.

Contradictiones apparentes, quæ in S. Scriptura occurrunt, earumque exempla: item mendacia: quæ videntur esse, sed non sunt. Conciliantur utraque cum veritate.

§. III.

Pars tertia, Methodica.

LV.

Hæc versatur in scholastica expositione tum sententiarum S. Scripturæ, tum factorum, quæ ibi narrantur. Paradigma primi generis de intelligentia verborum & sententiarum.

Epitome Libri XII.

LVI.

Catalogus similium verborum & sententiarum, e libris S. Scripturæ selectarum.

LVII.

Paradigma secundi generis de rebus & factis, quæ inibi narrantur.

LVIII.

Catalogus similium selectorum.

LIX.

Producuntur Scriptores, & celeberrimi Interpretes S. Scripturæ: primæ classis, qui in totam S. Scripturam: secundæ, qui in plures ejusdem libros sunt commentati: & tertiæ classis, qui aliis voluminibus, & quæstionibus eruditissimam eam illustrarunt.

Epitome Libri XII.

CAPUT V.

*OECONOMIA THEOLOGICÆ
POLEMICÆ.*

§. I.

Origo hujus Theologicæ.

LX.

Hæreses singulis fere seculis exortæ. Ad has impugnandas Deus iisdem quoque seculis excitavit plures SS. Patres & viros doctissimos. Inde orta Theologia Polemica. Descriptio Ecclesiæ nascentis: qua ratione in eam tum tyranni, tum hæretici sævierint. Hæreses ordine seculorum breviter recensentur.

§. II.

Pars prima Theologiæ Polemicæ.

LXI.

Synopsis materiæ, quæ in Theologia Polemica tractari solent: de veritate

Epitome Libri XII.

*tate Religionis Catholicæ : de Ecclesia,
& ejus notis : de verbo Dei scripto &
non scripto.*

§. III.

*Pars secunda Theologiæ
Polemicæ.*

LXII.

*De gratia & justificatione peccatoris.
De justis & beatis alterius vitæ. De
Sacramentis.*

LXIII.

*Recensentur triplicis classis auctores
celebriores, qui de fidei controversiis scrip-
pserunt.*

CAPUT VI.

*OECONOMIA THEOLOGIÆ
MORALIS.*

§. I.

LXIV.

*D*octrina morum, & conscientiarum
regimen primis seculis penes Epi-
scopos

Epitome Libri XII.

scopos, Concilia, & Pontifices fuit. Crescente fidelium numero ad alios quoque Sacerdotes & Religiosos, qui curam animarum gerunt, magnam partem translata est. Varii libri Pœnitentiales dicti, qui temporibus antiquis in usu erant ad instructionem tum Confessariorum tum confitentium, maxime tres: Pœnitentiale Romanum: Theodori Episcopi: & V. Bedæ. Epitome pœnitentialium Canonum S. Caroli Borromæi. Recensentur aliorum scriptorum libri, qui post annum 1228. circa casus conscientie vigeant fere usque ad Tridentinum Concilium.

§. II.

PRÆFATIO.

LXV.

*Pars prima Theologiæ Moral.
ralis.*

De conscientia, & de Legibus.

§. III.

Epitome Libri XII.

§. III.

Pars secunda Theologiæ Moralis.

LXVI.

De vitiis seu de peccatis. De virtutibus Theologicis & oppositis vitiis. De Justitia. De Religione.

§. IV.

Pars tertia Theologiæ Moralis.

LXVII.

De Sacramentis in genere. De baptismo. De confirmatione. De Eucharistia. De Pœnitentiæ Sacramento. De extrema unctiōe. De Sacramento ordinis. De matrimonio.

LXVIII.

Scriptores de rebus ad conscientiam & doctrinam moralem pertinentibus. Prima classis a seculo XVI. Secunda a se-

Epitome Libri XII.

a seculo XVII. Tertia classis a seculo XVIII.

C A P U T VII.

**OECONOMIA THEOLOGICÆ
SCHOLASTICÆ.**

LXIX.

Ori^go nominis Scholasticus. Unde dicta sit Theologia Scholastica. Est vere Evangelica Theologia.

§. I.

Tractatus de Deo.

LXX.

De Deo, ejusque perfectionibus tum negantibus, tum affirmantibus.

LXXI.

De Dei intellectu, & scientiis divinis.

LXXII.

Epitome Libri XII.

LXXII.

De Dei voluntate, ejusque decretis.

§. II.

Tractatus de SS. Trinitate.

LXXIII.

*De Trinitate, ac hæresibus circa illam
exortis.*

LXXIV.

*De Personarum distinctione, Processio-
nibus, Relationibus, & Notionibus.*

§. III.

Tractatus de Angelis.

LXXV.

*De Angelorum existentia, divisione
in choros, natura, & loquela.*

LXXVI.

De Angelorum lapsu.

§. IV.

Epitome Libri XII.

Trenodia S. Andreae Cretensis pro Immaculata Conceptione in Oriente: in Occidente Officium de Immaculata Helfino caelitus praescriptum. Controversia inter S. Bernardum, & Canonicos Lugdunenses circa celebrationem festi de Immaculata. Disputationes hac de re inter scholas Thomisticam & Scotisticam. Defenditur Immaculata Conceptio in Concilio Basileensi. A Sixto IV. Officium de ea instituitur. Aliae Pontificum Constitutiones. In Concilio Tridentino acriter disputatum de Immaculata Conceptione. Decretum ejusdem de peccato originali, in quo excipitur B.V. & Immaculata vocatur. Lainii Societatis Jesu Generalis oratio celebris pro Immaculata. Officium de illa jussu Pii V. Contrariam sententiam vetat publice doceri Paullus V. Etiam privatim de ea differere prohibet Gregorius XV. Declaratio Ale-

Epitome Libri XII.

alexandri circa festum Immaculatæ. Censuræ contra adversarios. Benedictus XIV. Capellam ut vocant Pontificiam decernit in honorem Immaculatæ Virginis. Memorabile factum Card. Belugæ. Controversia de voto defendendi Immaculatam Conceptionem suscitata & Lammiudo Pritanio: refellitur.

§. IX.

Controversia de auxiliis gratiæ.

CXXII.

Ludovici Molinae concordia gratiæ & liberi arbitrii. Scientia Media post multas concertationes locum occupat in scholis inter scientiam simplicis intelligentiæ, & scientiam visionis.

CXXIII.

Origo controversiæ de auxiliis gratiæ. Doctrina Societatis hac in re confor-

Epitome Libri XII.

formis esse ostenditur menti S. Fundatoris Ignatii.

CXXIV.

Bannesii aliorumque irriti conatus ad Molinæ doctrinam supprimendam. Ferreiræ Ord. Præd. grave testimonium de innocentia libri Moliniani. Hujus editio comprobatur ab Inquisitione Lusitanica. Multi Ordines Religiosi & Academiæ huic doctrinæ adhærent. Accusatur in Inquisitione Hispanica, sed absolvitur & adprobatur.

CXXV.

Lis intentatur Romæ apud Pontificem Clementem VIII. constituuntur ad examen Consultores: Tum in publicis Congregationibus disputationes instituantur coram eodem Pontifice, qui negotio huic immoritur.

Epitome Libri XII.

CXXVI.

Paullus V. prosequitur controversiam : jubet in examen adduci Prædeterminationem Physicam. Card. Bellarmini testimonium circa Concilii Tridentini acta. Absoluto examine utriusque parti libertas ad suam tenendam de auxiliis gratiæ sententiam permissa fuit. Penes quam partem, Actorem vel Reum, victoria steterit, trutinatur. Benedicti XIII. Decretum pro schola Thomistica : Clementis XII. Breve pro schola & doctrina Societatis. Historia de auxiliis gratiæ Hyacinthi Serrii Ord. Præd. & Levini de Meyer Societat. Jes.

§. X.

Controversia de Probabilismo.

CXXVII.

Basis controversiæ duæ propositiones ab Alexandro VIII. & Innocentio XI. damnatae.

Epitome Libri XII.

*damnatae. Innocentius XI. urgetur ad
damnandam sententiam benignam, sed
frustra. Ostenditur, eam non fuisse
inquam damnatam.*

CXXVIII.

*Origo controversiæ. Hanc suscita-
runt fere primi Jansenistæ. Literæ
Provinciales Montaltii Parisiis com-
bustæ, Romæ condemnatæ. Wendro-
chii & Sinichii calumniæ.*

CXXIX.

*Contensonii, Gonetii, Natalis Ale-
xandri, & Concinae sinistra de Proba-
bilismo, ejusque defensoribus judicia.*

CXXX.

*Ostenditur 1. doctrinam probabilis-
mi non esse propriam & communem
scholæ Societatis: sed multos ejus do-
ctores contrariam sententiam propu-
gnasse.*

Epitome Libri XII.

gnasse. 2. Plurimos & præcipuos Auctores Thomistas hanc ipsam doctrinam tradidisse, immo fuisse duces ac primipilos. 3. Perperam exonerari invidiam in Jesuitas.

CXXXI.

Demonstratur, inpraxi rem totam eo devolvi, an liceat sequi opinionem vere, theologice, ac comparate probabilem. Detegitur latens tutiorismus.

C A P U T IX.

CRITICE THEOLOGICA.

§. I.

Querelæ justæ.

CXXXII.

Error eorum, qui in Theologia nimium tribuunt speculationi: confirmatur hoc exemplo Concilii Tridentini,

Epitome Libri XII.

tini, & literis Gregorii IX. ad Universitatem Parisiensem.

CXXXIII.

Error eorum, qui nihil tribuunt in Theologia ratiocinio & speculationi. Quid sit dogma Catholicum. Dissertitur de Theologia Dogmatica in utramque partem.

CXXXIV.

Conciliatur utraque pars, & ostenditur Theologiam Scholasticam esse re ipsa Dogmaticam. Stabilitur hoc fœdus inter utramque insigni exemplo Concilii Tridentini.

§. II.

Querelæ injustæ.

CXXXV.

Vanæ adversus Theologiam querelæ hæreticorum, horumque latentes malæ artes.

Epitome Libri XII.

artes. Querela injusta hominum profanorum, qui scientiæ rerum supernarum nullam curam habent.

CXXXVI.

Querelæ inanes Grammaticorum, qui neglectum sermonis & cultus accusant in Theologia: varia Patrum Antiquorum mens hac in re conciliatur.

CXXXVII.

Querelæ ineptæ Criticorum & Novatorum: Contemptus Theologici studii in personis Ecclesiasticis reprehenditur.

Epitome Libri XII.

§. IV.

Tractatus de Incarnatione.

LXXVII.

De Incarnationis possibilitate & existentia: de unione hypostatica, & communicatione idiomatum.

LXXVIII.

De Incarnationis necessitate, causa, finali, & meritoria.

LXXIX.

De Prærogativis ac dotibus humanitatis Christi: sanctitate, scientia, impotentia ad peccandum, & libertate. Ostenditur Christum pro omnibus mortuum esse.

§. V.

Tractatus de Beatitudine.

LXXX.

De erroribus Philosophorum Ethnicorum circa ultimum finem. In quo consistat beatitudo formalis.

LXXXI.

De lumine gloriæ. An in hac vita Deum quisquam viderit? An animæ

BIBLIOTH. DOMEST. LIB. XII. *** *justo-*

Epitome Libri XII.

justorum statim post mortem ad Dei visionem admittantur? An visio beatifica sit in omnibus æqualis? An Beati peccare possint? de corporum resurrectione.

§. VI.

Tractatus de Actibus humanis.

LXXXII.

De voluntario & libero: de concupiscentia: de ignorantia vincibili, & invincibili.

LXXXIII.

De libero arbitrio. Hæreses circa illud. Explicatur libertas indifferentiæ. An detur obligatio referendi omnes actiones ad finem positive honestum. An teneamur sequi tutiorem partem, vel opinionem probabiliorem. De sententia benigna.

§. VII.

Tractatus de Legibus.

LXXXIV.

De lege naturali: de lege Mosaica:
de

Epitome Libri XII.

*de lege Evangelica: de lege humana tam
Civili, quam Ecclesiastica.*

§. VIII.

Tractatus de peccatis.

LXXXV.

*Divisio peccati in actuale, & habi-
tuale, & originale. Quid requiratur
ad malitiam formalem peccati. An
peccatum mortale sit malitiæ simpliciter
infinitæ.*

LXXXVI.

*De peccato originali, & hæresibus
circa illud exortis. Explicatur pecca-
tum originale. Varius Patrum sen-
sus de parvulis sine baptismo defunctis.*

LXXXVII.

*De Exemptione a peccato originali
B. Virginis, ejusque Conceptione Im-
maculata. De debito proximo.*

Epitome Libri XII.

§. IX.

Tractatus de Gratia.

LXXXVIII.

De triplici statu naturæ puræ, integræ, ac lapsæ. Gratiæ natura & divisio. De motione gratiæ divinæ quomodo fiat.

LXXXIX.

Hæreses circa gratiam, & dogmata iis opposita. De Gratia sufficiente. An hæc ab aliquibus a Deo negetur?

XC.

De Gratia efficaci. In quo constituat efficaciam gratiæ schola Thomistica, schola Scotistica, & schola Recentiorum.

XCI.

De gratia sanctificante. Justificationis negotium, & dispositiones ad eam. De merito supernaturali. De gratia vocationis.

§. X.

Epitome Libri XII.

§. X.

Traſtatus de virtutibus Theologicis, Fide, Spe ac Charitate.

XCII.

Quid ſit virtus Theologica. An ſit de fide, Clementem XIII. eſſe verum Pontificem. An poſt legem Evangelicam novæ revelationes dentur. Obje-ctum formale fidei.

XCIII.

De ultima reſolutione fidei. De argumentis credibilitatis. Contra ſpiri-tum privatum. De infallibilitate Ec-cleſiæ.

CXIV.

De dotibus fidei, quod ſit diſcuſſiva, obſcura, libera, eſſentialiter vera, & certiffima. In quam Religionem vera fides inveniatur. Notæ veræ Eccleſiæ. De neceſſitate fidei.

XC.V.

De ſpei natura, & obje-cto formali.

Epitome Libri XII.

XCVI.

De charitatis natura, & objecto formali: in quo consistat formalis justificatio.

§. XI.

Tractatus de Jure & Justitia.

CXVII.

De divisione bonorum, quo jure facta fuerit. De dominio Clericorum. De Religiosis in commune viventibus.

XCVIII.

De dominio hominis in hominem. An iudex adjudicare possit morti reum, quem scit esse innocentem. An licitum sit pro defensione vitæ, honoris, fortunarum, aut pudicitie occidere aggressorem. De modis acquirendi dominium: de dominio in feras: de præscriptione.

XCIX.

De Restitutione: an debeant restitui fructus virtualiter exstantes? an detur obli-

Epitome Libri XII.

obligatio restituendi ante sententiam Judicis? de restitutione furto ablatorum. De mutuo & usura.

§. XII.

*Tractatus de Sacramentis
in genere.*

C.

De Sacramenti definitione. De Sacramentis veteris Testamenti: de Sacramentis novi Testamenti. Hæreses circa Sacramenta. Quomodo causent gratiam.

CI.

Discrimen inter Sacramenta. De Ministro Sacramentorum. An indignis administrari possint Sacramenta. De intentione Ministri.

§. XIII.

Tractatus de Sacramentis Pœnitentiæ & Eucharistiæ.

CII.

De necessitate pœnitentiæ. Quando
*** 4 *fit*

Epitome Libri XII.

fit institutum hoc Sacramentum. De partibus ejus, scilicet contritione, confessione, & absolutione, ac satisfactione. An peccata post relapsum, & an merita post pœnitentiam reviviscant. De attritione.

CIII.

De partibus Eucharistiæ: an in ea vere contineatur corpus & sanguis Christi: quomodo ponantur sub speciebus. De transubstantiatione. De necessitate hujus Sacramenti. De comunione sub una vel utraque specie.

§. XIV.

Scriptores Theologiæ Scholasticæ.

CIV.

Fundatores hujus Theologiæ S. Damascenus, S. Anselmus, Petrus Lombardus, D. Thomas. Sequuntur reliqui a seculo XIII. usque ad hæc tempora.

CAPUT

CAPUT VIII.

THEOLOGIA HISTORICA, SEU
CONTROVERSIÆ CELEBRIORES
THEOLOGORUM PARTIM CUM
HÆRETICIS, PARTIM IN-
TER SE IPSOS.

§. I.

Controversia cum Arianis.

CV.

Quis fuerit Arius: quæ illius doctrina, qui errores. Concilium primum Oecumenicum seu Nicænum convocatum. Descriptio hujus Concilii. Arius condemnatus. Tristis facies rei Catholicæ tum temporis.

CVI.

Arianorum & Semi-Arianorum fraudes & simulationes. Controversia celebris circa vocem ὁμοούσιον seu Consubstantialis. Liberius Papa aliquandiu deceptus, S. Athanasii gloriosum cer-
*** 5 *tamen*

Epitome Libri XII.

tamen adversus Arianos. Ecclesiæ Catholicæ triumphus. Patres, qui contra Arianam hæresin scripserunt. Locus celebris S. Augustini.

§. II.

*Controversia cum Pelagianis
& Semipelagianis.*

CVII.

Pelagii imago, doctrina, & varii errores. Ejus in doctrina inconstantia & fraudes. Synopsis hujus hæresis ex Augustino. Concilium Carthaginense & Milevitanum, ac Oecumenicum Ephesinum contra Pelagium & Cælestium.

CVIII.

Semipelagiani seu Massilienses. Origo hujus hæresis. Varii errores. Augustinus & Prosper domitores Pelagianorum & Semipelagianorum, qui in Concilio Arausicano fuerunt damnati. Mala fide Pelagianismi arguuntur quidam Doctores Catholici.

§. III.

Epitome Libri XII.

§. III.

*Controversia cum Nestorianis,
Eutychianis, & Monothelitis.*

CIX.

*Nestorii typus : ejus hæresis & falsa
dogmata. S. Cyrilli anathematisimi ad-
versus Nestorium. Hæresis hæc in Con-
cilio Ephesino damnata.*

CX.

*Eutychetis prava dogmata. Synopsis
hujus hæresis ex S. Leone Papa. S. Fla-
viani Martyris pugna illustris cum Eu-
tychianis. Dioscori crudelitas in Syno-
do prædatoria Ephesina. Chalcedonense
Concilium, in quo Eutyches & Diosco-
rus damnantur.*

CXI.

*Monothelitarum duces Anastasius,
Sergius, & Cyrus. Historia hujus hæ-
resis. Ectesis Heraclii Imp. Sophro-
nius Monothelitis se opponit. Hono-
rius*

Epitome Libri XII.

*rius Papa a Sergio deceptus. Doctrina
Catholica de duabus in Christo volunta-
tibus. De damnatione Honorii in Con-
cilio Constantinopolitano.*

§. IV.

Controversia cum Græcis.

CXII.

*Græcorum Schisma. Ejus origo &
series sub Photio Patriarcha, ejusque
Successore Sissinio & Michaelē Cær-
ulario. Græci cum Romana Ecclesia re-
conciliati in Concilio Lugdunensi post
annos fere ducentos sub Gregorio P. &
Palæologo Imp. Græcorum perfidia.*

CXIII.

*Concilium Florentinum, in quo rur-
sus tentata concordia. Articuli, in qui-
bus dissidebant Græci a Latinis. De
processione Spiritus Sancti. Articuli
concordiæ. Punita Græcorum per-
fidia.*

§. V.

Epitome Libri XII.

§. V.

*Controversia cum Lutheranis,
& Calvinianis.*

CXIV.

Wiclefus, ejusque prava dogmata in Anglia, quibus se opposuit Wilhelmus Cantuariensis Episcopus. Wiclefus damnatus in Concilio Constantiensi, ejus cadaver erutum & combustum. Joannes Huss hæresin Wiclefi in Bohemia resuscitat: in eodem Concilio Constantiensi damnatur, & cum Hieronymo Pragensi exuritur. Turbæ Hussitarum in Bohemia.

CXV.

Facies Ecclesiæ seculo XVI. & mores depravati. Lutheri imago & indoles. Controversia de promulgandis Indulgentiis. Hæresis & doctrina Lutheri. Damnatur a Leone Papa. Augustana Confessio. Germania per hanc hæresin misere vastata. Erasmi sensus de Lutheranismò. Melanchton, Carolstadius,

Epitome Libri XII.

dius, Zwinglius, Bucerus, Osiander, Brentius, Flaccus Illyricus hæresum propagatores.

CXVI.

Calvini imago & doctrina hæretica. Turbæ Gallicæ. Hugonotharum strages. Ediçtum Nannatense abolitum a Ludovico XIV. Sectæ hujus liberum exercitium proscribitur e regno Gallicæ. Calvinianæ Sectæ soboles Puritani, Arminiani, Gomoristæ, Anglo-Calvinistæ.

CXVII.

Viri præstantes, qui Lutheranae ac Calvinianæ hæresi se opposuerunt. Viri Principes, qui armis & consiliis contra eam pugnarunt. Concilium Tridentinum utramque hæresim debellavit: ejus descriptio & fructus.

Epitome Libri XII.

§. VI.

Controversia cum Jansenianis.

CXVIII.

Michael Bajus Jansenianæ sectæ fundamenta ponit in Academia Lovaniensi: ejus doctrina & errores, quos postmodum adnitente Card. Toletio recantavit. Cornelii Jansenii imago: ejus opus posthumum Augustinus Jansenii. Illius in morte protestatio.

CXIX.

Jansenii liber damnatur ab Urbano VIII. Turbæ inter Episcopos Galliæ ob famosas quinque propositiones Jansenii. Causa agitur Romæ sub Innocentio X. a quo singulæ propositiones damnantur. Janseniani varia querunt effugia, sed frustra. Quesnelli novum Testamentum: damnatur a Clemente XI. per Bullam Unigenitus. Acta sub Benedicto XIV.

§. VII.

Epitome Libri XII.

§. VII.

Controversia circa infallibilitatem Pontificum in fidei negotio.

CXX.

Contentio inter Petrum & Paullum Apostolos circa simulationem in conversatione cum Gentilibus & Judæis: Ostenditur & Petrum & Paullum bona fide egisse, multo minus errasse in fide. Porro examinatur narratio de lapsu Marcellini Papæ, & probabilius commentitia esse demonstratur.

§. VIII.

Controversia circa Immaculatam Deiparæ Conceptionem.

CXXI.

Pia opinio de Immaculata Conceptione jam ab Apostolorum tempore inter fideles communis fuit. Liturgia S. Jacobi, & Typicus S. Sabæ, ac
Tre-

LIBER XII.

DE

T H E O L O G I A.

CAPUT I.

INDOLES, DOTES AC VARIE-
TAS THEOLOGICÆ.

§. I.

Natura illius.

I.

Vastum mare ingredi mihi videor,
dum superatis non sine difficultate
reliquis, etiam ad Theologiæ di-
sciplinam velut brevi commenta-
rio illustrandam me accingo. Tanta enim
heic rerum memoratu dignissimarum copia
occurrit, ut hæc ipsa, quemadmodum in
BIBLIOTH. DOMEST. LIB. XII. A pro-

proverbio est, inopem me faciat. Quippe quo sublimior incedit hæc scientia, & cæteras omnes supereminet, eo etiam majore amplioreque instructa est eruditionis omnigenæ adparatu, ad quem profecto & S. Scriptura, & Concilia, & Pontificum oracula, & Patres, & universa prope modum Ecclesiastica historia merito referuntur. Verum juvat captum semel iter profequi ac urgere opus, quod si non eo, quam dignitas Theologiæ poscit, ornata splendoreque pertractem, saltem utilitati ac eruditioni legentium pro instituti mei ratione servire conabor, iis quæ magis memorabilia sunt, selectis atque in certum redactis ordinem, & quæ vastis alii voluminibus complectuntur, in compendio exhibitis, ita ut scientia & eruditio amico scædere ac mutuo quasi amplexu jungantur, & in una sede morentur.

II.

Theologiæ nomen, duabus vocibus Θεός & λόγος in unam coire jussis, e Græcia Latio illatum nullum quidem sui vestigium prodit in S. Codice sive Veteris sive Novi Testamenti. Primus fuit S. Dionysius Areopagita, qui Christi discipulos legitur appellasse Theologos, dum in suo
de

de divinis nominibus libro differens de Petro Apostolorum Principe ita loquitur: *Aderat & Petrus supremum decus & antiquissimum Theologorum columen.* Ex vetustissima non minus Majorum traditione, communique loquentium usu venit, ut quævis doctrina sive sermo de Deo rebusque divinis secundum nominis sui etymon Theologia soleat nuncupari. Late accepta admittit quemlibet de Deo sermonem, etiam solo naturali lumine prælucente institutum. Ita novimus, jam olim Aristotelem (a) Philosophiam suam distribuisse in physicam, mathematicam, & theologiam, id quod nostrorum quoque temporum Philosophi faciunt, dum partem illam, in qua de Deo, ejus existentia, essentia, attributis & actionibus ex Universi hujus contemplatione tractant, *Theologiam naturalem* inscribunt. Si vero *strictè* sumatur, eaque qua veteres Græci Patres usurpabant, illam duntaxat S. Doctrinæ partem complectitur, quæ de Christi divinitate, ejusque *incarnatione* agit, quarum priorem tractationem *Θεολογίαν*, posteriorem vero *Οἰκονομίαν* Eusebio teste appellabant. Ita D. Joannes inter Evangelistas Theologi nomen

(a) *Lib. 6. Metaph.*

men est consecutus, quod instar Aquilæ ad Christi divinitatem, & ipsius *incarnationem* indagandam cæteris altius evolarit, sine ambagibus incipiens Evangelium suum: *In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: & post pauca: Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti a patre, plenum gratiæ & veritatis,* Ita etiam S. Gregorius Nazianzenus ob idem argumentum de *Deo - Homine* scriptis suis luculenter illustratum inter Ecclesiæ Doctores idem Theologi cognomen non sine prærogativa obtinuit: quin & Orationes de SS. Trinitate a se conscriptas Theologicas ipse nuncupavit. Demum alii, præsertim Latini Patres atque Doctores mediam inivere viam, ita ut Theologiam non tam late expatiari permiserint, & pro omni de Deo divinisque rebus sermone usurpaverint, nec tam angustos, intra quos se se contineret, limites posuerint, & ad divini verbi caro facti tractationem duntaxat restrinxerint. Ad horum mentem ac morem jam civitate donatum ea, qua hodie utimur, Theologia duobus veluti fungit urofficiis, e quorum primo agit de Deo, ejus essentia, existentia, Attributis, de Personis divi-

divinis, præsertim de Verbo carnem induto, de Sacramentis, de gratia, deque omnibus a Deo revelatis, altero autem ex iis, quæ tum circa Deum, tum res alias revelata sunt, conclusiones ratiocinando colligit, quibus ut præclare ait D. Augustinus (b): *fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, roboratur.* Quare si paucis eam verbis ad scholæ leges finire velimus, Theologia est sacra rerum divinarum, aliarumque ex his, quæ revelata sunt, veritatum doctrina.

III.

Jam vero doctrinæ hujus sublime ædificium (ut universe modo dicam ea, quæ singulatim postmodum erunt declaranda) firmissimo nititur fundamento atque principio. Sunt enim tria principia, quibus quævis doctrina fundatur, scilicet aut opinio, aut fides, aut intellectus, quemadmodum docet S. Bernardus (c), dum inquit: „Intellectus rationi innitur, „fides auctoritati, opinio sola verissimilitudine se tuetur. Habent illa duo „certam veritatem, sed fides clausam „ &

(b) *L. 14. de Trinitate. c. 1.* (c) *Lib. 5. de Consideratione. c. 3.*

„ & involutam, intelligentia nudam &
 „ manifestam: cæterum opinio certi nihil
 „ habens verum per similitudinem quæ-
 „ rit potius, quam apprehendit,„. Ita-
 que principium opinionis neque certum
 est, neque manifestum: intellectus vero,
 si pro scientia sumitur, illorum quæ per
 se nota sunt, intelligentia firmatur: fides
 autem divina ut nondum perspicue ac
 evidenter cogniti, ita certo testificantis
 Dei auctoritate nititur. Satis ut opinor
 patet, quodnam ex his tribus principium
 sit Theologiæ. Etenim ut D. Hilarius
 scribit (d): *A Deo discendum est, quid de
 Deo intelligendum sit, quia non nisi se
 Auctore cognoscitur.* Et alio in loco:
*Non subeunt ingenia nostra in cælestem
 scientiam, nec incomprehensibilem virtu-
 tem sensu aliquo infirmitas nostra concipiet.
 Ipsi Deo de se credendum est, &
 iis, quæ cognitioni nostræ tribuit, obse-
 quendum.* Eandem in sensum loquitur
 S. Cyrillus (e): *Quæ captum humanæ
 mentis excedunt, ea fide honoranda sunt.*
 Quid, quod divinus Plato asserere hoc
 in negotio non dubitarit: „ Veritatem
 „ omnem uno duntaxat addisci modo
 „ posse, si eam vel ab ipso Deo, vel
 „ ab

(d) *Lib. 5. p. 26.*

(e) *Lib. 1. contra Julian.*

„ ab iis, qui a Deo sunt orti, doceamur, (f). Atque hinc veteres Philosophi, qui Dei ac divinarum rerum scientiam non ab ipso Deo doctore atque Magistro perceperunt, sed in suopte ingenio & sagacitate confisi sunt, non raro longissime a veritate aberrarunt, variisque se ac alios opinionum erroribus implicarunt. Quapropter primum ac universale principium atque fundamentum Theologiæ scientiæ & doctrinæ Fides est, cui tam fortiter illa inicitur, quam fortiter ipsa fides auctoritati divinæ: hæc autem fides e S. Scriptura, seu Verbo Dei scripto petitur, quamquam hoc per se ad omnia fidei dogmata plene ac liquido probanda non sufficiat. Nam & Traditione multa fuisse propagata constat, & illa ipsa, quorum in Scriptura mentio fit, nisi cum interpretandi auctoritate declarentur, varias in partes, quin & contrarias duci argumentando possunt. Ad scripturam igitur adjungenda est auctoritas Ecclesiæ, quæ in Conciliis Oecumenicis potissimum loquitur, ac verum scripturæ sensum aperit, eamque ad decidendas de fidei dogmatibus controversias applicat. Ita triplici

(f) *In Timæo.*

plici ex fonte, videlicet S. Scripturæ, Traditionum, & Ecclesiæ definitione manat Theologiæ principium seu Fides, ac demum intelligitur, qua ratione Theologia hæc, ut antea dixi, sacra rerum divinarum, aliarumque ex his, quæ revelata sunt, veritatum doctrina dicatur.

IV.

Verum heic discrimen omnino fieri oportet inter doctrinam Catholicam, & doctrinam mere, vel ut ajunt, pure Theologicam. Catholicam voco doctrinam, quæ sola fidei dogmata, seu revelatas fidei veritates, in Verbo Dei scripto vel tradito contentas, & omnibus ab Ecclesia Catholica, ut fide divina credant, propositas complectitur. Nam quum Apostolus dicat (g): *Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi*, sive Dei, palam est, eas duntaxat veritates, quæ verbo Dei scripto vel tradito continentur, ad fidem pertinere, & quidem Catholicam seu universalem, quæ omnes Christi fideles obligat, quod plane tunc contingit, quando Ecclesia Catholica, quæ secundum eundem Apostolum (h) *Columna & firmamentum veritatis est*, de qua sola Christus dixit: *Qui Ecclesiam non audie-*

(g) *Ad Rom. c. 10.* (h) *1. Timot. c. 3.*

audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus (i), quando inquam Ecclesia Catholica veritates ejusmodi cunctis fidelibus tanquam Caput suprema pollens auctoritate membris omnibus firma fide credendas proponit. Atque ex hoc fundamento perquam utiles quasdam regulas eruunt Theologi Critici, nimirum, nihil esse de fide Catholica 1. nisi duo hæc simul in unum conspirent, scilicet revelatio Dei, & Ecclesiæ tanquam legitimæ divinorum eloquiorum interpretis propositio. 2. Nec nisi a Deo vel Prophetarum vel Apostolorum, aut aliorum scriptorum sacrorum ore fuerit enunciatum, quum per hos veluti canales ad nos derivatum fuerit Dei verbum, scriptum seu traditum, per quos nobis loquutus est Deus: *Loquuti sunt ei verbum Domini* (k). 3. Neque illa esse de fide *formaliter & immediate*, ut scholæ loquuntur, sed *virtualiter duntaxat & mediate*, quæ ex revelatis ratiocinando inferuntur; quum hæc originem suam non habeant ex auditu per verbum Dei, sed ex humana circa Dei verbum ratiocinatione. 4. Neque ea, quæ in singularibus Conciliis definiuntur, nisi Ecclesiæ uni-

(i) C. 18. (k) Act. 16.

universæ consensu & auctoritate fuerint firmata. 5. Ex iis, quæ ab universali Ecclesiæ cœtu proponuntur, illa duntaxat ad fidem Catholicam pertinere, quæ conceptis verbis definita fuerint; non item rationes moventes, vel argumenta in medium allata; non enim Ecclesiæ argumentanti aut disputanti, sed docenti ac definiendi adstipere censetur Spiritus S. falli aut fallere nescius.

Exposita, quid rei sit doctrina Catholica, pure Theologicam illam dico, quam ratiocinationis ope ex revelatis a Deo passim inferunt & proponunt Theologi, qua in re duplicem viam ineunt, scilicet præmittendo vel geminas, quæ de fide sunt, propositiones, vel unam quæ de fide, alteram vero ratione naturali certam, atque ex istis Conclusionem Theologicam deducendo. Ex quibus rursus Critici statuunt: 1. eas Conclusiones, quæ vel ex præmissis unius duntaxat, aut aliquorum, non omnium Ecclesiæ Patrum aut Doctorum auctoritate fultis, vel adsertione virorum in utroque Jure peritorum, vel ex historico, aut rationum naturalium fonte hausta profluunt, pure Theologicas dici non posse, quum e revelatis a Deo non procedant. 2. Conclusionem Theologicam e duabus præmis-

missis, quarum una de fide, altera ratione solum naturali certa est, manantem non tanto exploratæ veritatis privilegio gaudere, quanto illam, quæ ex duabus de fide præmissis oritur. 3. Quamcunque conclusionem vere Theologicam, quæ vel unicam de fide præmissam sequitur, certæ veritatis prærogativam habere præ omni alia non Theologica.

§. II.

Dotes Theologicæ.

V.

Hæ sunt omnino tales, quales conveniunt natalium splendori, quo gaudet sacra hæc doctrina. Prima est ejus nobilitas, qua toto quasi humero supra reliquas scientias eminent. Sunt quædam scientiæ, quas *speculativas*, aliæ quas *præcticas* vocant scholæ: utrarumque harum perfectionem Theologia eminenti quodam gradu in se continet. Nam ut de primis loquar, una e *speculativis* altera dignior est tum ob materiæ seu *objecti*, circa quod versatur, dignitatem, tum propter modum, quod in illud tendere solet. Jam vero Theologiæ *objectum* infinitis parasangis nobilius est iis, quæ aliæ scientiæ

scientiæ sibi habent præfixa : Est enim ipse Deus O.M. seu cognitio ipsius Dei, non solum ut Auctoris naturæ sed etiam, & vel maxime ut Auctoris gratiæ secundum Attributa illius & perfectiones, quæ omnem humani intellectus facultatem & vires naturales excedunt, nec unquam *in cor hominis ascenderunt*, ut ait Apostolus; ita quidem ut vel minima rerum harum cognitio omnes quantumcunque claras certissimasque cuiusvis rei naturalis cognitiones transcendat. Eodem si ita fas est loqui, labore occupantur Theologi in terris, quo Sancti & Beati in cœlis, videlicet intuendo Deum infinite perfectum, quamvis diversa ratione: illi enim vident *per speculum in enigmate*, isti autem *facie ad faciem*. Non vero solum *objectum*, sed & modus, quo Theologia in illud tendit, longe nobilior est: quippe consistit hic in principiis Theologicis, quæ aliud non sunt, quam totidem fidei adsertiones, e quibus postmodum conclusiones Theologicæ rite deducuntur: fides autem nulla ratione falli, potest, sed certissimæ veritatis principatum tenet, quum fundamentum habeat in lumine divinæ scientiæ, quæ nec falli nec fallere unquam potest: dum contra aliæ scientiæ *objectum* suum cognoscant solum-

solummodo per lumen naturale rationis humanæ, quæ multis erroribus est obnoxia.

Quod autem adtinet ad scientias practicas, etiam inter has excellit scientia Theologica. Dignitas enim scientiæ practicæ potissimum ex fine colligitur; hic autem, quem sacra Doctrina respicit, ita sublimis est, ut aliæ omnes scientiæ una cum suis, quos habent, finibus ad illud tanquam radii ad centrum ordinari debeant. Et quis ille? nimirum Theologiæ practicæ finis est non alius, quam ipsamet beatitudo, seu clara visio & amor Dei, ad quam homines per principia sua practica inquirendam obtinendamque dirigit; quique finis ad nullum alium refertur, sed cæteri omnes ad ipsum referuntur. Amplius autem Theologiæ excellentia supra reliquas scientias universas ex eo palam fit, quod non tam scientiæ, quam *sapientiæ* nomine insignita incedat, quæ in toto scientiarum genere species est perfectissima. Est enim sapientia, qua res altissimæ cognoscuntur per causas similiter altissimas, & principia universalissima, id quod nulli scientiæ competit, Theologiæ autem proprium est. Unde S. Augustinus ait (1): *Rerum divinarum scientia pro-*

(1) *Lib. 14. de Trinit. c. 1.*

proprie sapientia nuncupatur. Atque hæc Theologiæ supra cæteras eminentia ratio esse videtur, cur eidem Aquila symboli loco addatur, uti videre licet in vetustissimis picturis D. Joannem Evangelistam Theologorum principem exhibentibus: dum enim aliæ volucres lucis beneficio per silvas, campos, montes, perque liberum aerem circumferuntur, Aquila sublimi volatu soli adpropinquat, & irretortis Phæbum oculis intuetur. Ita profecto dum reliquæ scientiæ luminis naturalis ope per res has inferiores vagantur, Theologia æltius sese extollit, & ipsum luminis *supernaturalis* fontem Deum contemplatur.

VI.

Non solum autem nobilitas, verum etiam necessitas Theologiam supra reliquas scientias evehit, quæ tanta est, ut absque hæsitacione fas sit pronunciare, sacra hac doctrina, quantum ad substantiam adtinet, Ecclesiam carere neutiquam posse: cujus rei universe ratio est, quoniam in hujus providentiæ cursu, in quo humana conditio ad statum supernaturalem est elevata, multæ veritates facultatem intellectus nostri transcendentis sunt revelatæ, quas tamen credere oportet,

et, quæve sine hujus disciplinæ magisterio rite nequeunt intelligi. Nam plurima supra sensum hominis ostensa sunt tibi (m). Loquimur Dei Sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam nemo principum hujus sæculi novit (n). Notum vobis facio Evangelium, quod non ab homine accepi, sed per revelationem Jesu Christi (o). De hujusmodi autem veritatibus tam arcanis, tamque sublimibus cognoscendis nulla alia tractat Disciplina præter Theologicam, quæ in Ecclesia Christi divinarum revelationum ac veritatum supernaturalium, veluti sacrorum pignorum perpetua custos est constituta. Præterea homo ad beatitudinem supernam tanquam ad finem ultimum est a Deo ordinatus, ad quem consequendum media, quæ sunt necessaria, cognoscere oportet: hæc autem quoniam a sola Dei voluntate dependent, alia via cognosci haud possunt, quam via revelationis divinæ, cui solius Theologiæ doctrina innititur.

Verum ut ad singulares rationes descendamus, uti Ecclesia sine fide stare non potest, ita nec fides sine Theologia. Hæc enim, ut non ita pridem audivimus ex Augustino, est scientia seu disciplina,

(m) *Eccles.* 13. (n) *I. Cor.* 2. (o) *ad Galat.* 1.

plina, qua fides saluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur: ubi tria animadversione digna occurrunt; primo quidem asserit S. Doctor, quod hæc scientia fidem gignat, quemadmodum Paullus gentium Theologus ad Corinthios scribit (p): *ut filios meos charissimos moneo. Nam si decem millia pædagogorum habeatis, sed non multos patres. Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui, scilicet explanando fidei mysteria, ac docendo, non nuda quadam & historica narratione, sed solida argumentatione: quippe Paullus disputabat in synagoga per omne sabbatum, interponens nomen Domini Jesu Christi* (q). Secundo, quod Theologia fidem nutriat, id est, foveat & conservet sacra doctrina. Patet rursus ex Apostoli verbis (r): *Deus dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum in adificationem corporis Christi, nempe Magistros & Doctores Theologiæ, ut non jam simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumventionem erroris. Tertio, quod fidem de-*
fen-

(p) 1. Cor. 4. (q) Act. 18. (r) ad Ephes. 4.

fendat, videlicet adversus insurgentes hæ-
 reses & prava dogmata, quibus fidei sin-
 ceritas inficitur, & robur infringitur.
Sunt enim, ut denuo Paullus loquitur (s)
multi etiam inobedientes, vaniloqui, & se-
ductores, quos oportet redargui, qui uni-
versas domos subvertunt, docentes quæ non
oportet. Adversus hos necesse, ut sint
(t) sumentes scutum fidei, galeam salutis,
& gladium Spiritus, quod est verbum Dei.
 Et hi sunt Theologi. Est itaque, ut pau-
 cis omnia complectar, Theologia ad
 fidem tum gignendam, tum nutriendam,
 tum defendendam summe necessaria: quæ
 tamen necessitas, licet totam Ecclesiam
 afficiat ad firmum ac rectum illius in
 fide ac fidei doctrina statum, non tamen
 ad singula Ecclesiæ membra pertinet.
Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes
Doctores? Nam uti sapienter advertit D.
Augustinus (u): Hac scientia non pollent
fideles plurimi, quamvis polleant ipsa fide,
aliudque est scire, quid credere debeamus,
quid doceat fides; aliud est scire, quemad-
modum hoc ipsum opituletur piis, & con-
tra impios defendatur. Quibus prioribus
 verbis S. Doctor Theologiam, quam *Posi-*
tivam

(s) *Ad Tit. 1.* (t) *ad Ephes. 6.* (u) *Lib. 14.*
de Trinit. c. 1.

tivam vocant, posterioribus vero quam *Methodicam* seu Scholasticam dicunt, designat, quæ ultima ex fidei principiis suas conclusiones & dogmata recto ordine deducit. Verum ex hoc ipso alia dos & prærogativa oritur, videlicet ingens Theologiæ Scholasticæ utilitas.

VII.

Ad hanc, quæ sane maxima est, penitus cognoscendam nosse oportet, Theologiam duplici modo considerari posse, nimirum uti olim erat, & uti nunc est constituta. Olim a SS. Patribus & Doctoribus Theologica dogmata tractabantur velut sparsim, & prout occasio sese offerebat seu explicandi fidelibus mysteria nostræ fidei, seu ea tuendi adversus hæreticorum impias doctrinas. Nunc vero, id est, postquam finem accepit longa illa SS. Patrum series usque ad D. Bernardum, a quingentis abhinc annis dogmata Theologica maxime per Magistrum, sive Petrum Lombardum, atque Doctorem Angelicum D. Thomam in ordinem certum, ac ope disputationum, quæstionum, articulorum &c. in integrum corpus methodo scientiis propria fuerunt redacta. Quantæ utilitatis hæc res sit, satis demonstrant tot insignia doctissimorum Theologorum volumina, demonstrant

Fidei Catholicæ arcanissima mysteria, Ecclesiæ disciplina, & morum doctrina in clarissima luce & ipsa velut meridie nunc posita: demonstrat communis Pontificum ac Principum, præcipue post synodum Tridentinam, in erigendis cathedris Theologicis consensus: demonstrat vel ipsum immane, nec minus commune odium, quo hæretici & hæresum fautores in Theologiam Scholasticam flagrant, utpote cujus ope falsa dogmata & errores suos detectos, profligatos ac penitus prostratos intueri coguntur. Audiamus unicum ex toto sectariorum grege, ac facile principem Lutherum: *Theologia scholastica est falsa scripturæ & Sacramentorum interpretatio, & exulem vobis fecit veram & sinceram Theologiam: item Quo tempore cepit Theologia Scholastica, id est, illusoria, eodem evacuata est Theologia crucis, suntque omnia plane perversa: rursus libidinem corrumpendæ scripturæ jam ferme trecentis annis patitur Ecclesia incomparabili damno suo a Doctoribus Scholasticis.* Quæ Lutheri propositiones a Sorbona publico censuræ, ut merentur, stigmatate fuerunt notatæ. Hoc protoparentis sui exemplum secuti, eodemque spiritu animati Wittenbergenses in Saxonia insigne, quod orbis literatus detestetur, facinus

edidit. Quippe anno 1520. Scholasticæ Theologiæ libros feretro inclusos instar funeris ad mediam urbis plateam deportarunt, sequentibus eorum Ministris, & quod vocare solemus, officium Defunctorum per ludibrium canentibus, tandemque in ardentem rogam conjecerunt, (x) e cujus cinere utinam non novi identidem phœnices, id est, Theologiæ Scholasticæ mastiges etiam hoc, quod vivimus seculo, male fausto partu prodirent. Verum hæc flammæ profecto serviunt ad magis illustrandam sacræ hujus doctrinæ utilitatem, utpote quæ tantopere fidei hostibus formidandam se præbet.

Porro spectata, ut nunc est, Dei providentia semper fuerunt eruntque perversi homines in mundo, non solum extra, sed etiam in ipsa Ecclesia, ejusque visceribus, qui doctrinam fidei & morum oppugnant: *Ego scio*, ait Apostolus (y) *quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi, & ex vobismet ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se.* Sunt etiam in Ecclesia, qui rationem nostræ fidei & doctrinæ polcunt, ut loquitur D. Petrus (z), nec non inter bonos quo-

(x) *Surius in appendice ad Nauclerum.*

(y) *Act. 20. (z) 1. Petr. 2.*

quoque oriri sæpe videmus difficultates non modicas circa res revelatas, quæ homini ad salutem sunt necessariæ. Quoniam igitur, ut dixi, hac in providentia Deus non omnia explicate revelavit, nec quotidie recens revelare expediens judicavit, alio modo cunctis his difficultatibus occurrere constituit altissimo consilio, nimirum per accuratam Theologiæ disciplinam, ad quam pertinet non solum sectas contrarias confutare, ac hæreticorum errores convellere, verum etiam Catholica dogmata e fidei principiis apte deducere, ac solidis argumentis e S. Scriptura, Conciliis, & Patribus ac ratione depromptis stabilire. Quapropter in ipsismet etiam Oecumenicis Ecclesiæ Comitibus, aut quum summus Pontifex quidquam circa res fidei vel mores definit, id non fieri solet novæ *revelationis*, sed S. Spiritus adstantis magisterio, præmissis tamen Theologorum accuratissimo examine, atque maturo consilio: neque enim alius est intra ordinem hujus providentiæ modus in Ecclesia, quo ejus integritas ac doctrinæ firmitas facta recta conservetur, ita disponente Deo, ut nunquam in ea defuerint nec in lege naturæ ab Adamo, nec in lege scripta a Mose, neque in lege gratiæ a Christo viri theo-

logicis disciplinis adprime imbuti ac excellentes. Quemadmodum enim in corpore humano, quæ similitudo est Apostoli (a), alii sunt oculi, alii manus, pedes alii, ita in Ecclesia alii sunt rudes, alii de plebe, alii docti & eruditi. Si autem nulli forent in corpore humano oculi, istud rectoris destitutum huc illucque vacillaret, atque frequenter impingeret, ita etiam aliquos in Ecclesia Doctores sacros esse oportet, qui cæteros erudiant ad justitiam, & in semita salutis æternæ veluti manuducant, nec solum elementa fidei, sed difficiliores quoque pertractent quæstiones, loco, tempori, diversæque Auditorum conditioni accomodatas. *Quicumque invocaverit nomen Domini, Salvus erit, quomodo ergo invocabunt, in quem non crediderunt? aut quomodo credent ei, quem non audierunt? quomodo autem audient sine prædicante? quomodo vero prædicabant, nisi mittantur?* (b)

§. III.

Critica super genuinam Theologiæ doctrinam.

VIII.

Exposita Theologiæ excellentia, necessitate, ac utilitate, operæ pretium est ad

(a) 1. Cor. 12. (b) ad Rom. 10.

ad ejus indolem melius perspiciendam, ut certi characteres constituentur, quibus doctrinæ illius dogmata & propositiones insigniri solent. Atque imprimis nosse oportet, duplicis generis esse dogma, videlicet *proprie Catholicum*, & *pure Theologicum*. Primum (quod etiam dogma *Imperatum* vocatur) est, quod doctrinam continet, quam Ecclesia Catholica palam profitetur, quamque cunctis fidelibus tenendam credendamque proponit. Nam ut Vincentius Lirinensis (c) sic: *id proprie Catholicum est, quod ubique, quod semper, quod ab omnibus creditum est*. Exempla hujus dogmatis sunt: *Deum esse unicum in essentia, solum & non multiplicem*, contra Polytheos: *esse trinum in personis realiter distinctis*, contra Sabellianos: *Christum Dominum esse Dei Patris æterni Filium, sique consubstantialem*, contra Arianos. Dogma pure Theologicum vel dicitur *Liberum*, vel *Toleratum*. Liberum est, quod tenere quis potest vel non tenere, salva fide Catholica, continetque doctrinam talem, quæ nec de fide est, nec fidei contradicit, aut bonis moribus noxia esse reperitur, sufficiente tamen auctoritate ac ratione munita est. Ejusmodi dogmata libera sunt: *de futuro vel*

non

(c) *In Comment. l. i. c. 3.* B 4

non futuro adventu Christi, si Adam non peccasset; de æterna hominum prædestinatione ante vel post prævisa merita: de gratia vel intrinsece vel extrinsece efficaci, atque ita de admittenda vel non admittenda scientia media: de licito vel illicito usu opinionis vere ac theologice probabilis &c. Dogma toleratum nuncupatur, quod a longe majori parte Doctorum impugnatur & rejicitur tanquam fidei vel morum doctrinæ minus conveniens: necdum tamen Ecclesiæ Catholicæ judicio reprobatum vel damnatum est, quum non satis clare adhuc constet, esse erroneum vel nocivum. Ita olim tolerata fuit usque ad Damasi Papæ ævum doctrina de Christi regno per mille annos post resurrectionem & judicium extremum duraturo. Usque ad Concilii Nicæni I. vel ut alii produnt, usque ad Arelatensis tempora doctrina de non valido bareticorum baptismo. Doctrina de dilata justorum visione beata ad extremum judicii diem, usque ad Concilium Florentinum, a quo, sicut a Tridentino damnata fuit.

IX.

Aliqua nunc de Propositionibus dicenda occurrunt. Certum est, Ecclesiam dono *infallibilitatis*, ut vocant, gaudere non minus

minus in agnoscenda doctrina sana & fidei conformi, quam in discernenda, quæ sana non est, sed fidei nociva. Quæ enim ratione alias doctrinæ papulo oves suas pascere posset, uti a Christo in persona Petri jubetur: *Pasce oves meas?* ex hoc autem consequitur, sicut recipere oportet tanquam dogma catholicum & a Deo revelatum, quod ab Ecclesia ut tale fidelibus proponitur, ita & rejiciendum esse, quidquid Ecclesia tanquam erroneum & fidei noxium rejicit, atque declarat. *Sed si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus* (d). Memorabile hac in re exemplum est atque effatum, quod posteritati reliquit S. Augustinus contra Cresconium Grammaticum (e) ita scribens: *Non accipio, quod de rebaptizandis hæreticis & schismaticis sentit Beatus Cyprianus, quia hoc Ecclesia non accipit, pro qua Beatus Cyprianus sanguinem suum fudit.* Jam vero diversi gradus & classes censurarum sunt, quibus Ecclesia vel Pontifices articulos seu propositiones falsas & pravas, quarum veneno sana Theologiæ doctrina infici posset, notare vel proscribere solent, uti patet e Concilio Constantiensi damnante Wicleffi & Joannis Husero

(d) *Matth.* 18.

(e) *Lib.* 2. c. 3.

errores : e Bulla Pii V. contra Bajum : & e Constitutionibus Innocentii X. adversus famosas quinque propositiones Jansenii, ac Clementis XI. proscribentis propositiones e novo Testamento Quesnellii extractas. Earum præcipuas referam, & exemplis illustrabo, utpote quarum notitia opus est, ut quis Apostolicæ Sedis, ejusmodi propositiones stigmatè notantis, Decreta rite possit æstimare.

Propositio hæretica censetur illa, quæ e diametro fidei doctrinæ seu veritati a Deo revelatæ, aut ab Ecclesia definitæ opponitur, veluti si quis cum Ario diceret : *Christum Dei Filium non esse ejusdem cum divino Patre substantiæ.* Vel cum Macedonio *Spiritum S. Patre ac filio minorem, nec esse Deum.* Vel cum Nestorio *duas in Christo personas* assereret. Vel cum Eutychete *duas in Christo naturas* negaret. Interea tamen non eadem res est, propositionem esse hæreticam, & auctorem, qui illam asserit, hæreticum esse ; talis enim est, cujus error in fide cum pertinacia jungitur : propositio autem hæretica proficisci potest sive ex pertinacia, sive ex sola ignorantia, ita, ut qui eam tenet, Ecclesiæ judicio stare paratus sit, suamque illius doctrinæ conformare. Hunc in modum D. Augustinus

stinus (f) de homine, qui idem cum Photino hæretico falsum de Christo dogma fovebat, sibi tamen persuadens, id esse catholicum, pronunciare non dubitavit: *istum nondum hæreticum dico nisi manifesta sibi doctrina Catholica Catholicæ fidei resistere maluerit, & illud quod tenebat, elegerit.*

Contra vero *Erronea & hæresi proxima* dicitur illa propositio, quæ veritati seu doctrinæ repugnat, quam Patres & Ecclesiæ Doctores unanimi consensu revelatam quidem censent, necdum tamen Ecclesiæ definitione firmata est, fidei tamen proxima, utpote cui nihil præter hanc Ecclesiæ definitionem deest, qualis est, quam vere Theologicam seu ex revelatis legitime deductam supra memoravi. Ita si quis diceret, *Christum non esse visibilem*, propositio foret erronea & hæresi proxima, utpote opposita alteri: *Christus est visibilis*, deductæ ex revelata: *Christus est homo*. Vel si quis contra auctoritatem Patrum & Doctorum, contraque sensum totius Ecclesiæ assereret; B. Virginem non fuisse assumptam in cælum cum anima simul & corpore.

His propinqua & affinis est propositio *suspecta*, & quæ *hæresin sapit*; licet enim

catho-

(f) *Lib. 4. de Baptism. contra Donatum c. 16.*

catholicum præferat sensum, circumstantiæ tamen temporis, loci, & præsertim personæ proferentis merito suspicionem injiciunt, eam ad hæresin occultandam adsumi: ita hæc propositio: *Fides justificat*, in ore Pauli Catholica est, in ore Lutheri docentis hominem sola fide absque charitate justum fieri, hæresin sapit: similiter *Christus est creatura*, quamvis si intelligatur de humana Christi natura, omnino vera sit, nihilominus suspicionem parit, ne in sensu Ariano de Christi *supposito* proferatur.

Impia & blasphemata propositio dicitur illa, quæ Deo, Deiparæ aut Sanctis injuriam facit vel detrahendo aliquid debitæ perfectionis, vel adfingendo, quod non debetur, & superioris ordinis est, v. g. si quis dicat videns in hac vita malos extolli, premi bonos: *Deus est injustus*, vel *non est providus*. Aut si quis asserat, *B. Virginem esse omnipotentem, omnisciam*.

Temeraria, quæ nullo auctore fide digno, nullaque solida ratione fulta contra communem Patrum, & Theologorum opinionem asseritur, v. g. *apud inferos non est verus ignis*, quod docuit Durandus.

Scandalosa, quum ansam præbet scandalo, & fideles vel a recto fidei tramite, vel a debitis virtutum officiis abducit, &

morum

morum dissolutioni viam sternit v. g. *jejunia Ecclesiastica, vota &c. plus nocere quam prodesse: Populum non peccare, etsi absque justa causa non obediat legi Principis.*

Schismatica ea est, quæ viam sternit ad pacem Ecclesiæ turbandam, aut debitam ejusdem Prælati obedientiam violandam. Talis erat, quæ tempore Henrici VIII. in Anglia spargebatur: *Regem Anglicanæ Ecclesiæ Caput esse.*

Seditiosa, quæ ad excitandos in Republica vel communitate quadam motus seditiosos nata factaque videtur v. g. *Principibus malis impune obedientiam negari, immo & vitam auferri posse.*

Propositio male sonans, & piarum aurium offensiva, quæ licet sensu gaudeat catholico, talem tamen in auribus audientium gignit, qui fidei sinceritati, pietati, vel decoro adversatur, ut si quis diceret: *Christus est ubique*, quam propositionem Catholicus vere intelligit de Christi divinitate, Ubiquista falso de humanitate. Item *Magdalena meretrix ora pro me.*

Simplicium seductiva, quæ sub specie pietatis ac veritatis errorem tegens, rudiores facile seducit. Ita olim Ariani dicebant Dei filium esse *ὁμοίσιον*, id est, similem Patri in substantia: Catholici vero

bona

bona fide putabant, Arianos tandem fate-
ri, Filium Dei esse *ὁμοούσιον*, id est, Con-
substantialem Patri.

Periculosa demum, quæ propter affini-
tatem cum aliis malæ notæ doctrinis cen-
suræ obnoxia est, ut sunt pleræque pro-
positiones in rebus fidei paradoxæ ac he-
teroclitæ.

Hisce censuris (de quarum propria vi
significandi, uti passim tractant auctores
multi, ita pauci inter se conveniunt)
notare solet summi Pontificis Tribunal
quandoque propositiones, quæ fidei, mo-
ribus, vel fidelium pietati præjudicium
adferre possent, quandoque etiam libros,
in quibus continentur; non raro ipse
quoque auctor stigmatè notatur, habet-
que locum illud Horatii :

Hic niger est, bunc tu Romane caveto.

Cætera iudicium censuras ferendi, ac no-
tas inurendi ad solam sacram Sedem per-
rinet, nec fas est, ut quisquam privatus
hanc sibi potestatem arroget, quemad-
modum declaravit Innocentius XI. (g)
his verbis : „ Ut paci & charitati con-
„ sulatur idem Sanctissimus in virtute S.
„ Obedientiæ eis (Doctoribus seu Scho-
„ lasti-

(g) *Ad finem Decreti circa 65. propositiones
damnatas an. 1679.*

„ lasticis) præcipit, ut tam in libris im-
„ primendis ac manuscriptis, quam in
„ Thesibus, Disputationibus ac Prædica-
„ tionibus caveant ab omni censura, &
„ nota, nec non a quibuscunque convi-
„ tiis contra eas propositiones, quæ ad-
„ huc inter Catholicos hinc inde con-
„ trovertuntur, donec a sancta sede re-
„ cognitæ super iisdem propositionibus
„ iudicium proferatur. „

X.

Ut autem una ex parte sana integra-
que in Theologicis disciplinis dogmata
conserventur, ex altera vero censurarum
scopuli & doctrinæ offendicula evitentur,
sequentes observare canones oportebit,
quos SS. Patres & Viri in hac palæstra
versatissimi præscribunt. *Primo* quidem
absit, ut animo nimium curioso, ac in-
genii insolentia inflato ad arcana fidei ri-
manda introspectendaque accedatur. Per-
hibet D. Augustinus (h) quemdam alte-
ri curiosius quam decuit interroganti ac
scire cupienti, *quid fecisset Deus, ante-*
quam cælum & terram fecerit, respon-
disse non sine sale: *alta scrutantibus ge-*
bennas parabat. Profecto si quo alio,
certe hoc in sacro studio verum est, quod
studum

(h) *Lib. i. Confess. c. 12.*

dudum pronuntiavit D. Bernardus (i):
 „ Sunt qui scire volunt eo fine tantum, ut
 „ sciant, & turpis curiositas est. Et sunt
 „ qui scire volunt, ut sciantur ipsi, &
 „ turpis vanitas est: sunt item qui scire
 „ volunt, ut scientiam suam vendant,
 „ & turpis quæstus est. Sed sunt quo-
 „ que, qui scire volunt, ut ædificent,
 „ & charitas est. „ *Secundo,* Theologi
 est, ut placita doctrinæ suæ probet at-
 que confirmet, imprimis auctoritate S.
 Scripturæ ac Traditionum, tum etiam
 Conciliorum ac SS. Patrum. Nam vel
 agitur de dogmatibus fidei, & hæc di-
 scere debemus tum a Deo revelante, tum
 ab Ecclesia proponente ac declarante, quæ
 sunt a Deo revelata: vel agitur de aliis ve-
 ritatibus, quæ a sola liberrima dei vo-
 luntate pendent, & harum optimi fidis-
 simique interpretes sunt Concilia & Pa-
 tres. Augustini hac super re effatum est:
Auctoritati credere magnum compendium
est, ac nullus labor (k). Demum neu-
 tiquam nocet, sæpe etiam prodest, hu-
 manam rationem in subsidium vocare.
 Nam quod fidei præstamus, *rationabile*
obsequium ut sit, monet Apostolus. Ita
 sane egerunt ipsi quoque sancti Patres,
 qui

(i) *Serm. 36. in Cant.*
anima c. 7.

(k) *Lib. de quantis.*

qui data occasione, potissimum contra hæreticos Valentinianos, Manichæos, Arianos, Pelagianos &c. doctis atque subtilibus disputationibus pugnarunt. Neque legitimum Dialecticæ usum idcirco negligere oportet, quod ea multi Novatores fuerint abusi. Nam ut scite observat S. Augustinus (l): *alioqui pro patria miles non armandus esset, quia contra patriam nonnulli arma sumpserunt.* Tertio, quando in varias scholæ opiniones scinduntur in rebus, quas nec Scriptura, nec Ecclesia, nec Patrum consensus aut manifesta ratio nobis patefacit, magna quidem sentiendi libertas conceditur, nec in unius verba Magistri jurare opus est. „ Quo loco, inquit doctissimus Melchior „ Canus ex Ord. Prædic. (m) sane arguendi sunt Scholastici nonnulli, qui „ ex opinionum, quas in schola acceperunt, præjudiciis Viros aliquos Catholicos notis gravioribus inurunt, idque tanta facilitate, ut merito rideantur. Nobis autem schola nostra magnam quidem licentiam dat, ut quodcunque maxime probabile occurrat, id nostro jure licet defendere: sed non „ licet

(l) *Lib. x. contra Crescon. c. i.* (m) *Les. Theol. l. 8. c. 4.*

„ licet tamen eos, qui nobis sunt ad-
 „ versi, temere ac leviter condemnare.
 „ Nec enim si quid aut Scotisticis, aut
 „ Thomisticis pronuntiatis contrarium est,
 „ error illico est., Et eodem libro non
 „ procul a principio de se suoque Magistro,
 „ Francisco Victoria, candide fatetur: „ Non
 „ enim ullam, non S. Thomæ dico, sed
 „ ne Magistri mei opinionem quidem
 „ revocavi ad arbitrium meum: nec cor-
 „ di tamen fuit jurare in verba Magistri.
 „ Nam & vir erat ille natura ipsa mo-
 „ deratus: at cum Divo etiam Thoma
 „ aliquando dissensit, majoremque meo
 „ judicio laudem dissentiendo, quam con-
 „ sentiendo assequabatur: tanta erat in
 „ dissentiendo reverentia. „ Hucusque
 „ Canus. Credi vix potest, quantus hu-
 „ jus canonis neglectus tempestates in scho-
 „ lis Theologicis excitavit, & etiamnum
 „ excitet. Nihilominus ea, de qua dixi
 „ prius, libertas sentiendi certis, ne eva-
 „ getur, limitibus circumscribenda est, in-
 „ primis ut Theologus inter diversas vel
 „ contrarias scholæ opiniones eam seligat,
 „ atque sequatur, quæ magis ad fidei pla-
 „ cita, & ad normam loquendi, qua Pa-
 „ tres & Doctores, utuntur, quæque in
 „ scholis recepta est, accedere videbitur.
 „ Dein, ut in disputando ac tuendo sen-
 „ ten-

tentiam seu voce seu calamo, omnis verborum asperitas, rixandi libido, aut vana ostentatio procul exulet. *Deus quippe non est dissensionis Deus, sed pacis* (n). Acriter in hoc vitium invehitur D. Remigius (o): *Qui non tranquille & pacifice moderatur, quod sentit, sed statim paratus est ad contentiones, & scandala, etiamsi non habeat hæreticum sensum, habet hæreticum animum.* Aureum igitur lemma illud sane meretur, ut omnibus Scholis ac Cathedris inscribatur magnis characteribus: *In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus charitas.*

§. IV.

Partitio Theologiæ.

XI.

Fundamento doctrinæ Theologiæ jacto diversæ modo classes, in quas distribui solet hæc scientia, quasi totidem grandis ædificii partes, exponendæ veniunt. Juvat has primis duntaxat lineamentis nunc in conspectum dare, pluribus postea, ubi de universæ Theologiæ Oeconomia sermo erit, illustrandas. Alia igitur est Theologia, quam dicunt *Positi-*

(n) 1. Cor. 14. (o) *Lib. de tenend. fid. verit.*

vam seu scripturalem, quæ varios sacræ Scripturæ sensus explicat, ac doctrinam fidei & morum in iis contentam exponit. Hæc non innititur principiis, quæ ulteriore indigeant probatione, sed quæ fide divina creduntur, cujusmodi sunt, quæ ex Verbo Dei scripto vel Tradito, nobisque per Ecclesiam proposito in medium adferuntur. Est enim Dei verbum fundamentum Apostolorum & Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu, ultra quod nemo potest aliud ponere (p). Agit autem de existentia S. Scripturæ, de numero librorum sacrorum, eorum argumento, Auctoribus & Interpretibus, de summa illorum auctoritate, variis editionibus, multiplici sensu, & genuina expositione, ac quibusdam locis in S. Scriptura controversis.

Alia est Scholastica, quæ fidei doctrinam ex Scripturis, Conciliis, & Patribus, multaque ex his partim evidente, partim probabili ratiocinatione infert. Eadem est cum priore, eodemque munere fungitur, diversa tamen methodo, quam Scholæ Magistri succedentibus temporibus induxerunt, dum accuratius, subtilius, & ad artis Dialecticæ leges accomodatius propositas fidei morumque quæstiones in

utram-

(p) *Ad Ephes. 2.*

utramque partem expendit atque decidit. Non eandem docendi viam inivere hac in palæstra summi quique Theologi: Dionysius Areopagita de cœlesti, subcœlesti, & supercœlesti Hierarchia dum agit, loci: sanctus vero Damascenus temporis seriem est persecutus in quatuor libris de fide Orthodoxa, in quibus Græcorum, immo omnium primus, universam exponit Theologiam, eoque ordine, quem dein imitati sunt Latini, Petrus Lombardus Magister sententiarum, & post hunc cœteri Doctores Scholastici. Joannes sapiens, cognomento Cyparissiotus (cujus opera ab utilitate ac fructu multum commendat Possevinus in Apparatu Sacro Tom. 2.) *Expositionem materiarum, sive elementarem* eorum, quæ de Deo a Theologis traduntur, in decem decades est partitus: 1. de Theologia Symbolica. 2. De demonstrativa. 3. De divinis emanationibus. 4. De informatione divini nominis. 5. De proprietatibus divinorum. 6. De apparitionibus divini luminis. 7. De Divina Participatione. 8. De infinitate Dei in creaturis. 9. De infinitate in Deo. 10. De divina simplicitate. S. Augustinus inter Latinos egit de amandis, credendis, & sperandis: D. Anselmus vero de Deo Homine: uterque au-

tem sparſim de præcipuis quæſtionibus ac controverſiis in Theologia ſeſe offerentibus. Potrus Lombardus totam fidei doctrinam in quatuor libros collegit: primus horum continet doctrinam de Trinitate & unitate Dei. Secundus de creatione mundi ac præcipue Angelorum & hominum, deque gratia Dei. Tertius de incarnatione Verbi, deque virtutibus ac vitiis. Quartus de Sacramentis & Novisſimis, reſurrectione, judicio &c. Angelicus Doct̃or denique quatuor ſententiarum libros (tanquam Magiſtri ſententiarum libris reſpondentes Commentarios) a ſe adhuc juniore elucubratos, poſterioribus vitæ annis in breviorẽ *ſummam* quæ *Angelica* vocatur, redegit. Hanc in tres partes digeſſit, quarum tamen ſecunda dividitur in duas alias, ſcilicet primam ſecundæ, & ſecundam ſecundæ partis. In prima tractat de Deo uno & trino, de creatione, & Angelis, ac de hominẽ præſertim primo. In ſecundæ partis prima de beatitudine, de actibus humanis, de legibus, de gratia, & merito: in altera parte hujus ſecundæ de virtutibus ſingillatim, nempe de fide, ſpe, charitate, ſapientia, prudentia, juſtitia, religione, pietate, obedientia, gratitudine, veritate, liberalitate, fortitudine,

tem-

temperantia, & vitiis oppositis, ac tandem de gratiis gratis datis. In tertia parte agit de incarnatione Verbi divini, de ejusdem Christi nativitate, manifestatione, baptismo, conversatione, tentatione, doctrina, miraculis, passione, morte, resurrectione, ac de Sacramentis, ab eo institutis. Cæterum in hac tertia parte ultra Sacramentum Pœnitentiæ progredi non licuit S. Doctori; prius enim vitæ, quam operis sui finem fecit: ne tamen manca foret hæc Summa Theologica, posthumo labore ea, quæ deerant, ex quarto sententiarum libro, aliisque Magistri sui monumentis relictis D. Thomæ Discipuli suppleverunt, hancque superadditam a se appendicem *supplementum D. Thomæ* appellarunt. Continet autem universa summa 512. quæstiones, & articulos 2654. quorum singulos instar prodigii habendos Joannes Papa XXII. pronunciasse fertur. Eadem, aut non admodum diversa ratione, in hanc usque diem Theologiam scholasticam privatim ac publice profiteri solent ejusdem Doctores in plerisque aut certe præcipuis orbis Catholici Academiis.

XII.

Alia Theologia est *Polemica* seu *Controversa*, quæ contra infidelium & hæretico-

ticorum errores arma corripit, iisque fideles instruit, & perpetuo in bello absque induciis adversus Ecclesiæ ac Dei hostes versatur. Insignis sacra purpura Bellarminus in hoc Theologiæ genere versatissimus, & sane præcipuus, quem regni Polemici fere omnes Ducem sequuntur, tribus universam doctrinæ hujus œconomiam tomis complectitur, in quorum primo de Verbo Dei scripto & non scripto, de Christo totius Ecclesiæ Capite, de summo Pontifice, de Ecclesia militante tum in Conciliis congregata, tum toto terrarum orbe sparsa, de membris Ecclesiæ militantis, de Ecclesia purgante, ac triumphante: In secundo de Sacramentis in genere, & de iisdem in specie: In tertio de gratia primi hominis, de amissione gratiæ, de gratia & libero arbitrio, de justificatione, ac denique de bonis operibus solidissime simul ac eruditissime disputat.

Alia rursus est *Theologia Moralis*, quæ mandatorum qua divinorum, qua humanorum vim obligandi proponit ac examinat, & quæstionibus illis, quas *Conscientiæ Casus* appellamus, respondet, atque ita hominum mores informat. Probatissimi doctrinæ hujus Magistri materiam amplissimam in septem potissimum Tractatus distribuunt: 1. de principiis ad
in.

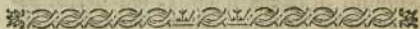
internam actuum humanorum regulam, seu conscientiam spectantibus. 2. De principiis ad externam eorundem regulam seu legem pertinentibus. 3. De peccatis & virtutibus in genere ac specie. 4. De justitia, contractibus, & restitutione. 5. De religione, voto, ac juramento. 6. De Sacramentis in genere ac specie, 7. De censuris. Hi sunt Theologiæ Moralis Tractatus, quos aut universos, aut plerosque, aut aliquos passim est reperire, præsertim post Concilium Tridentinum, quod studii hujus curam & praxin Episcopis ac animarum Pastoribus summa sollicitudine commendavit. Non tamen passim quoque legendi probandique sunt Auctores hujus disciplinæ. Neque enim desunt, qui non satis caute casteque illam profitentur, quique in definiendis legum & conscientiæ officiis laxiores fuere, aut justo rigidiores: utrumque crimen castigaverunt summi Pontifices, dum eorum libros & propositiones libris insertas fulmine percusserunt, ac damnationis vel censuræ inusserunt notam.

Alia denique Theologia *Mystica* dicitur seu *Ascetica* vel *Schola affectuum*, quæ hominem non solum suæ ut cunque salutis, sed Evangelicæ perfectionis cupidum instruit, ejusdemque affectus in Deum di-

rigit, atque impellit. In tres a vitæ spiritualis Magistris veluti vias dividitur, in viam *Purgativam, Illuminativam, & Unitivam.* In prima removentur perfectionis obstacula per peccatorum cognitionem, fugam, ac execrationem, per pravaram animi adfectionum extirpationem, ac tentationum victoriam. In secunda proponuntur adjumenta, quibus ad perfectionem perveniri possit veluti per gradus, nimirum per virtutum tum Theologicarum, tum moralium doctrinam & praxin. In tertia demum ipsa hominis Christiani perfectio ante oculos sistitur, & humana mens excitatur ad eam amplectendam ope *unionis* perfectæ cum Deo per memoriam, intellectum ac voluntatem, cæterarumque omnium potentiarum. Varii exstant ac insignes libri a Spiritus Magistris conscripti: nullus vero brevior, nullus solidior, quam aureus Exercitiorum S. P. Ignatii libellus, cujus doctrina cælitus inspirata, & a summis Pontificibus amplissime approbata apud utriusque sexus personas, qua profanas, qua sacras immensos sane fructus vitæ melioris ac vere spiritualis in toto terrarum orbe hucusque protulit. Diversæ classes Theologiæ hæcenus recensitæ diversa velut flumina sunt, quæ tamen eodem ex fonte originem suam trahunt,

hant, & eundem ad finem, non tamen eodem itinere tendunt. Addunt nonnulli Theologiam Dogmaticam, velut novam quandam speciem. Sed de hac quid sentiendum sit, pluribus infra exponet Critica Theologica.

CAPUT II.

ORTUS ET PROGRESSUS THEOLOGIE.

§. I.

Prima Theologiæ lineamenta.

XIII.

Ut vetustissimos Theologiæ natales, & primas quasi cunas rite ac debito ordine investigemus, operæ pretium esse duxi, ut ejusdem infantia, adolescentia, juvenus, ac virilis demum ætas, ad quam ultimis hisce seculis pervenit, in synopsis redacta pleniori historiæ præmitteretur, & unico velut obtutu spectanda exhiberetur. Itaque pima Theologiæ tum ejus, quæ Naturalis dicitur, tum illius, quæ

quæ Supernaturalis appellatur, origo absque dubio ab Auctore naturæ ac Patre luminum ipso Deo petenda est. Ab hoc enim sub ipsa mundi nascentis primordia Protoparenti nostro Adamo cum reliquo scientiarum apparatu Theologia quoque, & quidem præ reliquis, tanquam omnium princeps scientia, seu potius Sapientia, ut eam nuncupant D. Augustinus & S. Thomas, pleno alveo fuit infusa, ac postmodum per filios & nepotes Adami, Sethum, Enochum, Noemum, aliosque per totidem quasi rivos in universum genus humanum propagata. Verum sidus hoc splendidissimum brevi vix non fuit extinctum. Quum enim post turris Babel everisionem, linguarumque confusionem exulare jussu veri Numinis cultu per magnam orbis partem passim invaluisset idololatria, Theologia quoque illa, quæ naturæ vires transcendit, maximis involuta tenebris diu latuit, & tenues duntaxat reliquæ in ea Adami posterorum progenie, quos *Dei filios* nuncupat S. Scriptura, commune orbis diluvium & Babylonicæ turris rudera evaserunt: Theologiæ tamen illius, quæ naturæ ductu ac lumine ea, quæ supra se sunt investigat, cultura & cura potior fuit seculis illis, quamvis & hæc plurimis fabulis &

& mendaciis depravata fuerit, hominum sacra profanis & Deum Diis miscentium vitio.

Ubi autem vera Religio, rerumque divinarum cultus Abrahami ac Mosis ævo liberius spirare cœpit, Theologica quoque scientia diu sepulta caput erigere ac latius dominari visa est, Abrahamo apud Ægyptios & Chaldæos, Mose vero apud Judæos eam propagante. Tum primum literis fuit consignata, constitutique Sacerdotes, Scribæ, ac Legisperiti, qui sacram hanc doctrinam palam profiterentur. Sequebatur ingens celebrium Prophetarum numerus, quorum magisterio populi ad verum Numinis cultum postliminio revocati, & Sacramenta ceremoniæque fuerunt institutæ, quibus Religio & divina hæc scientia facta tectaque conservabatur sexcentorum annorum intervallo ad Roboami & Jeroboami tempora usque deducta: horum primo ad Judaici, altero ad Israelitici regni clavum sedente, tum ob continua inter duas has gentes bellorum incendia, tum ob destructas Veri Numinis aras, & erecta ubique idola per quingentos propemodum & quinquaginta annos neglecta obscurataque jacuit Theologia, nec nisi post captivitatis Babylonicæ finem Esdræ potissimum opera pristino splen-

splendori restituta fuit. Emicuit tum quidem veluti e nubilis phœbus, sed brevi exortis diversis, præcipue Samaritanorum ac Judæorum sectis ad priores vix non tenebras damnata fuit.

Tandem *quum plenitudo temporis advenit*, ut sacræ Scripturæ verbis utar, ac æternum Patris Verbum, unigenitus Dei filius humanam carnem indutus præmissa Prophetarum longa serie e cœlo in terras descendit, Redemptoris pariter ac Doctoris munere functurus, nova præcis abolitis Sacramenta, ceremonias ac sacrificia instituit, naturæ legem innovavit, scriptam partim exauctoravit, partim confirmavit, gratiæ vero legem reliquis longe sublimiorem ac præstantiorem proposuit, & universam sacram doctrinam novo Testamento complexus orbi Christiano reliquit, per Apostolos ubique terrarum promulgandam, quos gentium Doctores constituit. Per hos, uti & alios Ecclesiæ Patres antiquitate ac sanctitate summe venerandos, præcipue S. Dionysium Areopagitam, præclarissimis libris de Hierarchia Ecclesiastica & divinis nominibus (ut probabilius est) a se conscriptis (q)

opti-

(q) *Legi meretur hac de re Petrus Annati, qui post Pagium & reliquos Criticos scripsit, Tom. I. lib. 4. art. 8.*

optime de Theologia meritum, Clementem Alexandrinum, & Origenem sacra doctrina latissime orbem terrarum est pervagata. Invalescentibus dein hæresibus eminuerunt in Ecclesia Dei sanctissimi Patres, simul ac summi Theologi cum Græci: Athanasius, Basilius, Gregorius Nazianzenus, Chrysostomus, tum Latini: Hieronymus, Ambrosius, Hilarius, Augustinus, Gregorius &c. Sequentibus quoque seculis Patres ac Doctores de rebus fidei tam publice in Conciliis, quam privatim in exedris multa theologice disputarunt, & plura copiose mandarunt literis, quamvis non ordine illo, eaque methodo, quæ nunc in scholis adhiberi consuevit, sed velut agmine facto, nec modo certis limitibus circumscripto, donec vastissimæ huic doctrinæ in ordinem redigendæ manus primum adjecit circa an. Chr. 800. Sanctus Damascenus conscriptis quatuor de orthodoxa fide libris, in quos Græcorum Patrum dogmata & Sententias collegit, certis locis distinctas. Hujus vestigiis insistens longo post temporum intervallo Petrus Lombardus, Episcopus Parisiensis, ingens ejusdem Academiæ lumen, Seculo duodecimo ad annum 1160. sub Alexandro III. Latinorum Patrum dicta & Sententias in quatuor volumina, quæ

quæ *Sententiarum libros* nuncupavit, variosque titulos, quos *distinctiones* dixit, accuratiore calamo digessit, appellatus idcirco Magister Sententiarum. Denique circa annum 1260. sub Alexandro IV. novam ingressus est sacræ doctrinæ viam ad scholasticas leges penitus exactam D. Thomas Aquinas, Summamque quasi totius Theologiæ medullam in lucem edidit. Hanc omnium encomiis dignissimam, & Angelica manu elaboratam universus postmodum orbis literatus non solum est amplexus, verum etiam in præcipuis totius Europæ Academiis civitate donavit. Atque hæc prima & rudia Theologiæ Ortus ac Progressus quasi lineamenta sunt: meliorem accuratioremque totius ædificii ideam ea quæ sequuntur, suppeditabunt.

§. II.

Theologia Naturalis.

XIV.

Utriusque Theologiæ genus, tam illius, quæ naturæ viribus subnixa per creaturas numero, specie, artificio, indole diversissimas, veluti per totidem gradus ad ipsum Mundi Opificem, Rectorem ac Governatorem supremum, rerumque supernarum notitiam, quamvis adhuc te-
nebris

nebris quibusdam involutam, eluclatur: quam ejus, quæ vires naturæ supergressa, arcano Numinis alloquio erudita, fideique lumine illustrata, in ipsa cœlestium mysteriorum adita penetrare novit; utriusque inquam Theologiæ hujus genus mundo jam cœvum fuisse palam est Theodoro teste (r) dicente: *Veram Theologiam ab initio hominibus natura tradidit, & divina subinde eloquia confirmarunt.* Verum heic loci duntaxat erit sermo mihi de naturali Theologia. Nam seposito illo superno lumine, quod semper a mundi exordio quibusdam illuxit, nunquam quantumvis exundante per orbem errorum eluvione defuerunt, qui sese supra corpus spiritu efferrent, verosque Theologos agerent. Et profecto quum supremi Numinis indoles ea sit, ut si foras & velut in publicum prodire velit, nihil extra se possit producere, quin ad se iterum revertatur, suamque in omnibus rebus creatis gloriam quærat, quæ secundum Doctoris Angelici effatum clara est cum laude notitia, fieri non potuit, ut hominem intelligendi usu ac vi præditum condendo, inviolabili lege sibi ipsi statuta, eidem

(r) *Lib. 3. de curand. Græcan. affect.*

dem naturæ lumen denegaret, quo adjunctus ad summi rerum tam naturalium quam supernaturalium Conditoris notitiam, & laudem pertingeret: *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine* (s). Atque hoc pretiosum & fulgurans naturæ humanæ cimelion ab ipsa mundi origine etiam inter idololatriæ densissimas tenebras, & vitiorum omnium per orbem grassantium sordes ac fœces intactum servavit, ita ut omni ævo non defuerint, qui hanc Theologiæ naturalis doctrinam indefesso studio & sibi compararint, & longo usu in alios transtulerint.

XV.

Triplicem Theologiæ hujus classem M. Terentius Varro aureæ ætatis scriptor, & ex hoc Augustinus (t) distinguit, primam *Poeticam*, alteram *Physicam*, tertiam *Politicam*. Non minus Eusebius (u), *In tria*, inquit, *genera Theologiam partiuntur, nempe in fabulosum, quod etiam Historicum appellant, Poetis maxime attributum, in Naturale atque mysticum, quod Philosophi approbarunt: & in Civile, quod in singulis civitatibus consuetudine & legibus defensatur. Primam itaque*

(s) *Psalm. 9.* (t) *l. 6. de Civit. Dei c. 3.*
 (u) *l. 4. de preparat. Evang.*

que Theologiæ naturalis classem Poetæ sibi vendicarunt. Hinc Augustinus (x) Orpheum, Musæum, & alios, qui carminibus Deorum suorum laudes celebrare, Theologos appellat, quos etiam alii graves Auctores, uti Clemens Alexandrinus & Isidorus eodem honorarunt titulo, genusque Theologiæ fabulosum nuncuparunt. Initia illius optima & innocua, sed progressionem temporis sensim admixtis fabulis, infecto quasi fonte contaminata & depravata fuisse tradit Aristoteles (y). Locus est admodum illustris, lectuque dignissimus. „ Est, ait, „ ab antiquis veteribusque fabulæ modo „ traditum, posterisque relictum, & Deos „ esse, & totam naturam divino Numine „ contineri. Reliqua vero fabulose allata „ sunt cum ad multitudinem persuadendam, tum ad legem, & ejus quod conducit usum: humana enim aliorumque animalium specie eos effingunt: talia etiam complura, quæ hæc consequuntur, ac cum iis, quæ dicta sunt, similitudinem habent, efferunt: a quibus, si quis primum illud adjunxerit, sumpseritque, illos primas substantias „ Deos

(x) *L. 18. de Civ. Dei.* (y) *12. Metaphys.*
textu 50.

„ Deos esse existimasse, divine dictum
 „ esse arbitrabitur „. Hæc Aristoteles, e
 cuius verbis patet, primum fundamen-
 tum & tanquam basin hujusce totius Theo-
 logiæ fuisse veritates illas de Deo, &
 supernis mentibus, ac mundo divina vir-
 tute administrato, cui tamen superstru-
 xerunt inanem ac plenam fabulis molem
 Poetæ, canentes tantum sibi met ipsis, no-
 stri autem curam nullam habentes, ut
 idem auctor ait (z). In hoc primo Theo-
 logiæ genere e veterum Auctorum libris
 eruderando multus est Eusebius, de quo
 memini, docens, Theologiam hanc a
 Phœnicibus ac Ægyptiis ortum traxisse,
 atque ab his in cæteras regiones, ipsam-
 que adeo Græciam temporum tractu dif-
 fusam postea universum orbem comple-
 visse. Phœnicum primus erat, qui lite-
 ris eam complexus est, Saconiatius gentis
 illius Theologus, qui ante Trojanum bellum
 floruit: hanc vero postmodum ab igno-
 rantia vulgi vindicavit, & in dignitatem
 doctrinæ reduxit teste Clemente Apосто-
 lorum sectatore (a) Mercurius Trime-
 gistus Ægypti Rex, Sacerdos, & Philo-
 sophus, Vir doctrinarum omnium monu-
 mentis in libros quamplurimos congestis

cla-

(z) 3. *Metaph. textu 15.* (a) *Apud Cyrillum*
l. 6. in Julian.

clarissimus. Eandem apud Ægyptios Manetus integro, quem *Sacrum* appellavit, libro comprehensam primum in lucem edidit. E Phœnicia vero in Græciam doctrinæ hujus sacræ Palladium transtulisse prodit Theodoretus (b) Cadmum, quem Cornutum Philosophum nuncupat. Omnium autem maxime illustrasse hanc visus est apud Athenienses Orpheus Poeta, quem summum Theologorum nominatum esse testatur Clemens Alexandrinus, ejusque carmina divinæ antiquitatis dicta fuisse tradit Arnobius (c).

Alterum, de quo dixi, priscae Theologiæ genus *Naturale ac Pbyficum* erat, in quo excolendo strenue laborarunt præ reliquis Plutarchus & Porphyrius, cui postremo magnum decus conciliat Eunapius (d) tradens: „illum postquam per-
 „spicuitatis remedium degustasset, arca-
 „nas Philosophorum latebras & quasi
 „Poetarum involucria retexisse, & scri-
 „ptis commentariis palam exposuisse,,
 Laborarunt & Methrodorus Lampsacenus Heraclides, Zeno, Chrylippus, & Diogenes Babylonius, aliique magni nominis Philosophi, quorum in eo studium
 &

(b) *L. 2. de Curat. Græc.* (c) *l. 5. contra gentes.* (d) *in ejus vita.*

& cura versabatur, ut veterum Poetarum, quos ævi illius Theologos appellant scriptores, de Diis ac rebus divinis doctrinam plurimis fabulis, commentis, & erroribus infectam expurgarent, & latentem sub hoc cortice veritatis nucleum extraherent. Quippe ut Clemens Alexandrinus (e) notavit: *Poetæ qui a Prophetis didicere Theologiam, per arcana sensa multa philosophantur, Orpheus, inquam, Linus, Musæus, Homerus, & Hesiodus, & si qui sunt ea ratione sapientes. Velum autem eis apud vulgus est Poetica delectatio, somniaque & symbola &c.* Detraxere igitur velum hoc cum reliquis fabularum parergis Sophi, ac insito naturæ lumine, & rationis magisterio agentes primum Theologiæ genus ad secundum istud traduxere. Præ aliis curatius hoc præstiterunt tum Aristoteles (f) tum Plato ejusque discipuli, quos *a magnitudine speciei & creaturæ vi prædicti luminis discurrendo ad invisibilia Dei, ejusque virtutem & divinitatem, cæteris Philosophis antecelluisse* ostendit D. Augustinus (g). Quamvis autem diversas hoc in stadio vias iniverint, in eo tamen ferme omnes convenerunt, ut in tradenda
rerum

(e) L. 5. Strom. c. 5. (f) l. 6. Metaph. c. 1.
(g) lib. 8. de Civit. Dei.

rerum supernarum doctrina non aperta fronte inceserint, nec plana usi fuerint methodo, sed multa nebulis ac tenebris involverint, symbolis ac ænigmatibus utentes, pluraque sibi ac discipulis suis arcana reservantes, quæ in vulgus proferre nefas erat: cujus rei rationem adsignat Porphyrius, *quod & ipsi Dii banc doctrinam non aperte tradiderint hominibus*, ideoque cum omnibus non esse communicanda scripta illa sua serio admonet. Nimirum viri hi prudentes & acuti, quemadmodum satis constat de Trismegistro, Platone, Aristotele, Epicteto, Cicerone Seneca, aliud de Polytheismo intus in cordis penetralibus sentiebant, aliud foris in publico proclamabant, non quidem destituti lumine naturali de Dei unius existentia, de vero summoque bono, de Angelis seu Geniis & Intelligentiis, uti vocitabant, &c. sed Christianæ fortitudinis expertes, quo minus quæ re ipsa senserunt, palam profiterentur.

XVI.

Tertia antiquæ Theologiæ portio Civilis dicebatur, utpote cujus cognoscendæ ac administrandæ cura civibus & magistratibus per urbes, maxime sacerdotibus incumberebat, teste Varrone. Continen-

tur apud Eusebium (loco prius citato). Hoc tertio genere oracula, responsa, curæ morborum in hominibus piis ac probis, & econtra ejecti vel aucti morbi in impiis, quæ scilicet fiebant per incantationes, haruspicia, vota &c. Quumque in duabus prioribus Theologiæ classibus liberum cuique esset, sentire quod vellet, approbare quod displiceret, adversus hanc tertiam, quæ singularum civitatum legibus cavebatur, nemini seu Poetarum seu Philosophorum movere quidquam fas erat, nisi mallet jure patrio tanquam læsæ majestatis reus agi, ac subire capitis pœnam contra eos decretam, qui Deos secundum leges & patriæ consuetudinem non venerarentur. Hunc vero cultum quatuor in partes distribuit memoratus Eusebius de exquisitissimorum, ut ait, Theologorum sententia: nempe in eum qui Deo, & qui bonis dæmonibus, quique heroum animabus adhibebatur, ac illum denique, qui placandis pravis dæmonibus fuerat destinatus. Cæterum ista, quæ toto hujus antiquæ Theologiæ ambitu continentur, concludit D. Augustinus (h) palam cedere debere illi, quam Platonici profitebantur, Theologiæ. In hujus laudes plerisque in locis effundere se non dubitavit hic

(h) L. 8. de Civit. Dei.

hic Ecclesiæ Doctor, neque solus: sed sanctum quoque Dionysium Areopagitam Platonicis adnumerat S. Thomas (i). Quin immo, uti ait Cardinalis Cusanus (k): *S. Dionysius adeo Platonem imitatus est, ut sæpius Platonis verba seriatim posuisse reperiatur.* Tanta enim erat Platonice & Christianæ doctrinæ, si quædam capita spectentur, conspiratio & harmonia, ut teste Augustino Platoniorum nonnulli per insignem blasphemiam jactare ausi fuerint, Christum e libris a Platone conscriptis didicisse omnes illas sententias, quas mirari ac prædicare cogebantur. Verum versa vice ac mutato clypeo constans est multorum Patrum assertio, hanc de rebus divinis doctrinam e libris sacris a Platone haustam fuisse, quos tum illi tum Ethnicis aliis probe cognitos, & ex parte descriptos docent Origenes, Ambrosius, Justinus, Eusebius, Clemens Alexandrinus &c. Constat enim Platonem in Ægyptum ad Theologiam ejus gentis perdiscendam peregrinatum ivisse, qua occasione sacros aliquot Codices legere audireque potuit. Unde illud Numenii apud Clementem Alexandrinum (l) *nihil aliud*

(i) *Init. Comment. de divin. nomin.* (k) *In Apologia doctæ ignorantie.* (l) *Lib. i. Stromat. c. 13.*

aliud esse Platonem: quam Moſen Atticum. Atque ex his patet, Platonis Theologiam magnam ſaltem ex parte non fuiſſe ratione philoſophica comparatam, ſed ex furtive cognitæ, quæ ſacris in literis Deus revelavit, tranſlatam. Potuit tamen facile Plato ex iis, quæ ſic didicerat, admoneri, ut ingenio contenderet, & ratione etiam naturali, quæ de Deo & ſupernis Mentibus præclare dicta legiſſet, rudi velut minerva comprehenderet: id duntaxat dolendum, quod naturalis hujus Theologiæ Doctores ac Profeſſores, ut gentium Apoſtolus loquitur (m), *cum Deum cognoviſſent, non ſicut Deum glorificaverunt.*

§. III.

*Theologia ſupernaturalis Veteris
Teſtamenti.*

XVII.

Luſtrata quaſi per otium naturali Theologia ad ſupernaturalem, ejuſque originem pluribus inveſtigandam greſſum promovere juvat, utpote ad rem inſtituto meo propriam & certioribus nixam monumentis. Supernaturalem Theologiam appello eam facultatem, quæ divi-

nam

(m) *ad Rom. 1.*

nam fundamenti loco ponit *revelationem*, & spectata primigenia indole sua de mysteriis agit intellectus humani vires superantibus, nec solum de Deo ut Auctore naturæ, sed maxime ut Auctore gratiæ ac gloriæ, *quam oculus non vidit, nec auris audivit, nec cor hominis ascendit* (n). Atque hæc Theologia natales ac genus suum usque ad mundi exordium, & primum parentem extendit. Quis enim in dubium, vocare aufit, Adamum a Deo scientiarum omnium fonte, & quidem purius, hausisse cum aliis gratiæ donis donum quoque fidei, ac cognitionem præcipuorum saltem cælestium arcanorum, quum *sine fide impossibile sit placere Deo*, ut inquit Apostolus (o). Quis negare poterit homini huic ad finem, supernaturalem ab origine sua conditi supernaturalium rerum perfectam scientiam; quum naturalem pleno velut alveo a Deo ipsi fuisse infusam satis constet, utpote qui ab eodem supremum in pisces maris, volucres cœli, ac terræ bestias, universique globi terrestri dominatum accepit, cunctisque animalibus in conspectum suum adductis nomina illorum naturæ ac indoli convenientia imposuit (p)? Certe si
Deus

(n) I. Cor. 2. (o) I. Cor. 2. (p) Genes. 1.
Et 2.

Deus secundum unanimum Patrum consensum Adamo tanquam humani generis capiti posterorum voluntates nexu tam arcto colligavit, ut seu bonum seu malum ageret, id in omnes omnino transfunderetur, hominum quoque intellectus tam propinquo illi fœdere junctos fuisse fas est credere, ut in eos scientiam naturalium, multoque amplius supernaturalium rerum e cœlo haustam derivaret.

Hinc dubio procul acceptum hoc a cœlo pignus, quamvis corporis & animæ viribus post lapsum non nihil hebetatis imminutum, sacram videlicet doctrinam, filiis suis ac nepotibus non solum tradidit idem Adamus, verum etiam ut constitutus in hoc rerum universo humani generis primus Doctor, & ut ita dicam Professor publicus eandem explicavit exposuitque, quantum opus erat, ut constantes ac firmi in vera religione persisterent, dubiisque tum suis, tum aliorum occurrere, ac fidei hostes, quibus Ecclesia nunquam caruit, oppugnare ac profligare possent. Nefas enim foret dicere, Deum veræ Religionis ac Ecclesiæ suæ initio statim defuisse, nec omnia ad salutem necessaria illi providisse. Neque existimandum est, sacram tum temporis do-

Ætinam sine ordine, sine lege fuisse traditam; nam primi Patriarchæ illi ac Doctores non solum fidei principiis probe imbuti fuerunt, sed & plurimas ex iisdem principiis conclusiones ratiocinando colligere potuerunt tum evidentes, tum probabiles, *immediatas, ac mediatas*, ut scholæ loquuntur, nec non variis modis, rationibus, & exemplis illustrare ac defendere, quin & satisfacere contrariis in medium allatis, quum & ingenio plus defæcato, & singulari eruditione per tot annos, quibus vitam produxere, longo usu & studio comparata pollerent. Profecto alias jam tunc scientias & artes tam liberales Astronomiæ in Adamo, Musicae in Jubale, Architectonicæ in Caino, quam mechanicas Ferrariæ in Tubalcaino, Agriculturæ rursus in Caino, Pastoritiæ in Abelo & Jabelo, Venatoriæ in Lamecho, has inquam artes jam tum floruisse e sacris Litteris & gravissimis Interpretibus satis constat. Tenuerunt igitur primi scientiarum & artium Magistri certam in pertractandis naturalibus disciplinis methodum ac viam, nullam vero in supernaturalibus & Theologicis, ad Dei cultum & animarum culturam spectantibus?

Quapropter ita existimo, uti profanas scientias in Caini posteris, quos scriptura

filios

filiis hominum, ita sacram, de qua sermo est, doctrinam in posteris Sethi, quos *Dei filios* appellat, veluti domicilium fixisse, & ab iis multas licet inter vicissitudines conservatam, ac continuo quasi tractu in hæc usque tempora propagatam fuisse. *Quanta enim*, exclamat Pfaltes Regius (q) *mandavit Deus patribus nostris nota ea facere filiis suis, ut cognoscat generatio altera; filii qui nascentur, & exurgent, & narrabunt filiis suis.* Enos Sethi filius A. M. 235. primus solemniores stasque ceremonias divino cultui adhibuit: unde primus *invocasse nomen Domini* in Scriptura perhibetur: vel ut hebræa versio docet, *tunc captum est*, scilicet publice & per cætus, Auctore Enos *invocari nomen Domini.* Videntur igitur eo tempore primum homines in cætum sive Ecclesiam congregari cæpisse, & ad conciones publicas confluisse, ita ut Valdensis & Bellarminus cultum aliquem sublimiorem, quam esset vulgi Religio, ab Enos institutum fuisse credant. Hujus vestigia pressit Henoch Jaredi filius A. M. 622. quem scriptura *cum Deo ambulasse* testatur (r), quique sublimes fulgens rerum divinarum scientia doctrinæ sacræ magisterium abrumpere coactus est, melio-

(q) *Psalms. 77.* (r) *Genes. c. 5.*

liorem in regionem translatus, ut inde redux ad mundi finem illud latius inter fideles spargeret. Aucto postmodum humano genere, ac mortalibus passim in scelera ruentibus suscitavit Deus Noë-
 mum A.M. 1056. *Virum justum*, id est religiosum & perfectum in omnibus actionibus (s), qui sacram doctrinam verbo, vitæque ad omnes virtutis leges compositæ exemplo disseminaret integro centum annorum spatio, quo Numinis jussu arcam fabricavit, in qua humani generis simul ac veræ religionis reliquias post exantlatam universæ terræ inundationem orbi restitueret.

XVIII.

Ad hæc usque tempora magno in honore Theologia, seu sacra de Deo rebusque divinis doctrina fuit habita. Sed divisis post turris Babel everisionem per omnes mundi plagas Noëmi posteris (quandiu enim una fuit hominum lingua, nulla fuit idololatria) & corruptis mortalium moribus, cultuque veri Numinis ad falsos Deos translato, exiguos intra fines sublimis hæc scientia continere sese debuit. *Dimiserunt enim homines Deum, a quo facti erant, & colebant illa, quæ ipsi*

(s) *Genes. 6.*

ipsi fecerant, ait S. Augustinus (t); donec Abrahami & Moſis ævo caput erigere, ac latius dominari cæperit. Horum prior ex Ur Chaldæorum A. M. 2023. a Deo evocatus in regionem Chanaan migravit, futurus veræ Religionis parens, eosque populos omni ſapientia tam divina quam humana erudiendos ſuſcepit. Nec publicæ tum temporis defuerunt ſcholæ, quas teſte Lyrano per tabernacula Jacob designaverunt Hebræi exponentes Scripturæ locum, in quo (u) dicitur Jacob habitaffe in tabernaculo, ſeu *in domo doctrinæ*, diſcens ſapientiam & timorem Dei. Suffragatur Hebræis Chaldaica verſio: *Jacobus erat vir integer, & Miniſter domus doctrinæ*. Horum itaque teſtimonio, quod Cornelius a Lapide (x) producit, triplex ea tempeſtate Schola Theologica patebat, una cui Heber, altera cui Melchifedech in urbe Cariat Sepher, tertia cui Abraham ſumma cum poteſtate præerant, cuique operam ſuam præcipue Chaldæi & Ægyptii navarunt, eo profectu, ut maximorum ævi illius Theologorum nomen famamque ſibi compararint, quorum etiam ſcripta Theologica ad nos uſque pervenerunt, ut Trismegifti, Jamblici, Beroli &c.

Alter,

(t) in Pf. 48. (u) Genef. 25. (x) in Genef. c. 27.

Alter, nimirum Moses A. M. 2373. Israelitarum Dux, scientiarum fere omnium Magister sacrae præ reliquis doctrinam professus est, primusque literis eam consignavit. Hic non solum Græciæ, verum etiam Ægypti Sapientes uti tempore, ita etiam eruditione præcessit. Quamvis enim Augustino teste (y) „fatum sit, in Ægypto jam fuisse ante „Mosen nonnullam doctrinam, quæ Ægyptiorum sapientia diceretur; alioquin non esset scriptum in literis S. Mosen „fuisse eruditum omni sapientia Ægyptiorum, tunc utique, cum ibi natus est, & a Filia Pharaonis liberaliter educatus, nihilominus negari haud potest, Mosen eodem tempore vixisse, quo Cecrops primus Atheniensium Dux, qui bello Trojano, post quod floruit Homerus Græcæ eruditionis parens, quadringentis circiter annis superior fuit: quin etiam ut accuratior Chronologia monstrat, primum Ægyptiorum Philosophum ac summum Theologum Trismegistum tempore antevertit. Hos igitur sicuti ætate, ita alios quoque legis Doctores sapientia præcessit. Certe D. Gregorius (z) luculentum profert testimonium: „ Quis enim nesciat, „quod

(y) *L. 18. de Civit. Dei.* (z) *Hom. 16. in Exech.*

„ quod Abraham cum Deo locutus est,
 „ & tamen Mofi dixerit Deus: Ego Do-
 „ minus, qui apparui Abraham, Isaac,
 „ & Jacob in Deo omnipotenti, & no-
 „ men meum non indicavi eis. En igi-
 „ tur, quod plus Moyfi, quam Antiquo-
 „ ribus innotuerit,,. Quanta vero cura
 & studio Doctoris Theologi munere tam
 excelso functus fuerit Moses, ex ipsa pa-
 tet S. Scriptura dicente (a): *veniebat ad*
eum populus exquirere scientiam Dei. In
 quem locum D. Augustinus (b) ita com-
 mentatur: „ Nunquid enim Moses, quam-
 „ vis cum illo Deus loqueretur, per sin-
 „ gula credendus est, quod consulere so-
 „ leret Deum, si quid esset in discepta-
 „ tionibus tantæ multitudinis, quæ illum
 „ in hoc judicandi negotio a mane us-
 „ que ad Vesperam detinebat? & tamen
 „ nisi suæ menti præsentem Dominum
 „ consideraret, legemque ejus æternam
 „ sapienter attenderet, quid justissimum
 „ inter disceptantes judicare posset, non
 „ inveniret,,. Ex quibus Augustini ver-
 bis facile innotescit, Mosen non semper
 ex ipso Dei revelantis fonte sua ad po-
 pulum responsa hausisse, sed tum ex lege
 æterna Dei, tum ex doctrina Numinis
 menti suæ præsentis deduxisse judicium.

Igi-

(a) *Exod. 18.* (b) *Lib. 2. 99. supra Exod. 9. 97.*

Igitur in quæstionibus præsertim ad cultum & legem Dei ac fidei mysteria pertinentibus, cujusmodi ad ipsius tribunal delata fuisse constat (c), inferebat sententiam Dei, eam deducendo ex doctrina divinitus inspirata ac revelata, id quod Theologis Scholasticis etiamnum hodie proprium est ac solemne.

XIX.

Felicibus his sub Abrahamo ac Mose auspiciis stabilita res Theologica augmentum postea sumsit longe maximum. Quippe sacra hac doctrina literis consignata constituti sunt Sacerdotes, Scribæ, ac Legisperiti, qui Theologiam publicis in cætibus seu scholis profiterentur, & selectos e fideli populo candidatos erudirent: atque ex his prodiit ingens Prophetarum numerus, quorum plerique, ut constat ex Eusebii Chronico, aliorumque, Thalete Milesio, Socrate, Platone aliisque Philosophis, quos naturalis Theologiæ Doctores diximus, antiquiores fuerunt, inter quos Abdias, Michæas, Zacharias, Osea, Amos, Isaias, adeo ut gravis conjectura sit, vetustissimos Auctores profanos præraque quæ de Deo, rebusque divinis præclare differuerunt, e sacris Prophetarum libris

(c) *Exod.* 16. 18. 20.

bris velut e penu copiosissima depromsisse, suoque nomine insignitas alienas has merces, postquam hinc & inde variarunt, non unquam etiam corruerunt, posteris vendidisse. Prophetæ hi multos quoque discipulos & Auditores numerabant, quos Scriptura *filios Prophetarum* appellat. Ita sub Josue constitutas legimus scholas quasdam Prophetarum, seu filiorum Prophetarum, qui sub illis præceptoribus formabantur in Asceticis exercitationibus virtutum, in studio, contemplatione ac lectione divinæ legis, ut observat Eruditissimus Calmet. Ejusmodi scholas in Naioth Ramathæ (quem locum Chaldaus domum doctrinæ interpretatur) Samuele Auctore floruisse, quo David sese receperat, satis constat e libris Regum (d). Præterea in Bethel civitate (e). In agro quoque Hierichuntino sub Elia & Elisæo (f). In Silo, in Galgalis &c. In his, in quibus Prophetæ de maximis rebus consulebantur: eorumque lectiones & sacræ doctrinæ expositiones excipiebantur, convenire solebant Auditores magno numero, maxime circa Calendas, & Sabbatis. Ita enim Sunamitis (g), quum ad Prophetam Elisæum properaret insolito tempore, a viro suo

(d) 1. Reg. c. 19. (e) 4. Reg. 2. (f) *cod. loc.*

(g) 4. Reg. 4.

suo interrogatur: *Quam ob causam vadis ad eum? hodie non sunt Calendæ, neque Sabbatum.* Scholas has adhuc veluti privatas exceperunt publicæ, Synagogas dixere, in quibus orationi ac rerum divinarum studio, & legis interpretationi vacare solebat fidelis Hebræorum populus. Hinc in Actis Apostolorum (h) legimus: *Moyfes enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus, qui eum prædicent in Synagogis, ubi per omne sabbatum legitur.* Harum aliquas jam ante captivitatem Babylonicam exstructas fuisse argumento est, quod Nabuchodonosor incendio vastasse Synagogas Judææ omnes perhibeatur. Sub ipsa vero captivitate per septuaginta fere annos continuata uti sacra doctrina, ita & Synagogæ potissimam partem siluerunt; quamvis & ex libro Judith & Esther privatas quasdam Regum indulgentia institutas fuisse colligatur: post solutam autem captivitatem etiam Judæorum Theologia detractis veluti barbaris compedibus in publicum prodiit, fuitque reperire tantum Synagogarum numerum in Judæa, ut una urbs Solymæa quadringentas, vel ut alii testantur trecentas & quatuor in sinu suo fove-

(h) *Cap. 15.*

foveret, singulas singulis scientiis & artibus destinatas.

Inter has eminebat magna Synagoga, feu Confessus centum & viginti Patrum, quorum Princeps Esdras, qui populum e captivitate Babylonica eduxit, & veri Numinis, rerumque sacrarum doctrinam instauravit. Senatum hunc duplici potissimum de causa constitutum legimus, tum ut divinæ legis observantia in veterem dignitatem ac sanctitatem restitueretur, tum ut in unum corpus redactis sacris libris digereretur ille, quem appellant, Scripturarum Canon, & exacta correctaque S. Codicis editio vulgaretur. Juvat hoc loco pauca inserere de methodo docendi, quæ in Synagogis & Scholis tenebatur, e novi Testamenti libris, & Actis Apostolorum deprompta: Servator adhuc duodennis repertus est in medio Doctorum, audiens & interrogans eos (i). Quum vero in Synagoga Nazareth patriæ suæ die Sabbati compareret, surrexit primo, & oblatum sibi Isaïæ volumen revolvit (k), legitque e Propheta sententiam: tum convolvit illud denuo, ac Ministro dedit, asseditque verba factururus. Legebat ergo stans eo, quos nos legere solemus Evangelium more: postmodum sedens docuit. Gentium vero

(i) *Luc. 2.* (k) *Luc. 4.*

Apostolus ante pedes Gamalielis instructum se fuisse affirmat (1). Ambrosiaster autem (m) diversos gradus distinguit: Apud hebræos ait sedere Rabbinos in cathedris eminentibus: e discipulis qui magis profecissent, in scamnis infra Doctores: juniores vero humi in storeis. Sed Auctores Thalmudici perhibent, olim Doctorem sedisse stantibus discipulis; at ab hoc more recessum fuisse jam ante templi per Romanos everisionem, cautumque ut primum scamnum teneret Doctor, quem vel aliis scamnis in coronam dispositis, vel omnino terræ insidentes ambirent Auditores. Porro Synagoga publicum erat ædificium extra vel intra urbem, in loco plerumque editiore constitutum: ut plurimum tecto munitæ fuerunt; nam quæ sub dio patebant, Prosevechæ appellabantur. In medio earum eminebat tribunal seu cathedra, legendis libris sive voluminibus legis destinata, e qua etiam verba ad populum fiebant; ad extremum autem Orientis latus e regione ostii scrinium erat positum pro custodiendis sanctis libris, pretioso panno opere phrygio obvolutis: propius demum pro faeminis ac separatus a viris locus patebat in

(1) Act. 22. (m) In 1. ad Cor. 14.

in Tabulato quodam cancellis clauso, ita ut videre quidem illæ, videri tamen non possent.

XX.

Per Synagogas hucusque descriptas veræ Theologiæ lux velut in edito loco posita in omnem populum fidelem, quin & in gentes vicinas radios suos dispensavit, donec non multo ante Christi adventum tempore a diversis, in quas Judæi scindebantur, sectis involvi non modicis cæpit tenebris. Harum quatuor erant præcipuæ: *Pharisaorum* nempe, *Sadduceorum*, *Essenorum* & *Herodianorum*. Pharisei, voce Hebræa *Pbares* a divisione sic nominati, vitæ magis religiosæ, ac sublimioris scientiæ genere a cæteris Israelitis sese distinguebant. Nam Scribæ sacerorum librorum literam duntaxat sequebantur, nec ab ea recedebant vel latum unguem, dum Pharisei eundem sensum paullo altius rimarent arcanis intenti mysteriis. Cæterum plura fatis, sive ab æterno præstituta de rerum successione a Deo decretis tribuebant, ita ut non multum a Stoicis abluere Josepho teste, qui & ipse hanc sectam professus est, viderentur. Ait enim „plura quidem illos fa-
 „to concessisse, non tamen liberi arbitrii ho-
 „minibus concessi dispendio,,. Astrologiæ
 „nihilominus ejusdem testimonio dedi-
 tisti.

tissimi fuerant, rati, se abditissima Providentiæ consilia siderum inspectione referaturos: existere Spiritus & Angelos, uti & animæ immortalitatem, ac mortuorum anastasin contra Sadducæos tuebantur; quamvis metempsychosis cujusdam genus adjicerent, justorum animas de uno in aliud corpus migrare autumantes, quum interea impii tenebricose in carcere perpetuo detinerentur. Hinc Pharisæorum quidam Christum Joannem Baptistam, aut Eliam esse suspicati sunt (n). Eiusdem Servatoris ævo magnam sibi famam apud populum comparabant crebris jejuniis, prolixis orationibus, eleemosynarum in publico largitione, atque exacta decimarum solutione: verum hæc elatione quadam, ostentatione, ac hypocrisi, non virtutis studio agentes dealbatis extra monumentis, intus fœtore plenis comparari meruerunt: quin & ipsa legis gravissima præcepta male tortis interpretationibus ac vanis superstitionibus ita corruerunt, ut jugum legis plane intolerandum reddiderint. In publicum autem prodeuntes fronti & cubito oblongas latioresque membranas certis legum sententiis inscriptas adligabant: immo etiam in palliis ansulas quasdam & fimbrias longius,

(n) *Matth. 16.*

gius, quam mos ferebat, pendentes gestabant, ut hoc indicio legis studio cæteris præstare viderentur. *Pharisæi* ait D. Hieronymus in Commentario supra Matthæum, *scribebant in membranis Decalogum Moysis, id est, decem verba legis, complicantes ea, & ligantes in fronte, & quasi coronam capiti facientes, ut semper ante oculos moverentur.*

Alterius sectæ conditores erant Sadducæi, a Saddocho orti: hi prava quædam dogmata de Angelis, & animæ rationalis immortalitate tenebant, asserentes uti refert Josephus (o) homines anima non solum rationis, sed & mortis capace instructos esse; quumque nulla vel præmia vel pœnas in altera vita operirentur, in exigendis fontium pœnis immites se exhibuerunt: neque enim de legibus apicem quidem negligi, si non in se, certe in aliis patiebantur: Angelos vel ex universo tanquam fabulam proscripserunt (p), vel mortali corpore præditos esse contendebant: præterea S. Epiphanius & S. Augustinus reos agunt illos, ac si Spiritum S. negassent; Arnobius autem corpus Deo affinxisse eos insinuat, sed nullum hujus rei vestigium nec in Scriptura, aut apud Josephum apparet. Certi-
us

(o) *De bell. l. 2. c. 12.* (p) *Act. 23.*

tius est, quod vel omnes scripturæ libros excepto Pentateucho repudiaverint, vel diverso sane a Judæis sensu explicaverint. Toleratam nihilominus inter Judæos sectam hanc legimus, quin & ad Summum Sacerdotium ex illis quosdam eVectos fuisse constat.

Tertia secta fuit Essenorum, quorum ortus & nominis etymologia ignoratur: gentem fuisse a plurimis seculis absque conjugio & sexuum permixtione subsistentem tradit Plinius (q) dicens: *Ita per seculorum millia incredibile dictu, gens æterna est, in quo nemo nascitur.* Horum mores & diiciplinam ita Josephus describit: Societatis inter se leges inviolatas servant, atque ab omnium voluptatum usu tanquam veneno lethali abhorrent, a connubiis abstinentes, alienos tamen filios adoptant, quos suis legibus, suisque disciplinis instruunt. Similem ego populum aliquot millium hominum in Polonia etiamnum hodie reperiri a Viro fide dignissimo, Polono, intellexi, qui absque ullo cum mulieribus commercio, neque civili, soli habitant, & e vicinis regionibus primum servos & famulos sibi conducunt, tum eos in filios adoptivos & hæredes adsumunt, hacque ratione stirpem

(q) Lib. 5. c. 17.

stirpem suam per aliquot jam secula continuo propagant. Præterea divitias ut ait Josephus, contempnunt Esseni, utpote apud quos bona omnia sunt communia: post Deum & Mosen seniores colunt: sacrae legis doctrinae potissimum diem Sabbati dedicant, quo in cœtum congregati suo singuli ordine, Seniores superiori, inferiori Juniores assidentes primum ejus lectionem, deinde hujus explicationem a viro docto factam audiunt, symbolisque, allegoriis, & parabolis priscorum exemplo delectantur. Porro de statu animarum post mortem paria cum Ethnicis sentire videbantur, qui justorum animas ad Elysios campos, impiorum vero in in tartara, & in Plutonis regnum tormentis excrucianas dimitunt. Alio in loco affirmat Josephus, Essenos tenuisse a fato gubernari omnia, ut nihil hominibus contingat, nisi quod fatum tulerit. Cætera quamvis omnium suæ gentis religiosissimi haberentur, nunquam tamen Templum Hierosolymitanum adibant, atque a victimis immolandis abstinebant, submissis licet per alios hostiis ac donis consuetis. Verebantur enim, ne commercio cæterorum hominum, quorum mores longe deteriores erant, coinquinarentur.

Quartam denique Judæorum sectam conflabant Herodiani, quorum originem alii ad Herodem Magnum referunt, Antipatri filium, qui altero post Christum natum anno vita functus est. Alii cum Josepho Judæ Gaulonitæ seu Galilæi discipulos fuisse autumant. Sunt quoque, qui Herodianos hos Herodem pro Messia habuisse credunt, eorumque dogmata revocant ad duo capita: primo docebant, Romanorum in Judæos imperio, utpote justo & legitimo, Judæos ipsos submitti oportere, in quo dissidebant a Pharisæis, qui jugum hoc ferre recusabant persuasi, uni tantum Deo subjici homines necessum esse: secundo, in rerum præsentium statu nulla prohiberi Judæos religione, quo minus mores plurimos Paganorum adoptarent. E Sacris Literis illud constat, tum quod eorum secta a Pharisæis, Sadducæis, & Essenis fuerit multum diversa, tum quod dogmata sparserint virulenta, ita ut Christus ipse (r) cavendum esse pronunciaverit a fermento Herodianorum. Atque hæc quatuor præcipuæ sectæ Judæorum fuerunt. Nam Samaritanos S. Epiphanius & S. Augustinus in censu Hæreticorum habuerunt, quamquam schismate potius a Judæis se-

grega-

(r) *Marci 8.*

gregati fuisse videantur, uti colligere licet ex Evangelio Joannis (s). *Non enim contumuntur Judæi Samaritanis.* & Samaritana Mulier Sichemitis mirari se dixit, cur *Jesus aquam a se postularet,* quum tamen *ipse Judæus foret.* His igitur sectis vera religio & doctrina sacra ob diversa, in quæ isti Judææ gentis Theologi, eorumque Synagogæ scindebantur, dogmata maximum passa est vitium, & his hæc, aliis alia sentientibus atque docentibus in partes abiit, in integrum non restituenda, nisi per Jesu Christi, ipsius Veritatis Magistri, in hunc orbem adventu.

§. IV.

Theologia supernaturalis Novi Testamenti.

XXI.

Quemadmodum legi naturali ac scriptæ lex gratiæ successit, ita & Theologiam Adami & veterum Patriarcharum Theologia Mosaica per Prophetas & Synagogæ Doctores propagata, atque hanc rudem adhuc nec satis perfectam Christiana Theologia Auctore Christo fundata, & numeris omnibus absoluta excipit.

(s) *Cap. 4.*

pit. Hic enim æternæ Sapientiæ Filius & veritatis Magister de cœlo delapsus, quum ea, quæ Antiquis Patribus & Judæis obscure fuerunt tradita, in lucem protraheret, & Prophetas interpretatus sub verborum ac mysteriorum involucris latentia re ipsa palam exhiberet, nova priscis abolitis instituit Sacramenta, mandataque renovavit adjectis quoque consiliis, atque ita plenissimam sacræ doctrinæ lucem in mundum intulit, quæ non solum a Judæa, verum etiam a Gentilibus per univèrsam terrarum orbem errorum tenebras dispelleret, ac Theologicam scientiam ad summum splendoris ac majestatis apicem eveheret. Si enim singulas Theologiæ doctrinæ, ut modo traditur, classes lustremus, de Deo ejusque perfectionibus nemo clarius ac magnificentius testimonium præbuit, & trinum esse simul ac unum docuit, quam ipse Dei Filius, Patri per omnia æqualis: *Incarnationis* mysterium ineffabile nemo melius ac profundius explicavit, quam Verbum, quod caro factum est: doctrinam de Angelis optime declaravit Angelorum Dominus, qui ad ejus servitium destinati introeuntem in hunc mundum, & cum hominibus conversantem adorarunt: de gratia quis copiosius egit, quam ipse

ipse auctor & fons omnium gratiarum? a peccati servitute ut nos eximeret, cœlestem patriam deseruit, & mortem subire, non dubitavit: Fidei mysteria non ore Prophetarum alieno, sed proprio revelavit orbi: Virtutum Theologicarum, justitiæ, aliarumque Magister simul & exemplar fuit undequaque perfectissimum: viam ad veram supernamque beatitudinem verbis & exemplo monstravit ipse via, veritas, & vita: morum & omnis honestatis norma & regula: Septem Sacramenta denique instituit, & in iis infinitum meritorum suorum thesaurum, præsertim in Sacrosancto Eucharistiæ Sacramento hominibus aperuit.

Neque solum in doctrina Theologica Auditoribus suis exponenda usus est Servator plana semper methodo, verum etiam non raro ea, quam Scholæ adhibent, contentiosa. Certe (t) ut se Deum probaret, nec Davidis solum, sed Dei vivi Filium, verumque Deum ac hominem, verbis e Psalmista Regio (u) in medium productis ita conclusit: *Si ergo David vocat eum* (scilicet Christum) *Dominum, quomodo filius ejus est?* Ac si diceret: Christus vocatur a Davide non solum filius, sed etiam Dominus: ergo Christus

(t) *Matth. 22.*(u) *Psal. 109.*

stus non tantum Davidis filius, & homo duntaxat, sed etiam Filius Dei est, ac Deus simul & homo. Alia occasione (x) ut Phariseorum sophisma de censu exhibendo enervaret, nummum ostendi sibi postulabat, eoque inspecto quaesivit: *Cujus est imago haec?* respondentibus illis esse Caesaris, *reddite ergo, inferebat, Caesari quae sunt Caesaris, & quae sunt Dei Deo.* Rursus (y) ut Phariseis matrimonii vinculum solvi non posse demonstraret, in medium adduxit verba e Genesis libro deprompta, *qui fecit hominem ab initio, masculum & feminam fecit eos; propter hoc dimittet homo patrem & matrem & adhaerebit uxori suae, & erunt duo in carne una.* Tum subjunxit: *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separabit.* Alio tempore, quum exprobrassent Pharisei Magistro, quod discipuli esurientes die Sabbati vellere coeperint ac manducare spicas: *Ecce discipuli tui faciunt, quod non licet facere Sabbato;* argumentatus est a majori ad minus, responditque. *Non legistis, quid fecerit David, quando esuriit? quomodo intravit in domum Dei, & panes propositionis comedit?* (z) ac si diceret: Licuit Davidi ad famem pel-

len-

(x) Matth. 22. (y) Matth. 19. (z) Matth. 12.

lendam rem Deo consecratam comedere, licebit ergo discipulis quoque meis die Deo sacra modicum hunc laborem esurie urgente suscipere, spicas vellere, ac manducare. Non minus iisdem Phariseis, superbo ac captioso hominum generi, dilemma tacitum objicientibus: *Si licet Sabbato curare* (a)? nimirum ut si affirmaret, violata legis apud Principes Sacerdotum reum agerent; si negaret immisericordiæ notam apud plebem incurreret, aliud apertum ac longe fortius dilemma ad pellendum veluti clavo clavum apposuit dicens: *licet Sabbatis bene facere, an male?* male non licet, igitur licet bene facere: male autem facit, qui opem, quam potest, miseris negat: bene autem, qui eisdem opitulatur. Demum ut contra Sadducæos animæ immortalitatem & corporum anastasin propugnaret, usus est tanquam validissimo argumento e verbis Exodii (b) deprompto, quibus Abraham, Isaac & Jacob etiam post fatum vivere, ac Deum Abraham, Isaac & Jacob Deum esse non mortuorum sed vivorum asseritur. Ex his per legitimam conclusionem intulit: quum secundum corpus viventes non sint, vivere eos oportere secundum animam, sicque

(a) *Matth.* 12. (b) *Cap.* 3.

que hanc fore immortalem. Atque hac argumentandi ratione summus hic & supremus omnium Theologus ita Sadducæos, Scribas, Phariseos, cæterosque legis peritos eum callide oppugnantes profligavit, ut Evangelista teste *nemo potuerit ei respondere verbum, neque ausus fuerit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.*

XXII.

Ut autem sacram hanc doctrinam per totum orbem disseminaret, Apostolos tanquam primæ admissionis discipulos elegit, quos magisterio sane divino per plures annos in Theologiæ palæstra erudit, exercuitque, futuros brevi Ecclesiæ a se fundatæ, ac mundi Orthodoxi primos Doctores. Hos ipsos fuisse Theologos palam est legenti Epistolam S. Dionysii Areopagitæ ad Timotheum, in qua de præsentibus morti ac glorioso in cælum Assumptæ Virginis Deiparæ triumpho ait: *Aderat autem & Domini Frater Jacobus, & Petrus suprema & antiquissima Theologorum summitas.* Non enim solum ex ipso fonte Sapientiæ æternæ Christo Theologica principia & dogmata copiosissima hauserrunt, verum etiam sacræ hujus doctrinæ eloquio omnes naturæ vires superante a Spiritu Sancto sub ignearum linguarum

forma cœlitus delapso præditi fuerunt, quo pleni in publicum orbis theatrum ad fidei Christianæ myſteria gentibus explicanda prædicandaque ſunt egreſſi, frequentiſſimam diſcipulorum auditorumque turbam ubique poſt ſe trahentes. Profecto Theologos, quales erant, ſe ſe probarunt, dum ad fidem illuſtrandam, ejuſque dogmata ſtabilienda vel e Sacris Scripturis legitimas concluſiones deduxere, vel eaſdem vero ſenſu explicatas erroribus oppoſuerunt, vel argumenta contraria objecto veritatis revelatæ clypeo enervarunt. Luculenta huius rei teſtimonia ſuppeditant Apoſtolorum Acta (c): ſuppeditant epiſtolæ, fidei morumque doctrinæ & ſubtilioris Theologiæ veſtigiiſ plenæ, duæ Apoſtolorum Principiſ D. Petri, quatuordecim gentium Apoſtoli D. Pauli, tres D. Joanniſ, una D. Jacobi, & altera D. Judæ Catholica: præ reliquiſ autem eſt tot myſteriis quot verbis referata D. Joanniſ Apocalypſiſ, quam in Pathmo inſula conſcripſit, ad inſpiciendam mortalibuſ oculiſ cœleſtium Secretorum urnam, & intuendum divinum ſolem proxime admiſſuſ, ac propterea jure merito Aquila Theologica appellatuſ: ſuppeditant

(c) *Act. c. 2. v. 17. 31. & 34. . . C. 3. v. 22. & 25. . . C. 8. v. 25. . . C. 10. v. 43. . . C. 13. v. 33.*

tant prima Concilia in ipso Ecclesiæ ortu ab Apostolis celebrata, in quibus de summis rebus ad fidem orthodoxam, & Ecclesiæ a Christo paullo ante fundatæ gubernationem pertinentibus est agitatum. Eminuit disputandi robore præ cæteris D. Paullus, uti palam est e prima Epistola (d), dum ut gratiam non ex operibus esse demonstraret, ita ratiocinatur: *Sic ergo Et in hoc tempore reliquiæ secundum electionem gratiæ salvæ factæ sunt: si autem gratia, non jam ex operibus, alioquin gratia non est gratia.* Et ad Corinthios (e), dum ex eo, quod in corpore eodem diversa oporteat esse membra, officiaque diversa, probat & infert, non omnes in Ecclesia Doctores esse debere, dicens: *Sicut enim corpus unum est, Et membra habet multa; omnia autem membra corporis, quum sint multa, unum tantum corpus sunt. . . Si totum corpus oculus, ubi auditus? si totum auditus, ubi odoratus?* Quando communem mortuorum anastasin e Christi ad vitam redeuntis exemplo legitima conclusione deducit (f), sic argumentatur: *Si autem Christus prædicatur, quod resurrexit a mortuis, quomodo quidam dicunt in vobis, quoniam resurrectio mortuorum*

(d) C. II. (e) I. Cor. cap. 12. (f) I. Cor. c. 15.

tuorum non est? Si autem resurrectio mortuorum non est, neque Christus resurrexit; si autem Christus non resurrexit, inanis est ergo prædicatio nostra, inanis est & fides vestra. Maximam vero argumentandi vim exeruit Paullus Athenis in Areopago, ubi oblata sibi occasione ab ara, *Ignoto Deo* structa, Deum hunc non alium, quam Christum esse demonstravit, tantaque energia fidei Christianæ veritatem propugnavit, ut Dionysium Areopagitam cum aliis Senatus illius gravissimi Patribus victas dare manus coegerit. Illustris quoque fuit ac solemnis disputatio plane Theologica, Hierosolymis in publico Judæorum confesso a S. Stephano Archidiacono instituta: *Surrexerunt autem quidam de Synagoga, quæ appellatur Libertinorum, & Cyrenensium, & Alexandrinorum, & eorum, qui erant a Cilicia & Asia disputantes cum Stephano.* Hic Spiritu Dei plenus haustam ab Apostolis doctrinam tot Scripturæ locis (incipiens ab Abraham & Mose usque ad Christum) tamquam validis argumentis in medium adductis propugnavit, ut Judæi solvendis impares, frementesque ac dentibus stridentes gloriosum Christi Athletam, quem rationum momentis vincere non poterant, lapidibus in eum jactis vivum obruerent.

XXIII.

Non solum autem Hierosolymis, verum etiam per totum terrarum orbem paullo post Evangelica tuba insonuit, & Theologica scientia latissime propagari cœpit, facta nimirum Apostolorum divisione, quando Petrus & Paullus Romam, Jacobus Zebedei Hispaniam, ut traditur, Joannes Asiam minorem, Andreas Scythiam & Achaiam, Philippus Asiam superiorem, Thomas Parthos & Indiam, Bartholomæus Armeniam, Albaniam & citeriorem Indiam, Matthæus & Mathias Æthiopicam, Simon Mesopotamiam & Persidem, Judas Thaddæus Arabiam & Idumæam, Paullus insuper varias gentium regiones, fidei luce illustrarunt, & sacra imbuerunt doctrina, quam profuso etiam sanguine propagarunt. Varias jam tum temporis scholas condidere Apostoli, horumque Sectatores Alexandria, Cæsareæ, Antiochiæ, in quibus sacrarum literarum professio fieret, quasque Judæorum Synagogis & sathanæ ministris Hæresiarchis opponerent. Inter has primam & facile præcipuam fuisse legimus, quæ teste D. Hieronymo (g) Marci Evangelistæ tempor-

(g) *In Catal. Script. Eccles.*

poribus Alexandriae Imperante Commodo fundata fuit, cui Moderatorem & Doctorem præfuisse tradit Eusebius (h) Pantænum, virum in omni eruditione nobilissimum, qui prius jam inter Philosophos, quos Stricos appellant, ingentem nominis & scientiæ famam sibi comparavit: postmodum autem tanto verbi divini & sacratoris scientiæ studio ac amore succensus est, ut depositis scholæ hujus fascibus ad prædicandum Christi Evangelium in ultimas Orientis plagas usque ad Indiam citeriorem profectus fuerit: unde redux Alexandriae nobilem vitam nobiliore fine coronavit, tam viva voce discipulos instruens, quam librorum monumentis doctrinæ suæ thesauros posteris relinquens. De hac schola ita loquitur memoratus Eusebius: „ Per idem
 „ tempus fidelium scholæ præerat vir
 „ doctrinæ causa celeberrimus, nomine
 „ Pantænus. Quippe jam a priscis tempo-
 „ ribus sacrarum literarum schola in ea ci-
 „ vitate fuit instituta, quæ quemadmodum
 „ nostra adhuc ætate perseverat, & ab
 „ hominibus tum eloquentia tum litera-
 „ rum divinarum studio instructissimis ob-
 „ tineri dicitur. „ Pantæno in Cathedra
 successit Clemens Alexandrinus, qui de
 Magi-

(h) *Eccles. Hist.* l. 5. c. 10.

Magistro suo testatum reliquit, quod divinæ quam tradidit doctrinæ veritatem ab ipsis Apostolis Petro, Jacobo, Joanne ac Paulo uberrime hauserit. Secutus est Origenes, anno ætatis decimo octavo ad Doctoris publici officium promotus: Pierius Presbyter, & Origenes junior dictus, aliique quos nonnisi viros in scientia & eruditione probatissimos scholæ illi Theologicæ ad sua usque tempora præfici consuevisse, ut intelleximus, prodit Eusebius. His Alexandrinæ faustis progressibus excitatus Cæsareæ quoque Theologicam scholam instituit Pamphylus Pierii Discipulus & Martyr Seculo post Christum natum secundo, primas inter Christianos Bibliothecas ibidem instruendis Alexandro Episcopo Hierosolymitano, & Juliano Africano (i).

Nihil tamen S. Doctrinæ studium & usum usque adeo primis statim Ecclesiæ temporibus promovisse visum est, quam quod eam perditum ibat; nempe hæresum, schismatum, & persecutionum integer exercitus ad profligandas in cunis res Catholicas orco emissus, agmen ducentibus tum Simone Magno, Cerintho, Ebione, Basilide, Carpocrate, Valentino,
Mar-

(i) *Eusebius l. 6. Eccl. Hist.*

Marcione, aliisque tum Judæis, tum tyrannis immani odio in novæ Religionis Candidatos sævientibus; quibus tamen omnibus providum Numen, & Ecclesiæ suæ fartæ testæ servandæ semper intentum, viros opposuit eminenti qua sanctitate, qua doctrina præditos. Inter hos fuere D. Hierotheus, cujus tamen scripta posteris edax tempus subtrahit: S. Dionysius Areopagita D. Pauli Apostoli discipulus, qui præter alia cœlestem, & Ecclesiasticam Hierarchiam, librum de divinis nominibus, & de Mystica Theologia sublimi stylo, sublimiore adhuc ingenio (ut plurimi censent) elucubravit: D. Ignatius Antiochenus Episcopus, & Clemens Romanus Pontifex epistolis Spiritu S. plenis ad Ecclesias exaratis clari: S. Justinus Martyr strenuus fidei orthodoxæ seu ore seu calamo defensor: S. Iræneus quinque adversus Valentinum libris doctrina & pietate refertis notissimus: Tertullianus ingenio styloque acer, operibus suis bene de Ecclesia meritis, sed in Montanam postea hæresin prolapsus: Clemens Alexandrinus, Vir doctissimus, Pantæni discipulus, & Origenis Magister: Origenes, cujus scripta teste Epiphanio ad fena millia librorum ascendunt, plura tamen desiderantur, quique nimio Platonis studio

dio a via veritatis deflexit, & graves in errores incidit: S. Cyprianus Chartaginensis Episcopus profana eloquentia par Ciceroni, sacra superior: Lactantius Firmianus divinarum Institutionum libris septem clarissimus. His aliisque luminibus per tria prima post Christum natum secula coruscabat Ecclesia Dei, & S. Doctrinæ majestas omnium venerationi patebat. At tribus succedentibus grassante per orbem Manichæorum, Donatistarum, Arianorum, Pelagianorum, Nestorianorum hæresi, pleraque fidei mysteria impugnantium, Theologia mirum quantum illustrata fuit a præstantissimis viris, qui pro Ecclesia Catholica murum se opposuerunt, & ingenio calamoque fortissime decertarunt.

Ut alios præteream, D. Athanasius Alexandrini Patriarchatus mitra insignis ingenti animo fidem Orthodoxam propugnandam suscepit adversus Arianam hæresim, quæ totum orbem terrarum ita infecit, ut ingemiscens Arianum se esse miratus sit, uti loquitur D. Hieronymus: sæpius expulsus, restitutus sæpius, libros edidit plurimos doctissimosque, quatuor tomis comprehensos: D. Hilarius, qui teste Bellarmino, quamvis provecta jam ætate Christianam fidem professus fuerit,
brevis

brevi tamen in ecclesiastica doctrina ita profecit, ut Doctor maximus, & Ecclesie Catholicae columna merito habitus fuerit: D. Basilius M. Cæsareæ in Cappadocia Episcopus Arianos ubique voce ac calamo persecutus opera præclara posteritati reliquit quatuor tomis contenta: D. Gregorius Nazianzenus cognomento Theologus, S. Basilii studiorum & virtutum comes multa scripsit, in quibus sapientiam cum eloquentia admirabili fœdere conjunxit: D. Ambrosius e Mediolanensi Præfectura divino consilio ad Episcopatum evocatus plurimis eruditissimisque scriptis Bibliothecas auxit: D. Hieronymus Presbyter & Ecclesie Doctor, qui literis Græcis, Latinis atque Hebræis, omniumque artium disciplina instructissimus in S. Scripturis explanandis, & hæreticis confutandis totus fuit: D. Joannes Chrysostronus, os aureum, e foro profano ad Ecclesiasticum translatus virtutem exemplo docuit, e cathedra in vitia detonuit, & comentariis scripturam sacram, aliisque voluminibus rem Catholicam illustravit: D. Augustinus Hypponensis Præsul eo fuit ingenii acumine, doctrinaeque ubertate ac sublimitate, ut omnes ante ac post se Doctores superasse videatur, Dialecticæ artis optime gnarus,

ob

ob præcipuas Theologiæ quæstiones de SS. Trinitate, de Prædestinatione, de Gratia & Libero Arbitrio acute non minus quam profunde enucleatas jure merito vocandus Theologiæ Scholasticæ Antesignanus, cujus maxime vestigiis instituisse constat Petrum Lombardum in libris sententiarum methodo scholastica construendis. Testantur hoc ejus opera in decem Tomos distributa: D. Cyrillus Alexandrinus Episcopus, qui multa præclare, Christi vero carnem induti mysterium omnium optime explanavit: Boetius Severinus e Senatorio ordine præter libros quinque de Consolatione Philosophiæ partim carmine, partim prosa eruditissimos, alios quoque de Trinitate, de duabus Christi naturis, & de Fide ad posteros transmisit: D. Gregorius, qui plus omnibus Pontificibus doctrina & fortitudine in Ecclesia præstitit, idcirco Magnus jure appellatus, cui S. Ildephonsus in libro de Viris Illustribus primum adsignat locum.

XXIV.

His patrum tum Græcorum tum Latinorum suffulta columnis Theologia simul & Ecclesia Dei inter continuas hæresum incursionses stetit immota, magnisque aucta est incrementis ad seculum usque septi-

ptimum post Christum natum, quod una cum octavo erigendis ac fundandis publicis scholis ac cathedris Theologicis potissimam partem impensum fuit. In Hispania quidem manus operi huic admovit S. Isidorus Hispalensis Antistes, vir omni eruditionis genere cultissimus, Latinis, Græcis, & Hebraicis literis, divinis humanisque legibus instructus, qui ut loquitur *Breviarium* Romanum, Collegia ædificavit, ubi studiis sacris & lectionibus vacans plurimos discipulos „ qui ad „ eum confluebant, erudit, quos inter „ sancti Ildephonsus Toletanus & Braulio Cæsar Augustanus, Episcopi emicuerunt . . . hic tantam apud omnes „ sanctitatis & doctrinæ famam adeptus „ est, ut elapso vix ab ejus obitu sexto „ decimo anno, universa Toletana synodo duorum supra quadraginta Episcoporum plaudente, ipsoque etiam S. Ildephonso suffragante Doctor egregius, „ Catholicæ Ecclesiæ novissimum decus, „ in sæculorum fine doctissimus, & cum „ reverentia nominandus appellari meruerit, „. Non minorem sibi famam & gloriam comparavit Beda, sacre Theologiæ in Anglia Professor: hic quidquid est initiorum Musarum, evolvit, simulque Græcæ ac Hebraicæ linguæ peritus sacros præ-

præcipue libròs est interpretatus, ea cum laude, ut adhuc in vivorum numero degentis Commentaria in Ecclesiasticis officiis legerentur, tanti ab omnibus habitus, ut haud alio quam *Venerabilis* nomine adhuc compelleretur. Hujus e schola prodierunt præstantissimi Theologi, inter quos eminebat Albinus, seu ut alii vocant Alcuinus, cujus opera Carolus M. ad instituendam Parisiensem Academiam usus est, e qua velut ex Equo Trojano præcipui Seculo VIII. & IX. Theologi continua serie in lucem prodierunt, Rabanus, Angelomus, Haimon, Strabus Abbas Augiæ Divitis, & *Glossæ*, quam Ordinariam vocant, Auctor aliique. Bedæ coævus fuit S. Damascenus, qui Orientem, uti prior Occidentem sapientia & sacra doctrina illustravit. Calanum hic primo strinxit pro SS. Imaginum honore contra Iconoclastas: tum profundiora aggressus mysteria quatuor libros de Orthodoxa fide elucubravit, in quibus ipse primus universam Theologiam recto ordine comprehendit, & posteris ad Theologiam scholasticam viam præluxit. Hanc inveterè cum pluribus aliis Seculo X. & XI. Adelmannus & Lanfranus, e cujus disciplina in Academia Cœnobii Beccensis prodiit D. Anselmus Cantuariensis Archiepiscopus, qui

qui apud Latinos, uti Damascenus apud Græcos, Auctor exstitit methodi, a qua nomen sortitam esse Theologiam Scholasticam diximus; id quod satis demonstrant horum Doctorum libri, prioris de fide Orthodoxa, posterioris de *incarnatione Verbi, cur Deus homo*, de libero arbitrio, de casu diaboli, de peccato originis, de Conceptione Virginis, de processione Spiritus sancti.

XXV.

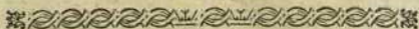
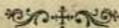
Progressibus istis sacræ doctrinæ factis, & mellifluo Doctore S. Bernardo, ejusque sacra progenie salutaris scientiæ aqua Ecclesiam irrigantibus, videns Petrus Lombardus Theologiam Græcorum Patrum variis libris dispersam a S. Damasceno collectam, & certis locis distinctam, ejus æmulandi studio inductus fuit ad Patrum Latinorum, præsertim Augustini sententias in ordinem redigendas. Exsecutus est grande hoc negotium quatuor libris, in quos eleganti ordine sanctorum Patrum sententias divisit distinxitque, Magistri Sententiarum nomen præclaro hoc facinore promeritus. Fuit is gente Italus, patria Novarinus, Episcopus vero Parisiensis, qui primus in illa Academia gradus honoris Literarii constituit in Theologia,

logia, quos *Baccalaureatum, Licentiatum & Doctorem* vocare consuevimus. Hunc velut Antesignanum secuti sunt Albertus cognomento Magnus, natione Suevus, professione Ordinis S. Dominici, dignitate Episcopus Ratisbonensis, Philosophicarum ac Theologicarum artium Doctor insignis: Alexander Alensis natione Anglus, vir doctissimus, & SS. Bonaventuræ ac Thomæ Aquinatis Præceptor, qui copiosissimam & omnibus notissimam Theologiæ Summam jubente Innocentio IV. typis vulgavit; D. Bonaventura e Familia S. Francisci, ad Episcopi ac Cardinalis dignitatem a Gregorio X. euectus. Hujus doctissima scripta Romæ jussu Sixti V. edita fuerunt, & in octo Tomos distributa: B. Alanus, Cisterciensis Ordinis grande fidus, ob eruditionem disputandique scientiam a cunctis in admiratione habitus, dictusque Doctor universalis: Joannes Duns scotus gente Hibernus, Oxoniensis Academiæ in Anglia Professor, cui Doctoris subtilis titulus obtigit; præter alios e D. Dominici, Benedicti, Francisci Seraphici, Augustini, cæterisque Religiosis cœtibus præclarissimos Theologos, qui Seculo XII. ac XIII. sacræ doctrinæ radiis Ecclesiam egregie illustrarunt. Inter hos semper eminuit Angelicus Doctor

D. Thomas de Aquino, cujus Opera (ut S. Hieronymus de D. Cypriano scripsit) sole clariora sunt; unde solis imaginem ejus pectori pictores affigunt. Hic ultimam negotio manum tandem admovit, summamque Theologicam ad omnes scholæ leges exactissimam conscripsit, in quam cunctorum retro Doctorum sapientiam collegit, & in qua opulentissimum sacræ scientiæ thesaurum, e quo omnes post ipsum ditescerent, reliquit. In hac ut Joannes XXII. pronunciavit, tot miracula, quot articuli, & ut ait Alphonsus Fernandes, „ quatuor inter se pugnancia in- „ dissolubili pacis scedere tanta industria „ copulavit, copiam, brevitatem, facilitatem, & severitatem, quæ nulli antea „ Theologiæ Professori, nec post eum „ contigit simul potuisse connectere „. Hoc duce ingens Theologicorum heroum agmen tum ad profligandos veræ fidei hostes, tum ad Ecclesiam sacra doctrina exornandam sequentibus seculis usque ad hæc, quæ vivimus tempora, in campum apertum prodiit, quorum illustriora nomina vel sola recensere Eruditis nunc sufficiat: Joannes de Bachone, Guilielmus Okamus, Dionysius Richelius seu Carthusianus, Alphonsus Tostatus Abulensis Episcopus, Thomas Valdensis, Thomas

mas de Vio, seu Cardinalis Cajetanus, Joannes Medina, Alphonsus Castro, Melchior Canus, Dominicus Sotus, Ven. Petrus Canisius, Franciscus Toletus Card. Ludovicus Molina, Franciscus Suarius Theologiæ fides clarissimum & Doctor Eximius, Gabriel Vasquez, Thomas Sanchez, Leonardus Lessius, Dominicus Bannes, Petrus Ledesma, Gregorius Martinus, Bartholomæus Mastrius, Philippus Gamachæus, Anselmus Ysambertus, Andreas Duvallius, Jacobus Gretscherus, Gregorius de Valentia, Joannes de Lugo & Cœlestinus Sfondrati, Cardinales, Dionysius Petavius, Dominicus Viva, Honoratus Tournelius &c. Atque his aliisque summis ingeniis adlaborantibus Theologica scientia ad supremum perfectionis apicem everta videri potest, quem post tot seculorum ambages a primo velut mundi exordio non interrupta serie ad hodiernam usque diem propagata tenet, ut hucusque demonstravi; non defectura, donec ab exilii hujus loco in cœlestem patriam transferatur, ubi non jam per speculum quasi in ænigmate, sed de facie ad faciem, sicuti est, Deum intueri licebit.

CAPUT III.

DUÆ COLUMNÆ AC BASES THEOLOGIÆ, AUCTORITAS ET RATIO.

§. I.

Auctoritas.

Auctoritas, cui sacra doctrina præcipue inititur (hæc quippe Domina est, Ratio autem famula) Auctoritas inquam latissime patet. Complectitur enim S. Scripturam, Traditionem, Ecclesiæ iudicium, Conciliorum sanctiones, Apostolicæ Sedis Oracula, & SS. Patrum effata, e quibus tanquam fontibus Theologia non solum puram sinceramque doctrinam haurire, verum etiam firma & solida depromere argumenta potest & solet, quibus dogmata sua & placita stabiliat. Qua ratione id fiat, eundo per singula breviter modo explicandum est, & quidem non utilitatis solum, sed & eruditionis gratia, quam hi fontes sane uberrimam sinu suo continent. Itaque

Auctoritas S. Scripturæ.

Scriptura sacra est Verbum Dei, nobis a Deo revelatum, manifestatum ab Ecclesia, & literis exaratum. E quo patet, divinam esse S. Scripturæ originem, ejusque veritatem & auctoritatem esse fundatam in veritate auctoritateque ipsius Dei loquentis, falli & fallere nescii. Hæc quantumcunque magna sit, admittit velut in consortium Ecclesiæ quoque auctoritatem, cujus est non solum Scripturæ sensus interpretem agere, verum etiam judicem, quod existat S. Scriptura, & quænam genuina illius soboles sit, seu libri Canonici: quæ vero spuria, seu libri Apocryphi. Unde præclarum est Augustini effatum: *Evangelio non crederem, nisi me Ecclesiæ commoveret auctoritas* (k). Tria vero sunt, quæ in Scriptura distinguere oportet, nimirum *res, verba, & verborum ordinem* sive *stilum*. Res, quas continet, sunt vel fidei morumque dogmata, vel præteritorum temporum historiæ, aut præfagia futurorum, vel leges & præcepta, quibus homines ad virtutem informantur, & abducuntur a vitiiis.

(k) *Contra epist. fundam. c. 5.*

tiis. Verba sunt voces, quibus conceptus in mente loquentis vel scribentis sensus exprimitur: Stilus autem verborum series & structura. Non exigua heic graves inter Auctores orta est controversia: severiorem non pauci opinionem amplectuntur contendentes, non solum res & sententias, verum etiam singula verba, & apices verborum a Spiritu S. dictata fuisse, quum Prophetæ loquentes in scripturis ipsi fateantur: *Hæc dicit Dominus: Factus est sermo Domini ad me dicens &c.* Testantur hoc ipsum SS. Patres non pauci, quemadmodum D. Augustinus (l) S. Chrysostomus (m) & D. Gregorius (n) asserens: *Ipse hæc scripsit, qui hæc scribendo dictavit.* Mitior est illorum sententia quibus equidem dubium non est, propheticos sermones & fidei mysteria singula scriptoribus sacris a Deo fuisse revelata, testante Christo (o) *Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in calis est.* Historiæ autem & facta, quæ palam fuerunt, quæque propriis usurparunt oculis, de quibus S. Joannes (p). *Quod fuit ab initio, quod audivimus,*

(l) *Epist. 14.* (m) *Homil. 22. in Genes.* (n) *in Expos. in Job.* (o) *Matth. 16.* (p) *Epist. I. c. I.*

vimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contractaverunt, & testamur & annuntiamus vobis, hæc inquam non opus habuisse videntur Dei speciatim loquentis ac dictantis magisterio, sed dirigentis solum & adstantis, ut his quæ scriberentur, nulla ex parte deesset veritas, & omnis procul abesset falsitas, nec quidquam in medium proferretur vel non satis aptum, vel inconcinnum, vel expers mysterii, aut bonis repugnans moribus. Verborum denique ordinem ac texturam, seu stilum uniuscujusque Scriptoris indoli ac ingenio relictum fuisse suadet ipse stilus pro rebus, quæ proponuntur, temporum quibus contigerunt, ac idiomatis quo conscriptæ fuerunt, diversitate plane diversus. Certe sublimis, vehemens & instar fluminis exundantis est sermo Prophetarum: exultat Isaias, lamentatur Jeremias, minatur Ezechiel, ostentis absorbetur Daniel. Contra placido quasi alveo incedunt historiæ scriptores, non conquisitis ornamentis, sed simplici & aperta oratione narrantes ea, quæ plus habent admirationis; Concitatior est stilus Canticorum & Psalmorum, ac veluti Poeticus: lenis vero & perspicuus legum ac præceptorum. Inter ipsos quoque Novi

Testamenti scriptores elegantia sermonis vincere videtur, Hieronymo iudice, Marcum & Joannem Evangelistam Lucas, utpote Græci idiomatis magis peritus.

Jam vero, si scriptura sit verbum, Spiritu S. singula loquente ac dictante, siue dirigente solum ac assistente scriptum, palam est, eam esse verbum Dei, de cuius veritate nefas est dubitare. Posito igitur, quod talis scriptura existat, & de librorum, quos continet, Canonicorum numero constet, nec non de authentica Editione (quæ tria postmodum demonstrabimus, ubi de Theologia Positiva agemus) solum superesse dubium potest, e quo sensu Scripturæ fide certum atque adeo proprium habeatur principium, unde Theologicum argumentum erui possit. Est enim, ut Patres & Interpretes docent, duplex S. Scripturæ sensus, *Litèralis* unus, alter *Spiritualis* siue *Mysticus*: Priorem rursus dividunt in *proprium*, quem verba proprie accepta significant, uti *diliges Dominum Deum tuum*, & in *metaphoricum*, quando verba a propria significatione ad impropriam transferuntur, uti *Oves meæ vocem meam audiunt*; ubi ovium nomine fidelis populus designatur: Posteriores vero in *Tropologicum*, *Allegoricum* & *Anagogicum*. Hac in re
satis

fatis certum est *primo*, ex sensu Literali S. Scripturæ proprio firmum ac certum ad stabilienda fidei dogmata, ac Theologicas veritates argumentum desumi posse. Est enim ex una parte posita vocum significatione, ex libera hominum institutione profecta, sensus iste jam ex natura sua determinatus ad hoc & non aliud indicandum, atque ita nobis per se ipsum manifestus: ex altera vero parte, quum verba, quæ sensum hunc conficiunt, sint a Deo vel assistente vel dictante prolata, ipse quoque sensus in iis contentus a Deo omnis veritatis fonte proficietur. Quam ob rem D. Thomas (q) asserere non dubitat: nullam e pluribus sensibus in S. Scriptura confusionem sequi, *quum omnes sensus fundentur super unum (scilicet literalem) ex quo solo potest trahi argumentum.* Qua autem ratione sensus *Literalis* verus ac genuinus deprehendi possit, certas regulas trademus in Theologia Positiva, Parte secunda. *Secundo*, etiam sensus *Spiritualis* seu *Myisticus*, & *Metaphoricus* ad fidei doctrinam, & certas inde probationes ducendas quandoque valet, si nimirum de illo nobis certo constiterit. Non solum enim sensus Li-
tera-

(q) Hoc art. 10. ad 1.

teralis, sed etiam Spiritualis a Spiritu S. intentus est; quippe *omnis Scriptura*, ut loquitur Apostolus (r) *divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus*. Constare autem certo hic sensus potest imprimis, si ab ipsamet Scriptura alibi tradatur; unus siquidem scripturæ locus non raro alium interpretatur: dein si ex Apostolorum Traditione derivetur: porro si ab universa Ecclesia recipiatur: demum si Patrum consensu & expositione firmetur. Profecto ipse Salvator & Apostoli, qui utique mentem S. Spiritus hoc in negotio intime perspectam habebant, sæpius e scripturarum sensu mystico argumenta depromserunt ad confirmanda fidei dogmata. Christus quidem Legem, Prophetas & Psalmos de se ipso locutos esse testatus est (s): *Et incipiens a Mose, & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis, quæ de ipso erant*. Ita apud Joannem (t) ex serpente aneo a Mose exaltato (u) intulit, se fore exaltandum in cruce. Apud Matthæum (x) ex eo, quod Jonas tribus diebus & tribus noctibus fuerit in ventre piscis deten-

(r) 2. ad Timot. 3. (s) Luc. 24. (t) cap. 3.
 (u) Num. 21. (x) cap. 22.

detentus, postea vero in lucem egressus (y) probavit similiter se fore in terræ sinu sepeliendum, & post tres dies surrecturum. Divus vero Paulus (z) ex eo, quod Abraham habuerit duos filios, Ismael de Ancilla, & Isaac de Libera (a), allegorice infert, Deum esse Auctorem utriusque Testamenti, Veteris ac Novi, & Patrem duorum populorum, Judæorum & Gentilium. D. Joannes Evangelista (b) illud, quod de Agno Paschali dicitur: *os non comminuetis ex eo.* (c) mystice explicat de Christo, cujus crura in cruce non fuerunt fracta. Tertio, sæpe ex sensu mystico nihil certi a Theologo potest inferri: atque ita intelligendus esse videtur S. Dionysius, quando *Theologiam Symbolicam non esse argumentativam* ait (d), seu quod idem est, non posse duci certum e sensu scripturæ mystico argumentum. Cujus rei ratio esse potest, quia quum sensus mysticus non dependeat tam a vocibus, quam a rebus per voces significatis, quæ sunt aliarum rerum signa plerumque obscura, dubia, & amphibologica, quid mirum, si probatio clara, certa, & sibi constans inde peti nequeat?

Si

(y) *Jon. c. 2.* (z) *ad Gal. 4.* (a) *Genes. 18.*
(b) *c. 19.* (c) *Exod. 12.* (d) *in Epist. ad Titum.*

Si quis autem sit, qui forte objiciat, & sensum literalem & mysticum ab eodem veritatis fonte, Deo videlicet in scripturis loquente manare, atque ita oportere, ut ejusdem quoque sint auctoritatis ambo, eleganter respondet Doctor Angelicus (e) his verbis: „Non est propter defectum Auctoritatis, quod ex sensu spirituali non potest trahi efficax argumentum, sed ex ipsa natura similitudinis, in qua fundatur spiritualis sensus: una enim res pluribus similis esse potest: unde non potest ab illa, quando in Scriptura sacra proponitur, procedi ad aliquam illarum determinate: sed est fallacia consequentis v. g. Leo propter aliquam similitudinem significat Christum & Diabolum; unde per hoc, quod aliquid de Leone dicitur in S. Scriptura, ad neutrum potest fieri processus in S. Scriptura argumentando, Immo ut res magis pateat in exemplo Leonis a D. Thoma adducto, dicitur (f) *Leo rugiens* de Diabolo. (g) *Leo de Tribuda* de Christo. (h) De adversario quovis *salva me de ore leonis* (i). De homine justo *Iustus quasi leo rugiens absque terrore crit.*

(e) Quodl. 7. q. 6. ad 4. (f) 1. Petri 5.
 (g) Apocal. 5. (h) Psalm. 21. (i) Proverb. 28.

erit. Quis autem, quod S. Scriptura leone tanquam symbolo aut figura utatur, hæc omnia argumentando transferre poterit vel ad Christum, vel ad Diabolum, vel ad utrumque, per Leonem mystice designatum? Hæc de auctoritate S. Scripturæ, quantum ad Theologiam pertinet, heic dicta sufficiant. Plura proprio in loco Lectoris conspectui patebunt.

XXVII.

Auctoritas Traditionis.

Non pauca occurrunt, ut in politica profana, ita etiam in sacra & Ecclesiæ doctrina, quæ credi observarique oportet, licet nec Dei digito in Tabulis Mosaicis scripta, nec Prophetarum in Veteri Testamento, nec in novo Christi & Apostolorum ore palam prolata, & in SS. Commentariis consignata reperiantur. Unde auctoritas Traditionis jure secundum sibi locum post S. Scripturam vendicat, quem a Theologo sæpius consuli, & ex isto argumenta, præsertim adversus falsa hæresum dogmata peti necessarium est. Nam omnis ævi heterodoxorum mos est, Traditionibus libellum repudii dare, solaque Scriptura pro fidei regula uti, vel potius abuti. Soli scriptæ Mosis legi aures præ-

præbebant Sadducæi, spretis Patrum sententiis, omnique Traditione calcata. Ariani vocem *ὁμοούσιον* in solis quærebant S. Literis, quumque non invenirent, Filium Patri *ὁμοούσιον*, id est, *consubstantialem* negabant. Macedoniani & Eunomiani illum gloriationis ritum & honorem, quem tribus divinis personis Ecclesia defert solemnî formula illa *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, tanquam novum quid & in Scriptura peregrinum ridebant. Eutychetis duas in Christo naturas sociare recusantis trita paræmia fuit: *quæ in scriptura jacent duæ naturæ?* vulgo notum erat Pelagianorum dogma: *Credamus, quod legimus, & quod non legimus, nefas credamus astruere.* Wiclefitæ seditiosas ubique voces has spargebant: *Quidquid Papa & Cardinales ex Scriptura deducunt, credendum; quidquid ultra præsumpserint, contemnendum ut hæreticum.* Calvinî placitum erat: *Non aliud habendum esse Dei verbum, cui detur in Ecclesia locus, quam quod lege primum & Prophetis, deinde Scriptis Apostolicis continetur.* Reliquos tamen audacia superavit Lutherus, dum in Traditiones ita debacchatur (k): *Ego adversus dicta Patrum, hominum, Angelorum, dæmonum pono non antiquum usum,*

(k) *Lib. contra Regem Angliæ.*

non multitudinem hominum, sed unius Majestatis æternæ verbum, Evangelium: hic sedeo, hic maneo, hic glorior, hic triumpho, hic insulto Papistis, Thomistis, Henricistis, Sophistis, & omnibus portis inferi, nedum dictis hominum quantumlibet sanctorum, aut consuetudini fallaci &c. Ita hæretici Veteres & Novi Traditiones omnes penitus repudiarunt. Inter ipsos quoque Catholicos olim non exiguæ lites hoc in negotio fuerunt, salva tamen fide ac fidelium communione, donec eliquatissima, ut loquitur S. Augustinus, perfectione discussæ crescente paulatim luce omnino patuerunt. Sic acris admodum agitabatur controversia inter S. Stephanum Pontificem Romanum cum suis, & D. Cyprianum cum Africanis, illo hæreticorum baptisma legitimum, nec iterandum esse asserente, negante altero: consuetudo opponebatur consuetudini, Scriptura Traditioni; sed tandem S. Stephanus quidquam innovari vetuit, voluitque pro Traditione standum esse. Sic quoque Quartadecimani Pascha celebrandum esse contendebant decima quarta Luna, in quemcunque diem illa incidere; tuebanturque hanc opinionem e S. Joannis Evangelio: At S. Pius I. ut Pascha die Dominico celebraretur, prout

Apostoli tradidissent, præcepit, ac postmodum renovata lite S. Victor I. Quarta-decimanos sacris interdixit. Posterioribus seculis in eo reverentiæ gradu traditiones collocatæ fuerunt, ut qui universam earum vim auctoritatemque negarent, merito in hæreticorum aut schismaticorum numero haberentur.

Est autem Traditio, de qua nobis sermo, Verbum Dei non scriptum, sed vivæ vocis oraculo quasi per manus ad nos usque transmissum; non quidem quod nullibi unquam literis sit consignatum, sed quod non sit scriptum a primo Auctore, solaque voce proditum ad nos veluti per ambages pervenerit, etsi posteri scripto id subinde complexi fuerint. Neque enim auctoritas verbi divini a calamo & atramento pondus & momentum obtinet, sed ab ipso Deo, cujus est verbum. Dividitur in varias classes: primo in *Divinam*, quæ ipso Deo docente proficiscitur, quemadmodum in lege naturæ *remedium pro delendo peccato originali adhibendum esse*, aliaque, quæ ad veri Numinis ea in Ecclesia cultum pertinuerunt. In lege scripta *Christi mortem per cruenta sacrificia quasi per totidem figuras significatam esse: divina libros Canonicos auctoritate præditos esse*: In lege
nova

nova Sacramenta numero septem a Christo fuisse instituta: Deiparam Matrem simul ac virginem fuisse. Secundo in Apostolicam, quæ ab Apostolis vel Dei nomine promulgata, vel ab ipsismet edita fuit. Primi generis Traditio Apostolica dicitur etiam Divina, quam scilicet a Christo Domino acceperunt, dicente Apostolo (1) *Ego accepi a Domino, quod & tradidi vobis: item præcipio non ego, sed Dominus.* Ejusmodi traditiones Apostolico Divinæ sunt: *matrimonium, confirmationem, extremam unctionem vere esse sacramenta novæ legis &c.* Secundi generis Traditio mere Apostolica, quam Apostoli ipsi, tanquam constituti Ecclesiæ Pastores suggerente Spiritu sancto ad fidelium utilitatem ediderunt, ut sunt *Quadragesimæ ac quatuor temporum institutum; dies Dominica diei Sabbati substituta.* Tertio in *Ecclesiasticam*, quæ ab Ecclesia ortum habet, & aliud non est, quam consuetudo antiqua non quidem a Christo, nec ab Apostolis, sed quæ post Christi in cælos ascensum, & Apostolorum ex hac vita discessum, ab Ecclesiæ Rectoribus & fidelibus ad nos deducta, tacito populorum consensu vim legis obtinuit, quem-

(1) I. Cor. II. & 7.

114 Cap. III. *Duæ columnæ ac bases*
 quemadmodum in Republica civili eadem
 est vis consuetudinum approbatarum, quæ
 legum scriptarum (m). Nam traditione &
 auctoritate regitur Ecclesia (n): & in-
 solentissima insaniam est, teste Augustino (o)
 disputare an faciendum sit, quod tota per
 orbem frequentat Ecclesia. Tales tradi-
 tiones sunt: solemnitas & observantia die-
 rum festorum, abstinencia a carnibus cer-
 tis per annum diebus, pia laudeque di-
 gna crucis formandæ consuetudo, anti-
 quus aquæ lustralis, candelarum, cine-
 rum, palmarum ac similium, quibus Ec-
 clesiæ ritu benedicitur, usus. Hæc ta-
 men traditio Ecclesiastica rursus multi-
 plex est: Alia de fide, ut *scripturam sa-*
cram, qua utimur in Ecclesia Catholica,
vere divinam esse. Alia de moribus &
 disciplina, ut *a servili opere die Dominico*
festisque diebus esse abstinendum. Alia
 universalis, ad totam Ecclesiam pertinens,
 ut *solemnia Paschatis, Pentecostes, alio-*
rumque festorum. Alia singularis, quæ
 jus facit solum uni vel certis quibusdam
 Ecclesiis, quibus ea tradita fuit. Illustre
 hujus exemplum refert D. Augustinus (p)
 his verbis: „ Mater mea Mediolanum
 „ me

(m) C. consuetudo dist. I. & l. diuturna ff. de
 lege. (n) c. catholica. dist. II. (o) Epist. 118.
 (p) Epist. 118. ad Januar.

„ me consecuta invenit Ecclesiam sabbato
„ non jejunantem: cœperat perturbari
„ & fluctuare, quid ageret; cum ego...
„ propter ipsam consului de hac re Beat.
„ mem. Virum Ambrosium. respondit...
„ cum Romam venio, jejuno Sabbato,
„ cum hic (Mediolani) sum, non je-
„ juno,, nimirum ob peculiarem hujus
Ecclesiæ consuetudinem. Alia perpetua,
uti *certa materia & forma cuiusvis Sacra-*
mento assignata. Alia temporaria, ut olim
Agape seu convivium ante vel post cœnam
Evcharisticam institui solitum: quodidia-
nus Evcharistiæ usus. Alia denique ne-
cessaria, uti *usus aquæ vino miscendæ in*
Missæ Sacrificio: Alia libera, licet *crucis*
formandæ consuetudo, aquæ lustralis
aspersio.

XXVIII.

Quam magnæ autem auctoritatis sit
Traditio, colligitur primo ex ipsa S. Scri-
ptura, si etiam concedatur adversæ parti,
nihil credi oportere, quod in ea non
reperitur. Dicit enim Apostolus (1): *Ita-*
que Fratres statè & tenete Traditiones,
quas didicistis sive per sermonem, sive per
epistolam nostram. Non minus S. Scriptura
nos

(1) *ad Thessal. 2.*

nos jubet parere Ecclesiæ, ipso supremo Legislatore Christo apud Matthæum (r) præcipiente: *Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ; si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus.* Dum igitur Ecclesia Traditiones omnino tenendas esse pronunciat, una eademque opera Ecclesiæ quæ Traditiones, & Scripturæ quæ Ecclesiam jubet audiri, obtemperamus. Colligitur secundo ex omni veneratione dignissima Ecclesiæ antiquitate, quæ ipsam Scripturam sacram longo temporis intervallo excedit. Atque hinc necesse est, fidem ac Religionem veram sine Scriptura firmam & incolumem stetitisse, non item sine Traditione. Certe non deerant in lege naturæ Religionis mysteria fideique dogmata, qualia fuerunt: Mundi totius conditorem fuisse Deum, Messiam venturum, reliquum esse pro peccato originis delendo remedium, Deum præmiari bonos, & malos punire, alteram præsentis vitæ successuram &c. Unde amabo horum omnium aliorumque notitia & fides? certe non ex sacra Scriptura, quæ nulla erat ante Mosen: igitur ex Traditione, quæ illorum hominum primorum erat fidei regula. Circumcisionem quoque a Deo primum impera-

(r) *Cap. 18.*

peratam Abrahamus deinceps familiæ suæ prodidit testante Deo (s). *Scio quod præcepturus sit, scilicet Abraham, filiis suis, & domui suæ post se, ut custodiant viam Domini, & faciant judicium & justitiam.* Hi postmodum ejusmodi Sacramentum non aut membranis aut tabulis inscriptum, sed in animis traditione imbutis quasi impressum conservarunt, multosque annos in Ægypto citra ullam legem scriptam unius Dei veram fidem ac religionem tenuerunt. Ex his patet, toto illo temporis intervallo duorum millium annorum, quod fluxit ab Adamo ad Mo- sen, veram Dei Religionem ac cultum sola Traditione stetit incolumem. Non minus in lege Mosaica quam multa fuerunt, quæ non nisi Traditio docuit? nimirum immortalem animæ conditionem, corporum anastasin, remedium peccati *originalis* in gratiam fœminarum, & masculo- rum, qui ante octavum a nativitate diem e vivis erepti sunt, quin & genuinum legis scriptæ sensum. Testatur ipse Legis- lator Moses (t), & appellat ad Traditio- nis tribunal, dum ita populum alloqui- tur: *Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas: interroga patrem tuum,*

(s) *Genes.* 18. (t) *Deuteron. c.* 32.

118 Cap. III. *Dux columnæ ac bases*
tuum, & annuntiabit tibi; majores tuos,
& dicent tibi. Regius quoque Psaltes (v):
Quanta mandavit Patribus nostris nota ea
facere filiis suis, ut cognoscat generatio
altera; filii qui nascentur & exurgent,
& narrabunt filiis suis. De nova lege
quid dicam? Christus nullum scripsit li-
brum, immo nec ut quid scriberetur,
præcepisse legitur: Euntes, non ait scri-
bite, sed prædicate Evangelium omni crea-
turæ. Et per Joremiam (x) Dabo, in-
quit, legem meam in visceribus eorum, &
in corde eorum scribam eam. Non minus
Apostolus (y): Epistola estis Christi admi-
nistrata a nobis, & scripta non atramen-
to sed Spiritu Dei vivi, non in tabulis
lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus.
Lex ergo Evangelica, quæ lex Spiritus
est, non fuit in sui exordio literis exa-
rata, sed animis fidelium insculpta. Nam
& cæteri Apostoli prius viva voce Evan-
gelium annunciarunt, deinde mandarunt
literis, ut testes satis graves & idonei
sunt Irenæus, Eusebius, Chrysostomus,
Theophilactus, Hieronymus cum toto
fere Patrum antiquorum senatu: quin
ipse D. Lucas testimonium præbet omni
exceptione majus, dum Evangelium suum
sic orditur: Quoniam quidem multi conati
sunt

(v) *Psalms. 77. (x) cap. 30. (y) 2. Cor. 3.*

sunt ordinare narrationem, quæ in nobis completa sunt, rerum: sicut tradiderunt nobis, qui ab initio ipsi viderunt, & Ministri fuerunt sermonis: visum est & mihi, affecuto omnia a principio diligenter ex ordine tibi scribere, o Theophile, ut cognoscas eorum verborum, quibus eruditus es, veritatem. Colligitur auctoritas Traditionis (ut nihil dicam de SS. Patrum testimoniis luculentissimis, quæ omnibus seculis de Traditionum usu perhibuerunt) colligitur inquam tertio ex ipsa Traditionis admittendæ necessitate. Non enim omnia, quæ ad doctrinam Christianam pertinent, in SS. Litteris expressa invenire licet. Nam perpetuam B. Mariæ virginitatem, descensum Christi ad inferos, baptisma parvulorum, Spiritus sancti e filio procedentis, ac trium Personarum, communem habentium naturam, a se invicem autem vere, & non ratione solum distinctarum sublime mysterium non ita claris in S. Codice characteribus descripta reperies, quibus tamen adeo certa fides adhibenda est, ut contrariorum dogmatum defensores Ecclesia hæresis stigmatè pridem notarit.

Videant igitur una ex parte hæretici nostrorum temporum, quid agant, dum omnem Traditioni fidem abrogant; hac

enim ratione, quum Scripturam ex ipsa Scriptura neutiquam probare possint, nec ista se ipsam esse legitimam ostendere queat, in eam demum miseram conditionem suo crimine rediguntur, ut sine Scriptura, atque ita sine fide, veluti sine aris & focus vivere cogantur: ex altera vero parte videant Catholici, quam Traditioni fidem, reverentiam & obsequium deferre debeant, nimirum quod illi tum in veteri lege veræ religionis cultores, tum in nova Christus, Apostoli, sanctissimi ac doctissimi Ecclesiæ Patres deferunt, ac deferendum decernunt. Theologo autem palam ex his fit, e loco Traditionis, quæ a Christo & Apostolis, uti dictum est, proficiscitur, certissimum & ad Ecclesiæ consuetudines, & ad fidei dogmata comprobanda argumentum trahi posse. Non minus e consuetudine Ecclesiastica universali, perpetua, ac semper ab omnibus ubique gentium recepta tuto illi licet argumentari. Si enim, inquit Melchior Canus (z) Apostolus Paulus Ecclesiæ consuetudinem, (scilicet fœminam aperto capite orare oportere) ubi tamen solum de ritu aliquo, non de re fidei agebatur, Corinthiis contentiosissimis opposuit (a), cur nos itidem Ecclesiæ morem

(z) *Lib. 3. loc. Theol. c. 6.* (a) *I. Cor. II.*

rem ab Apostolis usque receptam, totque seculorum usu ac gentium consensione probatum non opponemus hæreticis (Lutheranis & Calvinianis) quum a nobis Scripturam in cujusque rei confirmationem efflagitent: tanta vis in Traditione est, ut quos nec scripturæ nec naturæ ratio movisset, eos Paulus existimavit, Ecclesiarum more & instituto moveandos. Ita Canus. Immo Tertullianus plus ultra progreditur, satisque aperte monet (b) ut adversum hæreticos magis traditionibus, quam scripturis differamus, cujus rei ratio est, quia Scripturæ varios in sensus facile trahuntur, non item Traditiones. Ut tamen inoffenso pede procedat Theologus in argumentis e loco Traditionum formandis, tres statuunt regulas periti hæc in palæstra Critici: *Prima* est, si quod fidei dogma Patres ab initio secundum suorum temporum successione summa concordia tenuerunt, & quod huic contrarium est, hæresis damnarunt, quin tamen illius testimonium in Scriptura sit reperire, id per Apostolicam traditionem haberi ab Ecclesia censendum est: cujusmodi sunt perpetua Deiparæ Virginitas, descensus Christi

(b) *De præscript. hæres.*

sti ad inferos, certus Evangeliorum numerus &c. *Altera*: Si traditio sit talis, ut ejus materia Ecclesiæ auctoritatem sive potestatem excedat, uti quod aqua vino miscenda sit in calicis consecratione, dubium non est, quin hæc traditio originem divinam habeat. *Tertia* demum, si de communi Patrum consensu circa Traditionem aliquam, num divina sit, necdum constat, qua ratione contigit circa doctrinam de baptismo hæreticorum iterando, quem impugnabat S. Cyprianus, confugiendum est ad Ecclesiæ judicium, tenendumque pro Traditione divina, quod in SS. Literis quidem expressum haud est, tamen ut fidei dogma ab Ecclesia recipitur.

XXIX.

Auctoritas Ecclesiæ.

Scripturam sacram & Traditiones summam obtinere auctoritatem apud omnes Catholicos quidem res confessa & manifesta est: quum vero penes Ecclesiam sit de utriusque tum genuina conditione, tum sensu legitimo, quin de omni doctrina Theologica judicare ac sententiam ferre, merito nunc ipsius Ecclesiæ auctoritas penitus inspicienda declarandaque venit, ut palam fiat, quænam & quam
firma

firma ex hoc loco, seu fidelium communi consensu argumenta duci possint ad dogmata Theologica comprobanda; Est igitur Ecclesia, si etymologiam petas, græcum nomen, & si verbum verbo reddas, in Latio dici potest *convocatio*, sive quod omnes ad se vocet, ut Julio & Rabbano visum est, sive quod, quicumque in eam conveniunt, hi non meritis & justitia sua, sed Dei gratia & vocatione conveniant. Ita Romanæ Ecclesiæ scribens Paullus: *omnibus*, ait, *qui sunt Romæ, vocatis sanctis* (c). Item, *Ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, vocatis sanctis* (d). Qui quidem usus apud Christianos adeo invaluit, ut in nulla nunc multitudine *Ecclesiæ* nomen agnoscant, nisi quæ Christi fide ac vocatione coaluit. Ad leges vero dialecticas Ecclesia definiiri potest, esse hominum cœtum in professione veræ fidei & communionem sacramentorum sub uno capite Romano Pontifice congregatum. Ex quo facile duo intelligi possunt: Primum, ad Ecclesiam constituendam necessario requiri tum conjunctionem hominum eorum inter se, quos cœtus iste complectitur, tum submissionem omnium, quam debent uni Capiti, quod toti cœtui

(c) *ad Rom. I.* (d) *I. Cor. 7.*

tui præest. Alterum, quænam sint Ecclesia membra, quæ non: quinam inquilini, qui exteri. Prioris generis sunt, quotquot his tribus, nempe Christianæ fidei professione, communionem sacramentorum, & submissionem erga legitimos Pastores sunt instructi. Posterioris vero partim infideles, qui sacri baptismatis fonte non sunt lustrati, partim hæretici & apostatæ, qui a Matris gremio se avulserunt; tum schismatici quoque, qui tamen si fide non careant, iisdemque utantur sacramentis, legitimo tamen capiti non obediunt, nec subesse volunt: tum denique ii, quos *Excommunicatos* vocamus, qui Sacramentorum communionem privati, de Ecclesia sublatis dicuntur, & spirituali gladio interfecti. Nam teste D. Augustino (e) *hoc nunc agit in Ecclesia excommunicatio, quod agebat tunc, scilicet in lege veteri, interfectio.* Hæc non sunt audiendi hæretici, Ca hari olim ac Donatistæ, hodie etiamnum Anabaptistæ, qui nullam in vera Ecclesia, Christi sponsa, rugam, nullam maculam tolerare videntur, excludentes ab ea omnes, quotquot non sunt perfecti, nec integri vitæ scelerisque puri. Sed quis hominum est, qui tantam vitæ integritatem sibi arrogare ausit,

(e) *Quest. 39. in Deuteran.*

ausit, quum fateatur D. Joannes: *Si dixerimus, quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est* (f). Si ergo Ecclesiam in membris suis omni prorsus culpa & labe carere oporteret, nulla profecto in terris esset Ecclesia, & accensa lucerna in ipso meridie quærenda foret cum Diogene. Multo minus audiendi sunt Wicleffus & Hussius, uterque in Concilio Constantiensi damnatus, qui Ecclesiæ portam occluserunt cunctis ad gloriam non prædestinatis. Hac enim ratione totum Republicæ Christianæ regimen funditus evertitur. Quis enim fidelium scit, an summus Pontifex, Episcopi, Sacerdotes, cæterique Ecclesiæ ministri in numero Prædestinatorum contineantur? quod si non ita foret, & isti nec Ecclesiæ membra nec Antislites essent, nec eorum decretis judiciisque morem gerere oporteret, id in quod unice pestilente hac doctrina collineabant hi fraudum & hæresis fabri. Demum nec audiendus est Lutherus cum asecclis suis, qui veterum hæreticorum vestigia prementes solis probis locum in Ecclesia concedunt, improbis foras ejectis atque proscriptis. Sed ignorant hi, vel potius ignorare volunt, Ecclesiam esse
agrum

(f) 1. Joan. 1.

agrum illum Evangelicum, in quo triticum & zizania simul crescunt, donec ista tempore messis colligantur in fasciculos, & comburantur (g): esse aream, in qua sic collectum est triticum, ut sub palea delitescat, donec cribro purgatum inferatur illud in horreum, paleæ autem flammis absumantur (h): esse rete, quo piscium genus omne colligitur, nec seligitur, usque dum in litore exponatur; ubi *Angeli separabunt malos de medio justorum, & mittent eos in caminum ignis* (i). Quapropter rejectis hisce erroribus certum est, & apud Catholicos civitate donatum dogma, omnes illos, seu probi sint seu improbi, sive *prædestinati* sive *non prædestinati*, omnes inquam illos esse membra Ecclesiæ Dei, quotquot veræ fidei professione, & sacramentorum communione sub uno capite, summo Pontifice, ut initio dictum est, congregantur.

Constituta in se suisque membris Ecclesia notas illas & characteres prodere oportet, e quibus vera dignosci possit a falsis, seu pseudo-ecclesiis. Plures enim Sponsa hæc Christi procos & rivales habet, pluresque sectæ de Ecclesia, quam olim urbes de Homeri patria certant: Nestoriani, Ariani, Eutychiani, Calviniani,

(g) *Matth. 13.* (h) *ibid.* (i) *Matth. 37.*

niani, Zwingliani, Lutherani, & Catholici suam esse jactant veram Ecclesiam. Quum autem hæc sit *civitas*, quæ *supra montem posita abscondi non potest* (k), pridem Donatistæ male metuentes Ecclesiæ suæ *invisibilem* eam esse somniabant, optime gnari, si sua, quam sibi vendicabant Ecclesia, notis genuinis destituta in oculos hominum incurreret, fore ut velut spuria repudiaretur. Nec melius vigilabant Lutherani & Calvinistæ, qui duas distinxerunt Ecclesias, unam veram & *invisibilem*, alteram *visibilem* & falsam. Soli Catholici palam & coram totius Christiani orbis facie spectandam exhibent Ecclesiam suam, quam unam veramque esse profitentur, extra quam veluti Arcam Noemicam nullas salus: neque solum profitentur, verum etiam talem esse e notis illis demonstrant, quæ non nisi veram & a Christo institutam comitantur. Ejusmodi notas e Patribus & Conciliis depromptas quindecim numerat Bellarminus, quæ tamen ad quinque reduci possunt. Prima est, quod sit *una*. Quamvis enim Ecclesia, ut observat S. Augustinus, sit ubique, & hæresis ubique, est tamen ista una in fidei articulis, ac morum doctrina, & eadem ubique:

(k) *Matth. 5,*

que: hæreses autem non sunt eadem, sed diversissimæ, & veluti vulpes Samsonis, quæ licet caudas ad nocendum collectas habeant, capita tamen ad credendum divisa, quibus in diversas partes abeunt; quod illa docet, damnat altera, & eadem sæpe, quod hodie affirmat, cras negat. Secunda est, quod *sancta* sit; non quidem ac si omnia ejus membra sancta forent, sed quia nulli extra illam sunt sancti. Nota hæc sanctitatis elucet tum in ejus Auctore ac Parente Christo totius sanctitatis fonte; tum in primis Ecclesiæ Patribus, in quibus quod reprehenderent, nil invenerunt adversarii, quam sanctitatem captu suo majorem; tum in continua serie hominum aliquorum, si singula percurramus secula, omni virtutum genere illustrium, quorum sanctitatem Ecclesia aris dignam censuit, & Deus ipse miraculis clarissimis testatam fecit; tum in ejus fine, scilicet cultu divino, in doctrina & moribus, præceptis, consiliis, & Sacramentis, quæ omnia sanctum quid ubique spirant, ac referunt. Contra vero alias sectas, ut de cæteris vitiis taceam, mater superbia genuit, & proprii sensus pertinacia enutrivit. Tertia quod sit *Catbolica*, id est, ubique diffusa, & ubique veram diffundens do-

Ari.

Strinam. *Catholica vocatur Ecclesia*, inquit S. Cyrillus Jerosolymitanus (l), *quia per universam orbem terrarum diffusa est, a finibus terræ usque ad extrema, & quia docet Catholice, hoc est, universaliter, & sine ullo defectu, vel differentia omnia dogmata.* Nomen hoc vix audent usurpare hæretici, ut acute notat Augustinus. Nam quum interrogantur a paganis, ubi ad Catholicam conveniatur, nemo audet domum suam ostendere: dum contra Catholici aperte fatentur cum Paciano, Episcopo Barcinonensi (m): *Christianus mihi nomen est, Catholicus vero cognomen; illud me nuncupat, istud ostendit.* Quarta, quod sit *Apostolica.* Eam enim Apostolorum Principes Petrus & Paullus fundarunt, ac proprio sanguine consecrarunt. Præterea in ea datur continua successio Episcoporum, ab Apostolis ad nostra usque tempora deducta, quam exhibere nequeunt hæretici: *Cedant*, inquit Tertullianus (n), *origines Ecclesiarum suarum, evolvant ordinem Episcoporum suorum ita per successionem decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquam ex Apostolis vel Apostolicis Viris habuerit auctorem & successor-*
vem,

(l) *Catech.* 18. (m) *Epist. ad Sympr.*(n) *Lib. de præscript.*

130 *Cap. III. Duae columnae ac bases*
rem, quomodo Romanorum Ecclesia Clementem a Petro ordinatum refert. In ea quoque reperitur doctrinae consanguinitas, ut appellat idem Tertullianus, quum vera Dei Ecclesia doctrinam constanter retineat, quam Apostoli tradiderunt. Quinta denique est, quod sit *Romana*, tum quia Romana Ecclesia Mater est ac Magistra aliarum Ecclesiarum, ut loquitur Tridentinum (o), ac primum inter alias Ecclesias locum obtinet; tum quia centrum est Catholicæ Religionis, e quo egrediuntur fidei ac morum oracula, & ad quod fidelium, Pastorum, Principum ac Regum, immo totius orbis Catholici veneratio & obsequia confluant. Præter characteres istos & notas, quibus insignita est vera Dei Ecclesia, multis quoque prærogativis gaudet. E reliquis eminet iudicium erroris expers & falli nescium: atque hoc est clava illa herculea, quam toties e manibus Ecclesiæ extorquere frustra conati sunt omnes hæretici, & aliqui etiam non probe Catholici: & ex hoc firmissimum sane pro sacra Doctrina argumentum peti a Theologo potest, & solet. Profecto in omni societate bene constituta supremum aliquod tribunal esse oportet, in quo lites &

CONE

(o) *Seff. 7. de baptismo. can. 3.*

controverfiæ, quæ inter plures diu abesse nequeunt, & communitatis cujuscunque corpus velut umbra sequuntur, decidantur & finiantur, ne sint æternæ, aut quovis partes judicis sibi vendicante tota respublica susdeque vertatur. Hoc vel maxime fieri necesse est in ea hominum societate, quæ non temporariam quandam, sed æternam felicitatem pro fine sibi præfixo habet, & ubi non de bonorum fortunæ, sed animæ immortalis ac salutis sempiternæ jactura res agitur. Hæc evitari nequit, nec ille de quo dixi, finis obtineri potest sine fide, *sine qua impossibile est placere Deo* (p). Fidei autem nostræ mysteria sunt obscura nec evidentia, sed sola duntaxat Dei revelantis, & Ecclesiæ sive scripturas ipsas sive legitimum earum sensum proponentis auctoritate credi possunt: opus igitur est tribunali supremo, ad quod exortæ tum circa Scripturam ejusque sensum, tum circa res credendas, moresque informandos lites & controverfiæ deferantur, & in quo definiantur: opus est judicio, quod errori non sit obnoxium, quum agatur de rebus ejusmodi, in quibus error emendari nequit, & errare est æternum perire; neque alias unquam judicium hoc, nisi

(p) *ad Hebr. II.*

nisi erroris expertus & esset, & esse crederetur, in rebus ad Religionem pertinentibus mentis nostræ ad sensum certum obtineret. Jam vero tribunal istud tam pretioso Dei dono, quod *Infallibilitatem* vocant, instructum est Ecclesia Catholica. Huic enim dictum est a Christo (q), dum Petro dixit: *Tu es Petrus, & supra hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam.* Prævalerent autem hæ, si a fide illa deficere aliquando posset, ac falsa pro veris, aut mala pro bonis populo Christiano dogmata proponere. Originem vero suam debet immunitas ista, & non errandi privilegium, quo gaudet Ecclesia, æternæ Veritatis, Sapientiæ ac Sanctitatis sibi perpetuo assistentis magisterio, quod Christus sponsæ suæ Ecclesiæ promisit verbis quoque illis: *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Non enim censendum est, Christum Ecclesiam suam, cui licet sudore sanguineque suo fundatæ, modico tamen temporis spatio se ipsum indulsit, pessime constitutam subito reliquisse, ac Petri naviculam sine remigio tot fluctibus ac tempestatibus cum certo naufragii periculo exposuisse.

XXX.

(q) *Matth. 16.*

XXX.

Distinguunt heic quidam novandi studio correpti inter Ecclesiam per orbem dispersam, & inter coactam in Conciliis, huicque judicium falli nescium tribuunt, negant illi. Sed profecto dum hoc agunt, summopere falluntur ipsi, & alios fallere per injuriam conantur. Nam qua ratione fieri possit, ut omnes per orbem dispersi Episcopi judicio suo errorem committant, quin e vestigio fidei suæ commissas oves in idem scum trahant errandi præcipitium, utpote quæ obsequi a Christo jubentur Pastoribus suis, ea quæ ad fidem & mores spectant, præcipientibus? *Obedite Præpositis vestris: qui vos audit, me audit.* Atque ita communis ovium cum suis Pastoribus error manifeste universam Ecclesiam errori obnoxiam redderet, & virus in membris receptum in totum corpus diffunderetur, quum Ecclesia aliud non sit, quam fidelium cœtus sub uno capite congregatus. Immo si rem, ut est, fateri velimus, potiori jure immunitas hæc, a communi erroris periculo Ecclesiæ a Christo promissa, dispersæ, quam in Conciliis collectæ adjudicanda videtur, ut egregie observat Canus. Posterior enim quædam duntaxat Ecclesiæ imago est, & repræsentatio: prior vero est ipsamet Ec-

134 *Cap. III. Duæ columnæ ac bases*
 clesia tanquam grande corpus, quod se
 per totum terrarum orbem porrigit. Ne-
 que Christus in Conciliis, sed in Eccle-
 sia sua, utique dispersa, constituit Apo-
 stolos, ut regant subditum sibi gregem;
Posuit vos Spiritus S. Episcopos regere
Ecclesiam Dei (r), iussitque, ut irent in
 universum mundum, & omnes gentes
 docerent. Ad quod ministerium hume-
 ris suis impositum, ut rite illo fungeren-
 tur, vel maxime opus habebant, ut ab
 omni erroris discrimine removerentur.
 Neque tam facilis aditus est ad Conci-
 lia, nec diei unius labor, ex ultimis etiam
 orbis partibus tot Episcoporum ac Docto-
 rum Ecclesiæ senatum cogere; quin sæpe
 nec operæ pretium. Certe ante Nicæ-
 num, quod fuit Oecumenicum primum
 an. 325. multæ hæreses damnatæ profligatæque fuerunt sine Conciliis. Aperte
 id testatur D. Augustinus (s), ubi Pela-
 gianis tumultuantibus & ad Concilium
 Generale provocantibus ita respondet:
 „ Aut vero congregatione Synodi opus
 „ erat, ut aperta pernicies damnaretur;
 „ quasi nulla hæresis aliquando, nisi sy-
 „ nodi congregatione damnata sit; quum
 „ potius rarissimæ inveniantur, propter
 „ quas damnandas talis necessitas extite-
 „ rit,

(r) *Act.* 20. (s) *l.* 4. *ad Bonifacium c. ult.*

rit, multoque sint atque incomparabili-
liter plures, quæ ubi exstiterunt, illic
improbari damnarique meruerunt, at-
que inde per cæteras terras devitandæ
innotescere potuerunt. Verum istorum
superbia - - hanc etiam gloriam ca-
ptare intelligitur, ut propter illos Orien-
tis & Occidentis Synodus congregetur.
Orbem quippe Catholicum, quoniam
Domino eis resistente pervertere nequeunt,
saltem commovere conantur,,. Et quid obsecro demum fieret,
quamque gravia rei Catholicæ damna
imminerent, si minorum gentium Ecclesie
judicium ferre non possent, cui tuto
certoque acquiescendum esset, sed
Spiritus sancti, qui omnem veritatem nos
docet, veluti aquæ motus in piscina probatica
(t) foret exspectandus, donec Ecclesia
in Concilio universalis conveniret? nullus
profecto foret interea litium ac
dissensionum finis, errores hæresesque
impune in viscera orbis Christiani gra-
sarentur, rebelles ac contumaces in officio
contineri nequirent, privatus quisque
in fidei ac morum controversiis munus
judicis sibi arrogaret, inveherenturque
in Ecclesiam cruenta illa tempora
Ma-

(t) *Joan.* 5.

Magni Interregni, quo vigeant *Diffidationes*, ut appellant, quibusque Nobilium quivis, quævis civitas jus sibi ipsi dixit, & in vicinos suos arma corripuit, totoque Imperio nonnisi latrocinium dominabatur. Tristis experientia rem totam nos docuit, quando depravatis moribus ingens errorum colluvies Germaniam inundavit: hæresum Architecti, qui jam tum temporis secessionem ab Ecclesia meditabantur, decretis Romanis obtemperare recusantes, magnis ubique clamoribus ad Concilium universale provocabant, ibi ut sponderunt, causam suam acturi: convocato denique immensis plurimum annorum laboribus ac impensis Concilio Tridentino nemo illorum usquam comparuit, sed viribus interim & ferocia aucti rem Catholicam ubique turbarunt, & hæresis, quæ in cunis suffocari & potuisset & debuisset, in apertum postea Germaniæ incendium erupit. Salva igitur manet Ecclesiæ quoque dispersæ prærogativa in rebus fidei morumque judicandi absque periculo, quin vel ipsa erret, vel subditos in errorem inducat. Duo tamen hac in re scitu digna occurrunt: primum est, quod in Ecclesiis, in quarum gremio orta est controversia, ad eam finiendam decidendamque opus sit

con-

consensu expresso, in reliquis sufficiat tacitus. Ita olim Pelagii impietas in Concilio Chartaginensi damnata, communi dein aliarum Ecclesiarum, quibus illa innotuit, consensu proscripta fuit: ita vicinioribus temporibus Gallicana Ecclesia Constitutionem, quam ab Innocentio X. contra famosas quinque Jansenii propositiones, aliamque, quam a Clemente XI. contra novum testamentum Quesnelli obtinuit, publico judicio comprobavit, quin constet, eas ab aliis extra Italiam Ecclesiis expresso consensu aut publica sententia ratas habitas fuisse. Alterum est, quod hoc in negotio majore saltem suffragiorum parte itandum, nec paucorum judicio, sed plurium Episcoporum consentientium sententiæ sit deferendum. Docet hoc Epistola Caroli M. (u) quam scripsit ad Elipandum, cæterosque Hispaniæ Episcopos Cæsar Ecclesiæ Romanæ devotissimus: *Cum bis sanctissimis prædictorum Patrum decretis & Catholicis statutis consensum subnexui . . . ne paucorum subdolis assertionibus consentirem, sed plurimorum testimoniis roboratam fidem firmiter tenerem . . . borum me sanctissimæ multitudini & probatissimæ auctoritati veræ fidei*

(u) Tom. 7. Concil. p. 1047.

138 Cap. III. *Duæ columnæ ac bases
fidei professione firmiter associem, nec ve-
stræ me paucitati hujus novæ assertionis
socium admitto &c.* Quodsi vero contin-
geret, Episcopos inter se discordes fore,
ei adhærendum semper parti censent Do-
ctores, pro qua stat Vaticanum Oracu-
lum, seu Pontifex Romanus; hujus enim
auctoritas etiam paucitati suffragiorum in
ipsis quoque Conciliis invictum pondus
addit. Quid jam prohibet, quo minus
ex auctoritate Ecclesiæ hætenus exposi-
ta firmissimum ad doctrinam suam stabi-
liendam argumentum petat Theologus?

XXXI.

Auctoritas Conciliorum.

Ecclesia Dei vera, uti per totum, qua-
late patet, terrarum orbem diffusa est,
ita non raro angustos intra limites col-
lecta videtur, quod potissimum fit, quan-
do Concilia Oecumenica in loco quo-
dam ad id destinato celebrantur, ubi
membra, si corpus vastissimum spectes,
pauca quidem ex omnibus, sed altiore
præ cæteris in gradu dignitatis constitu-
ta, totam Ecclesiam veluti præsentem ex-
hibent. Nam ut Tertullianus (x) loqui-
tur: *Aguntur illa certis in locis Concilia*
ex

(x) *Lib. de jeuniis c. 13.*

ex universis Ecclesiis, per quæ & altiora quæque in commune tractantur, & ipsa representatio totius nominis Christiani magna veneratione celebratur. Atque horum Conciliorum si legitima fuerint, quum summa sit & auctoritas, & in rebus fidei ac morum definiendis potestas ut mox videbimus, eorumque Decreta, quemadmodum D. Ambrosius appellat, sint hæreditaria signacula nullius temeritate violenda, locum constituunt sane insignem, e quo ad dogmata sua firmanda ac errores adversæ partis refellendos Theologo argumenta validissima, fortissimaque arma depromere licebit. Jam vero nomen Concilii derivat S. Isidorus (y) a Cilio: Concilii nomen, inquit, tractum ex communi intentione, eo quod in unum dirigant omnes (scilicet congregati) mentis obtutum: Cilia enim oculorum sunt; unde & qui sibi met dissentiant, non agunt Concilium, quia non sentiunt unum. Cicero autem ait (z): Concilium esse Congregationem ad aliquid cum deliberatione agendum institutam. Nunc vero diviso in Ecclesiasticum & Politicum imperio longa consuetudo & usus obtinuit, ut celebriores Virorum Principum conventus ad res arduas in profana reipublicæ guber-

(y) L. 7. Etymol. c. 16. (z) Orat. præ Roscio.

140 *Cap. III. Duæ columnæ ac bases*
gubernatione statuendas, publica & legitima auctoritate convocati dicantur *Comitia*; *Concilia* vero conventus Ecclesiasticarum perionarum, maxime Episcoporum, a superiore legitimo indicti convocatique, ut de rebus fidei & Religionis deliberent atque decernant. Duplex autem Conciliorum genus distinguere oportet: Universale seu Generale voco, quod totius Ecclesiæ nomine celebratur, & ad quod omnes ex toto orbe Christiano Episcopi vocantur: hoc si quoque legitimum fuerit, Oecumenicum dici solet. Constat enim ex Annalibus Ecclesiasticis, plura fuisse Concilia Generalia, uti Mediolanense an. 354. in causa Athanasii habitum: Ariminense anno 357. coactum, in quo per fraudem damnata fuit Nicæna fides: Ephesnum II. an. 439. in quo Præsidente Dioscoro confirmata est Eutychetis hæresis; hisque similia, quibus tamen Oecumenici nomen nemo tribuit, nemo honorem habuit, quum nec a summis Pontificibus probata, nec ab Ecclesia tanquam legitima unquam recepta fuerint. Unde Concilia Generalia in *Legitima* seu *Oecumenica*, in *Reprobata*, & in *partim Approbata*, *partim Reprobata* dividendi mos inolevit. *Particulare* appello, in quo vel integra cujusdam nationis, vel certæ pro-

provinciæ Præsules, aut Diœceseos alicujus animarum Pastores congregantur. Hinc *Particulare* Concilium in Nationale Provinciale, ac Diœcesanum plerisque partiri libuit. Primum est, quando totius cujusdam regni, aut integræ ut dixi Nationis, Germanicæ, Gallicæ, Hispanicæ &c. Archiepiscopi & Episcopi ab uno Patriarcha vel Primate coguntur. Alterum, si plures Episcopi alicujus Provinciæ ab Archiepiscopo suo evocentur. Tertium, quod a singulis Episcopis in sua Diœcesi, vocatis Parochis atisque Sacerdotibus ob privatas singularum Ecclesiarum necessitates institui solet, quale fuit illud, de quo meminit D. Augustinus (a) dicens: Contra Pelagianam hæresin quum fuisset diutius disputatum, etiam ad Concilia Episcopalia novissima necessitate deventum est. Huic *Synodi* nomen frequentius modo imponitur, quamvis omnibus Conciliis commune sit.

Origo Conciliorum ipsi Ecclesiæ cœva est, non solum Novi, verum etiam Veteris Testamenti. Hæc quidem quum in formam Reipublicæ redigi cœpisset, Numinis jussu in ea Moses constituit (b) Tribunos, Centuriones, & Decanos, qui colla-

(a) *De grat. & lib. arbitr. c. 4.* (b) *Exod. 18.*

collatis in medium consiliis populum in lege divina instruerent, quemadmodum patet ex illo Dei Mosen alloquentis mandato (c): *Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel, quos tu nosti, quod senes populi sint ac Magistri: & duces eos ad ostium tabernaculi fœderis, faciesque ibi stare tecum, ut descendam & loquar tibi: & auferam de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi, & non tu solus graveris.* Rex quoque Josaphat Solymæa in urbe Levitas, & Sacerdotes, & Principes familiarum ex Israelitico populo selegit, præcepitque illis, ut iudicium & causam Domini iudicarent habitatoribus ejus (d), subjungens: *Amasius Sacerdos & Pontifex vester in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit.* Illud vero Concilium solemnius erat apud Judæos, quod Hebræi Sanhedrim, Græci συνέδριον appellabant. Sacrum hunc Senatam consularunt septuaginta duo Seniores, duodecim Principes populi secundum numerum familiarum seu tribuum Israel, quatuordecim Principes Sacerdotum, qui totidem classibus eorum præerant, excepto Summo Pontifice ac Scribis, qui legem interpretabantur, quos Josephus vocat Prophetas. Præter summum hoc

Con-

(c) *Num. II.* (d) *2. Paralip. 19.*

Concilium aliud minus erat, quod Synagogam dicebant, & ad quod populus cum Principe suo minorum gentium causas retulit, ejus judicio decidendas. Utriusque & Magni & minoris meminit Christus ipse (e): *Tradent enim vos in Conciliis, & in Synagogis suis flagellabunt vos.* In nova vero Lege Servator Conciliorum Ecclesiasticorum institutum aperte satis demonstravit & commendavit verbis illis (f): *Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum.* Hæc enim verba de Conciliorum institutione a Christo facta interpretantur Concilium Chalcedonense (g): sexta Synodus (h): Cœlestinus Papa (i): Concilium Toletanum tertium: Alexander (k) aliique plurimi. Non minus Apostoli, priusquam in omnem terram dividerentur, Spiritus S. impulsu convenerunt, ut fidei tradendæ breve Compendium, quod Symbolum Apostolorum dicimus, conficerent, omnibus deinceps Christi fidelibus proponendum. Exorta postmodum Antiochiæ de legalibus servandis controversia coacto Jerosolymis Concilio *con-*
vene-

(e) *Matth. c. 10.* (f) *Matth. c. 18.* (g) *In epist. ad Leonem.* (h) *Act. 17.* (i) *Epist. ad Concil. Ephesin.* (k) *Epist. ad Anastas. Alexandr.*

venerunt Apostoli & Seniores videre de verbo hoc (l). Atque ab eo tempore Conciliorum mos in Ecclesia invaluit, quæ pro necessitatibus impendentium diversitate diversa singulis pene ætatibus celebrata fuerunt. Palam igitur est, antiquissimam esse sacrorum Ecclesiæ Conciliorum originem, & ad ipsum Deum tanquam Auctorem esse referendam, illorumque institutionem ac celebrationem non humani, sed juris esse divini. Si enim humanum duntaxat inventum foret convocare Concilia, uti censuit Albertus Pighius (m) male tribuissent Apostoli Spiritui Sancto id, cuius ipse nec Auctor esset, nec Actor, dum in primo Concilio supra memorato professi sunt: *Visum est Spiritui Sancto, & nobis*. Quamvis autem non sit ea Conciliorum ineluctabilis necessitas Ecclesiæ imposita, ut absque his fides Catholica, & animarum regimen salvum esse ac incolume nequeat, quum ut alias demonstravi, Ecclesia dispersa non minus, quam in Concilio congregata, erroris expers sit, nec falli possit, pluresque hæreses sine Concilio quam in Concilio proscriptas fuisse jam sua ætate observavit S. Augustinus, summæ ta-

men

(l) *Act. 15.*
s. 1.(m) *L. 6. de celest. hierarch.*

men utilitatis ac prope necessitatis rem hanc censuerunt omni tempore supremi Antistites & Patres : Nullibi melius enim, ait Illustriss. de Marca (n) *fides universalis Ecclesiæ solet apertius explicari, quam in compendio universalis Ecclesiæ, quæ Conciliis generalibus repræsentatur.* Et ipsa Synodus V. Generalis reddens rationem indicti Concilii (o) his verbis præfata est : *Licet Spiritus S. gratia & circa singulos Apostolos abundaret, ut non indigerent alieno consilio ad ea, quæ agenda erant, non tamen aliter voluerunt de eo, quod movebatur, si oporteret gentes circumcidi, definire, priusquam communiter congregati, divinarum scripturarum testimoniiis unusquisque dicta sua confirmaverunt.*

XXXII.

Porro causas convocandi Concilii oportunas si quis nosse desideret, quinque suppeditat constans Ecclesiæ praxis & consuetudo. *Prima* est nova & recens orta hæresis, quæ nunquam antea in iudicium vocata fuit. Atque hoc negotium erat septem primorum Generalium Conciliorum. Nam in Nicæno I. damnatus est Arius,

(n) *Concord. l. 5. c. 8.* (o) *Collat. 8.*

Arius, negans Dei Filium ὁμοούσιον seu Patri consubstantialem : in Constantinopolitano I. Macedonius exuens divinitate Spiritum S. quem Patre Filioque minorem esse contendebat : in Ephesino Nestorius duas in Christo personas conjungens : in Chalcedonensi Dioscorus & Eutyches, qui unam tantum in Christo naturam admittebant : in Constantinopolitano II. Origenis errores proscripti fuerunt : in Constantinopolitano III. Monothelitarum hæresis profligata, unam solum in Christo voluntatem agnoscentium : in Nicæno II. demum Iconoclastarum impietas debellata fuit. *Alteram* Concilii celebrandi causam Doctores assignant schismata, si quæ forte inter Pontifices Romanos oriantur, in cunis suffocanda. Ita contigit tempore Cornelii, Symachi, Innocentii II. Alexandri III. & in Constantiensi, quum triceps appareret Ecclesia, essentque tres, qui se Pontifices appellarent. *Tertiam* subministrant pericula a Turcis & aliis Ecclesiæ hostibus orbi Catholico impendentia, ut communi consilio, subsidiis, collectisque viribus avertantur. Ob hanc Urbanus II. Callixtus II. & Eugenius III. Concilium olim coegerunt. *Quartam* causam præbet suspicio hæresis, infidelitatis, aut tyrannidis, si Romanus Pontifex, quod absit,

absit, eam incurreret, alia via non tollendam. Propterea congregatam fuisse Synodum Sinuessanam in causa Marcellini tradunt magni nominis Auctores, quamvis hodie Critici satis periti historiam hanc fabulis adnumerandam esse censeant: Romanum in causa Damasi, Sixti III. Leonis III. nullum tamen ex his Conciliis sententiam damnationis in Papam tulisse legitur. *Quinta* demum adferri solet ad tollendos abusus, extirpanda quæ in Ecclesiam forte irreperunt vitia, & ad Ecclesiasticam disciplinam in vigore suo conservandam; quem sibi laborem vendicarunt fere omnia hucusque, etiam *particularia* Concilia, præ reliquis tamen novissimis temporibus Sacrosancta Synodus Tridentina. Omnes has causas hæcenus recensitas Concilii Constantiensis Patres (p) complexi esse videntur pronunciantes: „ Freqvens Conciliorum
„ generalium celebratio agri dominici cul-
„ tura est præcipua, quæ vepres, spinas,
„ & tribulos hæresum & errorum &
„ schismatum extirpat, excessus corrigit,
„ deformata reformat, & vineam Domi-
„ ni ad frugem uberrimæ fertilitatis ad-
„ ducit: illorum vero neglectus præ-
„ missa disseminat atque fovet. „

Jam

Jam quæ quantaque Conciliorum sit auctoritas atque potestas, discutiendum occurrit. Hoc ut ordine fiat, tria potissimum in negotio isto sane gravissimo sunt observanda: quædam nimirum antecedunt Concilium, quædam comitantur, alia sequuntur. Primum est quod antecedit, ut Concilium legitime congregetur: opus igitur erit, ut a Romano Pontifice Christi vices gerente indicatur ac convocetur, isteque tanquam Ecclesiæ universæ Caput vel per se, vel per Legatos suos quocumque demum modo præsideat: Episcopos quoque totius Orbis Catholici, si Universale fuerit Concilium, vocari & quantum fieri potest, præsentibus esse necessum est, ut Universæ Ecclesiæ imaginem exhibeant, cui Christus adfuturum se promisit. Alterum est, quod comitatur, ut in ipso Concilio res, quæ ad fidem ac mores pertinent, ea industria, cura, & zelo Patrum agantur, quem adhiberi voluit Christus, dum dixit: *Ubi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, illic ego in medio eorum sum.* Unde divinum implorari auxilium oportet, simulque nihil humanæ industriæ, studii, consilii omittere, donec discussis errorum ac ignorantia tenebris Catholicæ veritatis ac fidei lux clarissima se se prodatur.

Duo tamen heic rursus discutienda veniunt: undenam certa Concilii legitimi nota peti debeat, & qua ratione constare possit, omnia rite in Concilio tractata, & peracta fuisse? Audiamus duorum gravissimorum Theologorum, Bellarmini & Cani super hæc iudicium. Prior ita loquitur (q): *Iis qui Concilio præsentibus ad-sunt, evidens esse potest, Concilium istud esse legitimum. Vident enim convenisse in unum Episcopos, qui habentur ab omnibus veri Episcopi; & convenisse ex variis Provinciis, & vocatos ab eo, qui habet auctoritatem; & si quid aliud requiratur ad legitimum Concilium, id etiam videre possunt. . . Posteris autem vel absentibus id ipsum est notum ex humana fide, sed certissima, & quæ evidentiæ naturali aliquo modo comparari possit. Posterior vero, nempe Canus, ait (r): Deum suaviter omnia disponere, simulque prospicere & finem & media ad finem necessaria. . . . Cum ergo Ecclesiæ firmitatem fidei fuerit pollicitus, deesse non potest, quo minus tribuat Ecclesiæ preces cæteraque præsidia, quibus hæc firmiter conservetur. . . . Quod si semel hæreticis licentiam permittimus, ut in quæstionem vocent, num Ecclesiæ*

Judi-

(q) Lib. 2. de Concil. c. 9. (r) Lib. 5. 9. 3.

Judices eam diligentiam & curam exhibuerint, quæ opus erat, ut quæstio via & ratione finiretur, æquis adeo cæcus est, qui non videat, omnia mox Pontificum & Conciliorum judicia labefactari? Tertium est, quod subsequitur: nimirum si Concilium Universale, actaque illius vel præsentis vel absentis Pontificis auctoritate, ac tacito vel expresse consensu firmentur, tunc enim vero certam fidem facit, & numeris omnibus absolutum censetur. Est enim Pontificiæ confirmationis æqua conditio cum definitione, quæ ut postea demonstrabo, nulli errori obnoxia esse potest. Unde Nicænæ Synodi Patres, quamvis eidem Pontificis Legati interfuerint, nihilominus datis ad Sylvestrum literis: *Quidquid constituimus, inquiebant, precamur, ut oris vestri consortio confirmetur.* Quod ubi factum est, tantam apud orbem Catholicum auctoritatem obtinuit, ut D. Cyrillus (s) ejusdem Synodi Decretum appellare non dubitarit *sanctissimum & divinum oraculum.*

XXXIII.

His ita constitutis absque hæsitatione pronuntiandum est, Concilium universale a Pontifice indictum convocatumque, ac debi-

(s) L. I. de Trinit.

debitis conditionibus instructum, vel saltem a Pontifice postea confirmatum, omnis erroris expertus esse, certamque Catholicorum dogmatum fidem facere. Argumenta hujus veritatis plurima sunt, ac minime dubia; sed pauca cæteris fortiora in medium producere juvat. Primo quidem ejusmodi Concilium, quod vere Oecumenicum est, in definiendis causis non suo sed Spiritus sancti magisterio regitur, ita ut cum omnium primo Apostolorum Concilio, quod norma est reliquorum (quæ non minus quam istud ob exorientes identidem hæreses, pravosque mores in Ecclesiam irrepentes Spiritu sancto adistente opus habent) dicere possit: *Visum est Spiritui S. & nobis.* Deinde Concilia Generalia legitime congregata totam exhibent Ecclesiam, ita ut in eorum velut gremio totius Ecclesiæ, nimirum capitis & membrorum, consensus resideat; tota vero Ecclesia in credendo & docendo errare nequit, quia *portæ inferi non prævalebunt adversus eam, (t) & Ecclesia Dei vivi est columna & firmamentum veritatis (u).* Quapropter Bellarminus (x) asserere non dubitavit: *Assistit Concilio*

(t) *Matth. 16.* (u) *1. Tim. 3.* (x) *l. 2. de Concil. c. 9.*

152 Cap. III. *Duce columnæ ac bases*
cilio Spiritus S. non tam propter Conci-
lium, quam propter Ecclesiam universam,
quæ divino præcepto tenetur Episcoporum
sententiam non discutere, sed venerari. Præ-
terea regitur vel confirmatur Concilium
a Pontifice tanquam supremo capite ac
controversiarum iudice errare nescio: *Ro-*
gavi pro te, ut non deficiat fides tua (y).
Deficeret autem vel maxime, si ejus au-
ctoritate munita in orbem Catholicum
prodirent erronea falsaque dogmata. Quid
quod nulla profecto via nobis superesset
in fidei controversiis Catholicam explo-
randi veritatem, si Concilia in fide errandi
periculo essent exposita; qui enim summi
Pontificis ac reliquorum omnium Eccle-
siæ Pastorum detrectat iudicium, is nul-
lum vivum Iudicem est inventurus, a
cujus tribunali non liceat discedere: at-
que ita velut postliminio redibunt omnes
hæreses a Conciliis olim damnatæ sublata
illorum auctoritate, ac impune rursus
Ecclesiam vastabunt. Hinc quoque sapien-
tissimus Imperator Marcianus lege sanxit,
ne semel definita in Conciliis generali-
bus retractentur (z). Denique vel popu-
lus fidelis tenetur stare definitione Con-
cilii, vel potest ei repugnare? si tenetur,
jam

(y) *Luc. 22.* (z) *l. nemo c. de summ. Trinit.*
& fide Cathol.

jam errante Concilio populus in eodem errore versabitur: si repugnare potest, ubinam illud est: *qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit; qui autem me spernit, spernit eum, qui misit me* (a). Neque opus est Ecclesiarum subsequente consensu vel acceptione, ut Concilium vim suam, & auctoritatem supremam fortia- tur. Nec enim illi ac decretis illius ro- bur & vires, veritatisque privilegium confert Episcoporum, qui Concilio non interfuerunt, aut Ecclesiarum singularium consensio, sed certissimum Christi pro- missum, quo Ecclesiæ universali, qualis est, si in Concilio sit congregata, semper adfuturum se spondit. Quapropter anathematis pœna cautum est, ut Con- cillii Generalis decreta, non expectata privatarum Ecclesiarum Pastorumque com- probatione, statim ac illa publici juris facta, riteque cognita fuerint, effectui dentur: quin etiam, ubi dubium non est, Concilium aliquod esse legitimum ac Oe- cumenicum (secus expectandum foret, donec his hæc ab Ecclesia componeretur) in Hæreticorum ac Schismaticorum nu- merum referendæ sunt, quotquot singu- lares Ecclesiæ fidei decretis ab hujusmodi Concilio Oecumenico statutis non acquie- scunt,

(a) *Luc. 10.*

seunt, uti contigit illis, quæ (*Reformatas* nunc vocant) Tridentini definitionibus sese opposuerunt. Publici enim boni ratio poscit, ut in quacunque Republica detur suprema quædam auctoritas, penes quam potestas sit ferendi leges, & obligandi omnes: nullam vero majorem in Ecclesia Dei est reperire, quam auctoritatem Concilii Oecumenici, cujus proinde erit leges condere, quibus totum orbem Christianum obedire oporteat. Quamvis autem maxima Conciliorum sit, semperque fuerit auctoritas, tamen tanta non erit, ut illi, quam sacra obtinet Scriptura, æquiparari possit, quemadmodum sine fronte criminantur hæretici. Nam sacra Scriptura est ipsum Dei loquentis Verbum, dictante ac assistente Spiritu sancto exaratum: Concilia vero solum, quod sit Dei verbum, & quomodo intelligendum, declarant, atque ex eo rationis & dialecticæ ministerio dogmata sua deducunt, humanaque incedentes via rationum momentis verum a falso discernunt, qua præmissa diligentia, invocato postmodum Patre luminum, & promisso Spiritus sancti auxilio freta, fidei morumque decreta concipiunt. Præterea in Scriptura quæcunque continentur, seu mysteria, seu historiæ sint, seu vaticinia, seu

seu episodia, seu nudæ adsertiones, quocunque nomine veniant, ad fidem pertinent, non item quæcunque in Conciliis vel immiscentur vel allegantur. Demum Scriptura non eget Papæ calculo, ut sit authentica, sed solum ut innotescat ejus auctoritas, dum contra Pontificis confirmatione indigeant Concilia Generalia, ut rata sint, & vim obligandi habeant. Quod autem ad Conciliorum placita & decreta adtinet, quatuor præcipue indicia veluti totidem regulas produnt rerum periti, quibus ea, quæ tanquam res fidei a Conciliis statuuntur, dignoscantur a reliquis, quæ sunt extra fidei sphæram posita. Primum est, si hæretici esse declarentur, qui contrariam opinionem tueri ausint; alterum, quando Synodus hac loquendi præcipiendique formula utitur: *Si quis hoc aut illud senserit, anathema sit.* Tertium si in eos, qui contradixerint, sententia ipso jure fertur, qua fidelium cœtu excluduntur, uti videre est in Tridentino (b). Ultimum, si non opinando duntaxat, sed certo firmoque decreto, ac verbis dissertis aliquid tanquam fidei dogma tenendum fidelibus, aut vice versa Evangelio doctrinæque Apostolorum esse contrarium declaretur. Subtilior atque

(b) *Sess. 13. can. ix.*

que difficilior sese offert controversia, num in morum decretis errare possint Concilia. Distinguere heic oportet inter morum doctrinam, quorum aliqui ad salutem necessarii sunt, alii sine pietatis & salutis jactura adesse vel abesse possunt: rursus aliqui Ecclesiæ toti communes sunt, & ad universalem Ecclesiæ disciplinam, divini cultus decorem, publicam Sacramentorum administrationem spectant, alii ad privatorum hominum vel Ecclesiarum regimen, ac jurisdictionem Ecclesiasticam referuntur. In primi generis morum doctrina eorum scilicet, qui ad salutem necessarii sunt, vel ad universalem Ecclesiæ doctrinam pertinent, sane Conciliorum decreta ab erroris suspicione absolvenda sunt. Nam instar principii tenendum est: Deum non deficere in necessariis, quod plane fieret, si Judices ac Doctores Ecclesiæ in rebus ad salutem & Ecclesiæ disciplinam necessariis errori paterent. Huic adsertioni luculentum præbet testimonium synodus Tridentina (c). In secundi generis morum doctrina, qui ad pietatem ac salutem necessarii non sunt, nec toti Ecclesiæ communes, Concilia ab omni errandi periculo absolvere adulationis genus quoddam esse videtur, non veritatis

(c) *Sess. 21. c. 2. & Sess. 7. can. 13.*

ritatis: *Non eget*, inquit Canus, *non eget Petrus mendacio nostro, nostra adulatione non eget*: Profecto Pontificis ac Conciliorum omne de re quacunque iudicium temere ac sine delectu probando defendendoque non persuadebit hæreticis veritatem Catholicam, qui partium studio & affectu abreptus nimium pertinax, & in omnem omnino casum obfirmatum Pontificum & Conciliorum infallibilitatis patrocinium in se suscepit: neque abnuit ipse Pontifex Innocentius III. (d).

XXXIV.

Synopsis Conciliorum Oecumenicorum, aliorumque.

Juvat nunc præmissis, quæ ad Conciliorum auctoritatem stabiliendam pertinere videbantur, principiis Oecumenica diversis in Ecclesia temporibus celebrata in conspectum dare, utpote quorum notitia theologiæ eruditionis studioso si non omnino necessaria, certe utilissima est. Quamvis autem de numero eorum non omnes scriptores conveniant, præsertim antiquiores, hodie tamen communiori eruditorum calculo octodecim recensentur, quorum octo in Oriente, in Occidente decem congregata fuerunt.

I. Pri-

(d) *In c. a nobis de sent. excomm.*

I. Primum est Nicænum, ita dictum ab urbe Nicæa, Bythinia in Asia metropoli, ubi S. Sylvestro Ecclesiam, & Constantino M. Imperium moderante in Aula Palatii Constantini Anno 327. ut Bellarmino, vel 325. ut Barronio aliisque visum est, coactum fuit. Interfuerunt ex toto Oriente 318. Episcopi, e quibus, multi sanctitate ac tormentorum, quæ fidei causa Diocletiani, Maximiani & Licinii temporibus subierunt, recentibus veluti vestigiis conspicui eminere: Nicolaus Myræ in Lycia, Paphnutius Thebarum in Ægypto, Potamon Heracleæ, Spiridion Threnituntis in Cypro, Paullus Neo-Cæsareæ, Jacobus Nisibis in Mesopotamia, Alexander Constantinopolis, Arostenes in Armenia superiore Episcopi, & M. Athanasius tunc Ecclesiæ Alexandrinæ Diaconus: quos Theodoretus (e) *Dei ministros totius orbis lumina, Martyrumque collectam multitudinem adpellare non dubitavit.* Summi Pontificis nomine auctoritateque præfederunt Legati Osius Cordubensis in Hispania Præsul, Vitus & Vincentius Ecclesiæ Romanæ Presbyteri, qui locum ante omnes reliquarum Ecclesiarum Antistites & Patriarchas occuparunt, suaque nomina Actis subscripse

(e) *Lib. I. cap. 7.*

pferunt. Hos sequebantur Alexander Alexandria, Eustathius Antiochiæ Patriarchæ, Macarius Hierosolymorum Episcopus: Constantinus vero Imperator locum Concilio destinatum ingressus, licet purpura auroque micaret, humiliorem tamen ac infra Episcopos positam sedem, nec nisi his annuentibus, sibi vendicavit, quos etiam ad pacem & concordiam, communè bonum Ecclesiæ strenue promovendum eleganti oratione latina cohortatus est, non ut Judicem, sed ut Moderatorem se adesse professus. Duæ præ reliquis fuerunt controversiæ in Concilium adductæ: Prima perversum Arii de Verbo Divino dogma: altera Asiaticorum secta circa Pascha celebrandum. Inprimis Arius Presbyter Alexandrinus ægre ferens, ad sedem Patriarchalem Alexandrum Virum integerrimum se prætermisso evedtum fuisse, ambitione ac invidia flagrans quum Præfulis hujus vitam non posset, doctrinam impugnare cœpit, ac impium dogma spargere, scilicet Dei Filium haud esse *ὁμοούσιον*, id est, *Consubstantialem*, sed puram *creaturam*, Patreque minorem. Doctrina hæc Arii semen fuit plurimarum, quæ orbem Catholicum diu afflixerunt, calamitatum. Nam sceleris ac erroris socios nactus dum in synodo cen-

centum Episcoporum ab Alexandro coacta damnatur, ipse aliam suæ factionis in Bythinia congregatam opposuit, postquam magnis aucta est incrementis Ariana hæresis. Accessit huic malo alterum inveteratum, scilicet schisma ortum a Præsulibus Asiaticis, sæpius oppressum, nunc iterum reviviscens: Quartadecimanos adpellabant, qui Pascha Judaico ritu non die dominico, sed luna decima quarta, in quamcunque diem incidisset, celebrabant. Utrique huic errori obviam itum est in Nicæno, de quo dixi, Concilio: impium Arii dogma damnatum, & Dei Filium esse Deum verum de Deo vero, *ὁμοούσιον* seu Consubstantialem Patri conclamatum, fideique Symbolum omnium nomine ab Osio sedis Apostolicæ Legato conscriptum ac promulgatum fuit. Constitutum quoque est contra Quartadecimanos, quos jam dudum Victor Pontifex Romæ, Theophylus Cæsarensis in Palæstina, & Irenæus in Gallia damnarant, ut post decimam quartam Lunam primi mensis in ipsum Æquinoctium vernalis incidentem, vel ipsum proxime sequentem Pascha celebretur. Atque ita post varios Canones alios (virginti passim numerantur) conditos Concilium hoc, cui datum fuit initium anno 325. die 13. Kalen-

Kalendas Julii, eodem anno 8. Kalend. Septembris finitum solutumque fuit, postquam illius decreta Romam perlata a Sylvestro Pontifice rata habita fuerunt.

II. Secundum inter Oecumenica locum obtinet non Sardicense, ut quidam opinantur, quum Nicæni potius appendix dicendum sit, sed Constantinopolitanum I. indictum auctoritate Damasi Papæ, & consensu Imperatoris Theodosii Senioris anno 381. ut tradit Baronius, vel ut Bellarminus 383. Convenerunt in eo e diversis Orientis provinciis Episcopi Catholici centum & quinquaginta, Mecedoniani sex, semi-Ariani triginta sex. Inter Orthodoxos eminuit Gregorius Nazianzenus, qui gravissima oratione in hoc Patrum Senatu habita Constantinopolitani Episcopatus dignitati sponte nuntium remisit, vitamque solitariam professus est: in cujus locum omnium suffragiis substitutus fuit Nectarius Senatorii Ordinis vir, ætate gravis & Prætoris tunc officio clarus. Quis autem Concilio huic summa cum potestate præfuerit, res est admodum ambigua inter Scriptores, aliis Nectareo Constantinopolitano, aliis Meletio Antiocheno, aliis Timotheo Alexandrino Præsuli honorem hunc deferentibus. Cuique quod suum est, tribuendum esse videtur; &

BIBLIOTH. DOMEST. LIB. XII. L quum

quum satis constet, tres intra unius anni spatium Synodos Constantinopoli fuisse celebratas, dicendum primæ Meletium, secundæ Oecumenicæ, de qua heic sermo est, Timotheum, tertiæ Nectarium præsedisse. Tres potissimum causæ fuerunt, ob quas convocatum est Concilium: inprimis ut Nicæna fides tot procellis jactata, & a tot Pseudo-Synodis rejecta novo velut adversus Arianorum insultu munimento firmaretur: dein ut Macedonii hæresis, Spiritum S. divinitate exuentis, profligaretur: demum ut Ecclesiæ Constantinopolitanæ Præsul Orthodoxus præficeretur, quam Ariani Episcopi Eusebius, Macedonius, Eudoxius, Demophilus alter alteri succedendo multum labefactarunt. Ut vero legitimum ac Oecumenicum dici possit Concilium hoc, cui Pontifex nec per se, nec per Legatos suos præfuit, duo vel tria potius sub Damaso Papa non intercepta serie celebrata in unum colligi oportet: primum Aquileiense, cui Valerianus Aquileiæ Antistes: Secundum dimisso priore Romano, cui Damasus ipse præsedit, invitatis quidem ad utrumque Episcopis Orientalibus, sed absentia suæ rationem ut poterant reddentibus per literas Synodi nomine Romam missas: tertium Constanti-

nopolitani

nopolitanum; quæ tria pari auctoritate prædita in unum coaluere Concilium Generale, consentientibus Occidentalibus, qui in Aquileiensi & Romano convenerant, cum Orientalibus Constantinopoli congregatis. Præter tres Canones editum est in hac Synodo fidei Symbolum, quod vulgo Nicænum dicitur, neque ab hoc discrepat, nisi quod Constantinopolitanum quædam prioris sensa uberius explicet: estque illud ipsum, quod inter Missarum solemnities cantari solet ab Ecclesia.

III. Tertium Oecumenicum erat Ephesinum, seu Ephesi Asiæ minoris metropoli auctoritate Cœlestini Pontificis, petente ac favente Theodosio juniore Imp. convocatum anno 431. vel ut censet Baronius, 434. Numerus Patrum Conscriptorum fuit plus quam ducentorum, quibus præerat inter alios Legatus Cyrillus Episcopus Alexandrinus, qui primus mitra pontificia & titulo Judicis universi orbis a Cœlestino Papa, cujus personam sustinebat, insignitus comparuit. Misit quoque Legatos Theodosius, Iræneum & Candidianum Comites, ut Synodum defenderent, ea tamen conditione, ne fidei ac Ecclesiæ negotiis sese immiscerent. Verum hi parum memores mandati, ac Nestorii partibus supra modum addicti

maximopere turbarunt Concilium, cujus auctoritatem tueri debuissent. Nestorius hic ad Episcopalem Regiæ urbis sedem euectus novo & pernicioso, dogmate Mariam Virginem negavit esse Θεοτόκον, hoc est, Deiparam, sed *κριστότοκον* duntaxat seu Christiparam asserebat. Geminas quippe Christo personas affingens, divinam unam, alteram humanam, docuit tanquam rem, quam consequi necesse erat, Mariam personæ solum humanæ a divina prorsus discretæ genitricem esse. Hæresin hanc latius in dies grassantem ac invalescentem quum Cyrillus tribus libris ad Theodosium & Reginas Eudoxiam ac Pulcheriam missis egregie confutasset, Imperator ad sedandas illas, quibus Ecclesia conflictabatur, procellas de Concilio Universali celebrando apud Cælestinum Pontificem egit, hocque consentiente, licet in Synodo Romæ coacta Nestorianum dogma jam damnasset idem Pontifex, illud Ephesi celebrandum denunciavit. Ter citatus Nestorius, quum nil nisi convitia reponeret, Cyrillus duodecim Anathematismos, seu Canones anathemate sub finem armatos, edidit, quibus insigni audacia totidem alios opposuit Nestorius, qui Comitum duorum fraudibus, & Episcoporum quorundam aulicis artibus capto-

ptorum opera ipsum Theodosium in transversum egit, & contra Cyrillum concitavit, quem cum Nestorio ac Memnone Ephesino Episcopo carceri mancipari iussit. Verum Augustus detectis fraudum machinis meliora edoctus per sororem Pulcheriam eximia pietatis & prudentiæ Virginem, tandem S. Synodo benevolum se exhibuit, Cyrillum ac Memnonem pristinae libertati restituit, acta per Candidianum & Iræneum condita rescidit, & admissis legitimi Concilii decretis Nestorium rite damnatum, omnique dignitatis gradu dejectum exulare coegit. Præter duodecim illos Anathematismos alii octo Canones hoc e Concilio contra Nestorium, ejusque sectatores prodierunt, cunctaque Romani Pontificis auctoritate fuerunt munita: ad reparandam vero injuriam Deiparæ illatam creditur heic definitum fuisse, ut salutationi Angelicæ verba hæc: *Sancta Maria Mater Dei &c.* adjungerentur.

IV. Quartum ex Oecumenicis apertum fuit Chalcedone in Bythinia, convocante Leone I. & cogente Marciano Theodosii successore anno 451. unde dictum est Chalcedonense. In hoc comparuere, uti traditur a multis, Patres trecenti triginta sex, inter quos eminuerunt Concilii Præsides ac Leonis Legati Paschasius Lilybe-

tanus, Lucentius Asculanus Episcopi, & Bonifacius ac Basilius Presbyteri, adjuncto istis Juliano, Coensi Præsule. Post Legatos secundam occupavit sedem Anatolius Constantinopolis, tertiam Dioscorus Alexandriae, quartam Maximus Antiochiæ, quintam Juvenalis Jerosolymæ Episcopi aliique deinceps ordine quisque suo. Principes vero a Marciano missi cum amplissimo senatu confederunt in medio ante cancellos aræ. Demum & ipse sua cum uxore Pulcheria Marcianus Imperator interfuit, non Judicis partes, sed Tutoris ac Defensoris acturus, quemadmodum palam in Act. 6. declaravit Princeps religiosissimus. Synodi autem celebrandæ occasionem præbuit hæresis Eutychetis & Dioscori. Quippe Eutyches cœnobii Constantinopolitani Archimandrita, dum impiam Nestorii de duabus in Christo personis doctrinam est detestatus, non minus perversam ipse cœpit disseminare de una in Christo natura. Divinam enim humanamque in eo naturam premisceri docuit, ita ut humana per divinam velut absorpta sola divina in Christo superstes fuerit. Fidem superat, quantas pestilens hoc dogma turbas, quantos in Oriente tumultus excitarit. Flavianus Patriarcha Constantinopolitanus de

de re tota edoctus continuo Synodum convocavit, cui Euthyches ter sistere se jussus ter adesse recusavit, nunc senio nunc solitudinis inviolabili jure impediri se caussatus: tandem & Monachorum cetera, & militum armis stipatus comparuit; sed qua fraudibus qua minis omnes Patrum saniora suadentium conatus elusit. Quum tamen hi in sententia sua firmi persisterent, Dioscori Patriarchæ Alexandrini, quem Flaviano infensissimum noverat, patrocinium imploravit. Hic homo impotens & crudelis, ut laboranti Eutychem succurreret, impetravit a Theodosio Imperatore, ut renitentibus licet Flaviano, probisque omnibus Ephesî cogeretur secunda Synodus, in qua divina humanaque jura pessumdata fuerunt, non paucis Episcopis in vincula coniectis, ipsoque Flaviano pugnis & calcibus tam dire excepto, ut post triduum animam efflaverit. At Marcianus Theodosii Successor, & Pulcheria tantam crudelitatem execrati missis ad Leonem Pontificem literis Concilium, de quo dixi, Chalcedonense congregarunt, in quo Dioscorus prolatis per Alexandrinos testimoniis devastatorum ab ejus satellitibus & ministris agrorum, incensarum ædium, abreptarum per vim uxorum & virginum violatarum, una

cum Eutychete damnatus, & sede sua expulsus fuit: Ephesini Episcopi veniam suppliciter orantes in gratiam recepti: fides demum & pax unanimi omnium consensu stabilita, editis præterea viginti & septem canonibus.

V. Quintum inter Oecumenica Concilia numeratur Constantinopolitanum II. quod, an & qua ratione Pontificia auctoritate convocatum ac celebratum fuerit, non exigua inter Scriptores Ecclesiasticos est controversia, quæ haud alia componi posse via videtur, quam si auctoritatem suam Vigilium Papam, quamvis invitum, in convocando indulgisse, operam vero ac studium in exequendo Justinianum Imperatorem indulgisse dicatur. Quamvis enim Vigilus tum temporis Constantinopoli degeret, noluit tamen licet invitatus vel per se, vel per Legatos suos præsidere, non eam ob causam, ne (ut hæretici criminantur) secundum post Eutychium Constantinopolitanum Patriarcham locum occupare cogeret, sed ne tum a Majorum suorum, qui Synodis generalibus in Oriente coactis non interfuerunt, consuetudine recederet, tum ne pauci Episcoporum, quos ex Occidente secum adduxit, cum tam multis Orientalibus non sine libertatis ac suffragiorum discrimi-

discrimine committerentur. Certe primas hoc in negotio partes Eutychium, qui præfuit Concilio, Pontifici detulisse constat ex ejusdem epistola ad Vigilium data his verbis: *Necessarium conferri de tribus Capitulis: unde quibusdam quaestio nata est; & ideo petimus præsentem nobis vestra Beatitudine, sub tranquillitate & sacerdotali mansuetudine propositis sanctis Evangeliiis, communi tractatu eadem Capitula in medio proponenda quæri & conferri, & finem quaestioni imponi, Deo placitum & convenientem his, quæ a sanctis quatuor Conciliis definita sunt.* Cui Pontifex hunc in modum respondit: *Vestrum desiderium cognoscentes annuimus, ut de tribus Capitulis, ex quibus quaestio nata est, facto regulari conventu, servata æquitate, mediis Sacrosanctis Evangeliiis, collationem cum unitis fratribus habeamus, & finis detur placitus Deo, & conveniens iis, quæ a sanctis quatuor sunt definita Conciliis.* Jam vero Concilio huic anno 553. inchoato, ac diuturnæ Patrum plus quam centum & sexaginta, qui convenerant, contentioni materiam præbuerunt famosa tria Capitula, quorum primum versabatur circa personam & libros Theodori Episcopi quondam Mopsuesteni, quibus ita duas in Christo naturas socia-

vit, ut Nestorianum de duabus quoque personis dogma tueri ac excitare videretur: alterum tangebatur Theodoretum Cyri in Palæstina Episcopum, ejusque Commentarium, in quo duodecim a Cyrillo in Ephesina Synodo editis fidei capitibus totidem anathematismos opposuit, aculeo & felle adversus Sanctum hunc Præsulem plenos: tertium agebat de Ibæ Edeseni Episcopi ad Mariam Persam epistola, in qua eodem calamo Cyrillum perinde ac Nestorium perstringit, ac utrumque in rebus ad fidem pertinentibus errorum infimulat: Theodorum vero Mopsuestenum magnis laudibus extollit. Hæc tria Capitula quum in Chalcedonensi Concilio producta damnationis sententiam effugissent, licet Nestorii doctrinæ non parum faverent, insuper Ibas & Theodoretus in Ecclesiæ gremium fuissent recepti, occasionem captarunt Nestoriani palam dicendi jactandique, Nestorii doctrinam cum auctore suo contra jus & fas ab Ephesina Synodo Oecumenica damnatam fuisse. Contra vero Eutychianæ Sectæ addicti totis viribus in id incubuere, ut memorata tria Capitula publico Patrum edicto proscriberentur. Unde factum, ut Orthodoxi per centum fere annos ancipites hærerent, ac velut sacrum
inter

inter & saxum deprehenſi fluctuant, timentes, ne ſi ea probarent, Neſtorianis: ſi condemnarent, Eutyſchianis partibus acceſſiſſe crederentur. Huic igitur malo graſſanti ut obviam iretur, indictum fuit præſens Concilium invito, ut dixi, Vigilio probe gnaro, Capitula illa in Chalcedonenſi Concilio nec damnata, nec approbata fuiſſe; nihilominus conſentiente tandem, ut gravioribus malis viam occluderet. Atque ita urgente vehementer Imperatore, cunctaque feſtinante præter Origenis errores cuncta, quæ tribus his Capitulis continebantur, ſcilicet libri Theodori Mopſueſteni, anathematiſmi Theodoretæ, ac Ibæ epiſtola, tanquam impia & hæretica anathemati ſubjecta fuere. Verum quum Juſtinianus contra fidem datam Epiſcoporum ex Occidente adventum non exſpectaſſet, multa que geſſiſſet, quibus poteſtatis ſuæ limites exceſſit, Vigilius Papa dum Synodum hanc, ejuſque acta ſuo probare ſuffragio recuſavit, ab irato Imperatore ac trium Capitulorum hoſte acerrimo exilio multatus, multa que perpeſſus eſt, & ſupremi Imperatoris moderatione, & Summi Pontificis ſaſtigio ſane indigna: libertati tamen reſtitutus & in Italiam redux poſt medium annum tandem Concilium
iſtud

istud auctoritate sua confirmavit, ne gravioris tempestatis periculo fluctuantem Ecclesiæ navim exponeret, velut futurorum præfagus, cujus rei testimonium præbet luculentum epistola Vigilii ad Eutyrium exarata, quæ ab Illust. Petro de Marca e Regia Parisiensi Bibliotheca in publicam lucem protracta, & sexto Conciliorum Tomo editionis Venetæ (f) inserta legitur. Accedit, quod eandem hanc Synodum sequentes Pontifices Pelagius II. Gregorius M. ac Leo II. probarint; quin & reliqua generalia Concilia post hanc quintam celebrata illam ut Oecumenicam agnoverunt. Cætera præter anathematis-
 mos hoc in Concilio pronunciatos quindecim Canones contra Origenem conditi fuerunt, quos e Codice vetustissimo manuscripto idiomate græco in lucem dedit Petrus Lambecius, Bibliothecæ Vienne-
 nsis Cæsareæ Præfectus, & Joannes Har-
 duinus S. J. in latinam linguam transtulit.

VI. Constantinopolitanum II. excepit Oecumenicum sextum, seu Constantino-
 politanum III. cum Papæ Agathonis consensu ab Imperatore Constantino Pogonato convocatum anno 680. cœptumque eadem in urbe intra Palatii Imperatorii *Secretarium*, Trullus dictum, præsiden-
 tibus

(f) *Mibi pag. 240.*

tibus Apostolicæ Sedis Legatis Theodoro & Georgio Presbyteris, atque Joanne Diacono: Patrum autem numero ad ducentos octoginta & novem ascendente. Ab his dies dictus Monothelitis, quorum duces fuerunt Theodorus Pharanitanus Episcopus, Cyrus Alexandrinus, Sergius Patriarcha Constantinopolitanus, ejusque postea successores Pyrrhus & Paullus. Novam isti hæresin velut e ruderibus Eutychianæ infelici conatu excitarunt. Quum enim probe nossent, Eutychetem duas in Christo naturas negantem a Chalcedonensi Concilio fuisse damnatum, quod palam asserere non audebant, occulta tentarunt via, docentes unicam solummodo voluntatem operationemque in Christo locum habere, propterea Monothelitæ dicti: atque ita sperabant, fore ut sepulta hæresis Eutychiana e tumulo ad vitam rediret. Jamque eo rem perduxerant Sergius & Cyrus, ut Heraclius Imperator eorum fraudibus irretitus doctrinam hanc publico edicto vulgarit, quod *Ectestm* seu fidei expositionem dixere, quodque Sergius Imperatoris auctoritate fretus post Pseudo-Synodum Constantino- poli coactam spectante populo principis templi foribus affigi mandavit. Verum nelandis hisce ausibus opposuit se Sophronius,

nus, monasticam vitam summa cum integritate professus, qui ubi primum ad Jerosolymitani Patriarchæ dignitatem fuit euectus, hoc Monothelitarum dogma proscriptit. Indigne id ferens Sergius acerbis ad Honorium Papam literas dedit, quibus Sophronium accusavit, ac si novis duarum in Christo voluntatum actionumque nominibus totum Orientem turbaret: dedit & Sophronius, quibus & suam innocentiam & fidei integritatem tuebatur. Quare ad lites has componendas, & pacem Ecclesiæ restituendam optimum remedium fore utriusque partis silentium sibi persuasit Honorius, Sergii literis, quibus sinceram & orthodoxam mentem præsetulit, deceptus, & ab unius vel geminæ voluntatis vocabulo deinceps abstinendum esse censuit. Romanæ acquievit sententiæ Sophronius, ut tempori cederet, non item Sergius, qui cum suis palam jactare ausus est, ex Honorii Pontificis sententiâ nonnisi unicam in Christo voluntatem ab orthodoxis esse admitendam. Ita hæresis ista per quadraginta circiter annos ab Heraclii usque ad Constantini Pogonati, & ab Honorii I. usque ad Agathonis tempora magnis Orientem tumultibus implevit. Tandem, ut dixi, opera Constantini, & Agathonis auctoritate

tate præsens Concilium congregari cœpit, in quo post octodecim actiones, & anni unius decursum Monothelitarum secta cum auctoribus suis solemniter damnata fuit, universo Patrum cœtu acclamante: *Omnes ita credimus, hæc est fides Apostolorum, hæc est fides orthodoxorum*: & Imperatore Constantino subscribente: *Constantinus in Christo Deo Rex ac Imperator legimus & consensimus*. Acta Synodi confirmata fuerunt non ab Agathone, qui interea e vivis excesserat, sed ab ejus Successore Leone II. An autem Honorius una cum Monothelitis in Synodo ista damnatus fuerit, celebris est inter eruditos controversia, de qua in Theologia historica (g) pluribus sum acturus.

VII. Sequitur septimum Oecumenicum, seu Nicænum II. anno 787. ab Imperatore Constantino VI. & Irene illius matre, consensu Hadriani I. Pontificis congregatum, confluentibus Nicæam Bythiniæ metropolim trecentis & quinquaginta vel sexaginta septem Episcopis, diversisque Monasteriorum Archimandritis, qui Patrum confessum magno sanctitatis doctrinæque splendore decorabant. Occasionem præbuit celebrando huic Concilio Paul-

(g) Capit. 8. §. 3.

Paullus Patriarcha Constantinopolitanus, qui abdicata dignitate sua, ut de se ipso criminis supplicium sumeret, intra Monasterii parietes se conclusit, causamque rei suscitantibus Augustis respondit, æterno se adjudicatum iri supplicio, ni pœnitentia scelus elueret, quo incautum se obstrinxisset, dum Pseudo-Synodi, quam impius Copronymus adversus sacrarum imaginum cultum coegerat, decretis subscripsit. Quare Tharadius, qui Paulo in Patriarchali sede successit, gravissimum onus non alia lege suscepit, quam si fore pollicerentur Constantinus & Irene, ut legitimam Synodum Romani Pontificis auctoritate indicendam habendamque curarent. Dedit ergo literas ad Hadrianum Papam Tharadius: dedere Augusti rogantes, ut Synodo convocandæ consentiret, suosque pro more Legatos mitteret. Lætiior nuncius Pontifici nullus afferri poterat. Dudum enim Orientis Ecclesias vastavit immanis Iconoclastarum furor, inter quos fuere plures quoque Imperatores, plures Constantinopolitani Patriarchæ, qui non solum in eos, qui debitum sacris imaginibus honorem detulerunt, sed in ipsa etiam Divorum simulacra, & Christi crucem igne ferroque sævire ausi sunt. Itaque probatis collaudatis-

datisque Imperatorum & Patriarchæ studiis quamprimum Petro Ecclesiæ S. Petri Archipresbytero, & alteri Petro S. Sabæ Abbati vices suas demandavit, ut Concilio præsiderent. Primum in eo negotium erat, ut causa discuteretur Episcoporum, qui synodo Copronymianæ datis suffragiis consenserunt. Re in utramque partem diu agitata, postquam supplices libellos obtulissent, rogassentque veniam, cantata palinodia ejurataque hæresi in gratiam recepti, suisque sedibus sunt restituti. Tum e Sanctorum Ecclesiæ Doctorum libris depromptæ palam recitabantur sententiæ, exempla que, quibus religiosa imaginum veneratio asseritur, ab ipsis Ecclesiæ primordiis continuo seculorum usû comprobata, a quo qui deficerent, ac debitum negarent honorem, anathemate perculsi fuerunt: damnata quoque omnium consensu Synodus Copronymi, productique Canones viginti duo. His rite constitutis in medium prolata fuit Servatoris imago, quam omnes flexo proplite procumbentes adorarunt. Illustre præ cæteris est decretum, quod in Actione ultima Patrum Senatus edidit his verbis: *Regiam viam incedentes, & Sanctorum Patrum doctrinæ insistentes & Catholicæ Ecclesiæ, in qua S. Spiritus habitat,*

178 Cap. III. *Duæ columnæ ac bases*
bitat, traditionem observantes, definimus
cum omni diligentia & cura venerandas,
& sanctas imagines in templis esse collo-
candas, ut omnes, qui eas contemplantur,
in prototyporum memoriam veniant, illis
salutationem, & honorariam adorationem
exhibeant: imaginis enim honor in pro-
typum resultat. . . . S. Synodus exclama-
vit: omnes sic credimus, omnes idem sapi-
mus, omnes approbantes subscribimus: hæc
est fides Apostolorum, hæc est fides Patrum,
hæc est fides Orthodoxorum, hæc fides orbem
terrarum confirmavit. Ita finitum est
Concilium eodem, quo inchoatum est
anno IV. Idus Octobris, quæ dies tanta
religione coli deinceps cœpit in Oriente,
ut teste Bowino (h) festis adnumerata &
græco Menologio inserta fuerit: Die 12.
Octobris Sanctæ septimæ Synodi trecento-
rum sexaginta septem Patrum commemo-
ratio. Hæc tamen, tantaque Concilii
hujus veneratio impedire non potuit, quo
minus a Synodo Nationali, ut vocant,
Francfordiæ ad Mœnum tempore Ha-
driani I. & Caroli M. Francorum Regis
anno 794. celebrata damnaretur. An-
sam præcipiti huic judicio Episcoporum
plus quam trecentorum dedit geminus
error ad quæstionem facti pertinens. Cre-
debant

(h) *Theol. p. 4. de Concil.*

debant enim Patres Francofordienses seu ignorantia linguæ græcæ, seu Iconomachorum fraude decepti, Concilium Nicænum II. absque Pontificio consensu convocatum, tum etiam iconolatricam seu adorationem imaginum ab eodem probatam fuisse. Sed utrumque sane falsum esse patet: primum quidem ex iis, quæ initio statim dicta fuerunt: alterum, quia aliud est vera *Latria*, aliud *honoraria adoratio*, quam imaginibus sacris exhibendam decrevit Synodus Nicæna, quæque longe inferiorem cultum illo latrevtico dicit, qui soli Deo convenit. Quapropter ipsum quoque Concilium Tridentinum, quamvis voce *adorationis* nunquam utatur, quando (i) de veneratione sacrarum imaginum agit, ad Nicænum tamen se refert dicens: *Id quod Conciliorum, præsertim vero Nicænae Synodi decretis contra imaginum oppugnatores est sancitum.* Quamobrem Concilii Nicæni hujus neque veritati, neque auctoritati quidquam detrahit Francofordiensis Synodi sententia, geminis erroribus manifestis innixa.

VIII. Octavum Oeconomicum Concilium est Constantinopolitanum IV. coactum a Basilio Imperatore, adensum præbente Hadriano Papa II. anno 869. cui

Patres

(i) *Seff.* 25.

Patres interfuerunt duo supra centenos, inter quos Legatorum Apostolicorum munere functi sunt Donatus Ostiensis & Stephanus Nepeffinus Episcopi ac Marinus S. R. E. Diaconus. Agitata heic est causa Ignatii Constantinopolitani Patriarchæ legitimi, ac Photii eandem in sedem intrusi. Ignatius Michaelis Curopalatae Imperatoris filius e Monasterii tenebris, ad quas iniqua sorte damnatus erat, extractus Patriarchale solium non tam generis splendore quam vitæ sanctitate per undecim omnino annos illustravit. Sed pacem Imperii simul ac Ecclesiæ turbavit unius hominis multiplex scelus. Nam Bardas Michaelis Imperatoris avunculus & Theodoræ Augustæ matris frater, quem S. Præful ob stupri consuetudinem sæpius reprehensum nec emendatum ipsa Epiphaniæ festa luce a S. Synaxi palam repulit, ut se se vindicaret, Michaeli malis artibus circumvento persuasit, ut matrem Theodoram virilis animi fœminam, quæ filii juventutem ac Imperium sapientissime moderabatur, regni gubernaculis exutam ad vitæ solitariæ sortem deturbaret, Ignatium vero sede sua dejectum exulare juberet. Hujus locum eodem urgente Barda occupavit Photius, genere illustris, dignitate Protho-Spatarius, & pri-

primus a Secretis, vir summæ simul eruditionis ac ambitionis, & contra sacros Canones e Laico ad omnes omnium Ordinum sacrorum gradus repente promotus. Hic quidquid ei furor Bardæ, & propria dominandi libido suggessit, non solum in Ignatium exulem, verum etiam in ipsum Pontificem Nicolaum I. a quo damnatum se intellexit, evomit, ita quidem, ut convocata Synodo, ausu plus quam temerario in Christi Vicarium excommunicationis, ut vocant, sententiam ferre non dubitarit. Sed interfecto Michaeli Basilius Macedo justitiæ ac religionis amantissimus Princeps rerum positus, annuente Hadriano II. Nicolai successore Oecumenicum, de quo sermo est, Concilium Constantinopoli coegit. In hoc imprimis contra Iconomachos rursus decernitur, Salvatoris nostri effigiem eadem cum sacris Evangeliiis veneratione colendam esse: *Quæcumque enim, ait Canon secundus, literis Scripturæ, eadem coloribus picturæ docent ac representant.* Adjungitque: *Virginis Dei genitricis, Sanctorumque imagines esse venerandas, & Angelorum Dei effigies, quales in Scripturis præsentantur.* Deinde Photius in jus vocatus est, qui pedo innixus comparuit, sed eo spoliatus, utpote quod

pastorem, non lupum gestare deceret, ac respondere jussus insigne pertinacis ingenii specimen in Patrum confesso dedit. Nam facinorum suorum rationem ut redderet, poscentibus Legatis, respondit cum Davide: *Posui ori meo custodiam, & quod sequitur, vos ipsi legitote: scilicet cum consisteret peccator adversum me.* Urgentibus, eum hoc silentio damnationis sententiam non evasurum: *Neque Jesus, ait, tacendo evasit damnationem.* Blande rogatus, ut objecta crimina purgaret: *Justificationes meæ inquit hypocrita, non sunt de hoc mundo.* Monitus ut pœnitentiam ageret, tacuit, & Patrum conspectui se subduxit. Quare Imperatoris & Concilii jussu omnia, quæ Photius contra Nicolaum Papam & Ignatium in Pseudo-Synodis egit, igne absumpta fuerunt: ipse cum affeclis damnatus dignitateque sua exutus est, & Patres anathemati subscripserunt atramento sanguine Christi diluto, ut perhibet Nicetas in vita Ignatii. Hic vero sanctissimus Præsul jam antea, quam Synodus indicta fuit, Basilio jubente ab exilio Constantinopolin reversus est: reducem Patriarcham universus Ordo Patricius occurrens excepit, & lætitia gestiens populus est veneratus, atque triumphali adparatu

paratu inter faustas adclamationes ad templum S. Sophiæ deduxit. Canones viginti septem in lucem prodierunt ex hac Synodo, quam Pontifex confirmavit auctoritate sua convocatam, ut ejusdem epistola ad Basilium data testatur, in qua: *Volumus autem, inquit Hadrianus, per vestræ pietatis industriam Constantinopoli numerosum celebrari Concilium cui nostri quoque Legati præsidentes, delictorum hominumque discrimine perspecto statim cuncta impii Conciliabuli exemplaria ab iis, qui illa retinent, ablata ignibus concremanda tradant.* Subscripsit equidem Synodi Actis Imperator post Patriarchas ante Episcopos, professus tamen modeste, hoc a se non fieri, nisi honoris gratia, sibi a Patribus ultro oblata, nec definientem, sed consentientem se subscribere.

IX. Orienti succedit Occidens, in quo primum, sed inter Oecumenica nonum Concilium Romæ, in orbis Urbe celebratum fuit anno 1122. vel ut Gabriel Cosartius tradit 1123. in Ecclesia S. Joannis, ubi olim erat palatium Constantini Imp. exstructum in fundo cujusdam civis Romani, qui dictus est Lateranus, a quo & nomen ad Ecclesiam transit. Unde Concilium istud adpellatum est Lateranen-

nense I. Hoc ut convocaret Callistus II. P. M. duo magni momenti negotia ipsi persuasere, scilicet schisma sub Henrico IV. Imp. exortum, quo Sacerdotium & Imperium inter se gravissime collisa fuerunt, & bellum sacrum Saracenis inferendum ad eripiendam e barbarorum manibus Terram Sanctam. Utriusque rei originem paucis exponam. Ab aliquo jam tempore soliti fuerant Imperatores Episcopo quodam aut Abbate defuncto designare successorem, aut saltem nullum agnoscere, nisi a se eo dignitatis promotum. A sic designatis, ut sacramentum sibi dicerent, exigebant, tumque iis possessionem usumque honorum tradebant oblato in concessionis signum Episcopali Pado, & Annulo: atque hæc concessio & traditio dicta est *Investitura*. Modeste primum res acta, mox violenter: nam adempta Capitulis, ut vocant, eligendi libertas, sacræ dignitates factæ venales, nec obtinendæ, nisi persæpe ingenti pecuniarum vi adnumerata: tanto munere indigni, & non raro improbi lupi, non Pastores, in Episcoporum solio collocati; quæ pestis maxime ab Henrico IV. in Germania fovebatur. Ad hæc ingemiscerant Romani Pontifices, probe gnari, sacros Canones ita conculcari, præsertim
Con-

Constantinopolitanæ quartæ Synodi vigesimum secundum, qui omnibus Laicis Principibus sapienter inhibuit, ne se Episcoporum eligendorum ac promovendorum negotio immiscerent: non minus jura Ecclesiæ aperte violari traditione horum Insignium, quibus potestas spiritualis ab antiquis jam temporibus indicabatur. Itaque Gregorius VII. ut malo huic remedium afferret, primum blanditiis, mox minis usus est, iis qui Henrico a Consiliis fuere, malique totius causa esse credebantur, anathemate percussis, cui ipsum denique Imperatorem post fidem sæpius fractam, Romam biennio obsessam, excitatum Anti-Papam subjecit. Nihilo melior factus Henricus Ecclesiæ jura calcare perrexit, donec a proprio filio purpura exutus misere interiit. Verum hic, Henricus V. scilicet, paterni in Pontifices odii hæres non minuit, sed auxit Ecclesiæ calamitates, usque dum concitatis contra se Germaniæ Principibus & populis, palam defectionem & arma minitantibus victas tandem manus dedit, & in Comitibus Wormatiæ celebratis usurpato *Investiturarum* jure cessit. Dum hæc agebantur in Germania, Romæ Concilium Lateranense indixit Gelasius cui interfuerunt trecenti & amplius Episcopi

teste Abbate S. Dionysii tunc præfente, præter alios complures monasteriorum Præsules, quibus omnibus præfedit ipse Pontifex. Hæc probatæ confirmatæque fuerunt pacis Wormatiæ Papam iinter & Henricum sancitæ conditiones, quæ hujusmodi erant: ut Imperator liberæ Episcoporum & Abbatum electiones Ecclesiæ relinqueret, ac *investituras* per Pedum & Annulum faciendas Pontificiæ Sedi restitueret: Papa vero vicissim Regalia per sceptrum conferenda, & jus sacras electiones inspiciendi, partique saniori adfensum præbendi permetteret, atque ita quæ Dei sunt Deo, & quæ Cæsaris Cæsari redderentur. Hæc de primo Concilii negotio. Alterum erat expeditionis sacræ adversum Saracenos. Primus, qui Christianis Principibus classicum cecinit ad bellum saracenis inferendum, Terramquæ sanctam eorum jugo subducendam, fuit Urbanus II, anno 1095., qui concessis quas vocant Indulgentiis præcepit, ut quisquis sacræ huic militiæ nomen daturus esset, tessera instar Crucis insigne vestibus armisque inscriberet. Unde *Cruce Signati*. Dux expeditionis tum deletus fuit Godefridus Bullionius, Lotharingiæ Princeps, sub quo ingens Christianorum exercitus stipendia meruit. Hic felici

felici Marte Syriam, Liciam, Pamphiliam, aliasque regiones in fidem recepit, & profligato Saladino Babylonico atque Ægyptio Palæstina sanctaque Urbs Jerosolyma ejusdem armis cessit anno 1099. Plures postmodum hujuscemodi expeditiones susceptæ fuerunt, ad quas ut allicerentur Christiani, præsens Concilium Canone undecimo omnibus ad pugnandum contra infideles Jerosolymam pergentibus Indulgentias concessit, eorumque familias & bona B. Petri, & Ecclesiæ Romanæ auctoritate protegenda suscepit, lato in prædones anathemate; præterea decrevit, ut cruce signati, qui eam e vestibus suis dimisissent, & deseruissent signa, cruces quamprimum resumerent, viamque a Paschate præsentis usque ad proximum, quod sequeretur, denuo relegerent, statuta in eos, qui detrectarent, *excommunicationis & interdicti* pœna. His aliisque per canones viginti & duos rite constitutis Concilio huic finis impositus est.

X. Lateranense primum excepit secundum, idque Oecumenicum decimum anno 1138, vel ut aliis placet 1139. ad Ecclesiæ clavum sedente Innocentio II. Imperium moderante Lothario II. Triapotentissimum hac in Synodo, ad quam præsidente ipso Pontifice convenerant mille circi-

circiter Patres, gesta fuisse leguntur. Primum erat, ut schisma exortum supprimeretur. Quippe Honorio II. e vivis sublato, antequam ejus mors populo innotesceret ad seditionem tum temporis admodum prono, major ac sanior pars Cardinalium sine mora congregari cœpit, elegitque successorem Honorii Innocentium II. reliqui vero numero impares eodem adhuc die Petrum Leonis potentissimi civis Romani filium, cui Procerum magna quoque pars adhæsit, in defuncti Pontificis locum suffecerunt. Ingentes ea res tumultus Romæ excitavit. Nam Petrus Clientum multitudine ac potentia fretus Basilicam S. Petri, aliasque urbis Ecclesias per vim occupavit, Innocentio cum addictis sibi Cardinalibus Roma discedere ac in Galliam profugere coacto, ubi tanquam legitimus Christi Vicarius summo cum hōnore exceptus strenuos dignitatis suæ vindices nactus est Ludovicum VI. Galliæ, & Henricum Angliæ Reges, quorum exemplo permotus Romanorum Imperator Lotharius numerofo exercitu comparato redeuntem e Gallia in Italiam Innocentium Romam usque deduxit, & repressis schismaticis, impositoque urbi ad tuendum Pontificem præfidiario milite Imperii corona donatus in Ger-

Germaniam rediit. Non minus strenuam in extinguendo schismate, ac defendenda veri Pontificis auctoritate operam navavit S. Bernardus, cujus præclara exstant verba (k). *Merito illum recipit Ecclesia, ejus opinio clarior, & electio sanior inventa est, nimirum eligentium numero vincens ac merito.* Demum fatis erepto Petro Leone, ac Victore, quem pseudo-Papam schismatici substituerant, Innocentio sese submitte pax rediit Ecclesiæ. Alterum fuit, ut excinderetur hæresis, quæ has inter Ecclesiæ turbas caput extulit duce Petro de Bruis, & Arnaldo Brixienfi, qui docere ausi sunt, Baptisma nihil prodesse parvulis, templa esse diruenda, & cruces conculandos, aliaque prava dogmata his similia. Tertium, ut pristino nitore ac integritati depravati Clericorum æque ac Laicorum mores restituerentur. Omnia hæc in isto, ut dixi, Concilio feliciter gesta fuerunt: Acta Petri Leonis, quem Anacletum II. vocarunt, rescissa, dictamque ipsi cum fautoribus anathema: damnati cum suis sequacibus, quos Petrobrusianos adpellabant, Petrus de Bruis & Arnaldus: atque collapsa Ecclesiæ disciplina conditis triginta canonibus ab Innocentio una cum Synodo confirmatis redintegrata.

(k) *In Epist.* 125.

XI. Lateranensi secundo successit tertium, non minus Oecumenicum, fuitque inter reliqua undecimum. Convocavit hoc Alexander Papa III. anno 1179. imperante Friderico I. in Lateranensi Basilica, ubi confluerent trecenti duo Patres præsidente ipso Pontifice summo ac Synodum confirmante. Hic Senis in Tuscia natus in locum Hadriani III. vita functi, uno & viginti Eligentium suffragiis surrogatus est, sed non sine schismate, per Octavianum S. R. E. Cardinalem conflato, qui Pontificiam dignitatem spe improbatum devorasset, ubi ea dejectum se sensit, tres sibi Purpuratos Patres conciliavit, a quibus Pontifex electus est imposito Victoris IV. nomine. Utrunque magnis certatum studiis, Octavianum Anti-Papam tuente Friderico Imperatore, Alexandrum vero Papam legitimum agnoscente colenteque Gallia, Hispania, Britannia, ac plerisque orbis Catholici partibus. Interea novo subeunte anno Fridericus ad revocandam, ut videbatur, concordiam Papiæ Concilium indixit, in quo Episcopi, licet ex universo Occidente acciti non plures quam quinquaginta circiter comparuere. Detraçtavit, uti oportebat, adesse Alexander, quantumvis invitatus: non item Octavianus, qui gra-

gratia Imperatoris & potentia nixus, et si Romæ contemptui haberetur, Papiam venit, ac palam pro Pontifice se gessit. Augustus ipse in Concilio præfatus, penes se esse jus indicendæ Synodi habendæque, liberaliter tamen se acturum testatus est, omniaque Episcoporum judicio relicturum: hæc locutus conventu abscessit. Agitata est igitur Alexandri & Victoris causa: ille ut contumax damnatur, huic summa in terris dignitas adstruitur. His insuper habitis Alexander in Galliam profectus, & honorifice ubique locorum exceptus duas convocavit Synodos, in quibus acta conventiculi Papiensis irrita declaravit, & Victorem cum suis fautoribus a fidelium communionem removit. Inde Romam revertitur, nec tamen, Victore licet morte sublato, ipsi quieto esse licuit. Nam factiosi Guidonem Cremensem, dictum Paschalem III. & huic defuncto Joannem Strumiensem Abbatem, Calistum III. adpellatum substituit. Ita finiendi schismatis spes nulla affulgere videbatur, si non denique Fredericus bello profligatus, majoreque suorum parte tum aperte deficiente, tum vacillante resipuisset. Venetias ad Pontificem profectus arma simul & odia posuit; quumque Callistus quoque Anti-Papa
legi-

legitimo Christi Vicario sese subdidisset, hoc de quo dixi Concilium Lateranense ab Alexandro convocatum fuit, atque in eo rursus damnato schismate, proscrip-
taque Catharorum, Waldensium & Albigensium hæresi per Occitaniam & Aquitaniam tunc grassante, ac emendata viginti septem saluberrimis canonibus Ecclesiæ disciplina, simoniaca labe admodum infecta, tandem tranquilla Christianæ Republicæ tempora redierunt.

XII. Post Lateranense tertium anno 1215. Imperium tenente Friderico II. Secutum est Lateranense quartum, inter Oecumenica duodecimum. Si ullum hætenus, certe istud & numero & dignitate illorum, qui convenerunt, conspicuum fuit. Præsentes aderant Patres mille ducenti octoginta quinque, nimirum summus Pontifex, qui præsidebat, Innocentius III. Patriarchæ duo, Constantinopolitanus & Jerosolymitanus (Antiochenus enim & Alexandrinus partim morbo, partim itineris difficultate prohibiti Legatos miserunt, quos *Apocrisarios* dicunt) septuaginta Archiepiscopi, quadringenti Episcopi, duodecim Abbates, Præsules minores octingenti, præter Imperatorum Orientis & Occidentis, aliorumque Regum, Principum & Civitatum Legatos.

Causa

Causa facile princeps numerosissimi conventus erat Terra Sancta e Saracenorum manibus penitus eripienda. Hujus enim rei maxima spes affulgebat, quam præbuit memorabilis victoria a Latinis Sacro bello fœderatis relata, dum Græcia subjugata Constantinopolin Imperii Orientalis sedem expugnarunt, constituto in ea Imperatore Balduino Flandriæ Comite. Quo felici successu animatus Pontifex, doctrina virtutumque splendore conspicuus, missis ultro citroque ad Episcopos & Principes Catholicos literis præsentem Synodum indixit, in qua sapientiæ suæ ac piæ sollicitudinis monumenta sanè præclara reliquit. Primo quidem insigni oratione ingens suum tum recuperandæ Solymæ, tum restituendæ fidei morumque disciplinæ desiderium coram exposuit: dein varios hæreticorum tum temporis grassantium, præsertim Albigenium errores confutavit, damnavitque doctrinam Abbatis Joachimi: præterea canones septuaginta partim ad Ecclesiæ disciplinam pristinae integritati restituendam, partim ad emendandos fidelium pravos mores perquam opportunos condidit: denique communi Patrum suffragio varia pro sacra in Palæstinam profectio; pro pace inter Principes Christianos componenda, vel

saltem firmandis per quadriennium induciis, deque subsidiis ad bellum hoc necessariis comparandis saluberrime decrevit.

XIII. Oecumenicum decimum tertium fuit Lugdunense primum, Lugduni in Gallia congregatum indictumque ab Innocentio IV. anno 1245. Ad id convenere Patres ultra centum & quadraginta, inter quos Præsidem egit ipse Pontifex, ad dexteram ejus sedente Balduino II. Imperatore Constantinopolitano, ad sinistram aliis Principibus Laicis. Tribus actionibus, licet gravissimis, tota Concilii perihodus absolvebatur. In prima Fridericus II. Cæsar multorum in Ecclesiam criminum commissorum postulatus, & ut rationem redderet, sistere se jussus est: sed id renuente Friderico ejusdem Orator, Vir toga sagoque inclytus, nomine Thaddæus, Cæsaris partes tuendas suscepit, objecta crimina partim inficiando, partim excusando, quin & in ipsos Pontifices eorum occasionem retorquendo. In secunda Pontifex gravissima oratione Concilio exposuit, qua ratione Imperator juramento firmatam pacem sæpius fregisset: foedus cum Saracenis iniisset, violentas intulisset manus Cardinalibus, qui tum ex Gallia, tum ex Hispania Genuensium

sium triremibus vecti, ut ad indictum Romæ Concilium pergerent, navali prælio capti fuerunt: Romani Pontificis ditiones, quas *D. Petri Patrimonium* vocant, invasisset ac vastasset, nullisque Ecclesiæ censuris coerceri se pateretur: hæc inquam aliaque dum Pontifex exposuit, demum in tertia actione lata est in Fredericum sententia, qua & a fidelium communione remotus, & Imperii dignitate fuit exutus. *Qua sententia per mundum volante*, inquit Albertus Stadiensis Abbas, *quidam Principes reclamabant dicentes, ad Papam non pertinere Imperatorem vel instituere, vel destituere, sed electum a Principibus coronare.* Præter hæc innovatum est decretum de sacra in Saracenos expeditione, cujus dux designatus est S. Ludovicus Galliarum Rex, multique favores cruce signatis concessi fuerunt, variis canonibus, quos refert Bonifacius VIII. in lib. 6. Decretalium, adjectis.

XIV. Alterum Lugdunense Concilium, ex Oecumenicis decimum quartum anno 1274. Pontifice Gregorio X. ac Imperatore Rudolpho I. in Basilica S. Joannis Lugduni celebratum fuit. Ex omnibus mundi plagis ad Synodum hanc, cui Papa præfedit, confluxere Patres mille circiter, inter quos Purpurati quindecim, Patriar-

196 *Cap. III. Duæ columnæ ac bases*
chæ duo, Constantinopolitanus & Antio-
chenus, Archiepiscopi sexaginta vel se-
ptuaginta, Episcopi quingenti, aliique
Abbates ac Principum Oratores. Digni-
tate regia eminuit Jacobus Arragoniæ Rex,
qui præsens adfuit: sanctitate vitæ D. Bo-
noventura, & D. Thomas Aquinas, qui
tamen posterior in ipso itinere lethali
correptus morbo obiit in Monasterio Fossæ
Novæ, prior autem necdum soluto Con-
cilio 14. Julii non sine magno Procerum
congregatorum luctu diem extremum
clausit. Inter præcipuas sacri hujus Con-
ventus curas fuit, ut post tot annorum
gravissima (de quibus in Theologia Hi-
storica mentio fiet) dissidia tandem Eccle-
sia Græca in gratiam cum Latina rediret.
Quare ubi primum Gregorio nunciatum
est, adesse Michaelis Palæologi Græ-
corum Imperatoris Legatos, ingen-
ti exultans gaudio cum universa Sy-
nodo illos honorifice excepit. Lectæ tum
sunt Imperatoris & Episcoporum Orien-
tis literæ, quibus Catholicæ Romanæque
Ecclesiæ fidem recipere, Spiritum S. a Pa-
tre Filioque procedentem profiteri, Ro-
manæque sedis principatum agnoscere ac
revereri se sancte pollicebantur. Eadem
quæ literis continebantur, totidem ver-
bis juramenti religione firmatis Græco-
rum

rum Orator præcipuus Georgius Acropo-
lita, Magnus Logotheta, Imperatoris to-
tiusque Imperii nomine promisit. Rever-
sis hac via in Ecclesiæ Romanæ gre-
mium Græcis dici vix potest, quanto
totus Patrum Senatus solatio sit delibu-
tus, ipso Pontifice hymnum *Te Deum*
Laudamus solemniter cantu præeunte, Græ-
cis græco sequentibus idiomate, ac vocem
Filioque ter repetentibus. His peractis
alia, quæ tum ad subsidia Christianis con-
tra Saracenos in Syria militantibus pro-
curanda, tum ad Romani Pontificis ele-
ctionem certis legibus definiendam perti-
nere videbantur, editis triginta & uno
canonibus sapientissime constituta fuerunt,
ac tres intra menses finis Concilio im-
positus est.

XV. Decimam quintam synodum Oe-
cumenicam anno 1311. Viennæ Allobro-
gum ad flumem Rhodanum in Gallia ce-
lebratam, dictamque Viennensem convo-
cavit Clemens V. Imperium gubernante
Henrico VII. eique suprema cum pote-
state præfuit. Interfuerunt Concilio huic
Cardinales non pauci, Patriarchæ duo,
Alexandrinus & Antiochenus, ac Episcopi
trecenti: cohonestarunt idem præsentia sua
tres potentissimi Reges, Philippus Pul-

cher Galliæ, Eduardus II. Angliæ, & Jacobus II. Arragoniæ Rex, Expositis coactæ synodi causis Pontifex cum eadem de abolendo Templariorum Ordine multis egit. Erat militaris Ordo hic admodum potens olim, ac celebris, cujus prima fundamenta Jerosolymis anno 1118. ab Hugone de Paganis, & Godefrido a S. Audemaro jacta fuerunt sub Balduini II. Regis Hierosolymitani auspiciis, Membra, e quibus grande hoc corpus componebatur, Milites erant religiosi votis adstricti, qui quum prope Templum habitarent, *Templarii* dicti sunt; albo colore tinctis utebantur vestibus, inserta pallio rubra cruce. Munus illorum erat, Christianæ ditionis fines armis tueri, ac itinera in Palæstinam perigrinantibus a latrociniis & incursionibus tuta servare. Qua in re sedulam initio navarunt operam, & magnam nominis famam atque insignia de orbe Christiano merita sibi compararunt. Verum immensis opibus aucti, & moribus luxu depravatis eo nequitia tandem prolapsisse ferebantur, ut occulta cum Saracenis & Turcis fœdera in fidelium perniciem inierint, seque omni genere impietatis, & nefandæ libidinis flagitiis contaminarint nocturnis in conventibus, in quibus casorum infantium nefarias vi-

ctimas

Etimas idolo litasse, & concubitus sacrilegos exercuisse dicebantur. Scelera hæc gravissima quum partim innumeris per diversas provincias testimoniis, partim summi Pontificis, plerorumque Principum Laicorum mandato, atque Prælatorum & Magistratum institutis ex officio judiciis abunde comprobata fuissent, necesse visum fuit, pestem tam exitialem e medio tollere. Sed quia summi simul momenti ac discriminis res erat, potentissimum Ordinem funditus extirpare, sapienter judicavit Clemens, negotium hoc non alia via, quam per legitime congregatam Synodum esse definiendam. Quare omnibus in utramque partem summa diligentia discussis tandem sententia publico in confesso lata est, qua universus Ordo post ducentos & amplius ab ortu suo annos suppressus, abolitus & extinctus fuit, eorum opibus in alium Ordinem Equestrem S. Joannis seu *Hospitaliorum* translatis, ipsis vero maxime facinorosis ad scelerum vindictam sumendam potestati magistratum relictis. Non equidem me latet, Pontificis & Concilii factum a nonnullis (hæterodoxos scriptores non moror) præsertim a Trithemio Abbate Spanheimensi in Chronico, quod scripsit, gravi censura perstringi: a Mariana quo-

que (1) ipsum Ordinis Magistrum Jacobum Mola Burgundum, dum ad supplicium raperetur, ita loquentem induci: *Ego extremo vitæ tempore, cum inutili mendacio locus esse non debet, vera esse nego, ac per omnia Numina juro, quæ de Templariorum impietate criminibusque & ante jactata, & nunc recitata sunt. Ordo enim ille sanctus, justus, & orthodoxus est: ego tamen extremo supplicio dignus, qui Pontifice Regeque hortantibus flagitia impia, sceleraque mentitus sum in Ordinem meum, de Religione Orthodoxa optime meritum &c.* Non inquam ista me latent. Verum quis sanæ mentis ausit Concilii tanta Procerum utriusque fortis auctoritate conspicui judicium, quod omnibus sanctum esse deberet, damnare ac sceleris incusare omnium profligatissimi? Quodsi humanis etiam rationibus rem ponderare velimus, profecto credere nefas est, tantam ex tot provinciis convocatam Præsulum, Principum, Legatorum ac Doctorum multitudinem, quorum haud exigua pars etiam sanguinis vel affinitatis vinculo plerisque illius Ordinis Militibus conjuncta erat, in tam immane flagitium unanimi adsensu conspirasse, & quidem in tanti momenti causa, in qua de

(1) *Hist. Hispania l. 15. c. 10.*

de potentissimi, & nobilitate illustrissimi Ordinis toto orbe propagati non abolitione duntaxat, sed atroci quoque supplicio agebatur. Porro damnatæ fuerunt etiam hoc in Concilio impuræ Beguardorum & Beguinarum sectæ, docentium: hominem in sublimi sanctitatis gradu positum nulla humanorum mandatorum, aut Ecclesiasticarum legum observatione adstringi, utpote in summo libertatis filiorum Dei apice constitutum: libidinum actus, ad quos natura ipsa inclinatur, nullatenus culpæ obnoxios esse &c. item Fraticellorum, Dulcistarum, & Petri Joannis errores: denique de ferendo Terræ sanctæ subsidio provisum est, multaque alia sancita sunt, Corpori Juris postmodum inserta, quæ dicuntur Clementinæ Constitutiones, quas anno 1317. Joannes XXIII. publicavit.

XVI. Post centum viginti & septem annorum intervalum indicta est Synodus Oecumenica decima sexta, Ferrariæ inchoata anno 1438. sed peste urbem hanc depopulante Florentiam, principem Tusciæ civitatem translata; unde Florentinum adpellatur Concilium. Diu jam schisma gravissimum Orientalem Ecclesiam ab Occidentali avulsit; & quamvis in Lugdunensi Concilio, ut nuper dictum est,

palam cum Orthodoxis Græci professi fuerint Spiritum S. a Patre Filioque procedere, brevi tamen fracta fide in antiquum errorum chaos relapsi sunt. His malis quidem ingemiscens Eugenius IV. Pontifex Maximus non tamen spem abiciens rursus missis qua literis qua Legationibus Joannem Palæologum Imperatorem ac Josephum Patriarcham Constantinopolitanum, quorum indolem pronam ad pacem intellexit, ad rem perficiendam est cohortatus. Quare regnante Cæsare Alberto II. Concilium hoc Oecumenicum Ferrariæ celebrandum indixit convocavitque, in quo comparuere imprimis ipse Palæologus cum amplissimo Episcoporum Orientalium comitatu, honorifice ac liberaliter ab Eugenio, sacraque Synodo exceptus: tum regiæ urbis Patriarcha Josephus: Ecclesiarum Alexandrinæ, Antiochenæ, ac Jerosolymitanæ Legati: demum varii Præsules tum Græci tum Latini centum quadraginta & unus, quibus omnibus primo Nicolaus Albergatus Cardinalis Presbyter Pontificio nomine, paulo post ipse Eugenius præfuit. Ordo sedentium hic erat: Super erecto solio ante aram collocatus est liber Evangeliorum inter sacra Beatorum Apostolorum Petri & Pauli capita accensis hinc inde cereis

cereris : Pontifex cum Latinis dexteram occupavit partem, sinistram Imperator cum Græcis tenuit; infra solium Papæ uno fere passu distabat Cæsari Alberto destinata sedes, sed eo absente vacua relicta est: e regione Pontificis paullo inferius sedebat Josephus Patriarcha Demetrio Imperatoris Fratre a dextris ejus, sed humiliore gradu, collocato: reliqui Patres ac Præsules hac & illac sedes sibi præparatas occuparunt. Initio præcipua dissensionum capita Latinos inter & Græcos ventilata sunt: de Spiritu S. qua ratione ex Patre Filioque procedat: de symbolo fidei: de azimo pane aut fermentato in Sacrificio adhibendo: de purgatorio: de præsentis Sanctorum in cælo felicitate; deque Romani Episcopi supra reliquos dignitate ac principatu. His de rebus in Concilio ita est disputatum, ut seni ex Latinis, totidem e Græcis delecti fuerint, uno disputationis thema proponente, respondente altero, & interpretibus utrinque adhibitis. Quum vero Ferrariam pestilens lues invasisset, ut initio memini, Synodus Florentiam est translata, ubi iisdem capitibus rursus discussis denique Græci victas dedere manus, & ingenti læticia, bonorumque omnium gratulatione Ecclesia Græca Latinæ se adjunxit

xit. Itaque decretum *Unionis* conditum ac solemniter promulgatum est, cujus initium: *Lætentur cæli & exultet terra: sublatus est enim de medio paries, qui Occidentalem Orientalemque dividebat Ecclesiam, & pax atque concordia rediit &c.* Gaudium nonnihil turbavit tristitia, quam Synodus tota concepit ob fatum Josephi Patriarchæ, qui sanctissimo negotio immortalis est. Accesserunt triumpho huic Armeni quoque ac Jacobitæ, similiter ratione cum Ecclesia Latina reconciliati. Finis autem impositus est Concilio 6. Julii anno 1439. non item schismati, quod Græcis domum reversis denuo suscitavit Marcus Ephesinus, eo infelici exitu, quem in Theologia historica videbimus.

XVII. Penultimum seu decimum septimum ex Oecumenicis erat Concilium Lateranense quintum anno 1512. Julio II. Pontificiam, Imperatoriam vero sedem occupante Maximiliano I. Indixit illud atque præfedit Julius, sed paucos post menses morte sublatus locum cessit in Cathedra & Synodo Leonis X. qui etiam illi finem imposuit anno 1517. præsentibus centum & quatuordecim Patribus. Causam convocandi hanc synodum præbuit altera Pseudo-Synodus, quam Cardinalium quidam erga Pontificem male affecti

Ei ac æmulatione ducti Pisis coegerunt. Quare ut schismati, quod præ foribus esse videbatur, tempestive occurreret Julius Papa, provideretque orbi Christiano, qui tum temporis latissime sparso bellorum incendio conflabat, præsentissimo hoc, cujus utilitatem tot sæculorum experientia docuit, remedio utendum esse censuit. Neque fefellit eum spes concepta. Nam illo adhuc vivente communi Patrum suffragio Concilii Pisani acta gesta que rescissa fuerunt, ipsumque omnis auctoritate destitutum fuit. Defuncto Julio ac Synodi cura in Leonem successorem translata Cardinales ac Prælati in tres partes distribuebantur, quarum una de pace inter Principes Christianos componenda, altera de Curia Romana in meliorem formam redigenda, tertia de sanctione *pragmatica*, ut vocant, quam Franciæ Reges Ecclesiæ juribus admodum inimicam condiderunt, abroganda communibus consiliis ageret. Omnia hæc, quantum præsens temporum iniquitas permisit, felicem sortita sunt exitum, & post quinque annorum lapsum finis Concilio impositus est.

XVIII. Ultimum denique ac decimum octavum inter Oecumenica Concilia locum obtinet Tridentinum, de quo licet aliquam

in libro de Jurisprudencia mentionem jam jam fecerim, ut hoc loco uberius illud persequar, rei magnitudo postulat. Diuturna orbis Catholici, præsertim Germaniæ cum variis hæresum monstris misere luctantis suspiria demum exaudivit Paulus III. Pontifex Maximus, & quamvis Catholicorum Principum æque ac Turcarum arma, populorum seditiones, & hæresum tumultus undique fremerent, perruptis omnibus, quæ plurima se offerebant, obstaculis invicti animi robore indixit Concilium hoc anno 1542. Locus pro eodem celebrando delectus denique fuit post multas ambages urbs Tridentina, & a Germanis desideratus, & reliquis nationibus admodum opportunus. Causæ, propter quas erat necesse hanc Synodum cogere, fuerunt hæreses corruptique mores. Hæresis enim, quæ Lutherum parentem habuit, male fausto, sed fœcundissimo partu multiplicem edidit sobolem, quæ per totum septentrionem late sparsa non solum ingentem illi stragem intulit, verum etiam finitimis regnis ac provinciis non abssimilem cladem minitari visa est. Non autem fideduntaxat lumen in fidelium animis extinxit hæc lues; in mores quoque grassabatur quotidie truculentius, qui tam in
clero,

clero, quam in populo ea tempestate fuerunt sane corruptissimi, ita ut Ecclesiæ disciplina propemodum omnis collapsa esse videretur. Opus igitur fuit ad universale malum depellendum universali remedio, quale omni tempore iudicatum est esse Concilium Oecumenicum. Uti vero duplex erat morbus, ita duplicem adhibuit medelam Synodus Tridentina, geminumque sibi scopum præfixit, nimirum condemnare hæreses, ac mores emendare, ut hac ratione quies, pax, & sanitas Ecclesiæ restitueretur. Utrumque ut uno velut obtutu conspiciendum præbeam, imprimis postquam in sessione I. & II. certas in Concilio vivendi, consultandi, ac definiendi regulas præscripsit, profitebatur ipsum suam, quam teneret, fidem in Sess. III. per Symbolum Nicæno-Constantinopolitanum publice recitatum. Deinde in Sess. IV. agebat de libris S. Scripturæ, ac Traditionibus Apostolicis, velut de fundamentis, ex quibus controversæ quæstiones erant decidendæ ac hæreses damnandæ. Post hæc in Sess. V. de peccato originali, quod per justificationem peccatoris tollendum est, differebatur. Unde porro in Sess. IV. modum & seriem explicavit justificationis: & quia iustitia semel obtenta debet conservari, augeri,

augeri, & si rursus amittatur, recuperari, id quod fit per Sacramenta veluc efficacissima remedia, quum tamen eadem Novatores hæresi non una contaminarint, ideo Synodus pergebat in Sess. VII. docere de Sacramentis in genere, & in subsequentibus deinceps sessionibus de singulis in specie, quid credendum esset, quidve damnandum. Atque hæc est materia fidei, quam Concilium tradidit, & ab hæresum erroribus purgavit. Egit quidem insuper de purgatorio, invocatione Sanctorum, eorumque Reliquiis, & Imaginibus Sess. XV. in principio: de Indulgentiis vero, delectu ciborum, jejniis & diebus festis in fine illius: de his tamen definitiones novas non edidit, sed antiquas confirmavit, & abusus duntaxat, qui in fidelium mores irrepererunt, eliminare studuit. Reformandi materiam præbuit ipsa vitæ licentia in utroque hominum genere, Clericorum ac Laicorum, quasi civitate donata. Nullus populi fidelis gradus est, nullus sexus, cui Concilium hoc non optimas leges præscripserit, vel salutaria monita tradiderit hæc fere methodo: Inprimis sustulit abusus, qui circa S. Scripturam imprimendo, loquendo, docendo dicendoque ad concionem invaluerunt. Deindè quum plurimum

num intersit ad gregem innoxium servandum, ut ei Pastores adsint & invigilent, verbis exemplisque præluceant, perpetuæ legis religione obstringit omnes Episcopos, hisque inferiores, & animarum curam gerentes, ut in suis diocesium & parochiis resideant, sibi que de necessariis vitæ, morum ac scientiæ dotibus prospiciant. Quia vero plurimum per temporum & hominum injuriam passim irreperunt, quæ potestatem Episcoporum, officium & administrationem impediebant, ea si non omnia, saltem pleraque S. Synodus in sequentibus sessionibus removit emendavitque obstacula. Correxerit denique & alias, quæ circa septem Sacramenta, Monasteria, & personas deo devotas deprehensæ sunt, corruptelas. Atque hæc synopsis est eorum, quæ a Concilio isto viginti quinque sessionibus acta fuerunt, ita ut in plerisque duo promulgata sint Decreta, quorum unum ad res fidei, alterum ad reformandos mores pertineret. Utraque in plura dividuntur capita, quæ exquisitam exhibent ac utilem doctrinæ catholicæ explicationem, hæreticorum pravis dogmatibus oppositam. Decretis autem fidei subnectuntur plures Canones, in quibus hæreses damnantur, & qui eas tuentur, vel

iisdem adfensum præbent, anathemate feriuntur. Certe prava Lutheri ac Calvinii dogmata singillatim & distincte fuerunt multis canonibus condemnata, videlicet triginta tribus de Justificatione, tredecim de Sacramentis in genere, quatuordecim de Baptismo, tribus de Confirmatione, undecim de Eucharistia, quindecim de Pœnitentia, quatuor de extrema Unctione, quatuor de Communione sub utraque specie, novem de Sacrificio Missæ, octo de Ordine, & duodecim de Matrimonio. Jam vero modus, quem tenuere Patres in Concilio, erat hujusmodi, ut annuente Pontifice velut legem sibi præscriberent: Primo quidem, ut nihil definirent ac declararent esse de fide, quod non fere plerisque Patrum suffragiis esset comprobatum: Secundo, nullam quæstionem, de qua Scholæ Theologorum in utramque partem probabiliter disputant, voluit Synodus decidere, quum non ad controversas Theologorum sententias, sed ad hæreses damnandas, moresque fidelium emendandos convocatam se fuisse probe nosset: Tertio, etsi forte severiorem morum censuram publicum Ecclesiæ bonum exigeret, nihilominus leges eum in finem latas imbecillitati humanæ sic adtemperandas esse censuit,

ut

ut veteris disciplinae rigorem inter, ac praesentium temporum conditionem velut media incederet via, utque ita, quae salubriter statuta fuerunt, facilius in usum deduci possent: frustra enim leges magis arduae communitati praescribuntur, quarum observatio apud potissimam ejus partem sperari nequit. Praeterea dubias fidei quaestiones S. Synodus semper prius Theologis quam accuratissime discutiendas tradidit, qui e quavis natione delecti praestantissimi quique Viri, scientia & religione summe conspicui aderant, & incredibili studio ac contentione tum e Scripturis, tum ex Conciliis praecedentibus tum ex SS. Patribus gravissima opinionum suarum testimonia produxere, quibus rite perpensis fidei decreta fere semper non plurium duntaxat, sed omnium communi consensu condita fuerunt & publicata. Ea vero, quae ad mores pertinebant placita, quum in his non tam scientiae quam prudentiae ratio habenda esset, non committebantur Theologis, sed Patribus ipsis in diversas classes distributis, qui praemisso examine solertissimo, ac obtento majoris partis consensu, ea demum publice constituerunt. Hos intra cardines grande hoc negotium tam feliciter processit, ut a Paulo III. impe-

rante Carolo V. anno 1545. cœptum, post duos annos ab eodem ob metum pestis Bononiam translatum: inde a Julio III. Tridentum an. 1549. reductum, ibique continuatum, postea ob bellicos tumultus an. 1552. abruptum, & sub Marcello II. & Paulo IV. per decem fere annos suspensum, denique post decem & octo annorum a primo sui exordio intervallum a Pio IV. regnante Ferdinando I. Casare instauratum, ac Tridenti anno 1563. communi totius orbis catholici applausu fuerit absolutum. Subscribere ad finem Concilii decretis Patres numero ducenti quinquaginta & quinque, videlicet Legati quatuor, Cardinales duo, Patriarchæ tres, Archiepiscopi viginti quinque, Episcopi centum sexaginta & octo, Abbates septem, absentium Procuratores triginta novem, Ordinum religiosorum summi Antistites septem, quamvis longe plures diversis temporibus Synodo huic interfuerint, nimirum Cardinales Legati septem, non Legati duo, Archiepiscopi tres, Episcopi ducenti triginta quinque; præterea Oratores & Legati Imperatoris Ferdinandi, Regis Galliæ, Hispaniæ, Lusitaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Poloniæ, Reipublicæ Venetæ, septem Cantonum Helvetiæ, Bavariæ, Sa-
bau-

baudiæ, Florentiæ, aliorumque Principum Ecclesiasticorum. Denique præter doctissimos Episcopos numerabantur soli Theologi, Jurisque Doctores e præcipuis totius orbis partibus plures quam centum. Neque fructu optato caruit grande hoc, & tot annorum opus. Pleraque fidei orthodoxæ dogmata velut nova luce collustrata, & gravissimis definitionibus stabilita fuerunt: refrenata est hæresis, quæ prius torrentis instar longe lateque se diffudit: aliam eamque splendidam vitæ morumque faciem post tot saluberrima decreta induit Clerus & populus, tantoque pietas Christiana incremento est aucta, ut post prima nascentis Ecclesiæ tempora fortassis nunquam adeo velox & mira morum metamorphosis contigisse visa fuerit, uti Card. Bellarminus testatur. Unde in tanta ad præsens usque tempus veneratione habetur, ut quamvis ipsum Concilium statuerit, in omnibus suis decretis salvam semper esse ac intelligi debere Pontificis auctoritatem, Pontifices tamen nunquam iis derogare censeantur in suis, ut vocant, Bullis & Constitutionibus, in concessis privilegiis & gratiis, nisi clare ac studiose hujus Concilii meminerint: quumque illius tam quæ ad fidem, quam quæ ad mores spectant,

decreta a supremo in terris Christi Vicario solemnissime sint adprobata, conditaque fuerint consentientibus per Oratores suos, qui eidem interfuerunt, Catholicis Principibus plerisque (quamvis Gallia instigante Carolo Molinæo, in Curia Parisiensi causarum Patrono, aliquamdiu reluctari visa fuerit) quin etiam in cunctis fere regnis, provinciis ac dioecesibus sint promulgata, vel acceptata, dubium esse non potest, quin jus quoddam generale ac commune constituent, quod omnes Christi fideles obliget, quidquid contra clamare audent veræ fidei hostes, quibus favere visus est Paullus Sarpi, sub ficto Petri Suavis nomine latens, cujus in historia famosa Concilii Tridentini, quam scripsit, innumera mendacia & errores detexit mactavitque Eminentissimus Cardinalis Sfortia Pallavicinus.

Oecumenicis Conciliis hucusque enumeratis subnectere juvat velut appendicem duplex Conciliorum Generalium genus. Primum est eorum, quæ *Reprobata* dicuntur, seu omni ex parte rejecta. Horum septem numerari solent: I. Antiochenum anno 341. vel ut aliis placet, 345. convocatum sub Pontifice Julio I. & Imperatore Constantio, in
quo

quo Ariani reclamantibus frustra Catholicis Cæsaris nutu & favore Athanasium, contra Canones, ut ajebant, ab exilio revocatum, & suæ Alexandrinæ Ecclesiæ sine Synodi decreto restitutum exauctorarunt, intruso in ejus locum Gregorio Cappadoce, viamque simul ad everendum Concilium Nicænum I. per quatuor subdolas, quas fabricarunt, fidei formulas patefacere visi sunt. Hanc tamen Synodum non pauci e Generalium Catalogo expungunt, utpote cui Orientis duntaxat Episcopi nonaginta interfuerunt. II. Mediolanense trecentorum Patrum, congregatum anno 355. a Pontifice Liberio, regnante Constantio, atque ita legitime inchoatum, sed coactis per vim Patribus, ut iniquæ in Athanasium latæ sententiæ subscriberent, & Hilario aliisque Episcopis in exilium relegatis pessime finitum. III. Ariminense secundum, ut notat Baronius, anno 359. Liberio Pontifice, Imperatore eodem Constantio. Funestum Synodus hæc exitum habuit, sublata e fidei formula voce *ὁμοῦσιον*, & S. Gaudentio Ariminensi Episcopo, quod subscribere nollet, fustibus & lapidibus interfecto, ipsoque summo Pontifice eandem ob causam in exilium ejecto. IV. Ephesinum secundum anno 449. celebra-

tum, Papa Leone I. Imperatore Theodosio Juniore, centum viginti & octo Episcoporum, in quo cœtu omnia vi & minis acta fuerunt: Eutyches absolutus: occisus Flavianus Episcopus Constantinopol. Unde *prædatoria* Synodus, & *Latrocinium* merito fuit adpellatum. V. Est Constantinopolitanum tempore Leonis Isaurici Iconomachi, & Pontificis Gregorii II. 730. Patres congregati plerique fuere Laici: bellum indictum est sacris imaginibus, nec solum in eas, sed etiam in earundem Patronos sævitum, S. Germano Patriarcha Constantinopol. eam ipsam ob rem sede sua deturbato. Hujus tamen Synodi nec Baronius, nec Binius meminit, videturque nonnullis male inter Generalia numerari, quemadmodum & illa, quæ sequuntur. VI. Constantinopolitanum pseudo-septimum anno 754. ævo Stephani II. & Constantini Copronymi, ad quod convenerant Episcopi Iconomachi ex Oriente facile trecenti triginta octo, qui damnarunt SS. Imaginum cultum, easque omnino abolendas esse decreverunt. VII. Denique fuit Pisanum, diversum ab eo, quod paullo post inter dubia referemus, coactum circiter anno 1510. Sub Julio II. & Maximiliano I. a quibusdam Cardinalibus, supremo Christi

sti Vicario rebellibus: Sed a Concilio Lateranensi V. solemniter reprobatum.

Alterum Conciliorum Generalium genus est eorum, quæ *partim confirmata, partim reprobata* fuerunt. Ex his I. Sardicense primum locum obtinet, anno 351. Pontifice Julio I. Imperatore Constantio Arianae sectæ addicto celebratum. Patres ex Occidente convenerunt trecenti, ex Oriente septuaginta sex. Coactum fuit adversus Arianos, qui Ecclesiæ pacem vehementer turbarunt, nullum non lapidem moventes, ut Athanasius Arianae hæresis malleus condemnaretur. Sed Patres illius innocentiae luculentum præbuere testimonium, fidemque Nicænam confirmarunt, exauctoratis Episcopis Ario adhærentibus. Verum hi Philippopolim in Thracia migrantes aliam ibi pseudo-Synodum congregarunt, & sacramentum Ario dixere. Unde Cardinalis Bellarminus aliique notant, duo Concilia hoc nomine fuisse nuncupata: unum vere Sardicense ac legitimum, & Concilii Nicæni I. velut appendicem, aliud spurium & potius Philippopolitanum. In priori Patres Occidentales fidem Catholicam strenue defenderunt: in posteriori Orientales pro Ariana hæresi pertinaciter dimi-

218 *Cap. III. Duæ columnæ ac bases*
carunt. Horum igitur acta merito fuerunt rejecta, illorum vero adprobata.

II. Sirmiense anno 356. Papa Liberio, & Imperatore Constantio. Hujus synopsis exhibet Bellarminus (m) dum ait: *In hoc enim Concilio duæ formulæ fidei dissentientes inter se editæ sunt. Unam composuit græce Marcus Aretbusius, qui postea sub Juliano illustre martyrium pertulit, quæ quidem ea esse videtur, quam Hilarius in libro de Synodis prope extremo ut Catholicam explicat. Alteram alii composuerunt latine, plenam aperta blasphemia, quam Hilarius reprehendit in libro de Synodis non procul ab initio. In eodem etiam Concilio Photini hæresis damnata est, quam damnationem omnes Ecclesiæ adprobarunt.*

III. Quini-Sextum (uti Balsomon appellat) Constantinopoli in Palatio Trullo coactum anno 692. regnante Justiniano II. infcio sane Pontifice Sergio, qui nec per se, nec per Legatos suos præfedit, illudque quamprimum repudiavit. Interfuere Patres undecim supra ducentos, qui Canones centum & duo heic condiderunt, ut supplerent defectum quintæ ac sextæ Synodi Oecumenicæ (quemadmodum dicebant) utpote quæ nullos edi-

(m) *L. x. de Concil. c. 7.*

ediderunt Canones ; unde orta est appellatio *Quini-Sexti*. E memoratis tamen Canonibus nonnisi aliqui, in quibus sana continebatur doctrina, fuerunt recepti, ut ex literis Hadriani I. ad Carolum M. scribentis, ac citantis pro SS. Imaginum cultu aliquos Synodi hujus canones satis constare videtur. IV. Est Francofordiense, quod tamen vix meretur adpellari Generale, quum nulli ex Oriente Episcopi fuerint praesentes, sed solum ex Occidente trecenti. Convocatum fuit ab Hadriano I. Pontifice ac Carolo M. Imperatore adversus Felicem & Elipandum Hispaniae Episcopos, qui Nestoriana lue afflati Christum filium Dei adoptivum duntaxat esse docebant. Adprobata fuit pars una hujus Concilii, in qua Christum Dei filium naturalem esse definivit: reprobata altera, in qua Synodum VII. damnavit. V. Constantiense, inchoatum anno 1414. Papa Joanne XXIII. Imperatore Sigismundo: finitum anno 1418. sub Martino V. Episcopi interfuere plusquam trecenti, minores Praelati fere septingenti. Sublatum est hac in Synodo schisma inter Gregorium XII. Benedictum XIII. & Joannem XXIII. Tribus his gradu suo motis Papa electus fuit Martinus V. Damnae quoque fuerunt haereses Wiclefi & Hussi,

Huſſi, ac poſterioris auctor flammiſ abſumtus. Adprobavit Concilium hoc Martinus Pontifex, ſi ſeſſionem IV. & V. excipias, quæ Papam Concilio ſubjiciunt, hujusque auctoritatem ſupra Pontificiam extollere videntur. VI. Baſileenſe inchoatum Baſileæ ad Rhenum anno 1431. Sub Eugenio IV. Pontifice, ac finitum Lauſannæ ad lacum Genevenſem anno 1449. ſub Nicolao V. Initio legitimum erat, ſed progreſſu temporis, quum varia ſtatuèrent Patres congregati, quæ Papæ auctoritatem infringèrent, ipſumque Concilio ſubefſe decernerent, edito Romæ decreto Eugenius illud diſſolvit. Perrexere nihilominus, ac Pontificem citare velut ad tribunal ſuum, quin etiam quaſi contumaciæ reum dignitate ſua exuere auſi ſunt, ſubſtituto Amadeo Duce Sabaudia, cui Felicis V. nomen indiderunt. Sed quum hic ſponte ſua ceſſiſſet Pontificiam ſedem, Nicolaus V. Eugenii Suſceſſor pacis conſtituendæ gratia confirmavit acta quædam hujus Concilii, quæ ad beneficia Eccleſiaſtica & cenſuras pertinebant: reliqua omnia reprobavit. De Piſano Concilio Piſis in Italia anno 1409. celebrato Scriptores non conveniunt, dum alii legitimum, alii ſpurium eſſe cenſent. Agebatur ibi de ſchiſmate tollendo. Quum enim

enim Petrus de Luna, quem Benedictum XIII. dixerunt, & Angelus Corarius Gregorius XII. adpellatus diu de supremo Ecclesiæ regimine contenderent, neutro cedere volente, contra quam promiserant, nec alia superesset via schismatis extinguendi, Cardinales utriusque partis Pisæ convenerunt viginti tres cum tribus Patriarchis, Archiepiscopis & Episcopis trecentis, plurimisque aliis Præsulibus, & Principum Europæ Legatis, ac memoratos duos Pontifices sede sua deturbarunt, Alexandro V. in locum substituto, qui inter veros Pontifices numerari solet: schisma tamen non sublatum, sed potius auctum fuit.

XXXV.

Auctoritas Sedis Apostolicæ.

Per Romanam seu Apostolicam Sedem intelligo eam, in qua sedet ac præsidet summus Pontifex, quamque D. Petrus Apostolorum Princeps fidei suæ professione fundavit, ac sanguine profuso consecravit, non interrupta serie a successoribus suis occupandam ad finem usque mundi, adversus quam portæ Inferi non prævaluerunt unquam, nec prævalebunt. Atque ex hujus auctoritate ac definitionibus

nibus argumenta omnino firmissima & vinci nescia petere Theologo licet, quibus & doctrinam suam corroboret, nec non aduersarum opinionum aut hæreticorum dogmatum vim omnem & robur evertat. Illud igitur totis viribus heic est agendum, ut ostendatur Pontificem in ferendo de fide ac moribus iudicio falli ac fallere nescium esse, id quod non solum heterodoxi ex innato erga Sedem Apostolicam odio negare audent, sed etiam Catholici quidam transversum acti in dubium vocare non verentur. Verum ut in re tanti momenti ordine procedam, quatuor in primis quasi totidem negotii totius cardines præmitto: *Primum* est, oportere, ut in Ecclesia sit aliquis fidei controversiarum iudex, & quidem universalis, summa potestate instructus, erroris expertus, itaque pronuncians sententiam, ut a partibus litigantibus percipi, & cognosci possit, penes quem stet victoria. Nam deficiente tali iudice controversiæ fidei forent immortales, & in Ecclesia Dei nihil certum, dubia omnia, nulla fides, sed mera confusio & plus quam Babylonica. *Alterum*, legitimum controversiarum in Ecclesia iudicem duabus insignitum esse dotibus debere, nimirum potestate, & quam vocant, *infalli-*

fallibilitate. Nisi enim summa potestate sit præditus, facile ejus auctoritas vilipendetur, nec leges ferre, nec fortiter illas tueri, & ut mos iis geratur, obtinere poterit: Nisi *infallibilitate* sit instructus, nemo fidem adhibere ipsius oraculis aut velit, aut poterit sine præsentis periculo iis in rebus errandi, in quibus error & exitium vix uno passu distant. *Tertium* est, Papam veluti duplicem in Ecclesia Dei personam sustinere, videlicet Doctoris privati, & Rectoris publici. Si primam induit, & propriam privatamque sententiam secutus quidquam pronunciat, non est, cur contra errandi periculum, aut errorem privilegio aliquo munitus esse censeatur aut dicatur. *Est enim constitutus, qui condolere possit iis, qui ignorant & errant; quoniam & ipse circumdatus est infirmitate,* ut loquitur Apostolus (n). Non minus Pontificem Romanum ait Bellarminus (o) ut privatum doctorem errare posse etiam in questionibus juris universalibus tam fidei quam morum, idque ex ignorantia, ut aliis Doctoribus interdum accidit, omnes Catholici conveniunt. Quapropter asserere non dubitat Canus (p): *Qui summi Pontificis omne*

(n) *Ad Hebr.* 5. (o) *L. 4. de Rom. Pont.* c. 2. (p) *L. 5. de Loc. Theol.* c. 5.

omne de re quacunque iudicium temere ac sine delectu defendunt, ii sedis Apostolicæ auctoritatem labefactant, non fovent; ever-
tunt, non firmant. Si vero alteram per-
sonam sustinet, quod fit, quando aliquid
ab omnibus credendum aut faciendum
solemni ritu proponit ac definit, tunc ex
Cathedra loqui dicitur, & omnis erroris
expers esse credendus est, quemadmodum
brevis palam fiet. Porro ut Pontifex cen-
seatur loqui ex *Cathedra*, Doctores com-
muni suffragio tres has statuunt conditio-
nes, quarum prima est, ut seria mente
velit definire aliquid, seu præcipere pro
universa Ecclesia tanquam Caput Eccle-
siæ, ut docet Suarius (q) dicens: *Tunc
definire Pontificem ut Caput Ecclesiæ, cum
definit vel approbat tanquam credendum
vel observandum ab universa Ecclesia.* Al-
tera ut nil definiat contrarium Scripturis
divinis, aut Article fidei alias jam de-
finito: nulla enim veritas alteri contraria
esse potest, vel si est, alterutra veritas
esse definit. Tertia, ut ne temere pro-
cedat, sed causa in pluribus, quas vo-
cant, Congregationibus, Consistoriis,
Synodoque Cardinalium ac Doctorum
discussa, post solemnes publicasque preces,
& invocato Numinis auxilio. Nam, ut

ait

(q) *L. I. c. 3. contra Regem Angliæ.*

ait memoratus Cardinalis Bellarminus (r), non debet solo iudicio suo fidere, aut expectare revelationem, sed adhibere diligentiam, quantum tanta res postulat, & ordinaria media: & tum demum expectare assistentiam Spiritus S. & directionem divinam. Atque has condiciones a Pontifice aliquid solemniter definiente impletas fuisse pro certo haberi oportet, nisi eas fuisse neglectas manifestum foret: secus enim refractariis ac disciplinæ impatientibus via semper pateret eludendi definitiones Pontificum; nec subditorum est, ad examen vocare imperia & placita Superiorum, multoque minus illius, qui Christi vices in terris gerit.

XXXVI.

His præmissis rem ipsam aggredior. Nemo est, nisi S. Scripturæ aperta fronte se se opponere velit, qui non fateatur, D. Petrum fuisse a Christo constitutum Pastorem Ecclesiæ Universalis: huic enim nec alteri dixit: *Pasce oves meas*. Nec ullum inter oves discrimen fecisse legitur, ut palam faceret, omnes omnino a se Petro, ut pasceret, fuisse commissas. *Qui enim non distinxit*, scite inquit Innocentius Papa (s), *inter has oves & illas,*
alie-

(r) L. I. de Concil. c. II.
obed. c. Solita.

(s) De major. &

alienam a suo demonstravit ovili, qua Petrum Pastorem non recognosceret. Atque his vocibus, *pasce oves meas*, hanc quam dixi significandi vim inesse agnoverunt dudum præcipua Ecclesiæ lumina, Patres doctrina & sanctitate conspici. Duos omnium ore loquentes juvat audire: D. Gregorius M. (r) *cunctis enim, ait, Evangelium scientibus liquet, quod voce dominica sancto & omnium Apostolorum Petro Principi Apostolo totius Ecclesiæ cura commissâ est. Ipsi quippe dicitur: Petre amas me? pasce oves meas.* Theophilactus vero (u) in hunc modum loquitur: *Quum prandii finem ipse (Christus) fecisset, totius orbis ovium præsecuram Petro commisit, non autem alii, sed huic tradidit. . . Te enim dico ut præsis orbi, & sequaris me.* Fateamur igitur necesse est, D. Petrum Apostolum fuisse a Christo constitutum Pastorem Ecclesiæ Universalis: Sed non hoc solum, verum etiam Petrum, quum Ecclesiam docebat, aut oves in fide firmabat, errare non potuisse. Christum enim, qui Petro dixit apud Joannem: *Pasce oves meas*, eidem apud Lucam dixisse legimus. *Ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: & Tu aliquando con-*

versus

(r) *Epist. 20. l. 5.*(u) *In c. 22. Joan.*

versus confirma fratres tuos. Singula heic probe ponderanda sunt verba. Christus Dei Filius rogat, cujus utique oratio inanis esse non potuit, sed ad obtinendum, quidquid a Patre petierat, quam efficacissima fuit. *Quia preparatur,* inquit D. Augustinus (x) *voluntas a Domino, ideo pro illo (Petro) Christi non potest esse inanis oratio.* Dein pro Petro rogat, non pro aliis. Hunc enim jam tunc cæterorum Caput, Principem, Doctorem ac Pastorem designavit, huic claves sui in mundo regni destinavit, hunc velut petram, cui Ecclesiam suam superædificaret, solidavit. Ne igitur ullo tempore deficeret corpus, ovile, aut ædificium, Caput, Pastor, & Fundamentum erat ita in omnes casus firmandum, ne unquam deficere posset. Hinc S. Leo (y) *pro fide Petri,* ait, *proprie supplicatur, tanquam aliorum status certior sit futurus, si mens Principis victa non fuerit. In Petro omnium fortitudo munitur, & divinæ gratiæ ita ordinatur auxilium, ut firmitas, quæ per Christum Petro tribuitur, per Petrum Apostolis conferatur.* Rursus Petro præcipit Christus, ut aliquando conversus confirmet fratres suos; scilicet quando

(x) *L. de corrupt. & grat. c. 8.* (y) *Serm. 3.*

do post lapsum, ubi ore non corde negavit Christum, Ecclesiæ summus Pastor erat futurus, ut pro muneris sui ratione fratres cæteros in fide confirmaret, quod utique fieri non potuisset, nec Ecclesiæ ædificium a ruina tutum persistere, aut oves a pascuis aberrandi periculo eximi, si ipsum in fide vacillaret firmamentum, aut a veritatis tramite omnino recederet Pastor. Unde S. Leo IX. (2) *Solus est*, scribit, *ille, pro quo ne deficeret ejus fides, Dominus & Salvator noster asservit se rogasse. Quæ venerabilis & efficax oratio obtinuit, quod hæctenus fides Petri non defecit, nec defectura creditur in throno illius in seculum seculi: sed confirmabit corda fratrum variis concutienda fidei periclitationibus, sicut usque nunc confirmare non cessavit.* Et sane si Caiphas, Vir in Synagoga impius, quum esset Pontifex illius anni, quia Pontifex tamen erat, prophetavit, nonne magis Petrum, summum a Christo Pontificem Ecclesiæ datum, divino Spiritu ad veritatem fidelium cœtui enunciandam agi credemus? Agnovit beneficium hoc divinitus sibi collatum ipse Petrus inquitens: *Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbum Evangelii,*

(2) *Epist. ad Petrum Antiochenum.*

geli, & credere (a). Ecce! Petrum peculiariter inter cæteros elegit Christus, ut eum gentes in fidei controversiis non audirent solum loquentem, sed ut etiam ea quæ loqueretur, crederent. Agnoverunt hoc reliqui quoque Apostoli, Discipuli, & Fideles; quum enim Petrus sententiam edixisset, tacuit omnis multitudo, Petro definienti consentiens (b). Sed pergamus ultra.

Non tantum Petrus Apostolus fuit constitutus Pastor Ecclesiæ Universalis: non tantum Petrus, quum Ecclesiam docebat, aut oves in fide firmabat, errare non potuit, uti dictum est; sed Petro vita functo etiam divino jure omnis, qui legitime illi succedit in eadem auctoritate & potestate, quod nunc dicendum. Et profecto quis vel somniare ausit, quum oves Christi usque ad seculi *consummationem* sint futuræ, ac Domini grex seu Ecclesia ad mundi finem sit duratura, ut constat e S. Literis, Christum ovili perpetuo Pastorem duntaxat temporarium suffecisse? Quum Christus e cælo in hunc mundum descenderit, ut regnum æternum stabiliret, quis credet, illi Principem ac Rectorem ad tempus solum esse præficiendum,

(a) *Act. 15.*

(b) *Ibid.*

dum, quo sublato viduatum sibi ac fatis incertis relinqueretur? si humanæ providentiæ id vitio verteremus, & quidem grandi nec veniæ digno, quid quæso de divina providentia existimabimus, Ecclesiæ suæ tam male prospiciente, si perpetuo Regimini, Navi, ac Ovili non de perpetuo quoque Rectore, Nauclero, ac Pastore providisset, & quidem de tali, qui eadem cum Petro auctoritate ac potestate gauderet? Non enim minora posterioribus seculis, sed plane majora ac difficiliora fidei certamina, salutis pericula, hæresum monstra & schismata in Ecclesia Christi insurrexere, quæ nequiquam finiri, averti ac domari potuissent, nisi divina virtute Rectori supremo veluti ad latus continuo adsistente. Et quis hic, nisi Pontifex Romanus, legitimus Petri Successor, & Christi Vicarius? Innumera sunt hæc de re Patrum & Conciliorum testimonia: pauca seligo. S. Hieronymus (c): *Hæc est fides, inquit, Papa Beatissime, quam in Catholica didicimus Ecclesia, in qua si minus pevite, aut parum caute forte aliquid positum est, emendari cupimus a Te, qui Petri fidem, & Sedem tenes.* D. Cyrillus Alexandrinus (d): *Debemus nos, ut*

(c) *In Exposit. Symboli. Saur. de SS. Trinit.*

(d) *In lib. The-*

ut qui membra sumus, Capiti nostro, Pontifici Romano, & Apostolicæ fidei adhaerere: ad nos pertinet, inde quid credendum, quid opinandum, quid tenendum sit quærere. Philippus Presbyter S. R. E. in Ephesino Concilio ita Patres palam est allocutus: Nulli dubium, imo sæculis omnibus notum est, quod Sanctus Beatissimusque Petrus Apostolorum Princeps & Caput, fideique Columnæ, & Ecclesiæ Catholicæ Fundamentum a Domino nostro Jesu Christo Salvatore humani generis ac Redemptore claves cæli accepit - - qui ad hoc usque tempus, & semper in suis Successoribus vivit, & judicium exercet. Ipse etiam Imperator Justinianus (e) pronuntiare palam non dubitavit: Hoc enim credimus esse Catholicum, quod vestro religioso responso nobis fuerit intimatum. Quid? quod in Conciliis Generalibus sæpius a Patribus adclamatum fuisse legamus: Petrus per os Leonis: Petrus per os Agathonis locutus est. Unde mos adhuc obtinet, ut quum Romanus Pontifex solemniter ritu templum ingreditur, totus Clerus festivo cantu illum salutet, corde ac ore: Tu es Petrus. Satis multa de Scriptura & Patribus.

Nunc

(e) Epist. ad Hermisdam Papam.

Nunc agamus etiam ratione : Quando in Ecclesia quædam in fide ac Religionis negotio controversia excitatur, non ad Antiochenum, Alexandrinum, Constantinopolitanum, Ephesinum, Mediolanensem, Parisiensem, Coloniensem &c. Episcopos, sed ad Romanum Pontificem omni semper ætate ut decideretur, fuit delata. Quis igitur dubitet, hunc esse, quem ut successorem Petri, ita quoque doctrinæ Apostolicæ Magistrum, quæstionumque de fide Judicem habemus ? nam si aliquem ejusmodi post Petrum ad Ecclesiam instituendam, atque in veritate continendam reliquit Christus, nimirum aut hic est, aut nullus est. Jam vero concludere juvat : Certum est, Petrum Apostolum fuisse a Christo constitutum Pastorem Universalem : certum est, Petrum quum Ecclesiam docebat, aut oves in fide firmabat, errare non potuisse : certum est, Petro vita functo aliquem esse jure divino, qui illi succedat in eadem auctoritate & potestate, atque hunc non esse alium, quam Romanum Pontificem, legitimum Petri successorem, & Christi in terris Vicarium : igitur quoque certum est, eundem in rebus fidei & morum definiendis errare non posse, ac *infallibilem* esse. Hæc certe veritas e SS. Literis eruitur,

tur, a Patribus & Conciliis proponitur, a Theologis docetur, a toto fere orbe Catholico contra paucos propugnatur ac creditur. Quodsi commentitia vanaque opinione hoc Papæ privilegium Theologi adferuissent, non tam stabilis sententia hæc permaneret, nec confirmaretur diuturnitate temporis, nec una cum seculis ætatibusque hominum inveterasset; quamvis fateri oporteat, hanc, quam hoc loco discutiendam suscepi, quæstionem non esse fidei quæstionibus adnumerandam, ut quidam heterodoxi ad invidiam faciendam perperam objiciunt.

XXXVII.

Sed accedamus modo ad eam, quam nonnulli fabricarunt in cerebro suo, opinionem, qua Pontificem a Concilio Universali, aut certe *particulari*, vel a Sede Romana separant, itaque segregatum negant esse erroris expertem. Ad utrumque quod adinet, & ratio, & usus, & experientia reclamant, atque ipsi opinioni hujus patroni in primo statim limine hærent, ac diversas in partes abeunt. Sunt, qui Pontificis judicium tunc falli & fallere nescium esse contendunt, quando accedit Ecclesiæ consensus, quin clariorem doctrinæ suæ rationem reddere

velint. Sed hac responsione nullis limitibus circumscripta quid absurdius? quomodo cuiquam innotescere poterit, fideles vel Episcopos per Indiam, Scythiam, Sinas, Americam dispersos, totoque velut cœlo sejunctos suum adjicere consensum, ad quos post multos sæpe menses & annos Pontificii dogmatis aut Constitutionis notitia pertingit? num expectari tamdiu debet horum consensus? Si ita est, male profecto ac contra jus actum est cum Pelagianis, (unum pro multis exemplum adduco) dum statim ac ab Innocentio I. condemnati fuerunt, hæreticorum loco habiti sunt, nondum explorato tot Ecclesiarum dissitarum consensu, qui tamen adversariorum iudicio necessarius omnino est, ut Papæ sententia sit *infallibilis*. Sunt alii, qui sufficere volunt majoris partis Ecclesiæ consensum: bene. Sed quis est tantæ auctoritatis in Ecclesia, ut suo arbitrio velit Ecclesiam numerare ac in partes dividere? Fingamus tamen id fieri, quid tum? hoc enim vero; si consensus majoris partis Ecclesiæ Pontificem in definiendo reddit *infallibilem*, actum est de adversa opinione, totaque illius machina corruit. Quippe tot Pontifices se tanquam Christi Vicarios & Petri Successores Ecclesiæ caput esse,

esse, omnes omnino fideles sibi suæque potestati subesse, se Christi promittentis & Spiritus sancti adfidentis munere fidei morumque regulam & normam, ad quam fideles omnes componere se tenentur, esse declararunt sæpissime: Suffragantur iis SS. Patres fere omnes, Doctores & Theologi pene sine numero, ipsa passim Concilia. Nunquid ergo major pars Ecclesiæ, immo longe maxima huic dogmati consentit, dum Pontificem Romanum dicit & credit in definiendo erroris expertem esse, nullo accedente consensu Ecclesiæ? cur ergo longe minor, immo minima pars audeat refragari, ac Pontificiæ sedi prærogativam hanc vi ereptum ire? Sunt alii, qui hoc in negotio Ecclesiæ in Concilio Generali collectæ consensum requirunt. Hoc si verum, ad singulas hæreses condemnandas opus erit congregare Generale Concilium, & quum sæpenumero non solum difficile, verum etiam impossibile id sit, licebit interea hæreticis impune vivere ac grassari, donec Synodus e tota Ecclesia cogatur; Quod quam alienum sit ab usu Ecclesiæ, neminem latet, nisi in Ecclesiastica historia peregrinum, quum pleræque non fuerint damnatæ per generalis Concilii, sed Romanorum Pontificum judicia & de-

decreta. Hoc enim est, quod Pelagianis ad Concilium universale provocantibus dudum respondit Augustinus, cujus verba gravissima protuli Num. XXX. de auctoritate Ecclesiæ. Apertius adhuc locutus est eadem in causa S. Prosper (f). *Tunc Pelagianorum machinæ fractæ sunt, quando B. memoriæ Innocentius nefandi erroris capita Apostolico mucrone percussit.* Ut res hæc manifestior adhuc fiat, ponamus inter Patres Concilii controversiam oriri vel de intelligentia Sacrarum Literarum, vel de uno aliquo libro, an Canonicus sit, nec ne, vel de alia hujus generis quæstione: oportebit ad hanc litem componendam Judicem invenire, cujus tamen si errare possit, incertum judicium erit. Judicem autem inter partes Concilii dissidentes nullum in Ecclesia nisi Romanum Pontificem omnis ætas agnovit. Hinc neque admissa est unquam appellatio in causis fidei a Sede Pontificia, ejusque sententia, sed hæreticos ab ea judicatos Ecclesia semper hæreticos judicavit. Sunt denique, qui Papam *infallibilem* esse pronunciant tunc, quando ex Cathedra loquitur, si nimirum prævio examine, atque cum consilio & consensu Cardinalium,

(f) *In Chronico.*

lium, (quos Ecclesiam *particularem* Romanam inter Urbis ambitum clausam repræsentare ajunt) judicium ferat in causis fidei vel morum. Verum quid hoc aliud est, quam totum *infallibilitatis* negotium a Concilii generalis ad Ecclesiæ *particularis* adsensum transferre, Pontificemque exuere diademate, quod tanto paullo ante conatu ac pretio illi fuit impositum. Certe si hoc agitur, quivis Episcopus, si sententiam ferat in causa fidei ac morum, *infallibilis* erit, nimirum si universæ Ecclesiæ, vel secundum præsentem, quam impugno, opinionem Ecclesiæ Romanæ consensus accedat. Quid tum opus ad Pontificis sedem tanquam ad fidei arcem, & veritatis asylum confugere? Equidem non ignoro, Ecclesiam Romanam a Patribus Matrem ac Magistram veritatis, atque totius Traditionis Custodem nuncupari, quorum fortassis titulorum splendor adversantium oculos & aciem hebetavit; sed neque ignoro, Ecclesiam ac sedem Romanam habita ratione illius, qui eam moderatur, & in ea sedet ac præsidet, Matri ac Magistræ veritatis titulo honoreque gaudere: aut num fortasse sedem eo, qui occupat illam, nobiliorem majoreque auctoritate præditam existimamus? Fingamus Petrum
ejus.

238 Cap. III. *Duæ columnæ ac bases*
ejusque successores Antiochiæ, Alexan-
driæ vel Constantinopoli sedem Pontifi-
ciam fixisse, pari jure Antiochenam, Ale-
xandrinam vel Constantinopolitanam Ec-
clesiam Matrem ac Magistram veritatis
præ Romana dicemus. Sed fors hæc fe-
licissima Romæ divina ordinatione obti-
git: Unde B. Prosper (g) canit:

*Sedes Roma Petri, quæ Pastoralis bo-
novis*

*Facta Caput mundo, quidquid non pos-
sident armis,*

Religione tenet.

Quid multa? profecto ipsa Ecclesia Ro-
mana, seu in Clero suo, seu in subditis
suis, sive in Episcopis vicinis, sive in sa-
cro Cardinalium Collegio conspiciendam
se præbeat, omnino profitetur, Pontifi-
cem Romanum e cathedra loquentem sem-
per fuisse, ac esse per se ipsum, adisten-
tis nimirum Spiritus Sancti munere ac
privilegio, quod Christus Petro ejusque
successoribus contulit, omnis erroris ex-
pertem, probe gnara, ovium aliud non
esse officium, quam audire vocem Pasto-
ris. Quamvis autem summus Pontifex
circa res definiendas in consilium vocet
Purpuratorum Patrum senatum, eorum

au-

(g) *In Carm. de ingratis,*

audiat vota, aliquando etiam in Decretis & Constitutionibus addat: *de consilio & adsensu nostrorum Fratrum Cardinalium decernimus &c.* Hi tamen solum consulendo adjuvant, Pontifex vero definiendo decidit. Aliud enim est, provide ac prudenter definire, aliud in definiendo non errare: primum providentiæ humanæ, alterum Spiritus Sancti Petri Successoribus adstantis opus est.

XXXVIII.

Auctoritas Patrum, & Doctorum.

Providentissimum in Ecclesia sua instituenda, gubernandaque Numen non solum de visibili Capite, a quo vigor omnis in reliqua membra descenderet, ac de Judice falli nescio, cujus oraculis partes litigantes tuto acquiescere possent, illi prospexit, verum etiam omni cævo viros vitæ, morum ac doctrinæ fulgore summe conspicuos eidem submitit, qui velut ex alto splendentes sanctitatis ac sapientiæ suæ radiis Ecclesiam ubique gentium illustrarent, & hæresum aliorumque errorum tenebras luce sua dispellerent. Atque hi sunt, quos Patres & Ecclesiæ Doctores vulgo appellamus. Testatur hoc disertis verbis gentium Apostolus Paulus

lus

lus (h): *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios autem Pastores & Doctores ad consummationem sanctorum.* Et alibi (i): *Quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia primum Apostolos, secundo Prophetas, tertio Doctores &c.* Istorum autem maxima nunquam non fuit in maximis gravissimisque Theologici fori negotiis auctoritas. Nam Sapiens apud Ecclesiasticum non solum legit Scripturam, sed etiam omnium Antiquorum sapientiam exquirat, & narrationem Vivorum nominatorum conservat (k). Immo idem ipse monet (l). *Non te prætereant narratio Seniorum: ipsi enim didicerunt a Patribus suis, quoniam ab ipsis discas intellectum.* Certe Patres & Doctores sunt oculi Ecclesiæ, per quos ista videt, ut loquitur B. Gilbertus apud S. Bernardum (m): sunt lux mundi & sal terræ (n) per quos interprete Augustino cõdiendi sunt quodammodo populi illi, quos elegit Deus, ut per eos errorem auferat cæterorum: sunt testes integerrimi orthodoxæ fidei & sanctarum consuetudinum: quod enim invenerunt in Ecclesia, tenuerunt; quod didicerunt,

docue-

(h) *Ad Ephes. c. 4.* (i) *1. Cor. 12.* (k) *Ecclesiast. c. 39.* (l) *ib. c. 8.* (m) *Serm. 50. in Cantica.* (n) *Lib. 1. de Scrm. Dom. c. 6.*

docuerunt; quod a Patribus acceperunt, hoc filiis tradiderunt, inquit idem Augustinus (o). Neque verbis solum, sed etiam exemplo summi quique in Ecclesia viri eam, de qua dixi, reverentiam SS. Patrum placitis exhibendam nos docent. Ipse inter Ecclesiæ Patres ac Doctores Doctor clarissimus, memoratus Augustinus de peccato *originali* scribens adversus Julianum (p) profert diligenter ac nominatim auctoritates Patrum Ecclesiæ, se antiquiorum aut etiam cœvorum, D. Irenæi, B. Hilarii, Innocentii, Ambrosii, Athanasii, Nazianzeni, Basilii, Chrysoctomi: Laudans Hieronymum (q) *credamus* inquit, *sanctis & vera dicentibus & mira facientibus*. Ut alios præteream, Cassiodorus (r) *Ad divinam scripturam ascendamus*, ait, *per expositiones probabiles Patrum, velut per quandam scalam visionis Jacob, ut eorum sensibus provecti ad cognitionem Domini efficaciter pervenire mereamur*. Hæc de SS. Patribus & Doctoribus, eorumque auctoritate mens, hic sensus est ipsorum Patrum & Doctorum. Hinc est, quod in Conciliis Oecumenicis tam

(o) *Contra Julian. l. 2.* (p) *ib. c. 3. 4. & 5.*
(q) *lib. 22. de Civit. c. 10.* (r) *in præam. div. instit.*

tam diligenter exquirantur sententiæ Patrum, ut Episcopi (quod testatur de Nicænis Athanasius) non sibimet ipsi voces, sed eas a Patribus contestatas accipiant, suisque inserant definitionibus. Certe in Concilio Nicæno II. ubi de SS. Imaginibus, in Chalcedonensi pro duabus Christi naturis contra Eutychianos, in Ephesino pro unica Christi persona adversus Nestorianos, in Florentino de *processione* Spiritus sancti contra Græcos definiti fuerunt fidei articuli productis in medium Latinorum simul & Græcorum Patrum testimoniis, non minus Antiquioribus Conciliis, post condita decreta in usu fuit sollemnis acclamandi formula: *Hæc est fides Patrum.* Quare ultimis quoque temporibus Tridentinum (s) præclare statuit, ne quis suæ prudentiæ innixus in rebus fidei & morum sacram Scripturam ad suos sensus detorquens contra unanimum Patrum consensum eam interpretari audeat. Ex his de SS. Patrum & Doctorum auctoritate universè dictis facile patet, quanto in pretio locum hunc haberi deceat a Theologo, quantoque conatu incumbere debeat, ut illorum præclaras sententias, dogmata, totamque doctrinam sibi reddat familiarem, quæ plu-

plurima fortissimaque ad res fidei & morum perdiscendas tuendasque præsidia suppeditabit. Dicat cum Augustino dicente (t): *Quod tenent, teneo, quod docent, doceo, quod prædicant, prædico.* Nosse autem heic oportet, quinam SS. Patrum & Ecclesiæ Doctorum titulo ac prærogativa gaudeant. Est quidem, semperque fuit Ecclesia cœlum innumeris fere sideribus distinctum, ejusmodi scilicet, de quibus Daniel Propheta (u) dixit: *Qui autem docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Nullum sane seculum est, quod non eruditissimorum in sacra scientia Virorum ferax fuerit, nullum quod non magni nominis Doctores orbi Catholico dederit. Aliud tamen est, esse Doctorem in Ecclesia, & aliud Ecclesiæ Doctorem esse: *Nunquid omnes Apostoli? nunquid omnes Prophetæ? nunquid omnes Doctores (x)?* Itaque illi duntaxat Ecclesiæ Doctores nuncupantur, qui tribus instructi sunt dotibus: nimirum eminenti doctrina, insigni vitæ sanctitate, atque publico Ecclesiæ testimonio. Hoc enim ut accedat oportet, non secus ac in Re-

(t) *Contra Julian. l. 1. c. 8.* (u) *cap. 12.*

(x) *1. Cor. 12.*

publica literaria nemini Doctoris titulo gloriari licet, nisi gravissimo illius iudicio ad hunc gradum rite fuerit promotus: aut in Hierarchia Ecclesiastica nulli, quantumvis sanctitate ac meritis claro, cultus sanctis debitus exhibetur, nisi publico Ecclesiæ testimonio sanctorum Fastis fuerit inscriptus. Atque hujuscemodi Ecclesiæ Doctores ex Antiquioribus quatuor sunt, videlicet SS. Gregorius M. Augustinus, Ambrosius, & Hieronymus, uti declaravit Bonifacius VIII. (y). E Recenrioribus vero D. Thomas Aquinas, & S. Bonaventura, ille Doctoris Angelici a Pio V. iste Doctoris Seraphici titulo ac honore a Sixto V. insignitus. Præter hos Ecclesia in Horis Canonicis Doctoris quoque titulum (*O Doctor optime, Ecclesiæ Sanctæ lumen*) tribuit SS. Chrysostomo, Isidoro, Anselmo, Athanasio, Gregorio Nazianzeno, Basilio M. Petro Chrysologo; & novissime Leoni M. nulla tamen publica Bulla seu Constitutione tanquam Ecclesiæ Doctores declarati leguntur. Major eorum numerus est, quos SS. Patres appellamus. Sunt hi, qui Christo & Ecclesiæ genitos doctrinæ suæ lacte nutraverunt, & verbo ac exemplo ad Christianam & cælo dignam formarunt

(y) *In sua Decretali, quæ incipit: Gloriosus Deus in Sanctis suis.*

marunt vitam, atque cum Paulo gloriari possunt: *Nam in Christo Jesu per Evangelium ego vos genui* (z). Ut autem quis SS. Patrum numero adscribatur, præter eas dotes, quibus instructos esse oportet Ecclesiæ Doctores, quasque paullo ante recensui, insuper requiritur conveniens Antiquitas, qualis reperitur in iis, qui vel Apostolis proximi, vel primis Ecclesiæ seculis claruere, quorum & *scripta laudantur, & memoria in benedictione est propter eximiam vitæ sanctitatem, & perpetuam communionem cum Ecclesia Romana*, ut inquit Gelasius Papa (a) ubi plerorumque Patrum nomina prodit. Hæc tamen Antiquitas non adeo arctis limitibus circumscripta est, ut non e posterioribus quoque seculis quosdam in SS. Patrum consortium admittat, quemadmodum patet in S. Bernardo, qui Patrum Posthumus & Ecclesiæ Benjaminus vulgè appellatur.

XXXIX.

Quanta autem sit, & quousque fines suos extendat hæc Patrum & Ecclesiæ Doctorum auctoritas, nunc indagandum. Ante omnia triplicem auctoritatis classem distinguere

(z) *I. Cor. 4.* (a) *diff. 15. c. Sancti Rom. Eccl.*

guere oportet, scilicet quanta vis insit unius vel alterius Patris aut Doctoris proprio placito: dein quanta, si plures consentiant, contradicentibus vel certe tacentibus aliis: demum quanta, si omnes unanimi velut calculo, concordique sententia in unam aliquam doctrinam conspirent. Hæc porro vel circa res versatur ad fidem & dogma Catholicum pertinentes, vel circa ejusmodi, quæ fidei dogmata non sunt, nec ex his derivantur, sed citra jacturam pietatis a rudibus æque ac doctis ignorari possunt. Jam si postremum hoc contingat, & Patrum auctoritas seu paucorum seu plurium ad ea stabilienda in medium afferatur, quæ solius naturæ lumine ac intellectus acie facem præferente investigari solent, certa firmaque argumenta non suppeditat, sed tantum duntaxat roboris habet, quantum inest rationibus, quibus horum Patrum & Doctorum placita innituntur, ita quidem, ut si ejus pondus solum inveniat probabilis, argumentum inde non nisi probabilis; si demonstrativum, argumentum, quoque convincens prodire censendum sit. Quamvis enim e sacris scriptoribus quidam non in Scriptura modo & aliis, quæ ad Christianam pertinent disciplinam, verum etiam in his, quæ
Philo-

Philosophi tum de natura tum de moribus docuerunt, probe fuerint exercitati, longe tamen plures eorum vel tædio rerum Philosophicarum laborantes, vel altiore spiritu intus agente ad sublimiora festinantes se totos sacrarum Literarum studio dederunt, ac divinorum mysteriorum se immerferunt Oceano, parum solliciti, quid dicerent, docerentve Peripatetici, Stoici, aut Platonici. Ita D. Hieronymus, Vir cæteroquin omni eruditione conspicuus, de se ipso (b) fatetur:

„ Plusquam quindecim anni sunt, ex quo
„ in manus meas nunquam Tullius, nunquam Maro, nunquam gentilium literarum quilibet Auctor ascendit; & si
„ quid forte inde, dum loquimur, obrepit, quasi antiqui per nebulam somnii recordamur . . . . Quotusquisque
„ nunc Aristotelem legit? quanti Platonis vel libros novere, vel nomen? vix
„ in angulis otiosi eos senes recolunt.
„ Rusticanos vero & Piscatores nostros
„ totus orbis loquitur, universus mundus sonat „. Quodsi vero de iis sermo sit, quæ sacra quidem sunt, & Ecclesiæ moribus informandis apta, ad fidem tamen non pertinent, nec ex fidei principiis

(b) *In Procem. Comment. l. 3. super epist. ad Galat.*

cipiis deducuntur, in talibus non solum plurium, sed etiam communis Patrum consensus argumentum præbet, licet probabilissimum, non tamen certum, nec veritatem fide tenendam proponit. Probabilissimum dico, quum pro tantorum totque Virorum pietate ac doctrina eminentium sententiis stet fortissima veritatis *præsumptio*, ut Jura loquuntur, & quædam ab errandi periculo veluti securitas. Patres quippe in hujusmodi controversiis, nullo fidei vinculo ligatis, sed opinantium libertati relictis disputantes non loquuntur ut Custodes Traditionis, neque ut Testes doctrinæ Ecclesiæ (quorum tamen utrumque ad Ecclesiæ Doctoris, & sancti Patris munus pertinet) sed tanquam privati doctores, proprii sensus ac ingenii ductum sequentes, qua in re contra erroris periculum non sunt privilegio muniti, nec certum in manibus pignus veritatis circumferunt.

Jam vero quid sentiendum de rebus ad fidem & sacras Literas spectantibus? rursus distinctioni locum fieri necesse est. Primo quidem nec unius nec plurium, e SS. Patribus auctoritate munita doctrina satis firma esse potest, licet probabilitate non careat. Nul-
lus enim S. Pater extra consortium cæte-
rorum

rorum eo, quod vocamus, *infallibilitatis* dono est instructus: non naturæ beneficio, quum omnis homo errori obnoxius sit, immo si Apostolo credimus, omnis homo mendax: non Christi promisso, quum hic nulli privato, etiam Ecclesiæ Doctori, sed soli Ecclesiæ ejusque Capiti tam insigne donum pollicitus fuisse legatur. Sane SS. Patrum quisque, si a reliquis separetur, humano duntaxat spiritu, non adistente divino loqui censetur, quum exploratum habeamus, aliquos aliquando etiam in eo errorem commisisse, quod postea ad fidem pertinere declaratum fuit. Erat qui hæreticorum baptismum iterandum esse censuit: erat, qui a Christi corpore omnem pœnæ sensum & dolorem exulare iussit: erat, qui dogma Chiliastarum est amplexus, docentium post universalem anastasin Christum per mille annos regnaturum in terra cum Sanctis: erat, qui pie defunctorum animas usque ad Christi Judicis adventum vera felicitate ac Dei visione spoliavit &c. Errarunt igitur isti, suoque exemplo monstrarunt, etiam soles Ecclesiæ a maculis non semper esse immunes. Absit tamen, ut quisquam propterea existimet, libere carpi posse SS. Patres; aut censura eos notandi potestatem sibi arro-

250 *Cap. III. Duæ columnæ ac bases*
get, uti tam liberaliter quam impuden-
ter fecere Dupinus, Clericus, alique male
feriati Critici prioris ævi. Viri pietate
ac doctrina conspicui, si quem SS. Patrum
aliquid minus recte scripsisse deprehen-
dant, id benigne reverenterque interpre-
tari consueverunt; ipsis vero aperte, ubi
necessitas non cogit, contradicere non
audent. Sed quid si major pars eorum
in re fidem non adtingente concordaret,
pauci vero vel unus tantum doctrina &
ingenio præcellens dissentiret? respon-
deo, in hoc quoque rerum articulo ex
plurium illorum suffragio atque consensu
argumentum solum probabile nasci, præ-
berique indicium satis certum, materiam
illam extra fidei sphæram esse positam,
hacque illæsa in utramque partem disce-
ptari posse. *Nam alia sunt, ait D. Au-
gustinus (c) in quibus inter se aliquando
doctissimi atque optimi regulæ Catholica
defensores, salva fidei compage, non con-
sonant, & alius alio de una re melius
aliquid dicit & verius.* Ita multi SS.
Patrum, uti Basilus, Chrysostomus, Hie-
ronymus, Ambrosius, Gregorius M. Da-
mascenus, & alii docent, universum hoc,
& quidquid ambitu suo continet, non si-
mul eodemque tempore, sed sex dierum
inter-

(c) *L. I. contra Julian. c. 6.*

intervallo fuisse productum: nec tamen hoc est fidei dogma, quum contrariam opinionem auctoritate sua tueatur D. Augustinus.

XL.

Venio quasi per ambages ad unanimum SS. Patrum consensum, de quo tandem illud dicere fas est, quod, si de sacrarum literarum expositione, aut re ad fidem & bonos mores pertinente agatur, argumentum præbeat Theologo ad assertiones suas corroborandas omnino certum & falli nescium. Hoc ut ostendam, inprimis Paullum audiamus ita scribentem (d): *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad consummationem Sanctorum in opus ministerii, in ædificationem corporis Christi . . . . ut non jam simus parvuli fluctuantes, & circumferamur omni vento doctrinæ . . . ad circumventionem erroris.* Hucusque Paullus. Quinam vero sunt Pastores illi ac Doctores, quos Deus Ecclesiæ dedit? Profecto non alii, nisi Patres, Prophetarum & Apostolorum temporibus viciniore. Si jam hi simul omnes, toto licet orbe diffusi,

una-

(d) *Ad Ephes. 4.*

unanimes tamen consensu conspirantes in fidei dogmate aliquo, errori essent obnoxii, docendo credendum esse, quod non est; aut quod est, non esse credendum, quis non videt, sic eos non solum non fore datos ad ædificandum Corpus Christi, quod est Ecclesia, & ad prohibendum, ne fideles circumferantur omni vento doctrinæ, verum etiam ipsi misere fluctuarent errarentque, immo fidelibus tanquam populo Dei, qui doctrinam suorum Pastorum & Doctorum (inter se scilicet consentientium) sequi tenetur, erroris causa forent. Hac autem ratione istis errantibus, Deo auctore erraret ipsa Ecclesia, quum Doctores sibi a Christo datos sequeretur, ac in SS. Codicum intelligentia & fidei doctrina illorum vestigiis insisteret. Præterea si communi Patrum consensui vim eam, quam dixi, ac robur eripiamus, plane actum erit de auctoritate Traditionis, cui tamen parem Scripturæ ad probandum, certamque virtutem inesse alio in loco audivimus. Non enim aliunde apertius, quam ex Vetrum Patrum testimoniis plerasque Apostolicas Traditiones haurire licet. Doctrina enim Patrum & Traditio tam arcto inter se vinculo cohærent, ut quisquis horum unum labefactare tentaverit, alterius quoque fidem

fidem concutiat, necesse est. Denique ut alia validissima rei hujus argumenta præteream, hæc SS. Patrum idem sentientium auctoritas achilles ille fuit, quo Ecclesia in Conciliis congregata & hæresum errores profligavit, & Catholicæ veritatis doctrinam stabilivit. Ita in Chalcedonenſi Concilio conclamatum olim: *Hæc est fides Patrum* &c. in Concilio Viennenſi dictum a Clemente V. *Nos ad SS. Patrum & Doctorum communem ſententiam Apoſtolicæ conſiderationes aciem converſentes, ſacro approbante Concilio declaravimus* &c. Ita Juſtinianus Imperator ſacrum in Concilio Conſtantinopolitano Senatam affatus: *Sequimur*, ait, *SS. Patres & Doctores ſanctæ Dei Eccleſiæ, id eſt, Athanaſium, Hilarium, Baſilium, Gregorium Theologum, & Gregorium Niſſenum, Ambroſium, Theophilum, Joannem Conſtantinopolitanum, Cyrillum, Auguſtinum, Proculum, Leonem, & omnia quæ ab his fide recta & ad condemnationem hæreticorum conſcripta & expoſita ſunt, ſuſcipimus.* Ita Tridentinum (e) ſub anathematis pœna prohibuit: *Ne quis Scripturam Sacram contra unanimem SS. Patrum ſenſum interpretari audeat.* Hunc autem unanimem Patrum conſenſum non ea, qua ma-
thema-

254 *Cap. III. Duæ columnæ ac bases*
thematici solent, accuratione debemus æstima-
re, sed eo, qui in rebus moralibus usuve-
nit, modo, scilicet ut sit consensus omnium,
vel fere omnium. Cardinalis Perronius in
erudita ad Majoris Britannia Regem respon-
sione: *Tunc, ait, unanimis Patrum con-*
sensus cumulate probatus æstimari debet,
quum singularum nationum eminentissimi
in alicujus rei assertione consentiant, ita
ut inter illos nemo, qui semper Orthodo-
xus, semper Orthodoxis adhaerit, dissentiat.
Sed originem ac fontem petis, ut ostenda-
tur, unde manet Patrum consentientium
infallibilitas? Sunt qui Patribus, uti Ca-
nonicis Scriptoribus, adistere velint Spi-
ritum S. atque ideo linguam eorum ceu
calamum scribæ velociter scribentis (f)
errare non posse, ductore nimirum hoc
Spiritu. Verum non est necesse, Patres
æquare Scriptoribus Canonicis. Sunt qui
confugiunt ad revelationem aliquam, qua
caveatur, unquam esse futurum, Deo
peculiariter providente, ut Patres in er-
rorem consentiant. Sed de hac revela-
tione non satis constat. Ratiocinantur
alii probabilibus, qui talem ac tantam
nubem laudatorum Testium ajunt esse
sufficiens argumentum, ut ipsis certissi-
ma fides adhibeatur. Sed neque hac rati-
toci-

(f) *Psalms. 44.*

tiocinatione opus habemus post solemnem Ecclesiæ approbationem, quæ Patres sequitur, & declaravit sequendos. Hunc fontem nobis velut digito monstrat Martinus I. dum in Concilio Lateranensi (g) definit: *Condemnatum esse & alienum sanctæ Dei Ecclesiæ, quisquis non susceperit verbo & mente Venerabiles Patres, cunctaque, quæ ab illis pro fide orthodoxa exposita sunt, in destructionem omnium hæresum*: citatque in eam sententiam verba Concilii Oecumenici V. idem deficientis.

§. II.

Ratio, altera basis Theologiæ.

XLI.

Querelæ Patrum adversus Rationem.

Auctoritas & Ratio sunt geminæ velut sorores, quæ indissolubili nexu conjunctæ perpetuo famulantur sacræ scientiæ: ut olim Martham & Mariam ministrasse Christo legimus (h), illam agendo, hanc contemplando. Id ipsum in fidei ac morum negotio, quod præcipuum est Theologiæ, videtur mihi contingere, ita ut merito auctoritas adversus eos, qui violenta velut manu a sororis

(g) *Consult.* 5.

(h) *Luc.* 10.

roris latere rationem abstrahere conantur, conqueri possit iis, quibus Martha verbis: *Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare? Dic ergo illi, ut me adjuvet.* Fuerunt nihilominus, suntque adhuc nonnulli male feriat, qui Auctoritatis & Rationis divortium in Theologiam invehere machinantur auctoritate sola Scripturæ ac Patrum agendum heic esse censentes, nullum contra rationi seu *speculationi*, ut vocant, locum esse concedendum existimantes; quique ut opinioni suæ pondus aliquod addant, integra sententiarum, quas male intellectas e SS. Patrum libris colligant, plaustra solent advehere. Tale est celebre illud dictum S. Dionysii, quod Doctor Angelicus citat (i): *Nemini committendum esse, uti dicat, ac vel cogitatione quidem tractet aliquid de substantiali, & arcana Deitate, præter illa quæ divinitus nobis e Sacris Scripturis declarata sunt.* Basilii quoque in Homilia contra calumniatores Sanctæ Trinitatis: *His quæ scripta sunt, crede inquit, quæ non sunt scripta, ne quære.* Cassianus vero (k): *Ubi de Deo agitur, nulla re Divinitas melius, quam suis testibus approbatur.* Cyrillus item Hierosoly-

(i) I. p. 9. 39. 4. 2. (k) L. 2. de incarnat. c. 3.

Solymitanus (l) scribit: *Oportet de divinis ac Sanctis fidei mysteriis ne tantillum quidem tradi sine sacris literis; neque simpliciter probabili rerum specie ac verborum artificio in transversum abripi.* Atque ut Cyrillus alter, nempe Alexandrinus (m), perhibet: *Impie faciunt, qui ea quæ supra mentis captum sunt, miserarum ratiuncularum inventis temere ac stulte examinare contendunt.* Gregorium quoque Nazianzenum adducunt testem (n), dum ait: *Disciplinam nostram esse Pythagoricam, eo quod apud Pythagoræos tantum auctoritas præjudicata poterat, ut sine ratione valeret, atque sufficeret dicere: Ipse dixit.* Quin & Hieronymum (o), qui negat Evangelii Doctores humanæ ratiocinationis præsiidiis niti debere, *quia bujusmodi, ut inquit, virga & baculus arundineus est, quem si paululum presseris, frangitur, & manum perforat incumbentis.* Alibi vero (p) de verbis Dei humano sensu argumentari dicit esse sacrilegum. Præ reliquis vero Epiphanium adversus Aetium differentem in theatrum producut: *Quod non revelat Deus*

Pa-

(l) *Catech. 4.* (m) *Dial. de Trinit.* (n) *Orat. I. in Julian.* (o) *In cap. 10. Matth.* (p) *In Cap. 31. Jerem.*

258 Cap. III. *Duæ columnæ ac bases*
Patrem & Filium per Spiritum S. his,
qui de ipso per syllogismos ratiocinan-
tur. Item Ambrosium (q) dicentem: *Re-*
movenda sunt argumenta, ubi quæritur
fides, & credimus Piscatoribus, non Dia-
lecticis. Nec non S. Leonem M. (r) alta
nimium voce clamantem: *Abigatur pro-*
cul terrenarum caligo rationum, & ab
illuminatæ fidei oculo mundanæ sapientiæ
fumus abscedat. Quare concludunt, qui
humanas in Theologiam rationes inve-
hant, hi divinæ revelationis participes
esse non possunt.

XLII.

Origo Querelarum.

Verum antea, quam Sanctorum Patrum
sententias, quas severiore calamo, ut pri-
ma fronte videri potest, adversus ratio-
nem in Theologicum forum irrumpen-
tem profuderunt, benignius interpretan-
di locum faciam, lubet ipsam inspicere
originem querelarum, quibus rationis ac
Philosophiæ, præsertim Dialecticæ domi-
natum, quem in sacrae hujus disciplinæ
regno adfectare videbatur, impetiverunt
nonnulli SS. Patrum. In primis fateri oportet,
vix uno alterove post Christum na-
tum

(q) *Hæresi 76.* (r) *Serm. 7. de Nativ. Dom.*

tum seculo corruptam fuisse Christianæ fidei simplicitatem integritatemque ab iis, qui Philosophorum in scholis eruditi rationum subtilium laqueos & argutias in eam invexerunt; quumque fidei ac theologiæ nimis magna sit affinitas, eadem labes, quæ a Philosophis istis fidei doctrinæ fuit aspersa, in Theologiam redunda esse visa est. Præ reliquis majorem conquerendi occasionem præbuit quibusdam Patribus de fidei conservandæ puritate sollicitis Philosophia Platonis, quum primorum temporum hæreses fere omnes a Platonice inventas excultasque fuisse, aut ex eorum fabulis confutas deprehenderint, similitudine quadam illius sectæ cum Christiana minus cautos decipiente, uti non raro vitri aut metalli similitudo cum gemma vel auro facile in errorem inducit. Et re ipsa præscarum omnium hæresum, quæ primis tribus seculis exortæ fuerunt, historia palam facit, Simonianos, Valentinianos, Marcionitas, Manichæos ac cæteros non aliunde, quam ex commentis Platonis subornatos esse ad fabricanda illa errorum monstra, ad quæ debellanda SS. Patres illi arma stringere coacti fuerunt. His vix bene domitis posterior ætas alios progeniit hæreticos, qui ex Aristotelis Philosophia tanquam e pharetra de-

promptis subtilium quarumdam argumentationum telis vel sacram fidei doctrinam impetivere, vel sophismatum sordibus ejus foedarunt integritatem. Facem hac in re prætulisse cæteris fertur Arius, nefariæ sectæ conditor, sophistica illa disputandi calliditate ad orbem decipiendum usus, de quo Socrates (s) testatur, quod dialectica loquacitate & astutia supra modum præditus fuerit, & Sozomenus (t): *Acerrimus inquit Dialecticus cum esset (Arius) atque istiusmodi disciplinis imbutus, in absurdos errores delapsus est.* Nihilo melior Ario fuit Aetius, atque hujus scriba & discipulus Eunomius, a quibus duobus Anomæorum fæda colluvies manavit. Certe de Aetio prodit Epiphanius (u) eum jam ætate grandio-rem, quum exterarum rudis esset artium, tandem Alexandria Aristotelico cuidam Philosopho & Sophistæ operam dedisse, a quo illorum scilicet Dialecticam edoctus, totus in id per otium incubuit, ut divini Verbi rationem omnem figuris quibusdam explicaret: Eunomium vero Rufinus (x) arte Dialectica præpotentem nominat. Istorum igitur aliorumque importunitate factum est, Platonis & Aristote-

(s) *L. I. Hist. c. 5.* (t) *L. I. c. 15.* (u) *Hæref. refi 76. §. 2.* (x) *L. I. Hist. c. 25.*

stotelis placitis pessime abutentium ad errorum suorum patrocinium & veræ fidei exitium, ut apud primos illos fidei Tutores ac Defensores male deinceps audiret non solum ratiocinandi ars, sed universa propemodum Philosophia, censere-turque gravissimo Patrum horum judicio a Christiani orbis ac Religionis Catholice finibus penitus proscribenda. Unde Tertullianus (y) „ Inferunt, inquit, Ari-
„ stotelem, qui illis dialecticam instituit,
„ artificem struendi & destruendi versi-
„ pellem, in sententiis coactam, in con-
„ jecturis duram, in argumentis opera-
„ riam contentionem, molestantem etiam
„ sibi ipsi, omnia retractantem, ne quid
„ omnino retractaverit. „ Tum citato illo Apostoli ad Colossenses capite se-
cundo de cavenda Philosophia subjungit.
„ Quid ergo Athenis & Hierosolymis?
„ quid Academiæ & Ecclesiæ? quid hæ-
„ reticis & Christianis? Nostra institutio
„ de porticu Salomonis: qui & ipse tra-
„ diderat Dominum in simplicitate quæ-
„ rendum. Viderint, qui Stoicum &
„ Platonicum & Dialecticum Christianis-
„ mum protulerunt. „ Faustinus quoque antiquus scriptor adversus Arianos velut
insul-

(y) *Lib. de præscript. c. 7.*

insultando ait: *Ubi nunc sunt impia illa vestra sophismata, quæ Aristotelis Episcopi vestri magisterio didicistis? Non minus Ambrosius (z) „Elaborandum est, ait, „ ut in hoc seculo stulti simus; nihil no- „ bis cum Philosophia, ne fidem nostram „ per elementa mundi hujus traducat a „ vero . . . sic enim Arianos in perfidi- „ diam ruisse cognovimus . . . Relique- „ runt Apostolum, sequuntur Aristote- „ lem &c. „ Neque priscorum duntaxat temporum ac Patrum Antiquissimorum, ut ita dicam, invidia premebat Philosophiam, & litigiosam in rebus fidei ratiocinandi methodum: recentiora deprehendere licet vestigia. Profecto infamiae nota illi fuit iniusta in Concilio quodam Parisiensi, Philippi Augusti Francorum Regis tempore an. 1204, celebrato, de quo Rigordus (a) his verbis meminit: „ In diebus illis legebantur Parisiis libelli „ quidam, ab Aristotele ut dicebantur „ compositi, qui docebant metaphysicam, „ delati novo a Constantinopoli, & a „ Græco in Latinum translati: qui quoniam non solum prædictæ hæresi (scilicet Almarici, qui post obitum cum assensibus suis damnatus fuit) sententiis subtilibus occasionem præbebant, imo & „ aliis*

(z) *Ad Psalm. 118.* (a) *In lib. de gest. Philos.*

„ aliis nondum inventis præbere poterant
„ jussi sunt omnes comburi, & sub pœna
„ excommunicationis cautum est in eo-
„ dem Concilio, ne quis eos de cætero
„ scribere, legere, præsumeret, vel quo-
„ cunque modo haberet. „ Sed ne tunc
quidem finis querelarum fuit & odii ad-
versus hanc scientiam apud rerum æstima-
tores non satis æquos, donec Doctor An-
gelicus D. Thomas Philosophiæ, præser-
tim Aristotelicæ, patrocinium in se susce-
pit, non solum doctissime in eam com-
mentando, verum etiam genuinam phi-
losophandi methodum ad sacram doctri-
nam dexterrime simul ac felicissime trans-
ferendo, Scripturæ Patrumque auctoritati
rationem & argumentationem pulcherri-
me conjungens. Quo demum modo fa-
ctum est, ut perspecta rei summa utilita-
te cessaret querimonia vetus eorum, qui
metaphysicis ac dialecticis contentioni-
bus, & subtilium quæstionum disputatio-
numque laqueis & ambagibus totam cla-
mabant fœdatam & adulteratam esse Theo-
logiam, atque in Sophisticam transiisse
versutiam, pristina gravitate majestate-
que deperdita.

Usus Rationis per singula Secula.

Inspecta origine querelarum videamus modo, num re ipsa, ut multi jactant, adeo inimici fuerint SS. Patres, & antiqua Ecclesiæ lumina Rationi ac Dialecticæ, eamque a regni Theologici finibus procul arcendam esse censuerint. Nihil heic dicam, quod primi illi Theologi Apostoli, quin ipsa Veritas æterna vario argumentationum genere, ratiocinationibus & syllogisticis tacitis in sacra sua Theologia non raro usi fuerint, uti patet e testimoniis Capite secundo §. IV. de Theologia supernaturali Novi Testamenti adductis. De SS. Patribus illud polliceri ausim, si per singula eamus secula, semper inveniendos esse illorum e numero, qui Rationem ac Philosophiam Theologiæ utilissimam esse qua verbis, qua exemplis demonstrarint. Seculo I. S. Dionysius Areopagita Theologorum velut Antesignanus (b) *de inscrutabili Trinitate, in qua oportet, ait: ob omnium causas omnium entium affirmationes statuere, ac de ea affirmare: quin illos ipsos omnes de ea magis proprie negare, tanquam super omnia superexistente, nec existi-*

(b) *Theol. Mystic. cap. x.*

stimare negationes esse contrarias affirmationibus, sed ipsam multo priorem & superiorem privationibus, esse super omnem & ablationem & positionem &c. Ecce! Dionysius Vir sublimissimis rebus ac mysteriis velut immersus neququam ignoravit, neququam ad ea explicanda e Philosophiæ cornucopia promere adhibereque dubitavit ratiocinationes, affirmationes, negationes, privationes &c. harumque ope in profundissimum Trinitatis mysterium penetrare. Fuit autem Dionysius iste teste Corderio S. J. Theologo (c) primus, qui Scholasticæ Theologiæ jecit fundamenta, quibus cæteri deinceps Theologiam quæ de Deo, rebusque divinis in scholis traditur, doctrinam omnem superstruxere: in scholis vero utique tradunt Theologi sacram doctrinam ita, ut non solum auctoritati, sed etiam rationi ac dialecticæ locum concedant.

Seculo II. Justinus Martyr teste Eusebio (d) librum conscripsit. de Monarchia Dei, *quem non modo e nostris, sed & gentiliæ scripturis composuit.* Et in Dialogo cum Tryphone uberior explicat, quantum studii Philosophicis disciplinis impenderit Justinus.

Se-

(c) *Observ. II. Bibl. Patr. tom. 2.* (d) *L. 4. Hist. c. 18.*

Seculo III. Clemens Alexandrinus (e) *Erat quidem ait, ante Domini adventum Philosophia Græcis necessaria ad justitiam; nunc autem est utilis ad Dei cultum & pietatem iis, qui fidem colligunt per demonstrationem. Et (f) Vera dialectica & Philosophia transcendit ad præstantissimam omnium Essentiam, ad Deum, rerum divinarum scientiam. Merito scriptura tales nos esse volens Dialecticos sic hortatur: efficiamini autem probi trapezita, alia quidem reprobantes, quod autem bonum est, tenentes. Clementem, ut testatur D. Hieronymus, imitatus est Origenes, ac decem scripsit Stromateas, Christianorum & Philosophorum inter se sententias comparans, & omnia nostræ religionis dogmata de Platone, & Aristotele, Numenio, Cornutoque confirmans.*

Seculo IV. Basilus M. velut ævi nostri Vates (g) ita loquitur: *Artis Dialecticæ facultas murus est propugnandis dogmatibus apprime opportunus, non sinens ea in diversam partem facile abripi, aut in totum intercipi ab his, qui ea vellent evertere. Ob hoc quidem muri Hierusalem in manibus Domini descripti sunt. Ævo &*

ani-

(e) L. I. *Stromat.* (f) *ib.* l. 6. (g) *in c.* 2. *Isaie.*

animo conjunctissimus Basilio Gregorius Nazianzenus (h) celebrat eum tanquam Philosophicis artibus insigniter imbutum, præsertim partis illius, quæ in Logicis demonstrationibus & concertationibus versatur, quam Dialecticam nominant; in qua adeo excelluit, ut in iis, qui cum eo disputabant, facilius esset e labyrinthis sese extricare, quam argumentorum ejus laqueos effugere, si quando res ita postularer. Non minus S. Hieronymus in humanis & Philosophicis literis, studioque dialectices ita fuit exercitatus, ut Alexandri Aphrodisæi in Aristotelem Commentarios e Græco in latinum idioma transtulerit, & Aristotelis *Categorias*, librum *Perihermenias*, *Topica* ejusdem, & universam demum Logicam exacte cognoverit. Hujus artis peritia fretus robustissima Vigilantii, Joviniani, Pelagianorum, Ruffini argumenta dissolvit. Vere enim quidquid in seculo est perversorum dogmatum, quidquid ad terrenam scientiam pertinet, & putatur esse robustum, ipsa Dialectica arte subvertitur, & instar incendii in cineres favillasque redigitur, ut probetur, esse nihil, quod putabatur esse fortissimum, teste ipsomet S. Hieronymo (i).

Se-

(h) *Orat. in laud. Basil.* (i) *Commentar. in c. 25. Ezech.*

Seculo V. quod D. Cyrillus Alexandrinus, S. Prosper, D. Augustinus, aliique illustrarunt, hi omnes tanto studio Philosophorum doctrinis atque sententiis suos ornarunt libros, ut nescias, quid in iis primum admirari debeas, eruditionem seculi, an scientiam Scripturarum. Eruditissimus Petavius: *quid Cyrillus, inquit, Alexandrinus in Thesauris & Dialogis, nec non Commentariis ad Joannem, ac passim aliis in libris instituit, præterquam ut hæreticas fallacias & subtiles argutias eodem differendi acumine configat?* Augustinus vero, ubi Dialecticæ utilitatem commendat (k), *Philosophi autem, inquit, qui vocantur, si qua forte vera & fidei nostræ accommodata dixerunt, maxime Platonici, non solum formidanda non sunt, sed ab eis etiam tanquam injustis possessoribus in usum nostrum vendicanda.*

Seculo VI. Magnus Aurelius Cassiodorus in lapides artium liberalium Rhetoricæ & Dialecticæ, quas intelligendis rebus sublimioribus, perquam utiles demonstrat, quasi profusus: *Est enim, ait, rerum istarum procul dubio, sicut & Patribus nostris visum est, utilis & non refugienda cognitio, quando eam in Literis sacris*

(k) L. 2. de Doctr. Christ. c. xx.

tanquam origine generalis perfectaque sapientia ubique reperis esse diffusam.

XLIV.

Seculo VII. Celebris est disputatio S. Maximi cum Pyrrho Monothelita, qui unam duntaxat in Christo voluntatem admitti debere contendit. Hunc ut erroris convinceret, præter alia Scripturæ testimonia illud Joannis capite septimo produxit: *Post hæc ambulavit Jesus in Galilaam; non enim volebat in Judæam ambulare, quia quærebant eum Judæi interficere.* Ex quo syllogysmum e pharætra Dialecticæ depromsit, quo Pyrrhum jugulavit. Nam sic argumentabatur: Christus qua natura ambulabat, eadem voluntate voluit aut noluit ambulare: atqui procul dubio secundum humanam naturam ambulabat: ergo ex humana voluit aut noluit ambulare: ergo in eo datur voluntas humana.

Seculo VIII. S. Damascenus, qui in libris quatuor de fide Orthodoxa Scholasticæ Theologiæ viam Petro Lombardo, cæterisque præivisse visus est, in sua Dialectica seu Logica sic pronunciat: „ Omnis
„ artifex aliquibus instrumentis opus ha-
„ bet ad operum suorum effectiorem:
„ porro decet Reginam ancillarum qua-

„ ruan-

„ rundam uti ministerio. Accipiamus
 „ igitur doctrinas istas (de Philosophia
 „ & Dialectica loquitur) tanquam veri-
 „ tatis famulas, & impietatem, quæ ty-
 „ rannico dominatu sibi eas usurpaverat,
 „ procul amandemus; neque bono male
 „ utamur; nec ad circumveniendos sim-
 „ pliciores convertamus artem illam di-
 „ sputandi,„

Seculo IX. S. Nicephorus Constantino-
 politanus Patriarcha in Dialogo Ortho-
 doxo, de imaginum cultu conscripto,
 Iconomachos hoc argumento aggressus
 est: „ Si non est Christus imaginis suæ pro-
 „ totypon: ergo nec incarnatus est, ma-
 „ netque incircumscriptus infinitate divi-
 „ nitatis suæ; quodsi factus est homo,
 „ & in nostra natura, & more nostro
 „ apparuit, cur non tribuimus illi, quod
 „ omni homini, ut ratio similitudinis
 „ postulat? „

Seculum X. quo sacræ doctrinæ ora-
 cula siluerunt, etiam nobis silentium im-
 ponit, nisi quis Leonem VI. hujus nomi-
 nis Imperatorem Orientis producere velit,
 qui Philosophus seu Sapiens dictus non
 raro Theologicis argumentis orationes
 suas interpolavit, quibus Dei filium Pa-
 tri æqualem ac *Consubstantialem* adver-
 sus Arianos demonstraret.

Seculo XI. De Sancto Anselmo testatur Mabillonius (l), Sanctum hunc inter Latinos primum fuisse, qui materias Theologicas ad formam scholasticam transtulit, & in varios tractatus distribuit: stylum ipsius non esse usquequaque Oratorium, nec usquequaque Dialecticum, quin concisum potius & nonnihil Metaphysicum. Hujus docti Monachi judicio adstipulatur quoque doctissimus Possevinus (m) asserens in D. Anselmi brevibus Opusculis pene omnia firmis rationibus demonstrari; quæ postea Petrus Lombardus Magister sententiarum in quatuor voluminibus copiosa SS. Patrum auctoritate confirmavit.

Seculo XII. S. Bernardus non sine armis Philosophicis in arena comparuit, quando in Concilio Rhemenfi Gilbertum Porretanum, qui divinitatem rem a Deo distinctam esse docuit, in maximas angustias redegit, sic argumentando: *Quid est Deus? Quo nihil melius excogitari potest. Si approbas, non oportet assentiari esse aliquid, quod Deus sit, & quod Deus non sit. Hoc enim sine dubio melius. Quomodo non melius Deo, si Deus non est, quod dat Deo, ut sit? At melius illam divinitatem,*

(l) *De Stud. Monast.* p. 2. 6. 7. (m) *In Apparatu sacro.*

272 Cap. III. *Duæ columnæ ac bases*
tatem, qua dicunt Deum esse, non aliud
quam Deum esse fatemur. Non est ergo
in Deo, nisi Deus. Ita Bernardus. (n) en!
mellifluum Doctorem acerrimum Dia-
lecticum.

Seculo XIII. Fulserunt duo magna illa
Theologiæ Scholasticæ Luminaria D. Tho-
mas Aquinas, & S. Bonaventura. Quan-
tam istorum doctrina ad scholæ leges com-
posita, & præter auctoritatem ratiocina-
tione vel maxime munita Ecclesiæ Dei
utilitatem attulerit, afferatque etiamnum,
luce clarius patet e solemnî & gravissi-
mo Decreto summi Pontificis Sixti V.
quo D. Bonaventuram sanctis Ecclesiæ
Doctoribus adscripsit, cujus initium est:
Triumphantis Hierusalem &c. ubi sic lo-
quitur: „ Denique movet nos Ecclesiæ
„ universalis utilitas, quæ ex tanti Do-
„ ctoris eruditione semper major & ube-
„ rior capi potest: præsertim cum hære-
„ ticorum insidiæ & diabolicæ machina-
„ tiones, quibus Sacram Theologiam,
„ quæ Scholastica appellatur, hoc lu-
„ ctuoso sæculo oppugnant vehementissi-
„ me, nos admoneant, ut eandem Theo-
„ logiam, qua nihil Ecclesiæ Dei fructuo-
„ sus, omni studio retineamus, illustre-
„ mus, propagemus. Divino enim illius
„ mu-

(n) L. 5. de Consider. 1. 7.

„ munere, qui solus dat Spiritum scien-
„ tiæ & sapientiæ, & intellectus, qui-
„ quique Ecclesiam suam per Sæculorum
„ ætates (prout nobis opus est) novis
„ beneficiis auget, novis præsiidiis instruit,
„ inventa est a Majoribus nostris sapien-
„ tissimis Viris Theologia Scholastica,
„ quam duo potissimum gloriosi Docto-
„ res, Angelicus S. Thomas, & Seraphi-
„ cus S. Bonaventura clarissimi hujus fa-
„ cultatis Professores, & primi inter eos,
„ qui in Sanctorum numerum relati sunt,
„ excellenti ingenio, assiduo studio, ma-
„ gnis laboribus & vigiliis excoluerunt
„ atque ornarunt, eamque optime dispo-
„ sitam, multisque modis præclare expli-
„ catam posteris tradiderunt . . . Et pro-
„ fecto rem ita se habere ipsimet verita-
„ tis inimici sunt iudices, quibus Theo-
„ logia Scholastica maxima est formido-
„ losa: qui profecto intelligunt, apta illa
„ & inter se nexa rerum & causarum
„ cohærentia, illo ordine & dispositione
„ tanquam militum in pugnando instru-
„ ctione, illis dilucidis definitionibus &
„ distinctionibus, illa argumentorum fir-
„ mitate, & acutissimis disputationibus,
„ lucem a tenebris, verum a falso distin-
„ gui, eorumque mendacia multis præ-
„ stigiis & fallaciis involuta, tanquam

„ veste detracta patefieri & nudari. „
 Quibus quid magnificentius simul ac verius in Theologiæ, Rationem ac Dialecticam in Auctoritatis consortium admittentis laudem dici possit, sane non video. Reliqua quæ sequuntur secula post Magistrum sententiarum, & laudatos Doctores, Angelicum & Seraphicum, tuto ac impune præterire licet, quum omnibus palam sit, neminem ab eo tempore fuisse Theologum, quin fuerit ante Philosophus, nec ad sacrum Theologiæ connubium fuisse admissum, qui non ratiocinandi ac disputandi methodum seu dialecticæ notitiam, velut amplam e Philosophia dotem secum attulisset.

XLV.

Defensio Rationis.

Patet modo, quam non sat firmum e Patrum quorundam sententiis contra Rationem ac Philosophiam Theologiæ se immiscentem prolatis argumentum petant Adversarii. Egerunt enim Patres illi, qui Dialecticæ strepitum a foro Theologico procul arcendum esse pronunciarunt, contra eos potissimum, tum qui e Platonis ac Aristotelis Philosophia depromserunt tela, quibus fidei doctrinam impugnarent,

nempe fraudulentæ sophisticæ artes, & argutiarum laqueos, quibus incautos circumvenirent ac irretirent, tum qui e sectarum illarum schola prodeuntes integram & sinceram fidei simplicitatem, & puros Theologiæ doctrinæ fontes sophisticis ineptisque ratiunculis passim corruerunt, contaminaruntque, uti Tertulianus (o) pridem questus est: dicens: *Pulchre quidam nostrorum ait: Philosophi Patriarchæ Hæreticorum Ecclesiæ puritatem perverſu maculavere doctrina.* Et egerunt illi Patres eo tempore, quo necdum sat discussis gentilitatis tenebris, firmatisque fidei Christianæ dogmatibus e Platonis, Aristotelis, Epicuri, Porphyrii ac Stoicorum sectis ingens gladiatorum agmen adversus tenerum & imbecillum adhuc Christianorum gregem in aciem prodiit. Conciliemus igitur debita cum reverentia SS. Patres a se invicem dissidentes, si tamen diffideant: utraque enim pars suo modo ac sensu verum sapit. Quippe multum interest, quatenus & quo ordine ac modo ad fidei ac theologiæ negotium Philosophia & ars disputandi adsumatur. Duplex certe ratio occurrit, qua vitiose id fiat. Prima est illarum usus malus, ut dixi, ac pestilens, quam

(o) *Lib. de anima. c. 3.*

quum ad fidem sic admoventur, ut ei præeant, ipsa vero subsequatur; quod tunc agitur, quum sola credendi ratio in humana sapientia & dialectica constituitur, adeo ut nulli adsentire dogmati libeat, quod ex sola auctoritate constat, nisi humana ratione capi, probarique possit. Ratio ancilla est: Fides Domina, neque illi fas est, in hanc imperium quoddam sibi affectare. Quod si faciat, & contra fidem auctoritatemque insoleat, ejiciatur ancilla hæc foras instar Agar Ægyptiæ, quæ postquam Abrahami amplexibus frui licuit, dominam suam Saram contemptui habere cœpit: neque rursus in domum prius admissa est, quam obedire didicit ac subesse, dicente Angelo: *Revertere ad domum tuam, & humiliare sub manu illius* (p). Altera causa est, quæ Veteres Philosophiæ ac potissimum Dialecticæ iniquiores reddidit, quod Sophistæ quidam tam gentiles quam hæretici itentidem ad litigia & contentiones descenderint, ad circumveniendos rudes, aut minus quam isti erant, verutos & callidos, atque ad fidem Christianam & Catholicam evertendam, quod una ex parte in Arianis, Aetianis, & Eunomianis, ex altera vero in Christianis

Docto-

(p) *Genes. 16.*

Doctoribus contra illorum fraudes vigilantibus jam supra observavimus. His demptis duabus causis nihil erit moræ, quin Patres in concordiam redeant, & Rationi ac Philosophiæ convenientem in Comitibus Theologicis locum & sedem (inferiorem tamen illa, quæ fidei & auctoritati sacræ debetur) ultro concedant.

Hactenus auctoritate Patrum ultro citroque pro Ratione in antiqua sua possessione conservanda actum est; nunc agemus ratione. Mirum profecto est, ut quæ omnium hominum communis laus est *ratiocinari*, hoc ipsum solis Theologis vitio a quibusdam vertatur. Humanitatem certe Theologo tentat eripere, quisquis naturali vi argumentandi spoliare ipsum conatur. Quodnam discrimen erit non dico inter Theologum & rusticum, sed inter Theologum & brutum, aut trunum, si rationis usum, quem ipsi cum cæteris natura communem esse voluit, auferat aliena nescio invidia vel nequitia? volumusne Theologum, qui solum divina calleat, in humanis autem erret, cæcutiat, hallucinetur? Sed neque divinorum scientia, neque fides ipsa diu tuta persistet in Theologo, si herculi huic doctrinæ ac rationis clava e manibus ex-

torqueatur; aut sane fides sublata Philosophia & disputandi potestate in sanctam rusticitatem migrabit, quæ ut Hieronymus ad Paulinum scribit, quantum prodest vitæ merito, tantum simplicitate nocet, si adversariis non resistat: *error enim, cui non resistitur, approbatur, & veritas cum non defensatur, opprimitur* (q). Ipsum quoque Theologiæ nomen, immo rem totam eversum it, quisquis ratiocinandi facultatem auferre cupit. Theologia enim, si nominis etymon inspiciamus, sermo ratioque de Deo, si rem ipsam, divinarum rerum scientia est. Ratio autem sine ratione chymæra est, & scientia teste Aristotele sine argumentatione ac syllogismo frustra quæritur. Quod etsi verum sit de omni scientia, verissimum tamen ac certissimum est de illa scientia, quam Scholastica Theologia proficetur. Quippe ut e paullo ante producto Sixti V. Pont. Max. gravissimo Decreto intelleximus, divino munere illius, qui solus dat Spiritum scientiæ & sapientiæ, inventa est a Majoribus nostris sapientissimis Viris Theologia Scholastica adversus hæreticorum insidias & diabolicas machinationes, quibus sanctam fidem, & avitam religionem oppugnant. Contra hunc autem

(q) *Can. Error. 3. dist. 83.*

tem Goliathum parum vel nihil proficiet Theologicus David, si lorica & Saulis indutus armis in aciem progrediatur, id est, sola auctoritate Scripturæ, SS. Patrum, & Conciliorum ac Ecclesiæ definitionum. Scripturam enim ad pravam sensum suum detorquere norunt optime hostes fidei nostræ, ac prout familiaris ille privatus Spiritus iis suggerit, in rem suam interpretari: non raro Scripturam Scripturæ opponunt, & clavum clavo pellere satagunt. Erga SS. Patres vero & Concilia pridem omnem exuerunt reverentiam, cujus rei triste monumentum reliquit Lutherus (r) dum ore ac calamo impudentissimo hæc verba effudit: *Non curo mille Augustinos, mille Cyprianos, mille Ecclesias &c.* Et alibi blasphematur potius quam scribit (s): *Patres omnes in fide errasse, & nisi ante mortem resipuerint, æternum periisse:* Funda igitur Davidis & lapidibus de torrente opus est ad sternendum Goliathum hunc: valida scilicet dialecticæ artis manu rotandæ sunt rationes, & torquendæ in hostis caput argumentationes demonstrationesque, queis scripturæ sensum, quem Eccle-

(r) *Tom. 2. edition. Wittembergens. fol. 158.*

(s) *Fol. 434. edit. an. 1557.*

Ecclesia illi tribuit, admittere, SS. Patrum dictis & Conciliorum placitis fidem adstruere, suamque exuere pertinaciam cogantur. Præterea Theologiæ munus proprium est, divinis mysteriis fidem conciliare apud Ethnicos, Gentiles, & Atheos, quod qua ratione fieri possit sine ratione in auxilium vocata, non dispicio. Duo enim reperire est in fide: *revelationem* divinam, & rem revelatam. *Revelatio* autem nec sui ipsa interpretis est, nec habent Theologi ad manum virgam illam Moysi tot prodigiis claram, quibus obstinatum Pharaonis cor tandem expugnent. Superest igitur, ut argumentando ac ratiocinando *revelationi* fidem faciant. Quod vero ad res revelatas spectat, si rationem non superant, quid vetat, robur eis aliquod & firmamentum ex ratione accersere: si sunt supra rationem, proderit mitigare difficultatem probabilibus conjecturis, eaque popularibus, ut solebant Patres, similitudinibus explicare.

Memorable in rem nostram factum est Paulli Gentium Apostoli, & præclarissimi Theologi, quod S. Scriptura (t) his verbis describit: *Paulus autem cum Athenis eos (scilicet fratres suos) expectaret, in-eitabatur Spiritus ejus in ipso, videus*
ide.

(t) *Act.* 17.

idololatriæ deditam civitatem. Disputabat igitur in Synagoga cum Judæis, & colentibus, & in foro, per omnes dies, ad eos qui aderant. Ecce! Paullum absque induciis disputantem tam cum idololatriis quam cum Judæis. Brevi post in Areopagum deductus: Stans in medio Areopagi ait: *Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiones vos video: præteriens enim, & videns simulacra vestra, inveni & aram, in qua scriptum erat: IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuncio vobis.* Ecce! Paullum obvia occasione utentem, & ex ignoto Deo Deum notum facientem pulcherrima ratiocinatione philosophica, quæ sequitur: *Deus qui fecit mundum, & omnia quæ in eo sunt, hic cæli & terræ cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam, & inspirationem, & omnia: fecitque ex uno omne genus hominum inhabitare super universam faciem terræ, definiens statuta tempora, & terminos habitationis eorum, querere Deum, si forte attrectent eum, aut inveniant, quamvis non longe sit ab unoque nostrum. In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus: sicut & quidam vestrorum Poetarum dixerunt: ipsius enim*

& genus sumus. Genus ergo cum simus
 Dei, non debemus æstimare auro & ar-
 gento, aut lapidi, sculpturæ artis & cogi-
 tationis hominis, Divinum esse simile. Ecce!
 Paullum urgentem ac instantem: *Et tem-
 pora quidem hujus ignorantia despiciens
 Deus, nunc annunciat hominibus, ut om-
 nes ubique penitentiam agant, eo quod sta-
 tuit diem, in quo judicaturus est orbem in
 æquitate, in Viro, in quo statuit, fidem,
 præbens omnibus, suscitans eum a mortuis.*
 Ecce! Paullum post longiorem argumen-
 tationem ad doctrinæ suæ scopum, scilicet
 fidem in Christum a mortuis suscitatum,
 denique pervenientem, ac optime conclu-
 dentem. *Sic Paullus exiit de medio eo-
 rum: & sic cum Paulo exire deberet Theo-
 logus e medio Auditorum.* Dicam jam
 aliquid amplius: non solum Theologiæ
 munus est, veram fidem demonstrare Pa-
 ganis, eamque tueri contra hæreticos,
 sed etiam inter Catholicos integram illi-
 batamque servare. Contingit autem non
 raro, ut revelata sit rei substantia, modus
 vero dubius maneat & incertus, quamvis
 eum scire plurimum intersit Reipublicæ
 Christianæ. Rem exemplis declaro: Cer-
 tum fidei dogma est, Deum omnia scire,
 æternaque voluntate ac sapientissima cun-
 da decernere: qua vero ratione hæc Dei
 præ-

præscientia hominis libertatem non evertat, illiusque Decreta hujus voluntati vincula non injiciant, heic Rhodus, heic Salmus. Non minus fides nos docet, Dei filium humanam carnem induisse: qui vero id fieri potuerit absque mutationis ac commixtionis labe in simplicissima Dei natura: quomodo duæ naturæ cum una persona, unaque persona cum duabus voluntatibus eodem in *supposito* cohabitare queant, non ita promptum est explicare; quin multiplicis hæreseos origo fiat. Revelatum est, hominem esse liberum, stare cum gratia efficaci libertatem: incertum tamen est, quemadmodum stet. Varias concordiaæ vias excogitarunt varii Doctores Catholici, sed adhuc inter eos discordiaæ pomum superest, quis altero melius & fidei principiis convenientius hunc difficultatis nondum solvat. Porro veritas sacris contestata literis est, Deum serio velle, ut omnes omnino homines salvi fiant: suo autem modo seria possit esse aut dici voluntas hæc divina, si subtracta efficaci gratia solum mere sufficientem, seu quam prævidet nunquam cum consensu fore jungendam, concedat, rite explicare res magni moliminis est. Taceo alia plurima, de quibus in foro Theologico disceptatur, & quamvis de fide non sint, tamen ad fidei doctrinam plurimum con-

conferunt. Illud solum peto, qua ratione de his & similibus bene judicare ac recte sentire possit Theologus, nisi in Dialecticæ palæstra probe sit versatus? nisi ratiocinando disputandoque velut Mosis virga e *contradictionis petra* salutarem veritatis aquam eliciat? Itaque ut paucis omnia comprehendam, Rationis ac Philosophicæ disciplinæ adjumento destitutus nec hominis officium implere, nec Theologici nominis sustinere dignitatem, nec rem ipsam & fidei dogmata, ut par est, tueri poterit. Atque hoc est, quod pridem in acerrima disceptatione illa, quam refert Petavius (u), Emanuel Calecas Græcus Nicephoro Gregoræ, similiter Græco ac infensissimo Latinorum & Theologiæ cum Dialecticâ fœderatæ hosti palam objecit: „ Qui syllogismos & argumenta-
 „ tiones penitus excludit a Theologia,
 „ primum id, quod humanæ naturæ pro-
 „ prium est, & hominum inter se collo-
 „ quium & communionem tollet e me-
 „ dio; tum Beatum Paulum redarguet
 „ reprehendentem illos, qui ex aspecta-
 „ bilibus rebus de Deo ratiocinari mini-
 „ me potuerunt, & ex Creaturis agno-
 „ scere Creatorem. Vicio id etiam ver-
 „ tet Theologis, sive de iis, quæ ad hy-
 „ postata

(u) *Prolegom. c. 5.*

„ postasēs attinent, sive de divinis Pro-
„ cessionibus disputantibus. Quin ipsius
„ Salvatoris sententiam labefactabit, qui
„ scrutari Scripturas jubet. Perspicuum
„ est enim, eum qui Scripturas perscruta-
„ tur, nonnisi argumentando legere. . . .
„ Adhæc sibi ipsi quoque contrarius ille fue-
„ rit. Nam quæ contra argumentationem
„ dicit, ea nonnisi argumentando loqui-
„ tur. „

CAPUT IV.

OECONOMIA THEOLOGICÆ POSITIVÆ.

XLVI.

Præfatio.

Theologia *Positiva*, quam alii *Scriptu-
ralem* vocant, varios Sacræ Scriptu-
ræ locos interpretatur, diversos sen-
sus explicat, & doctrinam fidei morum-
que in iis contentam exponit. Hæc non
innititur principiis, quæ ulteriore indige-
ant probatione, sed quæ fide divina cre-
duntur, cujusmodi sunt, quæ ex Verbo
Dei scripto vel etiam tradito, nobisque
per Ecclesiam proposita in medium adfe-
run-

runtur. Est enim Dei Verbum *fundamentum Apostolorum & Prophetarum*, ipso summo angulari lapide Christo Jesu, ultra quod nemo potest aliud ponere (x). Agit autem de S. Scripturæ existentia, de numero SS. librorum, eorum argumento, auctoribus & Interpretibus, de summa illorum auctoritate, variis editionibus, multiplici sensu, & genuina expositione, deque quibusdam locis in Scriptura controversis. Antiquissimum est hoc studii sacri genus, sive spectemus ad primos Interpretes, id est, ipsos sacrorum librorum Scriptores, qui absque dubio ea, quæ succincta methodo scripserunt, fideli populo suæ curæ commisso pluribus explicarunt: sive ad illos, qui Scripturis jam plene constitutis in eas uberius sunt commentati. Quod enim adinet ad Vetus Testamentum, Moses Prophetarum Sanctissimus & Deo perquam familiaris initium dedit scribendo Pentateuchum: reliquorum librorum Scriptores fuerunt e Judicibus Josue & Samuel: e Regibus David & Salomon: e Prophetis Gad & Nathan, Ahias & Addo: e Prophetis, quos majores dicunt: Isaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel: e minoribus Oseas, Joel, Amos, Abdias, Jonas, Michæas, Nahum, Habacuc, Scopho-

(x) *Ad Ephes. 2.*

phonias, Baruch, Aggæus, Malachias; ex aliis celebrioribus Viris Job Hussita (ut aliquibus placet) Tobias Senior & Junior, Eliachim Pontifex, Esdras Sacerdos, Nehemias, Mardocheus, Jesus Sirach, Joannes Hircanus Summus Sacerdos, & Jason Cyrenæus. Libros autem hujus Veteris Testamenti velut ex officio Sacerdotes, Scribæ, ac legum periti in cœtibus, scholis, & Synagogis ac Templo frequenter & copiose sunt interpretati, quemadmodum legimus in Actibus Apostolorum (y): *Moses enim a temporibus antiquis habet in singulis civitatibus, qui eum prædicent in Synagogis, ubi per omne Sabbatum legitur.* Et Christus ipse annos natus duodecim in Templo sedebat in medio Doctorum, audiens illos & interrogans eos, scilicet de lege veteri disputantes (z). Novi Testamenti libros conscripserunt ex Evangelistis Matthæus, Marcus, Lucas & Joannes: ex Apostolis Petrus, Paullus, Jacobus minor, Judas Frater Jacobi.

Quamprimum autem ingens Interpretum, qui & novi & veteris Testamenti libros illustrarunt, numerus se se prodidit, inter quos Patres plerumque homiliis, Doctores alii commentariis, Scholastici
etiam

(y) Act. 13.

(z) Luc. 2.

etiam disputationibus usi sunt. Maxime vero omnium promovit & stabilivit Theologiam Positivam, de qua loquor, ejusque studium Sacrosanctum Concilium Tridentinum, dum (a) summa cum sollicitudine auctoritateque Episcopis, Archiepiscopis, & Primatibus, atque locorum Ordinariis præcepit, ut S. Scripturæ cathedras & prælectiones in suis diocesis & Ecclesiis Metropolitanis vel instaurent veteres, vel novas erigant: Abbatibus vero & Prælatibus, ut in Monasteriis, ubi studia vigent, & Regularium Conventibus S. Scripturæ lectionem constituent: „ Universim autem, ut in gymnasiis etiam „ publicis, ubi tam honorifica & cæterarum omnium maxime necessaria lectio hæc hactenus instituta non fuerit, Religiosissimorum Principum ac Rerum-publicarum pietate, charitateque ad Catholicæ fidei defensionem & incrementum, sanæque doctrinæ conservationem & propagationem instituat, & ubi instituta foret, & negligeretur, restituatur. „ Neque solum ista gravissimis verbis præcepit S. Synodus, verum etiam, ut alliceret & docentes & discentes, addidit privilegia, ita ut „ docentes Sacram Scripturam, „ dum

(a) *Sess. 5. c. 1. de Reform.*

„ dum publice in scholis docuerunt, &
„ Scholares, qui in ipsis scholis student,
„ privilegijs omnibus de perceptione fru-
„ ctuum, præbendarum, & beneficiorum
„ suorum in absentia a jure communi
„ concessis plene gaudeant & fruantur. „
Ita factum est, ut brevi tempore insigni
cum emolumento ubique terrarum Ca-
tholicarum Theologia Positiva stabilem
pedem fixerit, & studium hoc sacrum
latissime patens in certam methodum fue-
rit redactum. Hæc aptissima fore mihi
videtur, si in tres partes tota dividatur,
quarum prima dici potest *Oeconomica*,
altera *Canonica* seu *Fræceptiva*, tertia
Methodica. Admonere autem heic Lecto-
rem oportet, tam circa præsentem Theo-
logiæ Positivæ, quam circa sequentem
Polemicæ, Moralis & Scholasticæ Oeco-
nomiam me frequenter vocibus, non qui-
dem in Latio ætatis aureæ argenteæve,
bene tamen in Schola civitate donatis
usurum ad explicanda scientiarum ista-
rum dogmata, tum quoniam aliæ quan-
tumvis latinæ, non in se continent eam
significandi vim, quam istis pridem scho-
læ tribuerunt, tum quoniam uti de re-
bus Grammaticis cum Varrone, de Ru-
sticis cum Columella, de Medicis cum
Celso, de Militaribus cum Vegetio, de
BIBLIOTH. DOMEST. LIB. XII. T AR-

Architectonicis cum Vitruvio, ita etiam de rebus Scholasticis ac Theologicis cum Schola & Theologis loquendum esse videtur: secus vel multis ambagibus inaniter circumducenda foret oratio, vel certe cujusdam adfectatæ superstitionis notam incurreret.

§. I.

Pars prima Oeconomica.

XLVII.

Complectitur hæc ipsam S. Scripturæ Oeconomiam, videlicet ejus existentiam, librorum Veteris & Novi Testamenti synopsis, eorundem characteres, varias editiones, & multiplicem sensum. Inprimis igitur statuitur existere aliquam Scripturam divinam contra Libertinos, qui omnem S. Scripturam fabularum numero adscribunt, & demonstratur tum ex veritate vaticiniorum, quæ in ea continentur, *quæque* ut loquitur S. Augustinus (b) *totum orbem sibi crediturum esse prædixit Deus, & quibus totus orbis, sicut ab eo prædictum est, credidit; dum scilicet ad amissim plurima jam impleta fuerunt, alia implebuntur tempore suo:*
tum

(b) *L. 12. de Civit. c. 9.*

tum ex incredibili quadam & plane divina conspiratione atque concordia tot virorum, qui diversis locis, temporibus, linguis sacra volumina conscripserunt, ut non tam ipsi Scriptores diversi, quam unius Scriptoris diversi calami fuisse videantur: tum ex innumeris miraculis, quæ omnibus seculis facta fuerunt ad ea dogmata comprobanda, quæ in Sacris his Literis continentur: tum ex tot populorum Christiani orbis, nationumque consensu, Scripturam hanc tanquam divinam civitate donantium. Postea ad brevem librorum sacrorum synopsis exhibendam proceditur.

Genesis totius mundi a Deo conditi originem, & Patriarcharum ab Adam usque ad Jacobi Nepotes genealogiam complectitur, periodo annorum 2369. *Exodus* Israelitarum ex Ægypto egressum duce Mose, & quæ antea & post contigerunt, uti plagas Ægypti, peregrinationem per desertum, Decalogum &c. describit, an. 140. In *Levitico* omnia legibus, ceremoniis, sacrificiis & festis solemnibus Pentecostes, Tabernaculorum, Tubarum &c. plena sunt, non nisi octo dierum spatio, quot scilicet Aaronis ejusque filiiis Sacerdotali munere inaugurandis fuerunt impensi. In libro *Numerorum* numerantur

populus, Principes, ac Levitæ; tum iter per desertum & bella Mosis describuntur, an. 39. *Deuteronomium* veluti summa est priorum, & ad calcem Mosis diem extremum claudentis historia adnectitur, atque sex hebdomadarum spatio circumscribitur. Liber *Josue*, in quo gesta Ducis hujus, expugnatio terræ Chananæ, & divisio in duodecim tribus, nec non Reipublicæ Israeliticæ institutio continentur. Sequitur liber *Judicum*, qui horum (quatuordecim fuere, ac cum potestate pene regia populo præerant) res gestas memoriæ prodit, spatio an. 339. una cum libro Josue. Liber *Ruth* prioris est appendix, continens genealogiam Judæ Patriarchæ a Phares filio usque ad Davidem. *Quatuor Regum libri* historiam regni Hebraici & annorum 492. periodum complectuntur, nempe ab ortu Saulis usque ad Evilmerodachum Nabuchodonosoris M. filium, ac mira fata & facta Heli, Samuelis, Saulis, Davidis, Salomonis & Roboami longa serire recensent. His instar supplementi videntur adjecti fuisse libri duo *Paralipomenon*, utpote in quibus narrantur ea, quæ in libris Regum prætermissa fuerunt. Duo Libri *Esdrae* produnt gesta Esdrae & Nehemiae, captivitatem Babylonicam, & liberationem
 Israe;

Israelis, an. 70. Argumentum libri *Tobiæ* sunt vita & mores utriusque *Tobiæ*, ac idea optimi parentis, & filii piissimi: Libri *Judith* victoria de Holoferne Assyriorum Duce: Libri *Esther* Vasthi & Ammani superbia punita, & innocentia *Estheris* ac *Mardochei* exaltata: Libri *Job* invicta *Husitici* Principis patientia, & mira Dei circa ipsam providentia. Liber *Psalmoreum* epitome totius S. Scripturæ dici potest, dicente Augustino (c): „ Quæcunque utilia sunt, ex omnibus „ continet. „ Certe una ex parte renferret in iis *David* mirabilia, quæ fecit Deus a mundo condito usque ad sua tempora, & ex altera vaticinatur de Christo venturo, ejusque regno usque ad mundi finem duraturo. Librorum *Salomonis* synopsis tradit *D. Hieronymus* (d): „ *Salomon*, inquit, tria volumina edidit, *Proverbia*, *Ecclesiasten*, & *Canticum cum Canticorum*; in *Proverbiis* parvulum docens, & quasi de officiis per sententias erudiens; unde & ad filium ejus sermo crebro repetitur. In *Ecclesiaste* vero maturæ virum ætatis instituens, ne quidquam in mundi rebus putet esse perpetuum, sed caduca & „ bre-

(c) *Pref. in Psalm.* (d) *In Comment. in Eccl.*
eclesiast.

,, brevia universa, cernimus. Ad extre-
 ,, mum jam consummatum virum, & cal-
 ,, cato sæculo præparatum in Cantico
 ,, Canticorum Sponsi jungit amplexibus,,.
 Liber *Sapientiæ* veram ad hanc perve-
 niendi viam monstrat, docetque rationem
 agendorum in iis, quæ ad timorem Dei,
 religionem, & cultum pertinent. Liber
Ecclesiasticus brevibus sententiis omnem
 moralem Philosophiam uberius exponit,
 agitque de virtutibus ethicis, œconomi-
 cis, & politicis. Utrumque hunc librum
 Veteres passim Salomoni tribuerunt, sed
 melior Interpretum ætas eorum auctorem
 prodit Jesum filium Sirach, civem Hie-
 rosolymitanum & Prophetam. Sequun-
 tur libri Prophetarum majorum, quos
 inter & Minores hoc discrimen interce-
 dit, quod primorum prophetiæ separatis
 libris, posteriorum vero unico apud He-
 bræos volumine continebantur. *Isaias*
 vaticinatur de adventu Christi, de vir-
 gineis ejusdem natalibus, de vita, præ-
 dicandi munere, de regno, de miracu-
 lis, & sepultura: item de conversione
 gentium, & de gloria Ecclesiæ. *Jeremi-
 as* populum ejusque Principes ad pœ-
 nitentiam agendam multis hortatur; va-
 tem agit de Christi adventu, de ruina
 urbis Solymææ ac Templi, & multis Thre-
 nis

nis suæ gentis ærumnas deplorat. *Baruch* Verbi divini cum carne humana commercium luculentis indiciis prodit. *Ezechielis* liber populi sui in libertatem adferendi, Servatoris in mundum venturi, ac Templi restaurandi vaticinium continet, *Daniel* Christi nascentis ac morientis mysteria aperit, & Antichristi tyrannidem; præcipue quatuor Monarchiarum vicissitudines tam perspicue vaticinatus est, ut ejus prophetia rerum historia videatur. E minoribus Prophetis *Oseas* duodecim Tribuum captivitatem; *Joel* Babylonicam servitutem, Messiae ac Paracleti adventum, extremumque judicii diem; *Amos* imminentem Nemesis divinæ ultionem populo prædicit: *Abdias* contra Idumæos calamum stringit, & exitium minatur: *Jonas* Civitati Ninive interitum præfagit, absque pœnitentia haud evitandum: *Michæas* populi captivitatem, Christi adventum, & gentium evocationem: *Nabum* Regis Assyriorum exitium & urbis Ninive vastationem: *Habacuc* Chaldæorum irruptionem, eorumque per Medos & Persas exterminium, tandem Servatoris mortem & gloriam prædicit: *Sophonias* occupatur in præfagiendo Palæstinorum, Moabitarum, Ammonitarum, Æthiopum, aliarumque

gentium, quin & Judæorum excidio describendo: *Aggeus* & *Zacharias* hortantur populum ad restaurandum templum Solymæum, gloriosius primo, sub cujus umbra latet Ecclesia Christi: Denique *Malachias*, postquam acri sermone perstringit Sacerdotum vitia & fœcordiam, abolitis Judæorum sacrificiis novum fore substituendum, totique orbi commune futurum declarat. Duo libri *Machabæorum* claudunt Vetus Testamentum: utriusque scopus est, literis consignare res gestas, & prælia Judæ, Jonathæ, & Simonis, Fratrum Machabæorum, adversus Antiochum, aliosque Hebræorum hostes: inter alias eminent historia Eleazari senis religiosissimi ac septem Fratrum, qui matris hortatu gloriosa morte de Antiochi Regis tyrannide triumpharunt. Primus liber periodum complectitur 40. alter 15. annorum.

In Novo Testamento *Codicis Evangeliorum* argumentum neminem latet, videlicet vita Christi, prædicatio, passio, mors, resurrectio, & ascensio, a diversis quidem Evangelistis, diversoque ordine ac stilo, ast eodem Spiritu sancto inspirante conscripta. Liber *Actuum Apostolorum* describit infantiam Ecclesiæ a Christo institutæ, ejusque primum fundamen-

tum in Judæa & Samaria positum; mox propagationem Evangelii per Syriam, Lycaoniam, Pamphiliam, Græciam, aliasque regiones Apostolorum, præsertim Paulli, opera se se diffundentis: magnam quoque Petri ac Paulli vitæ, gestorumque partem, atque historiam annorum 28. vel 30. comprehendit. Actis Apostolorum succedunt Epistolæ viginti & una. In Epistolis ad *Romanos*, ad *Galatas*, ad *Philippenses*, ad *Hebræos* datis D. Paullus Christianorum nonnullos arguit, qui Judæorum ceremonias & opera etiamnum sectabantur. In aliis ad *Ephesios*, ad *Colossenses*, ad *Timotheum* hæreses nascentes aggreditur, & profligare conatur, nempe Simonis Magi cum sobole sua, scilicet Menandri, Saturnini, Basilidis, Carpocratis, Gnosticorum &c. in reliquis privato velut magisterio instruit eos, ad quos scribit, atque in fide officioque Christiano confirmat, nempe in binis ad *Corinthios*, *Tessalonicenses*, & *Timotheum*, atque in singulis ad *Titum*, & *Philemonem*. Septem aliæ Epistolæ vocantur Catholicæ, quum non sint ad personas privatas scriptæ, sed ad universam Ecclesiam directæ: Duæ divi *Petri* totæ sunt in sanctitate Christiana, tres *D. Joannis* in charitate, una *Jacobi* in

oratione, & altera *Judæ* in fide orthodoxa commendanda. *Apocalypsis* novi Testamenti libris finem imponit, cujus libri argumentum varium est pro varietate capitum viginti duorum, in quæ distribuitur. Tria priora in instruendis Episcopis septem Ecclesiarum præpositis distinentur: quindecim quæ proxime sequuntur, exhibent vexationes Ecclesiæ tum a Judæis, tum ab hæreticis, tum ab Imperatoribus Romanis excitatas: subjungitur ultio divinæ Nemesis, sumpta de persecutoribus, imperio, urbeque Roma, quæ Babylonicæ meretricis septem collibus insidentis nomine designatur. Quatuor tandem reliqua capita Ecclesiæ de hostibus suis triumphum, ejusque cum Agno divino nuptias & epithalamium canunt.

XLVIII.

His quæ de libris sacris in compendio heic dicta fuerunt, uberius explanatis, ostenditur, hos omnes & nullos alios esse libros Canonicos, e quibus S. Scriptura componitur. Nunquam enim defuerunt, qui sacrum Codicem impugnarunt. Marcionitæ & Manichæi Veteris Testamenti libros malo quodam dæmone dictante conscriptos fuisse blasphemabant: Theodorus
Mo-

Mopsuestenus Prophetas, Nicolaitæ psal-
mos Davidis, Lutherus & Calvinus in-
tegras libros e S. Scriptura expunxerunt:
Græci non pauci librum Apocalypsis mi-
rabiliū rerum in ea contentarum ma-
gnitudine victi inter Apocryphos nume-
rarunt: Erasmus, protheus ille in reli-
gionis negotio, Evangelistis fidem dero-
gabat, dicendo eos interdum memoria
lapsos fuisse. Quare nunquam finis fuis-
set litium in re tanti momenti, qualis
est S. Codex fidei nostræ morumque re-
gula & norma, si non Ecclesia summam
qua pollet in librorum Canonicorum de-
lectu, potestatem auctoritatemque inter-
posuisset. Ipsa enim est *Columna & fir-
mamentum veritatis* (e) qualem agno-
scentes Antiocheni, tanquam cives pri-
vati Reipublicæ Christianæ, ubi dubium
erat, Paulline verba Dei essent, an non,
neutiquam ausi sunt hanc potestatem sibi
arrogare, sed miserunt ad Apostolos &
Seniores, qui erant in Hierusalem (f),
ut deciderent controversiam istam. Hanc
igitur potestatem a Deo sibi traditam exer-
cuit Ecclesia, potissimum in Concilio Tri-
dentino, in quo (g) Decretum de certo
librorum Canonicorum numero, eo sci-
licet, quem supra recensuimus, solemnī
ritu

(e) 1. Tim. 3. (f) Act. 15. (g) Sess. 4.

ritu edidit. Accepit autem Tridentina Synodus hunc catalogum Canonorum librorum a Florentino Concilio (h): hoc a Gelasio Papa (i): ille ab Augustino (k): & Innocentio I. (l) isti ab Antecessoribus, & hi ab Apostolis: Apostoli demum vetus Testamentum a Synagoga, & hæc per Mosen & Prophetas a Deo: Novum vero ab ipso æterni Patris Filio, Christo Jesu.

Recensetur tum Canon Synagogæ, & Ecclesiæ Romanæ, qui diversi sunt. Hebræi enim tot S. Scripturæ libros in suo canone collocabant, quot in alphabeto numerant literas, nempe duas supra viginti, teste D. Hieronymo (m). Et hos libros viginti duos in tres classes distribuerunt, in Thora, Nebiim, & Chetubim, ac si diceres, in Legem, Prophetas, & Hagiographos. Ecclesia vero Catholica una cum libris Novi Testamenti septuaginta duos agnoscit Canonicos, nec plures nec pauciores, quos scilicet ordine enumerat Concilium, ut dixi, Tridentinum. Ex his, si veteris Testamenti ratio habeatur, alii *Legales* dicuntur eam ob rem, quod divinæ in illis leges promulgentur, ut liber Genesis, Exodus, Levi-

(h) *In Decret. Eugen.* (i) *c. sacra Romana. dist. 15.* (k) *L. 1. doct. Christ. c. 8.* (l) *Epist. ad Exuperantium.* (m) *In Prol. Galat.*

Leviticus, Numeri, Deuteronomium. *Historici* alii numero septendecim, videlicet liber Josue, Judicum, Ruth, quatuor Regum, Duo Paralipomenon, duo Esdræ, Tobix, Judith, Esther, Job, & duo Machabæorum, utpote in quibus libris rerum gestarum & memoratu dignarum historia narratur. *Sapientiales* vocantur illi, qui veræ sapientiæ principia & arcana produnt, suntque quini, nimirum Proverbia, Ecclesiastes, Cantica, Sapientia, & Ecclesiasticus. *Propheticæ* octodecim, in quibus futura & miri eventus prænunciantur: Liber Psalmorum, Davidis, Isaias, Jeremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel cum duodecim Prophetis Minoribus. In novo Testamento *Legales* dicuntur illi, qui legem a Christo latam continent, uti quatuor Evangeliorum libri: *Historici* vero, in quibus res a Christo per Apostolos gestæ memoriæ mandantur, ut Acta Apostolorum. *Sapientiales*, qui novæ legis sapientiam exponunt, & vitam vitæ Christi conformem ducendi methodum exemplis præceptisque illustrent, quales sunt quatuordecim Pauli epistolæ, tres Joannis, duæ Petri, una Jacobi, Judæ una: *Propheticæ* denique, in quibus Ecclesiæ Christi futurus ordo ac conditio sermone pro-

prophético describitur, quod fit in D. Joannis Apocalypsi.

XLIX.

Ab his ad sensum S. Scripturæ fit transitus, per quem aliud non intelligitur, quam id, quod Auctor S. Scripturæ Spiritus sanctus per verba in sacris Literis proposita vult significare. Kemnitijs cum affectis sui hæreticis omnem e S. Scriptura sensum exulare jubet, præter eum, quem ipsa litera gignit. Sed aliter Ecclesia sentit Catholica cum SS. Patribus, e quorum placitis quadruplicem scripturæ sensum universim statuere licet, nempe primo *Literalem* ut vocant, quem ipsa verba nobis exhibent: imposita illi significandi potestate: tum *Spiritualem seu mysticum*, qui sub verborum cortice latentem rei a Spiritu S. indicatæ nucleum concludit, humano eruendum ingenio. Hic rursus in tres classes dividitur: vel enim pertinet ad fidem ac Ecclesiam militantem, & dicitur sensus *Allegoricus*, vel ad morum instructionem ac officia charitatis, & vocant *Tropologicum seu moralem*, vel ad vitam æternam quam speramus, seu Ecclesiam triumphantem, & appellatur *Anagogicus*. Totum quadrup-

duplicis hujus sensus mysterium comprehendunt duo sequentes versus:

Litera gesta docet: quid credas, Allegoria.

Moralis, quid agas: quid speres Anagogia.

Experimentum rei capere licet in hac voce sola *Jerusalem*, ut bene advertit Cassianus (n) quæ ad literam accepta indicat urbem Palæstinæ Metropolim, allegorice Ecclesiam, tropologice animam justî, anagogice patriam cœlestem. Vel si mavis, accipe verba hæc *Fiat lux* (o). Nam sensus *literalis* lucem a Deo initio mundi productam: *allegoricus* Christum, qui lux mundi est illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum: *tropologicus* gratiam Spiritus S. qui lumen cordium dicitur: *anagogicus* denique lumen gloriæ significat, de quo canit Ecclesia: *Lux perpetua luceat eis*. Quamvis autem suprema & legitima interpretandi sensum S. Scripturæ potestas sit penes Ecclesiam, ut in fidei professione declarat Tridentinum, hæc tamen in consortium admittit SS. Patres & Ecclesiæ Doctores, quorum aliqui duntaxat in uno, alii in alio sensu exponendo præcipuam operam col-

(n) *Collat. 4. c. 4.* (o) *Genes. 1.*

collocarunt. Hæc diversa Patrum hoc in negotio studia eleganti metro complexus est Sixtus Senensis (p):

*Historiam hebræis & græcis fontibus
haustam*

Hieronymo disces Duce:

*Allegorias, Anagogiasque recludent
Origenes & Ambrosius:*

*Exponent sensus formandis moribus aptos
Chrysostomus & Gregorius:*

*In dubiis, altaque locis caligine mersis
Aurelius lucem feret.*

L.

A multiplici sensu S. Scripturæ ad illius editionem gradus fit, quæ ipsa multiplex est. Heic nosse oportet, libros scripturæ Authographos, quos vulgus *Originalia* vocat, primique veteris Testamenti Codices omnes hebraico idiomate locutos fuisse, si libros Tobix, Judith, Esdræ ac Danielis excipias, qui Chaldaica conscripti lingua, & duos Machabæorum, qui in Græca primam lucem aspexerunt. Quos autem Novum Testamentum complectitur, libri Authographi græco usi fuerunt sermone, excepto Matthæi Evangelio, quod Hebraice vel potius Syriacæ (fuit enim tum temporis hæc vulgaris ipsorum Hebræo-

(p) *Lib. 3. Biblioth. Sanct.*

bræorum lingua) scriptum prodit: item epistola Paulli ad Hebræos data, quam tamen Hieronymus contra Origenem contendit græce exaratam fuisse, & Marci Evangelio, quod non pauci latino idiomate primum Romæ in lucem editum esse opinantur. Porro Authrographa seu Originalia S. Scripturæ modo nulla exhiberi possunt, utpote quæ vetustatis commune vitium & tempus edax absumpsit: sed duntaxat Apographa seu Exemplaria diversis linguis, temporibus & locis edita, quæ tamen omnia ad quatuor editionum classes commode revocantur, nimirum Hebraicam, Græcam, Latinam, & Vernaculam seu Vulgarem. Ad Hebraicam enim merito reducitur editio Chaldaica, Syriaca, & Samaritana, ad Vernaculam vero cujusque regionis & nationis linguæ propria. Primum inter Sacrorum Codicum editiones locum tenet *Hebraica* sive ea, quæ a Mose ac Prophetis hebraico idiomate conscripta fuit, de qua dici potest, eam subsecutis temporibus neque adeo depravatam fuisse a Judæis, ut omnem fidem ac integritatem perdidit, neque ita puram ad nos pervenisse, ut nullius erroris labem contraxerit: pertitissimi enim Interpretes non pauca menda deprehenderunt, partim

BIBLIOTH. DOMEST. LIB. XII. U negli

negligentia librariorum, quos literarum similitudo decepit, partim inscitia Rabinorum, qui puncta male addiderunt, & pejus notarunt, admissa. Altera editio, primaque inter *Græcas*, & præcipua est ea, quæ LXX. Interpretum dicitur. Sed de hac dolendum, quod famosa hæc interpretatio a Viris, ut ait Hieronymus, Spiritu S. plenis facta, postquam multis seculis in Ecclesia Dei floruit, adeo temporum successu & iniquitate corrupta fuerit, ut jam vera Scripturæ norma esse nequeat, atque non pauca aperte falsa, multaque ab hebræo codice discrepantia contineat. Tertia editio *Latina* est, in quo genere tanta fuit Codicum copia & interpretandi fœcunditas, ut Augustinus (q) testetur, eos qui ex Hebræa lingua Scripturas in græcam transtulere, numerari posse, qui vero in latinam, non posse. Ex omnibus excelluerunt duæ: Antiqua una, cujus Auctor non satis certus, quamque Augustinus Italiam vocat: altera nova jussu S. Damasi P. a D. Hieronymo concinnata, in qua ut ipse fatetur, Novum Testamentum græcæ fidei reddidit, vetus secundum hebraicum textum transtulit. De harum prærogativa diu lis erat in Ecclesia; tandem compo-

(q) *Lib. 2. doctr. Christ.*

ta, dum non multo post ævum D. Gregorii P. ex duabus una fuit conflata, ita ut in ea nonnulli libri eo modo, quo in antiqua, & alii eo quo in nova legantur. Atque ista venerationi ac usui esse cœpit jam a mille annis toti Ecclesiæ, vocaturque hodie adhuc *Vulgata*, estque Concilii Tridenti Decreto (r) roborata, ut pro *Authentica* habeatur, & ut eam nemo quovis prætextu rejicere audeat vel præsumat. Quo tamen Decreto idem Concilium neutiquam fontes præcluserit, ut perditæ clamant hæretici, nec interdixit, quum fas sit ad eos interdum recurrere tum ad energiam vocum intelligendam, tum ad tollendam ambiguitatem, ubi latina vox anceps & æquivoca occurrit, tum ad librariorum errores corrigendos, si magna & vehemens urgeat suspicio: sed solum reliquas editiones damnavit, quæ suspectæ sunt, quales esse solent, quæ ex hæreticorum officinis prodeunt; quod fieri quis ignorat? Quarta demum editio est *Vernacula*, tam multiplex, quam multæ sunt linguæ. Sed harum nulla est *Authentica*, quum nulla ex his Ecclesiæ judicio aut Fidelium usu talis esse probetur; quin Tridentinum (s) prohibet,

nē

(r) *Sess. 4. c. 2.* (s) *Sess. 22. c. 1. & can. 9.*

ne in publico, & communi Ecclesiæ con-
 ſuetudine Scripturæ legantur vel canantur
 in vulgaribus linguis, ſed Latina tantum,
 Græca & Hebraica, utpote quibus lin-
 guis titulo ſuæ crucis Chriſtus honorem
 habuit. E quibus patet, ſolam Latinam
 eſſe authenticam & fidei noſtræ regulam,
 quum Eccleſia in Concilio congregata ita
 ſanxerit, penes quam ea eſt poteſtas, de
 qua loquitur Auguſtinus: *Evangelio non
 crederem, niſi me Eccleſiæ commoveret
 auctoritas.* Celebriores totius S. Scriptu-
 ræ Polygottæ, ſeu variis in linguis edi-
 tiones ſunt: *Complutenſis* ſive Ximenia-
 na, in lingua latina, Græca, Hebraica,
 & Chaldaica an. 1515. *Antverpienſis* ſeu
 Regia, in qua præter ea, quæ in Com-
 plutenſi habentur, reperitur paraphraſis
 Chaldaica ſuper alios veteris Teſtamenti
 libros, & novi Teſtamenti editio Syriaca
 cum interpretatione latina. anno. 1572.
Parifienſis omnium accuratiſſima ſub au-
 ſpiciis Ludovici XIII. Exhibet præter
 Hebraicam, Græcam, Chaldaicam, &
 Latinam editionem inſuper Syriacam,
 Arabicam, & Pentateuchi Samaritanam
 cum verſione. anno 1630. Modico poſt
 hanc intervallo prodiit etiam in lucem
 Anglicana, quæ tamen fere eadem eſt
 cum Parifienſi, exceptis quibusdam vix
 ullis

ullius momenti additionibus an. 1657. Cætera palmaris est injuria, quam faciunt Ecclesiæ Hæretici hujus ævi, dum Sedem Romanam tyrannidis damnant, quod subsidium ad fidem & salutem adeo necessarium, ut ajunt, nempe S. Scripturæ codicem vi fraudeque e Catholicorum manibus subtrahat. Nimirum Synodus Tridentina (t) non minus provide quam sapienter statuit: *Ne sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine, & sine Episcopi vel Inquisitoris judicio permittatur, quum plus inde ob hominum temeritatem detrimenti quam utilitatis oriatur.* En crimen! Sed Augustinus pridem advertit (u), *omnes hæreticos ex scripturis male lectis & pejus intellectis falsas & fallaces opiniones suas conatos esse defendere.* Certe Lutherus ejusque pedissequi, dum plenis buccis quibus integros Scripturæ libros devorarunt, *Verbum Dei, Verbum Dei* clamare auditi sunt, clamoreque isto nil nisi falsa dogmata, schismata, & seditiones excitarunt. Attonita vidit Germania, non jam in templis & exedris, sed in foro, non a legitimis Pastoribus, sed a sordidis opificibus & mulierculis, non in silentio, sed inter tu-

(t) In reg. 4. Indic. (u) L. I. de Trinit.

multus & rixas Verbum Dei insonuisse. Tantum abest, ut Ecclesia iis, quibus vel ex officii ratione convenit, vel qui satis capaci intellectu præditi sunt, S. Scripturæ lectionem in editione probata interdicit, ut potius inculcet illud Deuteronomii (x) *Legetque illud omnibus diebus vitæ suæ*: Rudibus vero, nec aptis ut intelligant, abunde prospicit concionibus, catechesibus, librisque piis, quibus e S. Scriptura exponuntur ea, quæ ad fidem & salutem sunt necessaria.

§. II.

Pars secunda, Canonica seu Præceptiva.

LI.

Postquam examinata, quantum satis est, atque explanata fuerunt ea, quæ in priore parte de S. Scripturæ characteribus, de numero, de chronologia, & diversis sensibus ac editionibus quam brevissime heic dicta sunt, ad canones seu regulas proceditur, qua scilicet ratione S. Scripturæ lectio instituenda sit, quomodo legitimus ex ea sensus eruendus, quid circa dictiones figuratas, apparen-

tes

(x) Cap. 17.

tes contradictiones & amphibologias notandum sit. Paucis rem totam complector.

Primo loco statuuntur univēse regulæ quædam ad S. Scripturam cum emolumento ac sine periculo legendam perquam opportunæ, quarum *prima* est, ut ad SS. Literarum lectionem non afferatur animus curiosus, nimium criticus, & superbus. Nam *qui vanus est Scrutator Majestatis, opprimetur a gloria* (y). Sed docilis, religiosus, & qui veritatis detegendæ ac profectus in virtute hauriendi studium utrumque conjungat. *Secunda*, quo facilius eruatur genuinus sensus, omnium prima cura sit, ut loci cum locis, vetus Testamentum cum novo, dubia cum certis, obscura cum manifestis conferantur. Facilius, ait Origenes, in scriptura cognoscitur, quod quæritur, si ex pluribus locis, quæ de eadem re scripta sunt, exempla proferantur. *Tertia*, ab eo, quem litera ipsa velut offert, sensu non est recedendum, nisi manifesta cogat ratio. *Quarta*, diligenter observare oportet, a quibus, quando, & in quibus circumstantiis ea dicantur, quorum difficilior est intelligentia. Quippe loci, temporis ac personarum circumstantiæ

(y) Proverb. 25.

tix miram adferunt lucem ad tenebras sermonis, vel potius intellectus dissipandas. *Quinta*, quidquid in sermone divino, inquit Augustinus, neque ad morum honestatem neque ad fidei veritatem proprie referri potest, figuratum esse credatur. *Sexta*, si quid vero pergit idem S. Doctor, velut absurdum moverit scriptura, non licet dicere: Auctor hujus libri non tenuit veritatem, sed aut codex mendosus est, aut interpret erravit, aut tu non intelligis. *Septima*, advertendum, quædam in Scriptura ordine præpostero recenseri; quandoque nimirum posteriora prius, quandoque priora posterius. Ita Matthæus narrat Christum postquam sanguinem bibit, dixisse: *Non bibam amodo de genimine vitis*. Lucas vero hæc prius dicta fuisse commemorat. *Octava*, frequens quoque de futuris, tanquam de præteritis vel præsentibus loquendi modus in Prophetis occurrit; nec sine causa, ut observat de novo Augustinus, quæ futura sunt, tanquam transacta dicuntur: Deo enim sic certa sunt, ut jam pro factis habeantur. *Nona*, sæpe Scriptura numerum certum pro incerto ponit, aut vicissim. Non enim intelligit singulos, sed aliquos, & ex omnium numero plures, dum omnes
 in

in populo universo malos pronunciat, aut omnes bonos. Quamvis hæc regula exceptionem patiat in multis: ita dicuntur omnes in Adamo peccasse (excepta sola Beata Virgine) Deum omnes velle salvos fieri, Christum pro omnibus mortuum esse &c. Versa vice, vox *multi* sæpe omnes denotat: *multi sunt vocati* (z). *Per inobedientiam unius peccatores constituti sunt multi* (a). *Decima*, attendendum ad interpuncta verborum, quibus interiectis vel sublatis mirum in modum propositionis sensus variari solet. Certe magna fuit Arianorum fraus, qua usi sunt ad Verbi divinam originem impugnandam, dum textum D. Joannis puncto perperam interiecto corruperunt: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat. *Verbum* hoc erat in principio apud Deum &c. *Undecima*, ut alii quoque scopuli evitentur in vasto Scripturæ oceano, loquendi formulas apud hebræos usitatas, seu hebraismos ut vocant, nosse ac distinguere oportet, quibus usi fuerunt sacri Scriptores, quorum omnes, si Lucam forte excipias, Hebræi fuerunt, obvium est exemplum in nomine *Fratres*, qui Christo tribuuntur

(z) *Matth. 20.* (a) *ad Rom. 5.*

tur in Evangelio, quum consanguinei duntaxat fuerint. „ Quatuor modis, ait „ Auctor Commentarii (b), fratres appellantur: primo natura, secundo cognatione, tertio gente, quarto affectu. „ Unde Jacobus secundum cognationem „ frater Domini dicitur, quoniam de Maria Cleophe, sorore Matris Domini, „ natus esse monstratur „. *Duodecima demum est, quam Concilium Tridentinum (c) tradit: Scripturam ex communi SS. Patrum sensu esse interpretandam: Pessimum vero Scripturæ verborum sententiarumque abusum esse tollendum, quem his verbis detestatur: Reprimendam illorum temeritatem, qua ad profana quoque convertuntur, & torquentur verba & sententiæ S. Scripturæ, scurrilia scilicet, fabulosa, vanas adulationes, detractiones, divinationes, sortes, libellos etiam famosos.*

LII.

Secundo loco quædam observatione digna in medium afferuntur, ad literalem e Scriptura sensum rite eruendum. Et quidem ad deprehendendum hunc sensum plurimi facit conferre Scripturam cum loco, tempore ac fine scribentis, dicente
D. Hic

(b) *In cap. 2.* (c) *Seff. 4.*

D. Hieronymo (d) *Personarum mutatio, & maxime in Propbetis, difficilem intellectu facit, quæ si locis, & caussis, temporibusque reddantur, plana fient, quæ videbantur obscura.* Ita Jeremias dum mala omnia e Babylone super omnes terræ habitatores ventura esse prædixit: *Ab Aquilone, inquit, pandetur omne malum.* (e) quamvis Babylon civitas sita haud sit versus Aquilonem, sed potius Orientem versus. At evanescit hoc dubium, si Propheta consideretur scripsisse in Judæa, ad quam Babylon erat Aquilonaris. Universe notat D. Hieronymus, scriptores sacros climata & mundi plagas ac regiones ad Jerosolymæ situm designasse. Non minus proderit Scripturam cum Scriptura conferre, textum cum textu, consequentes & antecedentes locos cum loco dubio. *Nihil fere, inquit Augustinus (f) de obscuritatibus scripturæ eruitur, quod non alibi plenissime dictum reperiatur.* Ita de Antichristi regno ejusque tempore, quo durabit, Daniel ait (g): *per tempus, & tempora, & dimidium temporis,* qui textus si conferatur cum aliis duobus in Apocalypsi (h) ubi dicitur, civitatem sanctam calcandam esse

(d) L. 2. in Jerem. c. 8. (e) C. 1. (f) L. 2. de doctr. Christ. c. 6. (g) C. 7. (h) C. 11.

esse mensibus quadraginta duobus ; atque Henoch & Eliam prædicaturos diebus mille ducentis sexaginta, facile clareque prodibit tempus regni, quo Antichristus dominabitur, nempe trium annorum cum sex mensibus.

Porro ad literalem sensum rite investigandum ac deprehendendum nosse oportet hebraismos, seu peculiare & hebræis proprios loquendi modos. Plurimi sunt hi: paucos difficiliores afferam, exempli loco servituros. 1. Casum unum pro alio sæpe ponunt: *In Tribulatione dilatasti mihi*, pro dilatasti me (i). 2. Genus pro genere. *Unam petii a Domino, hanc requiram* (k), pro unum petii a Domino, hoc requiram. 3. Abstractum pro concreto: *abominationes Ægyptiorum immolabimus Deo nostro* (l), pro res Ægyptiorum abominandas. 4. Positivum gradum pro comparativo: *Bonum est confidere in Domino, quam in Principibus* (m). pro melius est. 5. Sæpe utuntur eclipsi, supprimendo verbum: *Filii hominum usquequo gravi corde* (n). subauditur, ecitis vel estis. 6. Tempore præterito pro futuro: *Foderunt manus meas, & pedes meos, dinumeraverunt omnia ossa mea* (o).
pro-

(i) *Psalms*. 4. (k) *Psalms*. 26. (l) *Exod.* 8.
(m) *Psalms*. 117. (n) *Psalms*. 4. (o) *Psalms*. 21.

prophetat David de Christo venturo ac passuro in carne humana. 7. Imperativo pro hypothetica locutione: *irascimini & nolite peccare* (p), id est, si irascimini, nolite peccare. 8. Ablativo pro similitudine instituenda: *qui probati sunt argento* (q), seu qui probati sunt sicut argentum. 9. Particula *si* non raro ponitur pro non: *quibus juravi in ira mea, si introibunt in requiem meam* (r). id est, non introibunt. 10. Particula *&*, pro *id est*. *Videte ne quis vos seducat per Philosophiam & inanem sapientiam* (s), seu, id est per inanem sapientiam. 11. Non raro conjungunt duas præpositiones: *de post factantes accepit eum*, scilicet Davidem (t). Ac si diceretur: accepit eum de grege ovium, dum post foetas oves iret. 12. Utuntur non raro præpositione *in* pro *de* aut *per*: *in te cantatio mea* (u), sive *de te*. *Factum est Verbum Domini in manu Isaia, Aggaei &c.* pro *per* Isaiam. 13. Sensum visus exprimunt, utpote præstantissimum, pro aliis sensibus. *Cunctus populus videbat voces* (x), pro *audiebat voces*. *Quia vidisti me Thoma, credidisti* (y), pro, quia tetigisti me.

14. Ge-

(p) Psalm. 4. (q) Psal. 67. (r) Psalm. 94.
 (s) Coloss. 2. v. 8. (t) Psalm. 77. (u) Psalm. 70.
 (x) Exodi. 6. 2. (y) Joan. 20.

14. Geminant jam verba ad emphasin conciliandam: *Ait ergo Saul ad David. . . faciens facies, & potens poteris* (z). Id est, expedite ac secure facies, & potentissimus eris: jam substantiva: *Homo & homo natus est in ea* (a). pro multi homines. 15. Adhibent nomina divina & cœlestia ad sublime aliquid significandum: *Justitia tua sicut montes Dei* (b) id est, uti montes, præ altitudine divini. *Veritas tua usque ad nubes*. Veritas tua tam alta est, ut ad nubes usque peringat.

LIII.

Tertio loco circa figuratas dictiones, seu locutiones tropis ornatas, quibus abundat S. Scriptura, notant Theologi Positivi, quæ sequuntur: 1. S. Scriptura sæpe sumit partem pro toto, & totum pro parte per synecdochen. *Posuisti homines super capita nostra* (c). *Quia tulerunt Dominum meum* (d). pro corpore Christi. 2. Effectum pro causa vel causam pro effectu per metonymiam. *Domine audivi auditionem tuam, & timui* (e). pro re audita. *Eum qui non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit* (f). id est,

(z) 1. Reg. 26. (a) Psal. 86. (b) Psal. 35.
 (c) Psalm. 65. (d) Joan. 20. (e) *Hæc. 2.*
 (f) 2. Cor. 5.

est, hostiam pro peccato. 3. Continens pro contento. Sic templum sumit Scriptura pro Sacerdotibus, Judæam pro Judæis. 4. Interdum loco nominis alicujus adhibetur aliud, licet commune pluribus: *Per quem filius hominis tradetur* (g). pro Christo per antonomasiam. 5. Nonnunquam profertur aliquid, & intelligitur id, quod illi opponitur: *Nè forte peccaverint filii mei, & benedixerint Deo in cordibus suis* (h). pro maledixerint, per antiphrasim. 6. Scriptura utitur etiam ironia: *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est* (i). 7. Item hyperbole. *Tanta fuit abundantia tritici ut arenæ maris coaquaretur* (k). *Exiit edictum a Cæsare, ut describeretur universus orbis* (l). 8. Non minus hypallage ponendo unum pro altero: *Cognovit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui* (m). pro Dominum præsepis sui. *In sole posuit tabernaculum suum* (n). pro solem in tabernaculo suo. 9. Non raro quoque metaphora, designando Christum sub figura Leonis, vitis, ostii: *Ego sum ostium*. Sic vocat instrumenta mortis vasa mortis: *Et in eo paravit vasa mortis* (o).

Illud

- (g) *Marci. 14.* (h) *Job. 1.* (i) *Genes. 3.*
 (k) *Genes. 41.* (l) *Luc. 2.* (m) *Ijai. 1.*
 (n) *Psal. 18.* (o) *Psal. 7.*

Illud autem admodum frequens est S. Scripturæ, ut Deo attribuat tum membra hominis, tum adfectiones quasdam, quas *passiones* vulgus vocat. Hujus autem rei triplex ratio reddi potest, nimirum vel ut humano concipiendi loquendique modo se se accomodet, vel ut energiam ac emphasin sermoni suo conciliet, vel denique ut mysticum quid & spirituale sub verborum cortice latens nobis significet. Ad primum quod adinet, legimus in SS. Literis: Omnia aperta sunt oculis ejus . . . Aures ejus in preces eorum . . . Ostende faciem tuam . . . Os Domini locutum est . . . Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis . . . Fecit potentiam in brachio suo . . . Dextera Domini fecit virtutem . . . Si in digito Dei ejicio dæmonia . . . Inveni David virum secundum Cor meum . . . Terra scabellum pedum meorum . . . sub umbra alarum tuarum &c. De hoc primo locutionis genere præclare dicit S. Augustinus (p): *Alas cum in Deo audimus, protectionem intelligimus: cum manus, operationem: cum pedes, præsentationem: cum oculos, visionem: cum faciem, notitiam, qua innotescit.* Quod spectat ad secundum, S. Scriptura Deo tribuit

buit *iram* : Domine ne in furore tuo arguas me . . . *commiserationem* : secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam . . . *oblivionem* : usquequo Domine oblivisceris me in finem . . . *Somnum* ; Exurge, quare obdormis Domine . . . *Pœnitentiam* : pœnitet me fecisse eos . . . *Gemitum* : Postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, nempe Christus apud Patrem æternum . . . *Tristitiam* : Nolite contristare Spiritum Dei, &c. De hoc secundo locutionis genere rursus eleganter scribit idem Augustinus (q) : *Pœnitentia dei non est post errorem : ira dei non habet perturbati animi ardorem : misericordia dei non habet compatientis miserum cor, unde in latina lingua nomen accepit : zelus Dei non habet mentis livorem. Sed pœnitentia dei dicitur rerum, in ejus potestate constitutarum, hominibus inopinata mutatio : ira dei est vindicta peccati : misericordia dei est bonitas opitulantis : zelus dei est providentia, quæ non sinit eos, quos subditos habet, impune amare, quod prohibet.*

LIV.

(q) L. I. contra adversar. legis c. 20.

LIV.

Quarto loco, quum nonnullæ contradictiones apparere in S. Scriptura, unaque sæpe sententia pugnare cum alia, quin quod plus est, mendaciorum sparsa quædam vestigia reperiri videantur, Theologiæ Positivæ officium est, ut hac veluti invidia illam liberet ostendatque modum, quo omnia rite possint explicari absque ulla contradictione, absque ullo mendacio. Atque inprimis certum est, nullas contradictiones, quæ vere tales sunt, in S. Scriptura locum habere posse, quoniam e duabus contradictoriis, ut Dialectica nos docet, unam veram, alteram falsam esse necessum sit: atque ita profecto Deus, cujus verbum est Scriptura, contradicendo falsum nobis diceret, quod absit. Ut autem perspiciamus, qua ratione explicari debeant sententiæ quædam, quin sibi contradicant, exemplis aliquot in medium adductis id patefacere juvat.

Genes. I. dicitur: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Contra *Joan. 8.* Vos ex patre diabolo estis. Sed prima sententiâ intelligi debet, quantum ad naturam, & in sensu phy-

physico : altera quantum ad malitiam, & in sensu morali.

Genes. c. 46. v. 26. Cunctæ animæ, quæ, ingressæ sunt Ægyptum, sexaginta sex fuerunt. Contra *v. 27.* dicuntur fuisse septuaginta. Sed in primo calculo non includuntur Jacob & Joseph, nec duo Josephi filii, quia hi fuerunt capita familiæ, quæ intrarunt Ægyptum : cum his quatuor etiam prima in sententia prodeunt septuaginta.

Exodi c. 20. Ego Dominus Deus . . . visitans iniquitatem patrum in filios in tertiam & quartam generationem. Contra *Ezech. c. 18.* filius non portabit iniquitatem Patris. Sed prior textus loquitur de pœna temporali, alter de spirituali : prior de filiis improbis improborum patrum, alter de filiis probis, iniquorum parentum.

Levit. c. 18. Turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis. Contra *Deuter c. 25.* Fratris defuncti uxorem accipiet frater ejus, & suscitabit semen fratris sui. Sed prior prohibet ducere uxorem fratris, eo vivente : alter præcipit ducere fratris uxorem, si hic sine liberis obierit.

4. Reg. c. 8. Viginti duorum annorum erat Ochozias, cum regnare cœpisset. Contra *2. Paralip. c. 22.* quadraginta duo-

rum annorum erat Ozias, cum regnare cœpisset. Sed secundus locus est mendosus: quippe tum in Syriaco, quam in hebraico textu legitur viginti duorum annorum in utroque loco. Secus dici oporteret, Ochoziam patre suo Jora bienio seniore fuisse, quando regnare cœpit.

Job. c. 7. Peccavi, quid faciam tibi custos hominum. *Contra c. 27.* neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea. Sed prius sermo est de peccato levi, posterius de gravibus peccatis.

Proverb. c. 26. v. 4. Nec respondeas stulto juxta stultitiam suam, ne efficiaris ei similis. *Contra v. 5.* responde stulto juxta stultitiam suam, ne sapiens esse videatur. Sed intelligenda sunt hæc in diverso sensu, scilicet non respondendo verbis similiter stultis, & calumniosis: respondendo autem & corrigendo, ne gloriatur in iniquitate sua.

Ecclesiasticus c. 3. Unius est interitus hominis & jumentorum, & æqua utriusque conditio, sicut moritur homo, sic & illa moriuntur. *Contra c. 12.* revertatur pulvis in terram, unde erat, & Spiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. Sed Scriptura primo loco loquitur in perso-
na

na & sensu hominum carni ac voluptatibus indulgentium: secundo loco in persona & sensu hominum piorum & vere fidelium.

Luc. 2. Ecce positus est hic in ruinam & resurrectionem multorum. *Contra c. 9.* Filius hominis non venit animas perdere, sed salvare. Sed ruina est per accidens, & ex malitia hominum gratiæ resistentium: salus vero per se, & ex intentione Dei mittentis, ac Christi venientis.

Joan. c. 11. v. 4. De Lazaro infirmo legitur: Infirmitas hæc non est ad mortem. *Contra v. 14.* Lazarus mortuus est. Sed loquitur Scriptura primo in loco de morte communi, qualem obire solent homines, non surrecturi usque ad extremum judicii diem. Ita Augustinus: *Lazari mors ipsa non erat ad mortem, sed potius ad miraculum.* Plures ejusmodi ad speciem contradictiones eruditissimus Jacobus Tirinus in suo super vetus & novum Testamentum Commentario recenset, scilicet mille quadringentos & quinquaginta.

Jam ut de mendaciis, quorum vestigia quædam in Scripturis apparere videntur, pauca quoque dicam, ante omnia firmissime tenendum est, imprimis Deum summe verum & ipsam veritatem

primam mentiri haud posse. *Non enim est Deus quasi homo ut mentiatur, neque ut filius hominis, ut mutetur* (r). Dein quod consequitur, nec divinam mentiri posse Scripturam, quum sit ipsum dei loquentis verbum, ita ut si hæc mentiretur, ipse Deus per Prophetas & Apostolus, sacrosque Scriptores fuisset mentitus. Quare oportet mendacia, quæ apparent, ad verum sensum interpretando reducere: cujus rei aliqua rursus exempla subministrare fas sit.

Genes. 4. Legimus promississe quidem Deum Caino timenti, ne in pœnam commissæ cædis fraternæ a primo quovis sibi obvio interficeretur: *nequaquam ita fiet.* nihilominus occisum fuisse forte fortuna a Lamecho, dum venationi operam daret. Verum non promisit Deus Caino, quod a nemine sit interficiendus, sed solum non a quovis obvio, scienter & ex insidiis. Hinc Lamech videns occidisse se Cainum, tristis exclamavit: *occidi virum in vulnus meum.*

Isai. c. 38. Prædixit Propheta hic Regi Ezechix: *Dispone domui tuæ; cras enim morieris tu, & non vives.* Non tamen vaticinio respondit eventus, nec mors tempore, quo prædicta fuit, est secuta. Verum

(r) *Num. c. 23.*

rum non erat tam prædictio, quam comminatio sub conditione: & re ipsa mors fuisset secutura secundum dispositionem caussarum secundarum; non tamen evenit, quia non erat futura secundum dispositionem causæ primæ, seu Dei. Erat igitur morbus Ezechiæ lethalis, sed naturæ ordinem Deus miraculo invertit.

Jonas c. 3. tanquam Legatus Numinis Iraci ejusdem jussu Ninivitis interitum denunciavit: *adhuc quadraginta dies, & Ninive subvertetur.* Verum hæc rursus comminatio erat, nisi pœnitentiam agerent. Hac peracta Ninives excidium ad tempus quidem fuit suspensum, non tamen omnino sublatum: nam altera vice per Nahum Prophetam prædictum re ipsa secutum est.

Genes. 12. Abraham interrogatus in Ægypto de Sara uxore sua respondit, eam esse sororem suam. Mentitus est igitur Abraham, immo & uxorem induxit, ut mentiretur. *Dic ergo obsecro, quod soror mea sis.* Verum si etiam concedamus, hoc Abrahæ dictum, aliaque similia, quæ in Scriptura occurrunt, esse mendacia, neutiquam tamen inde ipsa S. Scriptura criminis hujus argui potest, utpote narrans duntaxat ejusmodi mendacia hominum, quemadmodum absque fuce nar-

rat alla Samsonis, Davidis, Salomonis, Regum Israel & Juda delicta. Sunt tamen graves Interpretes, qui Abrahamum ab omni mendacio excusant: fuit enim Sara, tanquam filia Aran fratris Abrahamæ, ejusdem Neptis. Apud Hebræos autem in usu erat, ut Neptes dicerentur sorores, & Nepotes fratres.

Neque mentitus est Jacob, quando bis interrogatus a Patre, num esset filius ejus Esau? respondit: *Ego sum primogenitus tuus Esau, Genes. 27.* Quid enim vetuit hoc dicere? erat primogenitus titulo emptionis, dum primogenita vendidit illi Esau pro lenticula: erat primogenitus titulo repræsentationis, quia viloso habitu personam Esau repræsentabat. S. Augustinus grande hac in re mysterium agnoscit.

Neque mentita est Judith, dum Holoferni dixit: *Ego adducam te per mediam Jerusalem, c. 11.* quamvis ad eum venerit, ut obruncaret. Quippe re ipsa Judith per mediam Jerusalem, uti promiserat, duxit Holofernem, non quidem vivum ipsum, sed ejus caput abscissum, triumphantis in morem.

Neque mentitus est Archangelus Raphael, quando Juniori Tobix interroganti, *unde te habemus bone Juvenis,* respondit:

dit: *Ex filiis Israel. Tob. c. 5.* Nam Israel idem significat ac *videns Deum*: Angeli autem semper *vident faciem Dei*. Porro Raphael Numinis providentia constitutus fuit ad custodiam Israelitarum, maxime tribus Nephtali, e qua oriundus erat Tobias.

§. III.

Pars tertia methodica.

LV.

Methodicam voco hanc tertiam Theologiae Positivæ partem, quia methodo in scholis usitata examinat quaedam scripturae loca vel obscuriora & profundiora, vel dubia & controversa, vel copiosiore eruditionis luce illustranda. Hæc autem omnia ad duplicem redigi classem possunt, quarum prima versatur circa Scripturae sacrae sententias, quæ solis constant verbis; altera vero circa res & facta, quæ in eadem narrantur. Utriusque classis unum paradigma methodicam proponere juvat, illique materiem uberioris exercitationis subjungere.

Paradigma primæ classis.

Expositio Textus:

In Principio creavit Deus cælum & terram, Gen. 1.

An debeat intelligi de mundo in *instanti*, an *successive* creato?

Prænotandum, duplicem hac in re sententiam esse: prima quæ asserit, totum mundi, opificium in instanti fuisse confectum, neque sex dierum intervallo distinctum. Quod autem Moses distinxerit in dies, id ad rerum conditarum ordinem ac conditionem melius & ad caput nostrum explicandam fecisse. Hæc sententia præter alios Patronum habuit D. Augustinum (s). Altera est, quam tenuerunt Patres fere omnes ante Augustinum, & plurimi Doctores post ipsum, scilicet mundum successive spatio sex dierum fuisse conditum.

Conclusio. Dicendum cum communione, mundum successive fuisse creatum, ea scilicet, quam Moses exhibet successione.

Argumentum primum est, quia ipse Augustini, licet adversarii, celebris regula est, verba Scripturæ in proprio sensu esse sumenda, nisi detur efficax fundamentum in oppositam partem; quum igitur Moses apertissimam uti operum, ita & dierum distinctionem faciat, & singula opera ad singulos dies referat; nec videatur hec voluisse imponere Judæis, quando mundum
pro-

(s) *Lib. 4. de Genesi ad Literam.*

proponit e rudi massa semper magis magisque ab Opifice Deo sensim fuisse perfectum (cujus tamen rei suspicio in ipsum cadere posset, si mundus primo statim die, immo primo instanti, undequaque perfectus in lucem prodisset) absque gravissimo fundamento verba Mosis in proprio sensu, nec in allegorico aut metaphorico sumenda erunt; tale autem fundamentum nullum occurrit.

Argumentum secundum ex ipsa Scriptura petitur, in qua (t) præcipitur a Deo Judæis Sabbati observantia, ut nimirum quiescant, & ab opere servili abstineant die septimo hebdomadæ. Sex enim diebus fecit Deus cælum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, & requievit die septimo; idcirco benedixit Deus diei Sabbati, & sanctificavit eum. Si autem mundus in instanti fuisset conditus re ipsa, & in ore Mosis solum successive per continuos sex dies, ratio hæc prorsus infirma esset, & similitudo claudicaret. Quis vero credat, Deum imponendo præceptum graviter obligans, quodque Judæi fere ad superstitionem usque observabant, ut per omne tempus illud firmaret, fuisse usum comparatione neutiquam firma, immo narratione falsa?

Ra.

(t) *Exod. c. 20. & 31.*

Rationes in contrarium non obstant:
 1. de omnipotentia Dei, quæ nulla mora
 successioneque operum tardari potest, ma-
 gisque commendatur, si mundum in instan-
 ti condidisse dicatur. 2. Verba Genesis
 (u) ubi dicitur: *in die quo fecit Deus*
cælum & terram, & omne virgultum
agri, antequam oriretur in terra. Ex qui-
 bus inferitur, arbores & plantas cum cælo
 & terra creatas fuisse eodem die, licet
 Moses dies distinctos iis adsignet. Cur
 igitur non idem dicere liceat de reliquis
 operibus? 3. Locus ille Ecclesiast. (x)
Qui vivit in æternum, creavit omnia
simul. Nam

Respondetur ad 1. omnipotentiam Dei
 nec omnia facere, quæ potest, nec eo
 semper modo quo potest. quis enim deo
 præscribere hanc legem audeat? Satis com-
 mendat opus tam magnificentum Artificis
 potentiam, etsi plures ei producendo dies
 impenderit, quæ ipsa mora nobis veluti
 monstrare voluit operis arduum. hoc
 sane fundamentum adversæ partis non vi-
 detur esse sufficiens, ut a sensu literali ad
 figuratum deflectamus. *Ad 2.* respondent
 aliqui, *in die* hebraismum esse, singularem
 ponendo pro plurali, atque ita sensum
 esse: *in diebus quibus fecit Deus &c.* Alii
 re-

respondent, terram illo ipso die, quo creata fuit, jam gravidam fuisse virgulto arborum & plantarum, licet hæc primum alio die productæ fuerint, quod facile indicant verba illa: *antequam orirentur in terra.* Ad 3. triplex est responsio. prima concedit simul omnia fuisse creata quoad substantiam, negat autem quoad speciem. ita Venerab. Beda in Hexameron: *Substantia simul creata est, sed simul species formata non est.* Secunda vult *simul* denotare continuationem operis, non instans: dicuntur enim fieri simul ea, quæ sub uno tractu temporis fiunt, & in quibus virtus producens non cessat, usque dum totum opus finiverit. Tertia distinguit, & *simul simultate collectionis* omnia creata fuisse concedit, *simultate temporis* negat. *Simul* in Scriptura sacra potius est particula denotans collectionem, quam tempus. Ita (y) *omnes declinaverunt, simul in utiles facti sunt*; & (z) *simul insipiens & stultus peribunt.*

Catalogus aliorum textuum primæ classis, qui simili metodo exponi possunt.

Ex libro Exodi c. 4. *Iratus Dominus in Mosen ait: Aaron frater tuus &c.* quomodo Deus contra Mosen iratus dicatur, & an ira in Deo locum habeat?

Ex libro Levitici c. 1. *Si holocaustum fuerit ejus oblatio.* Quodnam discrimen intercesserit inter oblationes, victimas, sacrificia & holocausta?

Ex libro Numerorum c. 1. *anno altero egressionis eorum ex Ægypto.* quot annis servitus in Ægypto duraverit, an quadringentis annis ut dicitur *Genes. 15.* aut decem supra unum, ut eruitur e *lib. Exod. c. 1.*

Ex libro Deuteronomii c. 24. *Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam feditatem, scribet libellum repudii.* qualis fuerit iste libellus, & quis ejus effectus?

Ex libro Josue c. 6. *steteruntque sol & luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis.* qua ratione sol & luna stetisse dicantur, & num stare possint?

Ex libro primo Regum c. 28. *Cum autem vidisset mulier Samuelem, exclamavit*
voce

voce magna &c. quomodo explicanda sit
apparitio Samuelis mortui?

Ex libro Tobix c. 6. *Cordis ejus particulam, si super carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum.* An virtus ista fumi fuerit naturalis vel supernaturalis?

Ex libro Psalmodum Ps. 2. *Filius meus es tu: ego hodie genui te.* quomodo hæc genesis, & particula *hodie* sit intelligenda?

Ex Jeremia c. 1. *Priusquam te formarem in utero, novi te, & antequam exires de vulva, sanctificavi te.* An hæc verba intelligenda sint de sanctificatione Jeremiæ in utero matris?

Ex Daniele c. 4. *Cor ejus ab humano commutetur, & cor feræ detur ei.* Quæ ratione dici possit Nabuchodonosor in feram mutatus, & quomodo contigerit hæc metamorphosis?

Ex Aggæo c. 12. *Magna erit gloria domus istius novissimæ, plus quam primæ.* an intelligenda sint hæc verba secundum literam de Templo Solymæo restaurato per Zorobabelem, an allegorice de templo per adventum Christi glorificato?

Ex actis Apostolorum c. 2. *Factus est repente sonus tanquam advenientis spiritus . . . apparuerunt illis dispartitæ linguæ.*
quo-

Quomodo Spiritus S. apparuerit in figura venti & ignis: an fuerit duplex apparitio?

Ex iisdem c. 7. *Video celos apertos, & filium hominis stantem a dextris Dei.* Quomodo intelligendum sit, quod Christus steterit a dextris æterni Patris sui?

Ex Evangelio Matthæi c. 1. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco.* An ex verbis istis erui possit, B. Virginem castitatis voto se obstrinxisse?

Ex Evangelio Marci c. 1. *Fuit Joannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum.* Qualis fuerit iste baptismus, quis ejus effectus, & quale discrimen inter baptismum Joannis & baptismum Christi?

Ex Evangelio Lucæ c. 23. *Erat autem fere hora sexta, & tenebræ factæ sunt in universam terram usque in horam nonam.* Quomodo explicanda sit hæc eclipsis solis secundum tempus, secundum locum, & alias circumstantias?

Ex eodem Evangelio c. 17. *Ductus est in desertum a Spiritu, ut tentaretur a diabolo.* Qua forma apparuerit dæmon, quo modo transtulerit Christum in pinnaculum Templi, qua ratione ostenderit omnia regna mundi?

Ex Evangelio Joannis c. 8. *Et iterum se inclinans scribebat in terra: audientes autem unus post unum exhibat.* qua ratione hæc Salvatoris scriptura, & Scribarum ac Phariseorum egressus sit exponendus?

Ex Epistola Paulli ad Romanos c. 10. *Et quidem in omnem terram exiit sonus eorum, & in fines terræ verba eorum.* An sit intelligendum de tempore Apostolorum, quod in toto terrarum orbe divulgatum sit Evangelium?

Ex Epistola ejusdem ad Galatas c. 3. *At ubi venit fides, jam non sumus sub pedagogo.* an intelligatur lex vetus abrogata, etiam quoad moralia præcepta.

Ex Apocalypsi c. 6. *Et stellæ de cælo ceciderunt super terram.* an proprie vel metaphorice hic casus stellarum sit accipiendus?

LVII.

Paradigma secundæ Classis.

Expositio Textus:

Plantaverat autem Deus Paradisum.
Genes. 2.

Utrum adhuc existet paradisus, initio mundi a Deo creatus?

Prænot. 1. Quæstionem hanc una ex parte oriri ex traditione vetusta plerumque
BIBLIOTH. DOMEST. LIB. XII. X rum

rumque Patrum, qui contendebant, per-
 severare adhuc paradisum, ex altera vero
 ex ignorantia omnimoda, in qua orbis
 parte vel angulo ille nunc reperiatur.
Pranot. 2. Paradisi significationem esse
 duplicem, unam propriam & antonoma-
 sticam pro loco illo, ubi collocatus &
 lapsus fuit primus Parens Adamus: alte-
 ram metaphoricam pro loco omni amœ-
 nitate perfuso, uti Ezechiel eum descri-
 bit (a) *in deliciis Paradisi fuisti.* *Pranot. 3.*
 Tres esse hac in re opiniones; prima
 asserit Paradisum etiamnum hodie
 existere, estque Patrum & Doctorum an-
 tiquorum fere omnium. Secunda, eum
 partim periisse, partim exstare. Tertia,
 Paradisum licet reipsa exstiterit, a dilu-
 vio penitus fuisse destructum.

Conclusio. Dicendum videtur cum se-
 cunda sententia: exstare quidem locum
 Paradisi, ipsum autem Paradisum, prout
 locus *voluptatis* a S. Scriptura dicitur ac
 describitur, non amplius existere.

Argumentum primum. De paradiso dum
 meminit Scriptura, ait: *Et fluvius egre-
 diebatur de loco voluptatis ad irrigandum
 paradisum, qui inde dividitur in quatuor
 capita, scilicet Phylon, Gehon, Tigrim,
 & Euphratem, igitur paradisi locus sive*

so-

(a) *Cap. 28.*

solum adhuc exstat circa fluvium illum, e quo oriuntur Tigris & Euphrates, quorum fluminum nomina etiamnum perseverant. Quoniam, vero apud Historicos & Geographos etiam accuratissimos nulla Paradisi, tanquam horti voluptate ac deliciis pleni notitia vel vestigium reperire est, merito infertur, eum ita consideratum non amplius existere.

Argumentum secundum. Paradisus a Deo collocatus fuit in terra nostra, quam inhabitamus: unde eiectionis primis parentibus ante illius introitum posuit Cherubin, qui flammigero ense arceret eos ab ingressu, quod frustra fuisset, si nescio quo in loco extra terram, ut quidam contendunt, situs esset. Verum omnis terra, quam inhabitamus, utpote immersa undis destructa & everfa fuit per diluvium, dicente Scriptura (b): *Et aquæ prævaluerunt nimis super terram, & operitque sunt omnes montes excelsi sub universo cælo: igitur & locus iste voluptatis, communi facto subjectus erat.*

Rationes, quæ in contrariam partem adferuntur, non satis firmæ sunt. Prima est ingens consensus SS. Patrum pro Paradisi perseverantia. Secunda Scripturæ

te-

(b) *Genes. 7.*

testimonium de Enoch (idem dicendum de Elia) *Enoch placuit deo, & translatus est in Paradisum, ut det gentibus pœnitentiam* (c). Quum ergo existent adhuc Prophetæ isti, ac sint in Paradiso, necesse erit locum hunc adhuc existere. *Tertia*, terra diluvio dissipata iterum reffloruit, amœnamque formam induit: Cur non etiam Paradisus? *Quarta*, saltem tempore Christi morientis paradisus adhuc existit, dicente ad latronem Salvatore: *Hodie mecum eris in Paradiso*.

Respondetur ad 1. Secundum regulam a Vincentio Lirinensi traditam *antiqua SS. Patrum consensio non in omnibus divinæ legis quæstiunculis, sed solum in fidei regula magno nobis studio & investiganda est, & sequenda*, præsertim si posterioribus temporibus rei veritas magis magisque in lucem e tenebris protrahatur, uti hac in re accidit. *Ad 2.* Paradisus, in quem Enoch & Elias translati dicuntur, probabilius non est paradisus proprie, sed metaphorice sumptus, uti dictum est *Prænot. secundo*. certe Rupertus (d) ait:
 „ Nusquam Scriptura dat intelligi, quod
 „ Enoch & Eliam Deus transulerit in ipsum paradisum, ubi comederent de ligno vitæ, & viverent in æternum; sed
 „ ita

(c) *Eccles. 44.* (d) *l. 3. de Trinit. c. 32.*

„ ita sublatis sunt, ut in secretam quan-
 „ dam regionem terræ ducerentur, ubi
 „ in magna carnis & spiritus quiete vive-
 „ rent, quousque ad finem mundi re-
 „ deant,,. *Ad 3.* An post diluvium ita
 refluoruerit terra, uti prius erat, cum ea-
 dem amœna facie, situ, & ordine plan-
 tarum, camporum, florum, frugum &c.
 admodum dubium est, quin verosimilius,
 plures pulchritudinis muscas, quas voca-
 mus, videlicet ruinas, solitudines, antra
 & spelæa fuisse a diluvio relicta in hodie-
 rum usque diem. De paradiso specialis
 ratio esse videtur. Erat enim singulare
 opus Conditoris Dei: ipse velut manu sua
 plantaverat hunc voluptatis hortum, &
 destinabatur locus iste parentibus nostris,
 filiis & nepotibus, si in primæva innocen-
 tia & statu gratiæ perseverassent, qui finis
 commisso originis peccato quamprimum
 cessavit. Quare licet solum illud loci per-
 manserit, non tamen ornatus, deliciae,
 dotesque illæ, quæ Paradisi nomen mere-
 bantur. *Ad 4.* hoc in loco per paradisum
 alii intelligunt cœlum, alii Christum ip-
 sum, ejusque præsentiam, alii majore cum
 fundamento sinum Abrahæ, in quem La-
 zarus ab Angelis deportatus fuisse dicitur.

LVIII.

Catalogus aliorum Textuum secundæ classis, qui simili methodo exponi possunt.

Ex libro Genesis. c. 1. *Fiat lux, & facta est lux*, primo scilicet mundi die. *Fecit Deus duo luminaria magna, luminare majus, ut præesset diei, & luminare minus, ut præesset nocti*, quarto die. *Quæritur, quomodo prima secunda, & tertia mundi dies esse potuerit, necdum producto sole!*

Ex eodem c. 2. Ex omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas. Utrum præcepta fuerit comestio de omni ligno, sicuti prohibita de ligno scientiæ boni & mali?

Ex eodem. c. 11. Erat autem terra labii unius, & sermonum eorundem. Quænam fuerit primæva hominum lingua?

Ex libro Exodi c. 11. Dices ergo omni plebi, ut postulet vir ab amico suo, & mulier a vicina sua vasa argentea & aurea. An & quomodo licita fuerit spoliatio Ægyptiorum?

Ex libro Numerorum c. 14. Et in columna ignis per noctem. Utrum fuerit una eademque columna ignis & nubis, quæ per desertum viam monstrabat hebræis?

Ex

Ex libro Deuteronomii c. 34. *Quem nosset Dominus facie ad faciem.* Utrum Moses viderit in hac vita divinam essentiam?

Ex libro Josue c. 9. *Juravimus eis in nomine Domini; & idcirco non poterimus eos contingere.* Utrum juramentum præstitum a Josue Gabaonitis validum & licitum fuerit?

Ex libro Judicum c. 11. *Fecit ei, sicut voverat.* utrum Jephthe peccaverit vovendo, & immolando filiam suam?

Ex eodem libro c. 16. *Moriatur anima mea cum Philistiim, concussisque fortiter columnis cecidit domus super omnes Principes, & cateram multitudinem, quæ ibi erat.* An seipsum ruina domus obruendo peccaverit Samson?

Ex libro primo Regum. c. 28. *Dixit Samuel ad Saul: quare inquietasti me, ut suscitares?* An Samuel per Pythonissam suscitatus & apparens Sauli fuerit verus Samuel, an dæmon, vel phantasma, vel umbra Samuelis?

Ex libro secundo Regum c. 6. *Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam, iratusque est indignatione Dominus contra Ozam, & percussit eum super temeritate, qui mortuus est ibi juxta arcam Dei.* Quæ ratione & ob quam causam hoc factum

Ozæ, quod religiosum & laudabile videri posset, meruerit pœnam mortis repentinae?

Ex libro tertio Regum. c. 11. *Cum jam esset senex depravatum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur Deos alienos. & Proverb. c. 24. Novissime ego quoque egi penitentiam, respexique ut eligerem disciplinam.* An salvus factus, vel damnatus dici possit Salomon?

Ex libro quarto Regum c. 2. *Ecce currus igneus, & equi ignei dividerunt utrumque (Eliam & Elisæum) & ascendit Elias in caelum. & Genes. c. 5. Ambulavit (Henoch) cum Deo, & non apparuit, quia tulit cum Deus.* An vivant adhuc Henoch & Elias, ut communiter tenent Doctores, an vero post mortem sint translati in caelum, ut Judæi opinantur?

Ex libro Ecclesiastici c. 48. *Et prophetavit mortuum corpus ejus, scilicet Elisæi item ibidem. c. 49. Et ossa ipsius (Joseph Patriarchæ) visitata fuerunt, & post mortem prophetaverunt.* Quomodo & an vere corpus Elisæi, & ossa Josephi post mortem prophetaverint?

Ex Evangelio Matthæi c. 2. *Vidimus stellam ejus in Oriente.* Quidnam fuerit illa stella quæ Christo nascente apparuit Magis?

Ex Evangelio Marci c. 16. *Surgens autem mane, prima Sabbati, apparuit primo Mariæ.* Utrum Christus Dominus exsurgens primo Matri suæ apparuerit, antequam appareret Magdalenæ?

Ex Evangelio Lucæ c. 22. *Et factus est sudor ejus, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.* Utrum sudor Christi fuerit naturalis vel secundum substantiam, vel secundum modum?

Ex Evangelio Joannis c. 21. *Sic eum volo manere, donec veniam.* Utrum præter Enoch & Eliam superstes sit adhuc S. Joannes Evangelista, ut in fine mundi prædicaturus adveniat?

Ex Epistola ad Hebræos c. 9. *Statutum est hominibus semel mori.* Utrum omnes homines, etiam illi, qui ad finem ante supremum judicii diem erunt superstites, sint morituri?

Ex Epistola ad Corinthios prima c. 15. *Omnes quidem resurgemus in momento, in ictu oculi, in novissima tuba.* Utrum omnes homines eodem temporis momento sint surrecturi, & qualis illa tuba futura sit?

Ex Epistola ad Romanos c. 15. *Cum in Hispaniam proficisci cæpero.* Utrum Apostolus Paullus solum constituerit adire Hispaniam, an vero re ipsa illuc venerit?

Ex Apocalypsi c. 7. *Et audivi numerum signatorum centum quadraginta quatuor millia signati ex omni tribu filiorum Israel . . . post hæc vidi turbam magnam ex omnibus gentibus, quam dinumerare nemo potest.* Num primus locus sit intelligendus de Judæis, hoc præcise numero in fine mundi convertendis ad Christum; alter vero de gentilibus?

LIX.

Ad calcem Theologiæ Positivæ operæ pretium esse videtur, appendicis instar annexere præstantiores Interpretes S. Scripturæ, qui vel in totam, vel in plures ejusdem libros insigni cum laude sunt commentati, vel aliis doctissimis voluminibus, & quæstionibus oeconomiam sacri Codicis illustrarunt.

Ad primam Classem pertinent Anselmus Laudunensis Ecclesiæ Diaconus, qui in omnes Scripturæ locos contexuit *Glossam* illam, quæ dicitur *Interlinearis*. . . . Strabus Walfridus Fuldenis Monachus, & discipulus Rabani Mauri, Auctor *glossæ*, quam vocant *ordinariam*. . . . Dionysius Carthusianus, seu Dionysius Richelius, Carthusianus Monachus, Doctor Ecstaticus vulgo nuncupatus. . . . Hugo de S. Caro, Cardinalis, Ord. Prædic. hic præ-

præter varia in universam Scripturam commentaria primus incomparabile illud opus *Concordantias Bibliorum* cum viris a se delectis concinnavit, quod postea magnis incrementis aliorum opera fuit auctum. . . . Nicolaus Lyranus Ord. S. Franc. Normannus, præter quæstiones veteris & novi Testamenti breves in universa sacra Biblia commentarios scripsit. . . . Cornelius a Lapide S. J. natione Belga, indefesso quadraginta annorum studio commentatus est in omnes tam novi quam veteris Testamenti libros, exceptis Job & Psalmorum, quos ne perficeret, mors obstitit. Totum opus in decem Tomos divisum est, latetque in eo ingens sacræ eruditionis Thesaurus. . . . Emanuel Sà S. J. scripsit scholia in quatuor Evangelia, & annotationes in omnem Scripturam: Opus quidem est concisum & contractum, sed eo ampliore studio elaboratum. . . . Jacobus Tyrinus S. J. singulari eruditione simul ac brevitate totam sacram Scripturam notis ac scholiis illustravit. . . . Joannes Mariana S. J. breves commentarios in universam Scripturam cum uno tractatu pro editione vulgari sacrorum Bibliorum in lucem dedit. . . . Joannes Stephanus Menochus S. J: præter alia brevem sensus literalis totius Scripturæ

pturæ explicationem elucubravit. . . .
 Augustinus Calmet Ord. S. Bened. maxima eruditione, multisque tomis totam exposuit Scripturam, adjecto etiam Dictionario Biblico, Historico-Critico-Chronologico & Geographico.

Ad secundam Classem pertinent imprimis plurimi SS. Patrum, qui in aliquos, vel etiam plures Scripturæ libros homilias & sermones scripserunt, uti SS. Athanasius, Augustinus, Hilarius, Gregorius Nyssenus, Ambrosius, Basilius, Cyrillus Alexandrinus, Isidorus, Joannes Chrysostomus &c. . . . Ex his emineat D. Hieronymus, qui præter duas veteris Testamenti versiones, & novum Testamentum a mendis purgatum egregia edidit commentaria in plerosque Scripturæ libros. . . . Origenes Alexandrinus, præter Tetrapla, Exapla, & Octopla variis commentariis, scholiis, & homiliis quampluribus sacra Biblia magna ex parte illustravit. . . . Theodoretus Antiochensis & Diodorus Tarsensis Episcopus literalis sensui inhærentes multas & varias lucubrationes Biblicas posteritati reliquerunt. . . . contra Rupertus Abbas Ord. S. Bened. allegorico in hærens sensui, succinctas e SS. Patribus expositiones Scripturæ libris quadraginta duobus complexus est. . . .

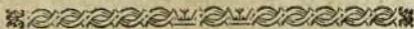
Rabanus Maurus, natione Germanus, Abbas Fuldensis, postea Archiepiscopus Moguntinus, e SS. Patribus collegit erudita varia in utrumque Testamentum commentaria. . . . Theophylactus Bulgariae Archiepiscopus scripsit in Prophetas minores, & in Psalmos, in Evangelia, & in omnes D. Pauli epistolas. . . . Hugo de S. Victore, natione Saxo, Ord. S. August. dictus ab aliis alter Augustinus, praemissis praenotionibus de Scripturis & sacris Scriptoribus, annotationes, quas *elucidatorias* vocat, fere in totum S. Codicem exaravit, exceptis Prophetis & libris Sapientiae. . . . Alphonfus Tostatus in utrumque testamentum commentaria scripsit varia viginti quatuor voluminibus comprehensa. . . . Joannes Maldonatus S. J. notissimos & insignes Commentarios in quatuor Evangelia (praeter alios in quodam Prophetas) in Tomos undecim distinctos typis vulgavit. . . . Thomas de Vio, Cardinalis Cajetanus, Ord. Praed. doctissimas expositiones Scripturae vix non totius, exceptis Canticis, Prophetis, & Apocalypsi, conscripsit. . . . Alphonfus Salmeron S. J. e primis S. Ignatii Sociis composuit volumina undecim de variis in Scripturam quaestionibus Evangelicis, & quinque alia in actus Apostolorum, &
Epi-

Epistolas Canonicas, doctrina & eruditione plena. . . . Cornelius Jansenius, Gandavensis Episcopus, commentatus est in Psalmos, in Proverbia, in librum Sapientiae, in Ecclesiasticum: insuper *Concordiam* Evangelicam edidit. . . . Arias Montanus docte scripsit in Prophetas, in Genesim, in Josue, in Judices, in Psalmos, in Isaiam, in Evangelia, in Epistolas Canonicas. . . . Jacobus Bonfrerius S. J. præclaras lucubrationes edidit in Genesim, Exodum, Leviticum, Numerorum librum, Deuteronomium &c. Joannes de Pineda S. J. docte commentatus est in Job & Ecclesiasten tomis tribus.

Ad tertiam Classsem pertinent Richardus a S. Victore, qui varia & egregia edidit opuscula, inter quæ est declaratio difficultatum S. Scripturæ, ad S. Bernardum. . . . Sixtus Senensis Ord. Præd. vir eruditissimus in S. Scripturis aliisque literis: scripsit Bibliothecæ Sanctæ libros octo, unumque librum Sapientiae *Sophias Monotessaron* dictum. . . . Joan. Fernandus S. J. edidit divinarum scripturarum thesaurum tribus in Tomis, ubi difficiliora explicat Bibliorum loca. . . . Benedictus Pereyra, sive Perrierius S. J. præter quatuor Tomos Commentariorum in Genesim, eruditione celebres, quinque alios in lucem

cem dedit selectarum Disputationum in S. Scripturam. . . . Thomas le Blanc S. J. insignem Psalmorum Davidicorum Analysis in tomis sex complexus est. . . . Guilielmus Esthius, Lovanii Præpositus Ecclesiæ S. Petri, & Academiæ Cancellarius præter Commentarios in Epistolas D. Paulli, aliorumque Apostolorum reliquit insignes notas in præcipua & difficiliora loca Scripturæ. . . . Petrus Daniel Huetius, Episcopus Abrincensis, vir doctissimus, qui eximios duos libros de Demonstratione Evangelica ad Delphinum edidit. . . . Joannes Morinus, Gallus Exercitationes Biblicas conscripsit, in quibus per viginti annos desudavit. . . . Arnaldus Milhetus, Gallus, brevem ac distinctam texuit universæ Scripturæ notitiam. . . . Ignatius Hyacinthus Amat de Graveson, Ord. Præd. qui Tractatum de Scriptura Sacra. . . . Bernardus Lamus Oratorii D. J. Presbyter, qui Commentarium in Harmoniam & Concordiam Evangelicam. . . . Non minus Petrus Annatus Congr. Doctr. Christian. Generalis Præpositus magno studio Apparatum ad *Positivam* Theologiam instruxit duobus libris. . . . Novissime Didacus de Quadros S. J. Madriti eruditam Palæstram Biblicam tomis duobus elucubravit, in qua ingenti serie enumerat

rat Scriptores tum in universam sacram Scripturam, tum in singulos ejusdem libros, veteres & nostri temporis, inter quos postremos facile ducentos e Societate Jesu recenset.

CAPUT V.
OECONOMIA THEOLOGICÆ
POLEMICÆ.

§. I.

Origo hujus Theologiæ.

LX.

Theologia Polemica nomen suum fortitur a militia, & bello perpetuo contra infideles & præcipue contra hæreticos absque induciis gerendo. Nunquam enim defuerunt a primis Ecclesiæ Christianæ veluti cunis ad hæc usque tempora perversi homines, qui orco instigante, armaque & furorem subministrante arcem hanc veræ fidei, nimirum Ecclesiam Christi, licet firmissimæ impositam petraë, infestarunt, & quantum penes ipsos erat, expugnare conati sunt; neque deerunt usque ad finem mundi. Sed frustra:

frustra: idem enim illius conditor & caput Christus, qui per os Paulli dixit: oportet & hæreses esse (e) idem inquam Christus ore suo prædixit atque promissit; *Super banc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævallebunt adversus eam* (f). Uti enim singulis seculis hæresiarchæ & sectarii aliqui, erroribus, dolis atque fallaciis instructi in aciem prodierunt, ita etiam singulis seculis sic ordinante divina Providentia Sancti Patres & viri doctissimi, *scuto fidei, galea salutis, & gladio spiritus* armati obviam iverunt his hæresum monstris debellandis. Initium igitur hujus Theologiæ a primis statim Ecclesiæ temporibus reperendum est. Prius autem nosse oportet, qua ratione tunc constituta fuerit nascens Ecclesia. Vix Christi regnum caput extulit, novaque lex Evangelica, per Apostolos præpagari cœpit non tam pugnando, quam patiando, neque alieni sed proprii sanguinis profusione, portæ inferi adversus eam e sedibus suis commotæ fuerunt. Tria prope modum secula continuas inter persecuciones exegit Ecclesia. Nerones, Domitiani, Trajani, Hadriani, Antonini, Severi,

(e) I. Cor. II. (f) Matth. 16.

veri, Maximini, Deciani, Valeriani, Diocletiani nomina sua posteritati transcribere non tam rerum gestarum gloria, quam sævitia & tyrannide memoranda. Usque tamen adeo invaluit has inter tempestates Christiana Religio, ut jam tum seculo tertio per totum pene orbem terrarum fuerit dilatata. Quo plus sanguinis fundebatur, tanto magis nobilis cruor ebullire cœpit in venis Martyrum, & quo plura demetebantur capita, eo majoribus auctum est Ecclesiæ corpus incrementis. *Cruciate*, ajebant Christiani teste Tertulliano (g) *torquete, damnate, atterite nos . . . plures efficimur, quoties metimur a vobis: semen est sanguis Christianorum.* Non solum autem fidei novæ ac exosæ professio populi ac Principum sævitiam in eos provocavit: accesserunt & aliæ causæ, odiorumque fomites. Habebantur vulgo ut genus hominum superstitionis novæ ac maleficæ, (Suetonii verba sunt) homines flagitiosi & odio generis humani convicti, (ut loquitur Tacitus) infanticidiorum & incestuum, quos in suis antelucanis conventibus exercebant, accusati, reique crediti. Magnam quoque nomini Christiano labem asperferunt Gnostici, primorum temporum

(g) *Apologet. c. 5.*

rum hæretici, homines revera impurissimi, quorum infamia in omnes redundavit. Præterea quum a ludis festisque publicis, a communi læticia & conviviis abhorrent, ne idololatriæ sordibus contaminarentur, vitamque viverent solitariam, noxium genus hoc hominum existimabant etiam prudentiores gentilium & qui supra plebem sapiebant, credebantque consultum fore, ut ad vitandas reipublicæ dissensiones e medio tollerentur. Quinque nihilominus ingens quotidie plebejorum æque ac nobilium accessus ad hanc sectam fieret, quæ præter novam doctrinam mores quoque severiores præferebat, vitæque austerioris genus profitebatur, argumento sane fuit, non humano quodam, sed æterno divinæ providentiæ consilio Religionem hanc primo institutam, dein auctam, propagatam conservatamque fuisse.

Verum præter Ethnicorum vexationes, quibuscum nascentem Ecclesiam luctari oportuit, mox ab initio aliud adversariorum genus magis nocivum velut e styge prodiit, hæreses nempe ac hæresum ministri, qui velut locustæ Ægyptiacæ dominicum hunc agrum fœde vastarunt. Quum adhuc in terris degerent Apostoli, rari fuerunt hæretici: verebantur enim a

vivis illis testibus nimis quam aperte errorum suorum convinci. At iis e mundo sublatis stipato agmine quasi e latebris prodire cœperunt, quemadmodum D. Paullus Ephesinis Episcopis prædixit (h): *Attendite vobis & universo gregi, in quo vos Spiritus S. posuit Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Et ex vobis ipsis exurgent viri loquentes perversa, ut abducant discipulos post se.* Causa erat in promptu: quippe gentiles a puero partim absurdis fabulis & erroribus, partim vitiis innutriti, etiam tum ubi Christianis sacris nomen suum dederunt, minus serio fidei negotium agebant, & ad pristinos errores postliminio redierunt. Alii dum temere cum gentilibus Philosophis christianam doctrinam impugnantibus congressi sunt, eorum irretiti sophismatis ad aliena a fide dogmata deflectebant, & male semel prolata postmodum adhuc peius defendebant: alii Philosophi, gens sectæ suæ tenacissima, ut Stoici & Platonici fidelium numero aggregati placita sua cum regulis Christianis conciliare volentes infelici partu hæreses effuderunt, aliosque incautos eodem infecerunt doctrinæ suæ veneno:

alij

(h) Act. c. 20.

alii superbia stimulante, quum bonorum ac dignitatum, ad quas aspirarunt, repul-
sam essent passi, palam defecerunt, & ore
simul ac calamo Ecclesiam acerrime impu-
gnarunt. Succedentibus temporibus vel
instigante malitia, vel stimulante, quæ in-
fiat, scientia, semper autem obstetricis
officio fungente superbia, innumeræ in lu-
cem prodierunt hæreses, nunquam non
ad tenebras, unde emerferunt damnatæ.
Longum foret singularum texere catalo-
gum: Petrus Annatus in suo ad Theologiam
Positivam apparatu numerat facile centum
& sedecim, longe plures Joannes Domini-
cus Musantius S. J. in sua Face Chronolo-
gica ad sacram & profanam historiam: præ-
cipuas duntaxat earum, quas nosse oportet
Theologum Polemicum, seculorum
ordine quam brevissime fieri potest, in con-
spectum dabo.

Seculo I. *Simon Magus* cæterorum Pa-
triarcha comparuit, qui sacra baptismatis
fonte lustratus, quum vidisset Spiritum S.
in eos, quibus manus imposuit D. Petrus,
Christianos illabi, & ab hoc hominum
genere mira patrari, oblato argento gran-
dem hanc potestatem a Principe Apostolorum
licitari cœpit; sed rejectus præstigiis
operam dedit, donec ejusdem D. Petri
precibus ex alto præcipitatus misere interiit.

Atque hic Simon auctor est hæresis, quam Simoniam dicunt.

Seculum II. protulit *Gnosticos* a γνῶσι
 feu scientia, quam sibi præ cæteris arrogabant, sic appellatos, qui nefanda quæque tum dogmata sparserunt, tum flagitia commiserunt, docentes Christiano homini fas esse ad quæstiones & supplicia vitanda colere idola, abnegare Christum ore, mentiri & pejerare: pusionem recens natum in mortario probe contusum & aromatibus conditum mensæ inferebant, eoque dapis Eucharisticæ loco vescebantur. Antesignanus eorum erat Carpocrates, vel ut alii volunt, Valentinianus. Huic sectæ turpissimæ alia *Montanistarum* e diametro opposita fuit, cujus parens Montanus Phryx, unde sectatores ejus dicti sunt Cataphryges. Hic continentiam ita commendabat, ut conjugia damnarer, juberet divortia: simulato idolorum cultu martyrii palmam declinare (uti factitabant Gnostici) non modo illicitum esse contendebat, sed spontanea sui delatione subeundam esse mortem præcepit, insuetaque jejunia ad salutem necessaria promulgavit: se vero Paracletum a Christo promissum venditabat. Hæresis hæc Ecclesiæ stragem intulit longe maximam in uno Tertulliano, quem falsa severioris disci-

disciplinæ specie delusum in præceptis egit.

Seculo III. hæresin suam sparsit *Novatianus* Presbyter, docuitque negandam esse veniam illis, qui in graviora crimina prolapsi essent, præsertim Apostatis: vim quoque omnem baptismo ab hæreticis collato ereptum ibat; quin & vincula peccatorum post baptismum commissorum solvendi potestate Ecclesiam exiit. Ad hoc seculum pertinet hæresis *Anabaptistarum*, seu illorum, qui omnes ab hæresi aliqua ad fidem Catholicam reversos iterum esse baptizandos contendebant, etsi antea legitimo baptismo fuissent abluti: doctrina hæc initio intra limites controversiæ stetit, postmodum vero in hæresin migravit. Hoc ipso seculo *Origines*, sublimi ingenio Vir & multis pro fide Catholica perfunctus laboribus, in falsa dogmata prolapsus est, immo multarum hæresum semina sparsit, quæ *Arius*, *Pelagius*, & universi fere post ipsum hæretici propagarunt.

Seculo IV. Primo *Manichæi* insurrexerunt, *Coryphæo* Manete quodam. Hi duo rerum principia statuerunt, & quidem æterna, unum bonum omnisque boni fontem, alterum malum malorumque omnium originem: liberum homini

arbitrium negabant, duplicem uni corpori neccentes animam, unam a bono ortam principio, videlicet rationalem, alteram a malo, seu carnis concupiscentiam vulgo dictam, omniumque peccatorum culpam in mali principii naturam conjicientes &c. Erroribus his Manichæorum involvi se passa est non satis cauta juvenus Augustini. Secundo *Donatistæ* duce Donato Numidiæ Episcopo, qui veram Ecclesiam Dei sponsam corruptam, & in ea solos bonos, quales præter se nullos agnoscebant, domesticos esse asseruere: Eucharistiam, sacrum Chryisma, aliaque sanctitatis monumenta contemptui habebant, fatali quoque in Monachos odio flagrant: eo demum dementiæ venerunt, ut præpostero martyrii studio se ipsos præcipites dare, aliaque mortis genera subire gloriosum duxerint. Tertio *Ariani* ab Ario civitatis Alexandrinæ Presbytero, perito Dialectico, sed Theologo in Christum blasphemus sic nominati. Docuit hic Christum Dei filium haud esse ὁμοῖον, id est consubstantialem Patri, sed puram creaturam esse, ac Patre æterno minorem. Hæresis hæc totum Orientem, amplamque Occidentis partem pervagata est, Imperatoribus in partes suas pertractis, sanctissimis Episcopis, qui se oppo-

opposuerunt, in exilium ejectis; plurimisque Catholicis fraudulenta simulatione in præceptis actis.

Seculum V. *Pelagius*, *Nestorius*, & *Eutyches* hæreticis dogmatibus infestarunt: Primus e Britannia majore oriundus, negabat hominem nasci obnoxium peccato originis, tantasque liberi arbitrii vires esse assererat, ut absque gratia possit omnia Dei præcepta implere, reddi justus, ac salutem consequi. Ex hac hæresi postmodum spuria soboles prodiit, nempe *semi-pelagianismus*, cujus sectatores cum Pelagio initium salutis, justitiæ ac fidei e solis naturæ viribus pendere docuerunt, cum Catholicis vero facti sunt, reliquum salutis non soli naturæ, sed gratiæ Dei adscribendum. Alter, *Nestorius* Monachus in Syria duas in Christo personas adstruebat, negans Deum esse passum, & B. Virginem non Deiparam, sed Christiparam appellavit. Tertius seu *Eutyches*, uti personam unam in Christo agnovit, ita naturam quoque unam duntaxat admisit, e divina & humana substantia veluti conflata.

Seculo VI. Controversia de *tribus Capitulis* excitata diuturnæ contentioni, & demum schismati occasionem præbuit.

Verfabantur autem tria hæc capitula circa librum Theodori Episcopi Mopsvestani, in quo Nestorianæ hæresi favere visus est; circa Theodoretæ Cyrensis Episcopi commentarium, quo duodecim D. Cyrilli Anathematismos reprehendit; & circa epistolam Ibæ Edesseni Episcopi, quæ Cyrillum perinde ac Nestorium erroris arguit. Hæc tria Capitula Ecclesia Orientalis in Synodo Constantinopolitana II. damnavit; contra Occidentalis defendit, credens in Concilio Chalcedonensi approbata fuisse. Sub idem tempus *Monothelitæ* hæresin suam de una tantum in Christo voluntate spargere ceperunt; qui error labem quoque non modicam aspersit duobus orbis Christiani Capitibus, videlicet Constanti Imperatori, per edictum sub nomine *Typi* promulgatum huic hæresi faventi: & Honorio Pontifici in fidei negotio dissimulanter agenti.

Seculum VII. Turbavit *Mabometes* tum armorum insolentia, tum fabularum & errorum colluvie. Nam cum Sabellio Triadem Personarum in divinis negavit: cum Carpocrate Christum divinitate exuit, Prophetæ tamen titulo ornavit: cum Ario & Eunomio intra *puræ Creaturæ* limites eundem Christum conclusit: cum Donatistis eliminavit Ecclesiæ mysteria seu Sa-
 cra-

eramenta: cum Epicuro supremam felicitatem in corporis voluptate collocavit: cum Judæis & Ebionitis circumcissionem imperavit suis, & carnis suillæ, quin & vini usu cum Tatianis interdixit.

Seculo VIII. *Iconoclastarum*, in Oriente potissimum, agmen impium in Christi & sanctorum imagines deserviit, quorum sacrilegos ausus strenue promoverunt Orientis Imperatores aliquot, Leo Isauricus, Constantinus Copronimus, & non melior Patre filius Leo IV.

Seculo IX. Peculiari divini Numinis providentia effectum videtur, ut nullo seculo pauciores hæreses pullularint, quam isto, quo plerumque in Romanis Pontificibus probitas & doctrina desiderabatur. *Manichæorum* tamen secta, licet oppressa penitus videbatur, reliquias tamen suas studiose conservabat in Oriente: inde sub initium seculi hujus noni in Bulgariam, e Bulgaria in Germaniam, & ex hac in Italiam, & demum in Galliam serpebat.

Seculo X. Lugubre illud *Schisma*, quod Orientalem & Occidentalem Ecclesiam postea divisit, sub Photio Patriarcha Constantinopolitano erupit. Initio certamen fuit circa primatum Ecclesiæ Romanæ, quem ereptum ibant Græci tum Patriarchæ tum Imperatores: postmodum in hæresin

resin degenerabat, negando Spiritum sanctum a Patre Filioque procedere: denique Imperii & Catholicæ fidei ruinam post se traxit.

Seculo XI. *Berengarius* surrexit, qui parvulos a baptismi lavacro exclusit; in SS. Eucharistia carnem Christi reapse non esse præsentem, nec panis substantiam in corpus Domini transire docuit. Præterea *Albigensium* hæresis totam ferme Galliam infecit, omnemque Europam infectura credebatur, nisi armata manu compressa fuisset. Docuerunt autem Albigenses cum Manichæis & Gnosticis, duo esse rerum principia: carnis anastasin cum Sadducæis negabant: purgatorium simul & infernum eliminabant: præcipue vero baptismi, & Eucharistiæ sacramenta contemptui habuerunt, blasphemantes Christi corpus non alia ratione panis, quam rebus aliis subesse.

Seculo XII. *Waldenses*, sive ut vulgo vocabantur, Pauperes de Lugduno caput erexere in Gallia, qui Antesignano Petro Waldo, Mercatore Lugdanensi, Apostolicæ vitæ pallio tecti facultatibus suis in pauperes erogatis, otiosæ ac superbæ paupertatis doctores per pagos & oppida diffusi in Ministerium Evangelicum auctoritate propria involarunt, docentes in-

super,

super, non esse persolvendas decimas Ecclesiæ, Eucharistiæ aliorumque sacramentorum administrandi munus non ad solos Sacerdotes, sed ad omnes & quosvis Laicos pertinere, Aras & templa repudianda, summoque Pontifici & Episcopis non esse obtemperandum. Grave etiam hoc seculo *Schisma* ortum est in Occidente *Sacerdotium* inter & *Imperium*, sive inter Pontifices & Imperatores circa potestatem & jurisdictionem spiritualem in eligendis & investiendis, ut ajunt, Episcopis & Prælatibus, quod schisma morum corruptelæ ac nascituris inde hæresibus prætulit.

Seculo XIII. Hæreses quædam exigui nominis Ecclesiam infestarunt: notissima est *Flagellantium*, nata primum e pio quodam zelo, peccatorum pœnas de se ipso exigendi incussis flagrorum ictibus. Sed brevi quum sine lege, sine modo plebeios inter & Nobiles id fieret, aditus patuit superstitioni, mox etiam hæresi: eo enim audaciæ progressi sunt, ut omnibus, qui non Flagellantium turbæ se adjungerent, peccatorum veniam indultum iri negarent, variisque aliis Waldensium erroribus se se contaminarent.

Seculo XV. Nocentior pestis Ecclesiam vastavit. Joannes Wicleffus in Anglia
nafa-

nefaria quæque dogmata disseminare non est veritus: horum quadraginta quinque ex ipsius libris excerpta damnavit Concilium Constantiense. Præcipua fuere: Deum mali omnis, etiam peccati auctorem esse: Sacramentorum administrationem etiam *Laicis*, modo justis & probis, competere: Episcopos, Sacerdotes, quin & Reges lethalis peccati reos officio suo ac dignitate excidere: diabolicum opus esse Ecclesias dotare: mandata Dei in claustris observari haud posse. Eisdem errores ex eodem fonte haustos spargere cepit in Germania Joannes *Hufs*, ab eodem Concilio ad rogum damnatus; quin & alios addidit, scilicet Ecclesiam non aliis constare membris, quam electis ad vitam æternam: & communionem sub utraque specie omnibus, etiam laicis ad salutem necessariam esse.

Nullum tamen ex omnibus seculis adeo Ecclesiæ Dei funestum fuit, quam XV. & XVI. ubi velut catenis soluta hæresis multiplicis hydra ex orco emerit, totamque pene Europam susdeque vertit. *Lutberus* in Germania omnium fere præcedentium hæresiarcharum errores recoxit: Pontificem non esse Caput Ecclesiæ, sed Antichristum: nihil credendum, nisi quod in Scriptura continetur: hanc intelligendi &

& interpretandi potestatem esse penes quemvis fidelium: Sanctorum & sacrarum imaginum cultum esse genus idololatriæ: Christum non contineri in Eucharistia, nec adesse, antequam sumatur: opera bona nullius esse meriti, immo peccata esse: jejunia, vota, & ceremonias sacras meras esse superstitiones: religiosa instituta diaboli inventum &c. *Calvinus* in Gallia tumultuari cœpit, ac impiis dogmatibus Catholicam Religionem evertere. Pleraque illorum ab iis, quæ *Lutherus* effudit, non abluunt, præterquam quod docuerit Christum non pro omnibus, sed pro electis solum fuisse mortuum, nullam homini libertatem inesse, sed eum necessario peccare, in Eucharistiæ sacramento Christum plane non contineri, sed id duntaxat figuram esse. Ex his duobus hæresum monstris fecundissimis fere innumerabilis soboles aliorum sectariorum prognata Europam inundavit. Eodem Seculo unius hominis & Regis libidine nobilissimum Angliæ regnum ab Ecclesia Catholica defecit, dumque olim Sanctorum patria fuit, nunc omnibus sectis asylum præbet, sola fide Catholica proscripita.

Denique Seculo XVII. Nata est secta eo nocentior, quo subtilior, quam par-
turire

turire cœpit in Belgio Bajus, peperit in Gallia Jansenius, & natam educavit Paschafius Quesnellus in perniciem orbis Catholici. Versatur autem ista maxime circa gratiam divinam, & liberum hominis arbitrium. Errores Baji damnavit S. Pius V. Gregorius XIII. & Urbanus VIII: Quinque famosas Jansenii propositiones Innocentius X. Alexander VII. Innocentius XII: alias Quesnelli Clemens XI.

Jam vero ut ad institutum meum redeam, quum una ex parte ultimis duobus seculis omnium fere priorum seculorum hæreses resuscitatæ fuerint, uti dictum est, & contra has omnes Concilium Tridentinum Canones & Decreta ediderit: ex altera vero parte in multis Europæ regnis atque Provinciis Catholici partim hæreticis mixti degant, partim in ipsis confiniis habitent, Theologiæ Polemicæ studium non solum utile, sed etiam necessarium esse cœpit, magnisque post Tridentinum Concilium incrementis auctum, atque ad certam scientiæ methodum est redactum.

§. II.

Pars prima Theologiæ Polemicæ.

LXI.

Quum hæretici solidius non impugnentur, quam principiis generalibus, & descendendo statim ad controversias singulares communiter nullus vel modicus fructus sperari possit, hinc in duas potissimum partes dividi solet Theologia Polemica. In prima examinantur controversiæ generales 1. de veritate Religionis Christianæ. 2. de Ecclesia, ejusque notis. 3. de Verbo Dei scripto. In secunda ad speciales controversias descenditur 1. circa gratiam & justificationem peccatoris. 2. circa justos, & beatos in altera vita. 3. circa Sacramenta.

De Veritate Religionis Catholicæ.

Religionis nomine aliud non intelligitur, quam certus, & quidem a Deo profectus modus & ratio colendi Deum, vi cujus ei possimus placere in hoc mundo, & in altero obtinere felicitatem æternam, ad quam conditi sumus. Nullus autem est præter Atheistas, & Deistas divinam providentiam negantes, qui omnem pror-

sus religionem e mundo velit eliminare. Quare præmissis fundamentis contra gentiles & quosdam hæreticos de existentia Dei unius & trini, ac summe perfecti demonstratur, quod vera aliqua & unica Religio a Deo revelata in mundo existat, qua homines ad credenda certa mysteria & observanda quædam præcepta sunt obstricti . . . . Quæritur tum, an omnia Religionis Christianæ mysteria sint vera, id quod ex Christi novæ legis Conditoris divinitate, & hæc tum ex ipsius sanctitate, potentia & sapientia, tum ex auctoritate testium ejus divinitati suffragantium, tum ex operibus & miraculis Servatoris clarissime probatur . . . . Porro ostenditur, quanta sit credibilitas Religionis Christianæ, nimirum quod sit evidenter credibilis, & quidem sola exclusis aliis omnibus sectis, atque ita, ut sit etiam evidenter credenda . . . . Denique quæritur, an quivis Christianus in sua fide salvus fieri possit, ubi concluditur, non sufficere solam fidem in Christum, neque posse quemvis in sua fide salvari; sed insuper requiri, ut omnes articuli revelati ac sufficienter propositi recipiantur & credantur.

De Ecclesia, & ejus notis.

Ecclesia, Christi regnum est, reliquis omnibus mundi regnis auctoritate, & potentia longe excellentius; dum enim auctorem alium non agnoscit nisi Christum, qui simul Caput ejus est, quique illam super firmam petram stabilivit, ut ne quidem portæ inferi eam subruere aut labefactare valeant, tantam nacta est firmitatem, ut dum reliqua mundi regna misere post tempus aliquod collabuntur, sola hæc stet inconcussa, licet hæretici nullo non tempore aut armis, aut maledictis, aut insidiis eandem imperant. Ostenditur autem primo Ecclesiam Christi in terris militantem esse cœtum hominum sub uno capite profitentium fidem & doctrinam Christi: neque solum baptisma sine vera fide interna sufficere, ut quis constituatur membrum Ecclesiæ: atque hinc hæreticos, apostatas, & schismaticos, saltem qui errorem in fide cum pertinacia profitentur, haud esse membra Ecclesiæ: talia autem esse non solum prædestinatos & justos, sed etiam peccatores & reprobos, modo non laborent peccato infidelitatis . . . Ostenditur secundo, veram Christi Ecclesiam nulli errori obnoxiam esse seu in rebus necessariis, seu in aliis, quæ credenda vel facienda no-

bis proponuntur, sive contineantur expresse in sacra Scriptura, sive non; adcoque eam esse infallibilem, id quod clare manifestant & Scriptura, dum Ecclesiam hanc vocat *columnam & firmamentum veritatis* (i): & Caput ejus, quod est Christus: *Ipsam dedit Caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius* (k). Et officium credendi Ecclesiæ: *Quod si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus* (l). . . . Ostenditur tertio, eandem Christi Ecclesiam, quæ est infallibilis, etiam perpetuam esse, utpote cui Christus dixit: *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversus eam* (m). Nec non esse visibilem; est enim illa civitas, quæ *supra montem posita abscondi non potest* (n). . . . Ostenditur quarto, Ecclesiam Catholicam esse veram Christi Ecclesiam ex notis, quarum quatuor adsignat symbolum Constantinopolitanum, nempe quod Ecclesia Dei sit *Una* per fidem & doctrinam, quæ a Christi & Apostolorum tempore in hanc usque diem semper eadem & immutabilis ubique fuit: quod sit *Sancta* sanctitate dogmatum, præceptorum, consiliorum, ac morum, uti patet

(i) 1. Timot. 3. (k) ad Ephes. 1. (l) Matth. 18.
 (m) Matth. 28. (n) Matth. 5.

ret in Apostolis, Martyribus, & Sanctis miraculorum gloria conspicuis: quod sit *Catbolica* seu universalis tum nomine, tum tempore, tum per totum orbem propagatione: quod sit *Apostolica*, perpetua & legitima successione Pastorum, seu Pontificum, Episcoporum, & Doctorum.

De Verbo Dei scripto, & non scripto.

Scripturam sacram tanquam Dei Verbum agnoscunt & recipiunt quidem hæretici plerique, sed quia legitimum sensus & interpretationis ejusdem judicem, Ecclesiam nempe repudiant, ac privato spiritui ejusque criterio hanc potestatem adjudicant, innumeri errores omni ævo Christiano ex ipsa Scriptura vel male intellecta, vel in sinistram sensum detorta in lucem prodierunt. Traditionem vero omnem magno fastu rejiciunt tanquam hominum commenta, immo figmenta Papistarum ad homines decipiendos. Quare Polemici contra utrumque hunc errorem in aciem procedunt, & quidem circa S. Scripturam demonstrant, hanc esse Verbum Dei tum contra Schwenkfeldianos, qui Scripturam rejiciunt tanquam *literam quæ occidit*, & solo spiritu interno contentos nos esse jubent: & Libertinos, qui eam

fabulis accensent: tum contra Lutherum & Calvinum, criminantes impudenter, Papam & Ecclesiam Catholicam eliminare S. Scripturam, eique auctoritatem humanam substituere. Porro agunt contra hæreticos tam illos, qui Testamenti Veteris libros aliquos impugnarunt, quam eos qui e Novo Testamento alios expungere. Contra hos ostendunt, legitimum hoc in negotio iudicem esse Ecclesiam, quæ maxime in Concilio Tridentino certum librorum Canonice numerum constituit . . . Ulterius propugnant, solam editionem vulgatam Latinam esse civitate donatam & authenticam, ac detegunt falsitatem argumentorum, quibus hanc fuisse corruptam contendunt hæretici . . . Monstrant, quam provide ac sapienter cautum sit ab Ecclesia, ne Scriptura passim & sine discrimine in vulgari lingua legatur: nec eandem esse tam apertam per se, ac claram, ut sine interpretatione ac explicatione legitima sufficiat ad controversias fidei terminandas . . . Circa Traditionem vero seu Verbum Dei non scriptum demonstrant ex Scriptura, definitionibus Pontificum & Conciliorum, ex auctoritate Patrum, aliisque rationibus, esse aliquas veras & genuinas traditiones, easque ab omnibus admitti debere

bere . . . Solvunt argumenta hæreticorum, quibus Traditionem eliminare volunt . . . Explicant naturam, indolem, & varietatem Traditionum . . . ac demum regulas tradunt, quibus in cognitionem verarum traditionum pervenire possimus.

§. III.

Pars secunda Theologiæ Polemicæ.

LXII.

Positis ac stabilitis principiis generalibus, quibus infallibilitas fidei Catholicæ contra sectarios in genere adseritur, ac cuivis, qui non sponte ad lucem meridianam cæcutiat, solidissime demonstratur, Polemica Theologia ad singulares fidei controversias descendit, eo fine ut non modo omnimoda certitudo nostræ fidei universe, sed etiam veritas singulorum fidei mysteriorum clare pateat; quamvis fateri oporteat, optimum fore, ut qui circa quæstionem fidei peculiarem cum hæreticis disceptaverit, ad principia generalia eam denique totam devolvat, id quod sæpe non tantum utile, sed quandoque etiam necessarium omnino est ad plene convincendos quosvis hæreticos, eorumque pertinaciam expugnandam. Atque ita, ut ordine debito procedat hæc

Theologia, ac diversissimi generis controversias in suas classes distribuat, agit 1. de gratia & justificatione peccatoris. 2. de justis, & beatis alterius vitæ. 3. de Sacramentis.

De gratia & justificatione peccatoris.

Primo loco hæc in medium adducitur materia, quum circa nullam sit adeo pertinax dissensio ac disceptatio sectariorum, quam circa hanc ipsam. Ad lapidem istum angularem offendunt innumeri, a cæcis ducibus misere excæcati mortales, qui *reputantes se esse sapientes*, ut Apostolus loquitur (o): *stulti facti sunt . . . & evanuerunt in cogitationibus suis*; quippe humanis quibusdam rationibus & sophismatis irretiti, ac fidei naufragium passi interierunt. Itaque quæritur, an in statu naturæ lapsæ adhuc detur libertas indifferentiæ, eaque propugnatur efficacissime contra Lutherum, Calvinum, & Jansenium. . . . Item an quivis homo habeat gratiam sufficientem ad salutem, quod adseritur tanquam receptissimum dogma . . . . Deteguntur hæreticorum multiplices errores circa peccatum originale, ejusque remissionem . . . . Insuper contra sectarios, quorum aliqui justificationem in sola fide;

alii

(o) *ad Rom. i.*

alii in Christi meritis, quidam in Dei misericordia constituunt, demonstratur formalem justificationem consistere in iustitia positiva, intrinseca, & cuius propria, quæ in ipso justificationis actu infunditur, nimirum gratia sanctum faciens, seu sanctificans. . . . Probatur denique non solum fidem justificare, sed requiri etiam aliarum virtutum actus: atque ad salutem necessaria esse præter fidem bona opera: hæcque ab homine iusto posse effici, & esse meritoria vitæ æternæ.

De iustis, & beatis alterius vitæ.

Ecclesia a Christo instituta a primis Apostolorum temporibus SS. Patrum & Fidelium consensu in Militantem, Purgantem, ac Triumphantem divisa fuit. At hæretici, præsertim ultimis temporibus postquam Ecclesiam militantem multis erroribus infecerunt, etiam purgantem & triumphantem magnis assultibus sunt aggressi, eliminantes purgatorium, Ecclesias sacris imaginibus spoliantes, Sanctorumque cultum & aras evertentes. Contra hos asseritur primo adducta Scripturæ, Traditionum, & Patrum Sanctorum auctoritate maxima, dari purgatorium seu locum, in quo animæ iustæ defunctorum,

quæ in hac vita non plene delicta sua expiarunt, detinentur in pœnis, usque dum penitus mundatæ ab omni reatu culpæ ac pœnæ mereantur in cœlum recipi . . . non minus, quod animæ in purgatorio detentæ juvari possint suffragiis vivorum. Secundo stabilitur cultus Sanctorum, atque imprimis ostenditur, Sanctorum defunctorum animas jam nunc frui visione beatifica: dein recte & licite coli sanctos tanquam amicos Dei, & hominum patronos cultu Dulciæ, hoc est, majore, quam pure civili & politico, ac minore quam divino, atque ita cultu quodam medio inter divinum & politicum. Tertio examinatur quæstio, an Sancti sint invocandi, & contra heterodoxos statuitur adductis e S. Scriptura exemplis, Sanctos in cœlis pro nobis orare, non tantum universe, sed etiam peculiariter: eosdemque sive Angelos sive homines pie ac utiliter a viventibus invocari. Quarto contra eosdem defenditur honos & cultus, qui Sanctorum Reliquiis exhibetur in Ecclesia Catholica, quem tamen cultum non esse absolutum, seu quo quis aliquid honorat propter excellentiam rei intrinsecam, sed esse respectivum docent Theologi, seu talem, quo quis rem honorat propter respectum, quem habet ad

ad aliquid aliud, videlicet Reliquias pie coli, non quod ipsæ sint in se ac physice res sacræ, sed moraliter in æstimatione hominum propter Sanctos, quorum Reliquiæ sunt. Id ipsum propugnatur contra veteres & novos Iconomachos, scilicet non solum esse licitum pingere ac sculperre imagines Christi, Deiparæ, Angelorum & Sanctorum, easque tam intra quam extra templa conspectui exponere: sed etiam venerari, ac religioso cultu, nempe respectivo prosequi.

De Sacramentis.

Quamvis hæretici levitatem animi ac inconstantiam in omnibus fidei dogmatibus cum Ecclesia Catholica controversis clare prodant, cum primis tamen eam ostendunt in materia de Sacramentis, ubi non modo non nobiscum, sed ne quidem inter se conveniunt de necessitate, essentia, effectu, & numero Sacramentorum, ita ut propheticum illud vaticinium in eis impletum cernatur: *Pugnabit vir contra fratrem suum, & vir contra amicum suum, & civitas adversus civitatem, & regnum adversus regnum* (p). Vix enim unam civitatem est invenire, quæ cum altera hoc in negotio

(p) *Isai.* 19.

tio plene concordet : e contra Catholicæ Ecclesiæ una semper mens, eademque constanter & ubique doctrina fuit, id quod verum, qui eam regit, Dei Spiritum clare monstrat. Ut autem Theologi Polemici solidum doctrinæ de Sacramentis fundamentum jaciant adversus hæreticorum fallacias, primo agunt de illis in genere, ac definiunt : Sacramentum novæ legis esse signum sacrum, sensibile, symbolicum, practicum ac stabile ad nostram justificationem institutum ; quæ definitio omnibus Sacramentis convenit, & omnia ea, quæ Sacramenta non sunt, a ratione Sacramenti excludit . . . præterea docent necessario ad Sacramentum requiri in Ministro intentionem faciendi, quod facit Ecclesia, seu voluntatem conficiendi Sacramentum . . . Dein tractant de effectu, & ceremoniis Sacramentorum, ostenduntque inprimis, omnia Sacramenta novæ legis in suscipiente rite disposito, seu non ponente obicem infallibiliter causare gratiam sanctificantem, & quidem ex opere operato : tum, potestatem esse penes Ecclesiam instituendi Sacramentalia seu ceremonias sacras, atque fideles obligandi, ad easdem in administratione illorum observandas. . . . His præmissis singula Sacramenta exami
ni

ni subjiciunt. *Baptismum* finiunt esse Sacramentum *regenerationis* per lavacrum aquæ in verbo vitæ, ut Catechismus Romanus docet, ita ut dum corpus abluatur exterius sub præscripta verborum formula, significetur, animam interius mundari ab originis peccato per gratiam Dei. Quare materia illius remota est aqua naturalis, proxima vero ipsa ablutio; forma autem sunt verba illa: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. . . .* Administratur Sacramentum hoc valide a quovis homine, cujusvis conditionis, sexus, fidei, ætatis, modo habeat usum rationis, & debitam intentionem, adhibeatque omnia, quæ ad baptismi essentiam requiruntur . . . . Idem omnibus, etiam parvulis, a tempore quo lex nova est promulgata, necessarius est necessitate mediæ ad salutem, quin tamen infantes, dum baptizantur, habeant fidem actualem, ut hæretici quidam volunt. *Confirmationem*, quod est Sacramentum, quo baptizatus per augmentum gratiæ ad constantem fidei professionem roboratur, a solo Episcopo per Unctionem chrysmatis consecrati sub præceptis verbis conferri docent: ejus materiam esse chryisma seu oleum olivarum cum balsamo mixtum; proximam vero unctio-

unctionem frontis in formam crucis factam : verba demum *signo te signo crucis, & confirmo te chrysmate salutis &c.* atque hoc Sacramentum semel collatum iterari nequit, quemadmodum nec Baptismus. De *Eucharistia*, quæ Sacramentum est Corporis & Sanguinis Christi sub speciebus panis & vini ad spirituales animæ refectioem divinitus institutum, ostendunt Christum vere, realiter & substantialiter esse præsentem in Eucharistia . . . . Post consecrationem non amplius adesse substantiam panis & vini, sed corpus & sanguinem Christi cum anima & divinitate sub speciebus tantum . . . corpus & sanguinem Christi esse præsentem in illa, quamprimum verba consecrationis rite sunt prolata, atque ita etiam extra usum ipsius ac distributionem . . . . sub una specie contineri & suscipi totum Eucharistiæ Sacramentum, nec dari præceptum divinum illud sumendi sub utraque extra Missæ sacrificium . . . Missam autem verum novæ legis sacrificium esse propugnant ex Tridentino, aliisque Conciliis & Patribus, esseve *actum Patriæ*, præcipue ad agnoscendum supremum Dei dominium: tum quoque in signum nostræ servitutis quamvis sit etiam *eucharisticus, propitiatorius, & imperatorius* . . . Vim

. . . . . Vim vero sacrificii ad impetrandum esse infinitam in actu primo sive quoad sufficientiam, non autem in actu secundo, sive quod non moveat Deum infinite ad concedendum id, quod petitur. . . . De *Penitentia*, quæ Sacramentum est, in quo Sacerdos rite absolvens pœnitentem remittit ei peccata, & quidem auctoritate judiciali a Christo accepta, de Pœnitentia inquam probant, non solum annunciari remissionem, aut tantum declarari peccata a Deo esse remissa, ut volunt sectarii . . . item absolutionem sacramentalem in hac providentia jure divino ad salutem esse necessariam post baptismum graviter lapsis, nec sufficere peccata soli Deo confiteri. . . . nec confessionem sufficere solum in genere factam, sed oportere omnia & singula peccata mortalia distincte exponere . . . *Extremæ Unctionis* (quæ Sacramentum est proprie dictum, a Christo institutum, & a Jacobo Apostolo promulgatum) materiam remotam assignant oleum olivæ ab Episcopo benedictum: proximam vero ipsam unctionem olei cum oratione fidei: formam denique illa verba: *Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus, quidquid deliquisti per visum &c.*
 Do.

Docentque gratiam conferri hoc Sacramento, promissam verbis illis: *Si in peccatis sit, remittentur ei* (q). Hæcque omnia solidissime probant tum ex scriptura, tum e Conciliis, tum Traditione antiquissima, & perpetuo Ecclesiæ usu. *Ordinem* verum esse Sacramentum a Christo institutum, & per impositionem manuum ab Apostolis collatum, idque in Concilio Chalcedonensi, Florentino, ac Tridentino (r) definitum esse commonstrant Polemici . . . esseque septem Ordines, videlicet Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum, Acolytorum, Exorcistarum, Lectorum, & Ostiariorum, *quorum ab ipso Ecclesiæ initio nomina, atque uniuscujusque eorum propria ministeria in usu fuisse cognoscuntur*. Hi tamen omnes Ordines non conficiunt, nisi unum Sacramentum, quum omnes tendant ad unicum finem, ut constituent idoneum, qui offerat sacrificium Missæ, & Sacramenta præsertim Eucharistiæ ac Pœnitentiæ legitime administret. . . . Docent præterea, Christum neque determinate pro materia instituisse traditionem instrumentorum, neque impositionem manuum, neque hanc aut illam præcise formam: sed generatim requisivisse signum aliquod

(q) *Jacob. 5.*(r) *Seff. 23. can. 3.*

aliquod sensibile circa personam ordinandi, quo significetur tradita ei potestas consecrandi & absolvendi, relicta Ecclesiæ facultate determinandi signum certum, quo ea significetur. Hinc scimus elegisse Apostolos manuum impositionem, quam retinuit Ecclesia Græca addita formula verborum: *Divina gratia, quæ semper infirma curat* &c. Ecclesiam vero Latinam eandem manuum impositionem elegisse pro signo collatæ potestatis ad absolvendum, cum verbis: *Accipe Spiritum Sanctum* &c. pro signo autem potestatis ad consecrandum traditionem instrumentorum cum forma: *Accipe potestatem offerendi sacrificium* &c. . . . De *Matrimonio* Theologi Polemici ostendunt imprimis ex Scriptura & variis Conciliis, atque Fidelium consensu esse illius usum honestum ac licitum. Initio quidem mundi, & statim a diluvio fuit præceptum naturale de ineundo matrimonio ad propagandum genus humanum, sed hoc satis multiplicato desit hoc præceptum. . . . Immo in nova lege Christi per se melius & laudabilius esse abstinere a matrimonio, quam illud inire est de fide, uti patet ex Apostolo (s) virgi-

(s) 1. *Corinth.* 7.

virginitatem suadente, eamque conceptis verbis matrimonio præferente. . . Polygamia vero, seu pluralitas uxorum illicita est in lege Evangelica, jure divino. . . Porro docent, matrimonium contractum a Christo ad rationem Sacramenti fuisse evectum. . . Quamvis autem matrimonia clandestina spectato solo jure naturæ sint valida, fuerunt tamen semper ab Ecclesia graviter prohibita, & jure novo Tridentino (t) declarata sunt invalida, ubi jus illud receptum est. Censetur autem clandestinum, ubi deest præsentia Parochi, & duorum vel trium testium. . . Rursus probant, matrimonium consummatum divino saltem jure dissolvi amplius non posse. . . Demum ostendunt, esse penes Ecclesiam potestatem statuendi impedimenta matrimonii, eamque statuisse quædam tum dirimentia, quæ nullum, tum impedientia, quæ illicitum reddunt matrimonium.

LXIII.

Finem imponere juvat Oeconomix Polemicæ adjecto præ reliquis celebriorum quorundam Virorum ac Scriptorum catalogo, qui vel universe, vel singularibus

(t) *Seff. 24. c. 1.*

bus certaminibus aduersus hæreses in aciem prodierunt. *Primam classẽm ævi antiquioris* occupant merito SS. Patres, quorum plerique aduersus impia hæreticorum dogmata calamum strinxere. Omnes sui ævi hæreses impugnarunt S. Irenæus, S. Epiphanius, S. Augustinus, Tertullianus, Theodoretus, Vincentius Lirinensis, & S. Damascenus, qui præter illos, quos contra Iconomachos, Monothelitas, Manichæos, & Acephalos scripsit, libros unum de centum hæresibus vulgavit. . . S. Cyprianus fortiter dimicavit contra Novatianos : S. Athanasius, S. Hilarius Pictaviensis, S. Gregorius Nazianzenus & S. Ambrosius contra Arianos : S. Optatus Milevitanus contra Donatistas : S. Basilus contra Eunomium : S. Hieronymus contra Originem, Jovinianum, Helvidium, Vigilantium, & Pelagium : S. Cyrillus contra Nestorium : S. Leo contra Nestorium, Eutychetem, & Priscillianum : S. Prosper contra Pelagianos & Semipelagianos : S. Maximus contra Monothelitas : S. Thomas & S. Bonaventura contra Græcorum errores : S. Bernardus contra Abailardum. *Ad classẽm ævi medi*i pertinent : Thomas Stapletonus, Anglus, qui scripsit de magnitudine Romanæ Ecclesiæ libros duos. . . .

Fridericus Staphylus Cæsari a Consiliis
 contra sectarios Tomum unum. . . Dio-
 nysius Garthusianus Dialogion de fide Ca-
 tholica. . . Stanislaus Hosius Cardina-
 lis Tomum de Confessione Fidei Catho-
 licæ, & librum de expresso Dei Verbo.
 . . . Joannes Eckius, gravis Theologus
 in Universitate Ingolstadiensi, Enchiri-
 dion locorum communium contra Lu-
 therum, de sacrificio Missæ, de Confes-
 sione, contra Bucerum &c. . . Wilhel-
 mus Lindanus Ruremondensis Episcopus
 Panopliam de Verbo Dei scripto & non
 scripto libros quinque, Apologiam con-
 tra hæreticos Germaniæ, de Voto Vir-
 ginitatis &c. . . Jacobus Latomus, Lo-
 vaniensis Doctor plura opuscula adversus
 temporis sui hæreticos. . . Joannes Coch-
 læus, Theologus & Canonicus Vratista-
 viensis, de Confessione Augustana, de
 votis, contra Bucerum librum famosum,
 cui titulus: Lutherus septiceps, ubi ju-
 gulum ejus petit, ostendendo illius con-
 tradictiones. . . Emanuel Calecca Ord.
 Prædic. libros quatuor contra Græcorum
 errores. . . Thomas Valdensis Anglus
 Ord. Carmel. libros duos contra Wi-
 clesitas & Hussitas. . . Joannes Faber,
 Viennensis in Austria Episcopus, Malleum
 hæreticorum libris sex, orthodoxam fidei
 Catho-

Catholicæ defensionem, aliumque librum de Missa. . . . Nicolaus Sanderus, Doctor Theol. Anglus Historiam schismatis Anglicani, & librum de Justificatione. . . . Joannes Barclaius Parænesin ad sectarios, libros duos. . . . Franciscus Turrianus S. J. de Hierarchicis Ordinationibus, de Ecclesia Catholica, de Justificatione, de votis, de characteribus dogmaticis Verbi Dei &c. libros septem præter varia alia opuscula. . . . Antonius Possevinus S. J. de Atheismo, de Sacrificio Altaris, contra quosdam Calvinianos in Gallia, & Tomum unum de Notis Divini Verbi & Apostolicæ Ecclesiæ. . . . Ambrosius Catharinus Ord. Præd. contra Martinum Lutherum, de invocatione Sanctorum, de cœlibatu, Opuscula tria. . . . Martinus Becanus S. J. Manuale controversiarum hujus temporis, Opus in quinque libros distributum, de Judice controversiarum, Refutatio Jacobi Regis Angliæ &c. . . . Franciscus Costerus S. J. Enchiridion controversiarum cum variis aliis opusculis Polemicis. . . . Joannes Maldonatus S. J. Disputationes controversiarum, & de Sacramentis contra Calvinistas Tomos duos. . . . Carolus Scribanus S. J. de orthodoxæ fidei controversiis libros sex. . . . Laurentius Forerus

S. J. quem Burghaberus vocat virum primis in Germania hæresum Domitoribus merito adnumerandum, quadraginta quatuor opuscula contra hæreticorum dogmata in lucem dedit. . . Gregorius de Valentia S. J. de rebus fidei controversis Tomos duo, librum unum de Eucharistia, alterum de Idololatria. . . . Ven. Petrus Canisius S. J. dictus a Cardinali Hosio hæreticorum Malleus, summam Catholicæ doctrinæ, quinque partibus comprehensam, in omnes fere linguas conversam, & amplius quadringentis prælo subjectam: item duas partes contra Centuriatores Magdeburgenses. *In tertia classe ævi recentioris* memorandi veniunt, & quidem principe loco Cardin. Robertus Bellarminus, qui præter alia Polemica scripsit insigne illud opus, seu Controversias Christianæ fidei, quatuor Tomis comprehensas, quod velut Armentarium servit Polemicis omnibus. . . Jacobus Gretserus S. J. plurima singulari eruditione edidit Latino & Græco idiomate tum ad defendendam contra hæreticos fidem Catholicam, tum ad vindicandas eorum calumnias, in Tomos septendecim distributa. . . . Adamus Tannerus S. J. librum Apologeticum adversus hæreticos & Societatis mastyges. . .

Hono-

Honoratus Fabri S. J. contra Indifferentes hujus seculi, aliumque adversus Conringium. . . . Adamus Burghaber, & Vitus Pichler S. J. celebres in Theologia & Jure Canonico Auctores primi controversias Fidei ad methodum scholasticam, qua in Academiis & Lyceis tradi possint, traduxere. . . . Thyrsus Gonzalez, Præpositus Societatis Jesu Generalis doctissimam scripsit manuductionem ad conversionem Mahumetanorum libris quinque. . . . Vincentius Ludovicus Gotti Card. Ord. Præd. Tomos septem admodum eruditos de veritate Religionis Christianæ. . . . Stephanus Dechamps S. J. Volumen de hæresi Janseniana. . . . Joannes Laurentius Lucchesini S. J. Demonstratam impiorum insaniam contra Atheos, Judæos, & Ethnicos: item Polemicam historiam Jansenismi. . . . Gregorius Seleri Card. Ord. Præd. libros octo in Bullam Unigenitus. . . . P. Jacobus de la Fontaine, seu Fontana S. J. Constitutionem Unigenitus theologice propugnata Tomis quatuor. . . . Sotvellus in Bibliotheca Scriptorum Societatis Jesu usque ad annum 1675. prodit trecentos triginta sex, qui vario in genere & adversus, varias hæreses calamo pugnarunt. Præter hos memoria digni sunt Floremundus Ræ-

mundus, Galliarum Regis in Curia Burdigalensi Consiliarius, qui duos libros insignes de ortu, progressu & ruina hæresum scripsit. . . . Ludovicus Maimbourg eruditos de Arianismo, de Iconoclastis, de schismate occidentis, de bello sacro, de Lutheranismò, de Calvinianismo, de schismate Græcorum tractatus edidit, Pragæ latinitate donatos & castigatos. . . . Sfortia Pallavicinus S. J. Card. Concilium Tridentinum, quod omnium fere hæresum dogmata profligavit, Historia sua celebri tribus libris circumscripta fortiter adversus hæresis insidias propugnavit. . . . Carolus Duplessis d'Argentre Gallus Doctor Sorbonæ, ac Episcopus Tuelensis, Judicia de novis erroribus a seculo duodecimo usque ad decimum sextum in Ecclesia proscriptis collegit Tomis tribus.

CAPUT VI.

OECONOMIA THEOLOGIÆ
MORALIS.

§. I.

Origo hujus Theologiæ.

LXIV.

Doctrina morum tum initio novæ legis a Christo institutæ, tum progressionē primorum seculorum penes Episcopos, Concilia, & Pontifices fuit, tanquam Ecclesiæ Pastores ac Doctores a Deo constitutos, uti loquitur Apostolus (u): *Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem Prophetas, alios vero Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores ad consummationem Sanctorum.* Ab his oraculis, si quæ dubia circa conscientiam & mores occurrebant, non solum a populo, verum etiam a Principibus & Regibus responsa petebantur, quibus abundat Corpus Juris Canonici: hi commissum sibi gregem ad vitam Christiano more instituendam verbo & exemplo erudiebant: hi a vitiis & criminibus nunc apostolico

(u) *Ad Ephes. 4.*

stolico zelo deterrebant, nunc errantes oviculas ad meliorem frugem paternis monitis reducere satagebant: post lapsum vero in flagitia vere pœnitentes a peccatorum vinculis benigne exsolverunt. Hoc enim proprium Episcoporum munus esse, tanquam custodum depositi doctrinæ ac bonorum morum, idem Apostolus docet (x) his verbis: *Tu autem loquere, quæ decent sanam doctrinam: senes ut sobrii sint, pudici, prudentes, sani in fide & dilectione, in patientia . . . anus similiter in habitu sancto . . . ut prudentiam doceant adoloscuntulas, ut viros suas ament, filios suos diligant . . . domus curam habentes . . . Juvenes similiter hortare ut sobrii sint. In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in gravitate &c. Non minus (y) prædica verbum ait, *instæ oportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Erit enim tempus, cum sanam doctrinam non sustinebunt &c.* Crescente autem fidelium multitudine ad alios quoque tum Sacerdotes animarum curam gerentes, tum ad homines Religiosos in claustris quidem degentes, proximorum tamen salutem qua concionibus ad populum, qua Sacramenti pœni-*

(x) *Ad Tit. 2.*(y) *2. Timoth. 4.*

pœnitentiæ administratione intentos, tum ad scholarum Doctores Ecclesiasticos cura hæc, quæ ad morum doctrinam & conscientiarum regimen pertinent, magna ex parte translata fuit, non quidem tanquam ad Ecclesiæ Pastores Doctoresque a Deo constitutos, sed ut privatos interpretes legum ac sanctionum moralium.

Quoniam vero præcipuum Theologiæ moralis negotium circa conscientiæ casus, ut vocant, resolvendos, & rite administrandum Pœnitentiæ Sacramentum versatur, nosse oportet, jam in exordio Ecclesiæ id non temere fuisse factum, quamvis non tam accurata rerum & casuum ad mores spectantium notitia tum temporis viguerit, cujus defectum bona fides ut plurimum supplevit. Quippe illi, qui confitentibus aures præbuerunt, aliquo tempore (ut erudite notant Balthasar Francolinus *in Clerico Romano*, & Franc. Anton. Zacharia uterque S. J. *in Dissertatione prolegomena ad moralem Theologiam Alphonsi de Ligorio*) uli sunt inquam libro, in quem collatæ fuerunt Decretales epistolæ Siricii, Innocentii, Cælestini, Leonis &c. in quibus certas quasdam regulas pro rite administrando hoc Sacramento hi aliique Pontifices consulti præscri-

scripsere. Patrum quoque sententias ante oculos habuerunt, & canones quos dicunt *Pœnitentiales*, quorum summas ediderunt S. Petrus Alexandrinus, *canones* 15. S. Gregorius Thaumaturgus *can.* 11. S. Basilii *can.* 8. S. Gregorius *can.* 20. in quibus & diversæ peccatorum species, & varia conscientiæ dubia, & multiplicia remediorum ac pœnitentiarum genera utilissime explicabantur. His accesserunt decreta & placita tum Episcopaliū Synodorum, tum generalium Conciliorum, uti Illyberitanæ, Ancyranæ, & Nicæni I. ubi universa Pœnitentiæ ratio constituta fuit. Ad finem Seculi VI. in Ecclesia Græca Joannes cognomento *Jejunator*, qui S. Eutychio in sede Constantinopolitana successit, composuit *libellum pœnitentialem*, sive ut Allatius vocat (z) *præxin græcis præscriptam in confessione peragenda*: in Ecclesia vero Latina prodiit libellus ea, quæ ad pœnitentiam spectant, continens, cujus titulus erat: *Excerptum de Canonibus Patrum ad remedium animarum*. In eo præscribebatur ordo, modus, & ritus, quibus pœnitens reciperetur, audiretur, interrogaretur, ac tandem reconciliaretur. Ejusmodi libellos & collectiones Canonum *Pœnitentialium* ingenti

(z) L. 3. de consen. utriusque Eccles. c. 17.

genti numero cum auctoribus suis recensent Joannes Albertus Fabricius, Joannes Morinus, Dacherius, Jacobus Petitus, Martene, Muratorius, ut videre est apud memoratos Francolinum & Zachariam. Quum vero nimium excreveret libellorum istorum ac collectionum Pœnitentialium numerus, quin etiam non paucivitiati ac incertis auctoribus circumferrentur, modum statuendum censebant quædam Synodi; & quidem Turonensis III. ad. 813. celebrata (a) *ideo necessarium ait videbatur nobis, cum omnes Episcopi ad sacrum Palatium congregati fuerint, ab eis edoceri, cujus antiquorum liber pœnitentialis sit sequendus.* Et eodem anno Cabilonenſis II. (b) *Modus autem pœnitentiæ peccata sua confitentibus, aut per antiquorum canonum institutionem, aut per sacrarum Scripturarum auctoritatem, aut per Ecclesiasticam consuetudinem imponi debet, repudiatis ac penitus eliminatis libellis, quos pœnitentiales vocant, quorum sunt certi errores, incerti Auctores.* Emnuere tamen semper ex illis tres; præ reliquis *Pœnitentiale Romanum*, quod etiam ad gentes recens conversas velut pro Sacramenti rite percipiendi ac administrandi norma & regula submissum fuisse

(a) *Can. 22.*(b) *Can. 38.*

fuisse Chardonus (c) prædit : tum Libri *Pænitentiales* duo, unum Theodori ad Cantuariensem Episcopatum an. 668. editi, cujus M. S. adservatur in Bibliotheca Cantabrigiensi Ord. S. Benedicti; alterum Ven. Bedæ, qui lucem aspexit an. 673. scripsitque *de remediis peccatorum*. De his tribus Abbas Regino Ord. S. Bened. dum suam Collectionem Canonum orditur, ab Episcopo aut Archidiacono Dicecesin Iustrantibus hanc inter alias interrogationem singulis Presbyteris proponendam esse statuit (d) *si habeat Pænitentiale Romanum, vel a Theodoro Episcopo, vel a Ven. Presbytero Beda editum, ut secundum quod ibi scriptum est, interroget confitentem, aut confesso modum pænitentiae imponat*. Cætera epitomen *Pænientialium* libellorum canonibus secundum Decalogi præcepta, septem peccata capitalia, aliasque noxas dispositis contexit S. Carolus Borromæus. Atque *Pænientialia* isthæc cum *Rituale*, & Codice Canonum fere usque ad seculum XIII. præcipui fuere libri, quibus ad audiendos, absolvendos, ac dirigendos pœnitentes usi sunt Episcopi, Parochi, & Presbyteri.

Post.

(c) *In hist. Sacram.* (d) *cap. 95.*

Postmodum rebus Theologicis a Petro Lombardo aliisque melius ordinatis conscribi cœperunt *Directoria Confessariorum* ampliora, in quibus non solum de modo interrogandi, castigandi, ac absolvendi pœnitentes, verum etiam de singulis partibus Sacramenti, deque dubiis & casibus conscientiæ uberius agebatur. Ita S. Raymundus de Pennafort circa annum 1228. edidit *Summam de casibus Pœnitentialibus* libris quatuor comprehensam, & sæpius a D. Antonino laudatam, quorum primus tractat de peccatis adversus Deum. Secundus de peccatis adversus proximum. Tertius de Ecclesiasticorum delictis, officiis, & juribus. Quartus de matrimonio . . . Alexander de Hales, vel ut alii volunt, junior quidam scriptor, composuit *summam de virtutibus, & Destructorium vitiorum* . . . paullo post in lucem prodiit *Confessionale B. Bonaventuræ* . . . sequente seculo sub initium Joannes Friburgensis junior, Ord. Præd. scripsit *summam Majorem seu Confessariorum, & Quæstiones Casuales* . . . Altesanus seu Astensis Ord. Minor. *Summam de casibus conscientiæ* . . . Monaldus ejusd. Ord. *Summam casuum conscientiæ, auream & Monaldinam dictam* . . . Bartholomæus a S. Concordia Ord. Præd. an. 1338.

Summam Casuum conscientiae . . . Henricus de Erfordia Speculum Curatorum . . . Joannes de Burgo an. 1385. librum, cui titulus: Pupilla oculi omnibus Sacerdotibus tam curatis quam non curatis summe necessarium, in quo tractatur de decem præceptis Decalogi, de reliquis Ecclesiasticorum officiis: egregium opus . . . Antonius de Butrio Speculum de confessione. Seculo XV. florere Casuisticae Theologiae Doctores inter quos 1. Joannes Charlierius de Gerson qui scripsit: opusculum tripartitum de præceptis Decalogi, de confessione, de arte moriendi: a septendecim synodis teste Launoio (e) Presbyteris & Curatis commendatum. 2. Henricus de Hassia edidit Regulas discernendi peccatum mortale a veniali: de contractibus & ordine censuum; de confessione, de Decalogo. 3. Nicolaus Dinckelspilius de præceptis Decalogi, de tribus partibus penitentiae, & Confessionale peccatorum. 4. S. Bernardus Senensis tractatum de Confessione. 5. Nicolaus Auxiamus summam Casuum conscientiae, & interrogatorium Confessorum. 6. Joannes Nider consolatorium timoratae conscientiae, Præceptorium seu tractatum de decem præceptis, de contractibus Mercatorum. 7.

Ægy.

(e) In Elif. Gymn. Navarr. part. 2. c. 1.

Ægydus Carlerius *diversas casuum consultationes*. 8. Nicolaus Plovius, aliis Plonius, *opus de Sacramentis; de eorum administratione; de bonis Canonicis: de sacrificio Missæ: de excommunicationibus: de interdicto Ecclesiastico: de irregularitate*. 9. S. Joannes Capistranus *Speculum conscientiæ: de Canone Penitentiali: de usuris; de contractibus*. 10. S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus *Summam Theologicam, & Summam Confessionalem præter alia*. 11. Harpsius Henricus *Speculum aureum in decem præcepta Decalogi: de tribus poenitentiae partibus*. 12. Joannes Beetzius *Præceptorium divinæ legis*. 13. Angelus de Clavasio *summam casuum conscientiæ, Angelicam vulgo dictam*. 14. Baptista Trovamala *summam casuum conscientiæ, Rosella nuncupatam*. 15. Michael de Mediolano *Confessionale sive methodum confitendi*. 16. Michael Lochmayer *Parochiale Curatorum*. 17. Reinerius de Pisis Ord. Præd. insigne opus, scilicet *Summa universæ Theologicæ veritatis*, duobus Tomis secundum ordinem Alphabeticum distributis circa annum 1585. Sequentibus seculis, quemadmodum aliæ artes & scientiæ ætatè, labore ac studio temper magis magisque perficiuntur, ita & Theologia scholastica, simulque illa

BIBLIOTH. DOMEST. LIB. XII. Cc quæ

quæ de moribus est, maximum sumpserè incrementum. Integri enim Tractatus, libri, & volumina, præsertim post Concilium Tridentinum (quod quam curatissime de Sacramento Pœnitentiæ tum Sessione decima quarta, tum alibi tractavit) a Viris morum probitate, simul ac ingenio & doctrina conspicuis, de quibus ad calcem hujus capituli sermo erit, in lucem data fuere.

§. II.

Præfatio.

Theologia, quæ a moribus nomen sortita est, in eo fere tota occupatur, ut actionum humanarum seu moralium, quæ naturæ scilicet rationali & liberæ conveniunt aut disconveniunt, bonitatem vel malitiam rite discutiat, atque ita hominem a via lata, quæ ducit ad interitum, avocet, & ad ultimum finem, qui Deus est, deducat. Hinc actiones, quæ ex prævia deliberatione electioneque libera ad ultimum, de quo dixi, finem dirigunt, vocantur actiones *moraliter* bonæ; si vero hominem ab illo avertunt, moraliter malæ sunt. Objectum itaque (ut cum schola loquar) Theologiæ moralis sunt actiones morales tam bonæ quam malæ.

malæ: finis vero: ut quis sciat reprobare malum & eligere bonum. Dividitur universim in tres partes: Prima tradit principia, quibus actiones humanæ diriguntur, ubi de conscientia, & de legibus agitur. Secunda tractat de peccatis, & virtutibus tum theologicis tum moralibus. Tertia doctrinam de Sacramentis tam in genere, quam in specie exponit. Dum vero nunc *Theologiæ Moralis*, postea vero *Scholasticæ œconomiam* exhibeo, & privatas alicubi opiniones meas infero, nolim eas ullius alterius sententiæ aut judicio vel præjudicium asserere, vel prærogativam sibi arrogare, probe gnarus, quemque suos pati manes.

LXV.

Pars prima Theologiæ Moralis.

Actionum humanarum moralium bonitas vel malitia eo ex capite habetur, quod vel conformes vel difformes sint suæ regulæ, quæ duplex est interna una, altera externa. Interior proxima est ipsa conscientia: exterior vero seu remota sunt leges. Atque in hac duplici regula consistunt generalia *Theologiæ Moralis* principia, quibus humanæ actiones diriguntur.

De Conscientia.

Primum quidem de conscientia in genere quærent hi Theologi, quid & quod duplex sit conscientia, eamque finiunt, quod sit dictamen rationis, seu actus intellectus judicans, aliquid hic & nunc amplecti oportere tanquam honestum, vel esse fugiendum tanquam inhonestum: dividuntque in rectam & erroneam, in certam, probabilem, dubiam & scrupulosam . . . Tum de dictamine conscientia docent, omnem actum moraliter honestum, vel saltem licitum debere procedere ex dictamine conscientia practico de honestate illius vel licentia, ad quod sufficit, ut sit moraliter certum: atque hoc dictamen quemvis sequi necessum esse, ita ut peccet, si contra id agat, graviter vel leviter, prout conscientia dictat sub gravi vel levi noxa quandam actionem esse præceptam vel prohibitam: ad actionem vero inhonestam vel illicitam, ut talis reipsa sit, non requiri hujusmodi dictamen, sed sufficere dubium practicum, ita ut homo peccet, si stante hoc dubio operetur . . . De conscientia erronea quærent, an & quanta detur obligatio sequendi conscientiam invincibiliter erroneam? An conscientia hæc possit esse formalis regula actionis moralis?

lis? an ejusmodi actio ex tali conscientia procedens sit positive honesta & vitam æternam mereatur? ad quæ communiter affirmando respondent. Contrarium tenent de conscientia vincibiliter erronea, cujus errorem quamdiu aliquis non deponit, peccat agendo sive secundum hanc conscientiam, sive contra illam . . . . De conscientia dubia practice tali negant licite operari aliquem posse: aliud foret, si non obstante conscientia speculative dubia formaretur dictamen practicum moraliter certum de honestate vel licentia actionis hic & nunc ponendæ. Quapropter examinant famosam quæstionem: an in dubio pars tutior sit eligenda, in qua mitiorem sententiam positis certis limitibus plurimi amplectuntur: demum varios casus circa conscientiam dubiam utilissime resolvunt . . . De conscientia probabili, explicata opinionis probabilis natura, & iis, quæ ad opinionem vere ac theologice prababilem requiruntur, conditionibus positis docent, quando eam sequi in agendo liceat, etiam ubi par est utrinque probabilitas, & una opinio sit tutior altera: immo si opposita tutior esse ac suo modo probabilior videatur, ubi solummodo agitur de honestate ac licentia actionis. De hac re ma-

gnis inter se certant partium studiis non solum Theologi Morales, sed & vel maxime Scholastici, multis rigidam & severam, contra multis mitiorem sententiam amplectentibus,

De Legibus.

Sequitur regula exterior seu remota, quæ actiones humanas dirigit: & hæc sunt leges, quum a conformitate cum istis, vel a discrepantia actiones nostræ denominentur bonæ vel malæ; ita ut conscientia tanquam regula proxima ad leges necessario respicere debeat, ne in dictamine suo erret. Agunt itaque Theologi Morales post expeditas de legis natura, divisione ac conditionibus, quæ ad valorem legis requiruntur, quæstiones, primum de promulgatione legis, nimirum qualis requiratur in civilibus pro toto Imperio latis, ubi requirunt communiter promulgationem in singulis ejusdem provinciis factam, ita ut post bimestre lapsum obligare incipiant. At in canonicis post promulgationem Romæ factam statim obligari totum orbem Christianum docet communior, nisi aliud in Pontificiis constitutionibus conceptis verbis statuatur . . . dein de acceptance legis; quæ si justa fuerit, subditi eam tenentur acceptare, quin *silla opus sit,*
ut

ut lex promulgata vim obligandi obtineat . . . Tum de causa efficiente & materiali legis examinant quæstiones: quisnam habeat potestatem ferendi leges Ecclesiasticas, quis civiles? an leges humanæ possint præcipere vel prohibere actus mere internos? quam potestatem tribuunt Ecclesiæ *quoad vim directivam & coactivam coactione interna*, id quod ostendunt ex variis propositionibus damnatis . . . Rursus de effectu & subjecto legis; an leges humanæ obligent in conscientia? unde Legislatoris hac in parte voluntas cognosci possit? an Legislator propriis obligetur legibus? an Clerici & Religiosi teneantur legibus civilibus? admittuntque teneri iis, quæ immunitatem Ecclesiasticam non lædunt, nec dedecent statum Clericalem; solum tamen quoad vim directivam. An peregrini teneantur legibus loci, qua transeunt? heic varii casus in medium adferuntur ac deciduntur . . . Quærunt ulterius, qua ratione legibus satisfiat, ubi distinguunt inter legem negantem & affirmantem; priori omittunt actionem prohibitam posse, posteriori autem ponendo actionem liberam & proprie humanam satisfieri debere docent. Item an pluribus præcepis unico actu satisfieri possit? negant, si obliga-

tiones sint justitiæ, concedunt vero, si sint
 diversarum virtutum aliarum . . . Tum
 transeunt ad causas excusantes a trans-
 gressione legis, quas varias afferunt: 1.
 ignorantiam, de qua ostendunt, dari
 posse ignorantiam invincibilem tam circa
 leges positivas divinas, quam humanas;
 immo etiam non raro circa quædam jure
 naturæ prohibita: hancque excusare a
 peccato formali, non item si vincibilis sit.
 Idem fere sentiunt de pœna a lege statuta.
 2. Concupiscentiam, metum, & violen-
 tiam. Hæc ultima si inferatur in ordine
 ad actum peccaminosum renitente volun-
 tate (hæc enim cogi nunquam potest) ex-
 cusat a transgressione legis: non tamen
 concupiscentia, quum non tollat volunta-
 rium, quamvis quandoque minuatur, ali-
 quando autem etiam augeatur: Neque etiam
 metus, qui si gravis sit, & injuste incus-
 sus, quosdam contractus irritat, alios
 rescissioni obnoxios facit. 3. Impotentiam
 quæ hac laborantem ab obligatione legis
 eximit, si non studiose ponatur impedi-
 mentum ab eo, qui subjacet legi, quæ
 impedimentum tale poni vetat . . . De-
 nique de cessatione legis, consuetudine,
 ac dispensatione tractant. Cessat autem
 lex, si a superiore abrogetur: qui enim
 legem ferendi, eam quoque abrogandi
 pote-

potestatem habet. Etiam consuetudo legem abrogare potest, si debitis munita sit conditionibus. Dispensare vero in lege Superioris per se non potest inferior: neque dispensationi proprie tali locus est in lege naturali, neque in divina circa res ad substantiam Ecclesiae pertinentes. . . . His annectuntur causae ad dispensationem seu validam seu licitam requisitae, atque ipsa dispensandi praxis.

§. III.

Pars secunda Theologiae Moralis.

LXVI.

Certum est ex fide, hominem ordinari ad perfectam & aeternam felicitatem, uti ex plurimis S. Scripturae locis clare ostenditur; ad hanc autem felicitatem obtinendam sicut conducunt virtutes, sic ab eadem abducunt opposita vitia. Atque hinc de utrisque late tractant Theologi Morales.

De vitiis seu peccatis.

Præmittunt varias quæstiones de peccato in genere, quæ illius natura, & quotuplex sit, quæ libertas ad id requiratur. . . . Tum exposito quam inter peccatum mortale ac veniale intercedit, discrimine

quærent an peccatum mortale transire possit in veniale, & vice versa veniale in mortale; docentque primum fieri posse tribus modis: ob imperfectionem actus, ob materiæ parvitatem, & ob intentionem legislatoris nolentis in re licet gravi obligare sub gravi: secundum vero in quinque circumstantiis, nimirum aliquando si sæpius repetantur venialia, ut in materia justitiæ, jejunii &c. vel si finis mortalis sit adjunctus, vel ratione contemptus, ratione periculi proximi, aut ratione scandali. . . . Porro examinant distinctionem peccatorum, tum quæ specie tum quæ numero differant; quumque diversitas specifica desumenda sit ex oppositione cum legibus formaliter & specie diversis, inquirunt, quandonam leges specie formali differant tum ratione objecti formalis, tum materialis. Diversitatem autem numericam colligunt vel ex objectis disparatis, seu totalibus ut vocant, vel ex interruptione actuum, quæ fit per retractationem, aut cessationem seu necessariam seu voluntariam. . . . his expositis ad circumstantias peccatorum transeunt, & enumeratis varii generis circumstantiis, quærent an circumstantiæ peccatorum sint materia necessaria confessionis, & quænam præcipue, an circumstantiæ intra eandem spe-

speciem necessario exprimi in confessione debeant? qua de re quid sentiendum, accuratius tractat Theologia speculativa.

De Virtutibus Theologicis & oppositis Vitiis.

De Fide Theologica præmissio ejus objecto materiali & formali sequentia dogmata exponunt; fidem habitualement omnibus omnino esse necessariam ad salutem *necessitate mediæ*, actualement vero adultis: his rationis usum habentibus ad justificationem & salutem consequendam necessariam esse *necessitate mediæ* fidem explicitam Dei ut existentis, & remuneratoris; & saltem implicitam SS. Trinitatis: utramque vero explicitam adultis *necessitate præcepti*: atque hoc præceptum fidei, quatenus est negativum, obligare semper & omni tempor. ; quatenus vero affirmativum est, obligare 1. dum quis pervenit ad usum rationis, eique mysteria fidei, quantum sufficit, proponuntur. 2. quando necessarium est ad tentationes contra fidem superandas. 3. in mortis articulo. 4. quando fidem exterius profiteri oportet. 5. præscindendo etiam ab his circumstantiis obligat ad actum fidei non nimis diu differendum: Professionem quoque fidei externam esse necessariam, quoties.

tiescunque alias honor Deo debitus, vel debita proximo utilitas subtraheretur, quam obligationem variis casibus propositis uberius explicant. . . Peccatum fidei oppositum est infidelitas, quæ error est voluntarius & pertinax circa rem revelatam, actui fidei formaliter & immediate oppositus, ac dividitur in paganismum, judaismum, & hæresin . . . agunt heic Theologi morales de communicatione cum paganis & judæis, quomodo sit prohibita: de matrimonio cum hæreticis, de pœnis in hæreticos, eorumque fautores statutis, deque prohibita librorum hæreticorum lectione.

De Spe Theologica explicato objecto materiali & formali, & quid ad eam requiratur, proponunt obligationem, qua præcipitur actus spei 1. sub ipsum usum rationis, quando Deus & beatitudo supernaturalis tanquam finis ultimus satis proponitur. 2. quando datur obligatio ad actus aliarum virtutum, quæ sine actu spei exerceri nequeunt. 3. occurrente gravi tentatione, quæ vinci non potest, si non animus per spem erigatur &c. . . Peccatum spei oppositum duplex est, per defectum uti desperatio de consequenda salute ac venia peccatorum, deque mediis

diis ad salutem vel veniam obtinendam necessariis, & per excessum, uti est præsumptio obtinendi salutem vel media ad illam aliter, quam Deus vult.

De Charitate Theologica constituto ejus objecto formali ac materiali, quærunt quandonam obliget hoc præceptum, ac respondent 1. quando adest usus rationis, & præceptum amandi Deum super omnia satis clare est propositum. 2. ad hunc actum dari obligationem sæpius in vita, nec ultra quinquennium differri posse, ut patet ex propositione sexta damnata ab Innocentio XI. ex quo tamen non sequitur, licite differri posse usque ad quinquennium. 3. urgente periculo labendi in odium Dei. 4. quando quis tenetur conteri, ut moriturus aut celebraturus sacrum, dum non habet copiam confitendi. 5. in articulo mortis. . . . agunt insuper heic de charitate proximi, utpote sine qua charitas dei subsistere nequit. . . . explicant simul charitatis hujus officia, & ordinem, ac opera misericordiæ. . . . Peccata epposita sunt tum odium Dei, gravissimum omnium peccatorum, si quis Deum formaliter oderit odio inimicitia; tum odium proximi, ubi etiam de invidia, & vindicta varii casus resolvuntur.

De Justitia.

Amplissimam hanc materiam pertractant Theologi Morales duntaxat, quantum ad forum internum seu conscientiam pertinet. Quare præmissis breviter questionibus: quid & quotuplex sit Jus & Justitia, quid & quotuplex sit dominium, quodque illius subjectum & objectum, ubi de dominio Clericorum: quot modis acquiratur dominium per occupationem, scilicet alluvione, commixtione, venatione, piscatione, bonorum vacantium, inventorum, thesauri &c. item per præscriptionem, ubi de rebus, quæ præscribi aut non præscribi possunt, de bona & mala fide, de titulo, de possessione, deque tempore ad præscriptionem requisito &c. quæ omnia in Jure & Theologia accuratius examinantur, in Theologia vero Morali succinctius, solumque ut sciamus quæ nostra sint, nec ne, quæ vero bona fide ac salva conscientia possidere valeamus. . . . Tum ad restitutionis negotium transeunt, uberius explicandum. Est autem hæc in genere, actus justitiæ, quo reparatur damnum proximo illatum per injuriam: in specie vero etiam ad mutuum, commodatum, depositum & pignus sese extendit. De hac docent, restitutionem rei alienæ
necess

necessariam esse ad salutem necessitate præcepti naturalis, divini & humani: duasque illius esse radices, ad quas omnes alii tituli reducuntur; nempe vel obligari nos ad restituendum ex re accepta, vel ex injusta acceptione, quas inter duas radices magnum intercedit discrimen. Nam titulo rei acceptæ non tenetur quis restituere, nisi res aliena formaliter, vel ut aliqui sentiunt, æquivalenter existet, ita ut inde factus sit ditior: ad nihil vero tenetur, si res casu vel alio modo fuit destructa, vel periit sine illius lucro. Contra vero ex injusta acceptione tenetur ad restitutionem, etiamsi res nullo modo existet, & nullum commodum, immo etiam damnum inde retulerit, & quidem quantum ad fructus quoque perceptos, & omne detrimentum inde secutum adinet. hinc duas regulas statuunt Theologi Morales pro his duabus radicibus: unam, quod mensura restitutionis ex re accepta sit quantitas possessionis ex alieno: alteram, quod mensura restitutionis ex injusta acceptione sit quantitas alieni damni. . . . Jam vero de radice prima seu ex re accepta docent, eum qui detinet rem alienam, de qua sufficientem notitiam habet, per se teneri etiam ante sententiam judicis eam restituere domino suo: quantum autem ad fructus

ctus naturales & mixtos non tantum pendentes, sed etiam perceptos, si formaliter adhuc existant (de virtualiter existantibus disputant inter se Theologi) si Dominus compareat necdum finita præscriptione legitima, tam ante litis contestationem, quam post evictionem. 2. bonæ fidei possessorem non teneri restituere fructus ante litis contestationem consumptos; secus possessorem malæ fidei. 3. fructus industriales nec a possessore bonæ fidei, nec malæ, restituendas esse: expensas vero in rem alienam factas posse deduci ab utroque possessore. . . . De secunda radice ex injusta acceptione docent 1. neque vi juris naturalis, neque positivi, secluso contractu, teneri aliquem reparare damnum ante sententiam Judicis, sine culpa Theologica datum per culpam mere juridicam: bene tamen post sententiam Judicis. 2. multi tenent non oriri obligationem gravem reparandi grave damnum illatum ex culpa theologica solum veniali. 3. neminem teneri ad plus restituendum, quam quantum scienter & voluntarie nocuit. 4. illum qui grave damnum alteri infert, invincibiliter autem seu fide bona existimat, damnum quod re ipsa causatur, non esse secuturum, si vacet operi licito nec inhonesto, non teneri ad res-

stitutionem; secus vero, si vacet operi illicito & injusto. 5. qui damnum infert alteri per injuriam licet gravem, non teneri reparare damnum secundum excessum invincibiliter ignoratum. . . .

His expositis ad singulares materias restitutioni obnoxias procedunt, & quid circa bona fortunæ, corporis, famæ inique læsa restitui debeat, expendunt allatis diversis casibus, qui circa res istas contingere possunt, eorumque resolutionibus. . . . Demum de contractibus, eorum firmitate, onere, bona vel mala fide, ac resultante, si vitientur, restitutionis obligatione tractant.

De Religione.

Per hanc intelligunt virtutem illam moralem, quæ Deo tanquam Creatori ac Domino debitum cultum & honorem exhibet. Postquam igitur de cultu Dei & Sanctorum in genere disputarunt, agunt 1. de præcepto observandi festa, quod partim affirmativum est, & obligans ad audiendam missam, partim negativum & prohibens opera servilia. 2. De horis Canonicis, quinam ad illas teneantur, quanta sit recitandi horas obligatio, quæ pœnæ omittentibus statutæ. 3. de jura-

BIBLIOTH. DOMEST. LIB. XII. Dd men-

mento, quid & quotuplex illud sit : an & quando jurare liceat, deque illius obligatione ac relaxatione. 4. de voto, qualis libertas ad illud requiratur, quomodo debeat esse de meliore bono, de ejus obligatione, irritatione, commutatione ac dispensatione. 5. de immunitate Ecclesiastica tum ad res, tum ad personas Clericorum pertinente, deque beneficiis Ecclesiasticis ac decimis. . . . Demum hanc secundam partem concludunt enumerando vitia Religioni opposita, uti 1. superstitionem, quæ cultus est vitiosus veri vel falsi Numinis. 2. irreligiositatem, quæ sub se continet tentationem Dei, blasphemiam, sacrilegium. 3. Simoniam, quæ in mentalem, conventionalem, & realem dividitur, ac gravissimis pœnis Ecclesiasticis subjacet.

§. IV.

Pars tertia Theologiæ Moralis.

LXVII.

Christus Dominus Sacramentis numero paucissimis, observantia facillimis, significatione præstantissimis societatem novi populi colligavit, ut ait S. Augustinus

stinus (f). De his tanquam specialibus donis & instrumentis divinæ gratiæ per Servatorem nobis comparatæ tractant Theologi Morales ea præcipue, quæ ad praxin pertinent, relictis Theologiæ Scholasticæ speculationibus. Docent itaque

De Sacramentis in genere

cum Concilio Florentino : *Sacramenta tribus rebus perfici, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & persona Ministri conferentis Sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, quorum aliquid si desit, non perficitur Sacramentum.* . . . porro Christum determinasse materiam & formam Sacramentorum, ita ut secundum essentiam & substantiam ac speciem ab Ecclesia immutari non possint; ubi explicant quænam mutatio sit substantialis, quæ accidentalis . . . ad valorem Sacramenti in Ministro requiri seriam intentionem faciendi quod facit Ecclesia, non autem fidem ac probitatem : in suscipiente vero adulto ad percipienda cum fructu Sacramenta vivorum requiri statum gratiæ : ad Sacramenta mortuorum præter fidem & spem etiam dolorem de peccatis cum
pro-

(f) *L. 15. de Civit. c. 26.*

propósito servandi omnia præcepta . . . Sacramenta in suscipiente rite disposito infallibiliter conferre gratiam sanctificantem, & quidem ex opere operato . . . . characterem seu signum quoddam spirituale ac indelebile imprimi a tribus sacramentis, nempe baptismo, confirmatione, ac ordine, quæ propterea iterari nequeunt.

De Baptismi Sacramento.

Docent, ejus materiam remotam validam esse solam aquam naturalem seu elementarem, aptam ad abluendum: materiam dubiam v. g. aquam rosaceam &c. non nisi in extrema necessitate ac in defectu materiæ certæ adhiberi posse . . . materiam proximam esse abluionem corporis, quæ fieri debet contactu aquæ in corpore baptizandi successivo & immediato: & extra casum necessitatis abluere debere aliquam partem corporis principalem . . . Formam baptismi esse verba: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* circa quam diversis modis pronunciatam varios resolvunt casus . . . Ministrum licite conferentem baptismum solemnem extra casum necessitatis esse ex officio Sacerdotem habentem jurisdictionem ad baptizandum.

zandum . . . effectum hujus sacramenti esse præter communem cum aliis, quod non solum peccatum originale, sed etiam peccata actualia personalia tam mortalia quam venialia secundum reatum pœnæ ac culpæ tollat, & characterem imprimat. . . Sub finem de Patrinis aliisque ceremoniis in baptismo adhiberi solitis agunt.

De Confirmationis Sacramento.

Docent, materiam ejus remotam esse chryσμα seu oleum olivarum mixtum balsamo, & ab Episcopo consecrato benedictum: proximam esse ipsam unctionem chrysmatis in fronte factam per modum crucis: formam autem in latina Ecclesia hæc verba: *Signo te signo crucis, & confirmo te chrysmate salutis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Ejus ministerium ordinarium esse solum Episcopum consecratum, quamvis a Pontifice ministerium hoc etiam simplici Sacerdoti possit committi . . . per se neminem teneri ad hoc sacramentum suscipiendum, ita ut neque necessitate medii, neque præcepti necessarium sit ad salutem . . . effectum illius esse augmentum gratiæ, qua homo roboratur in suæ fidei professione: characterem: aliaque auxilia gratiæ actualia.

De Sacramento Eucharistia.

Post expositam ejus essentiam & partes, docent materiam remotam esse panem triticeum & vinum e vite: nec obesse valori sive sit azymus, qui in Ecclesia latina, sive fermentatus, qui in græca adhibetur . . . Materiam proximam esse accidentia panis & vini simul cum corpore ac sanguine Christi sub speciebus consecratis: formam vero: *hoc est corpus meum; hic est enim calix sanguinis mei &c.* . . . præterea sub speciebus panis vi verborum poni solum corpus Christi, reliqua vero scilicet animam, sanguinem & divinitatem per concomitantiam: Similiter sub speciebus vini vi verborum solum sanguinem Christi, reliqua per concomitantiam . . . tamdiu manere Christum sub speciebus panis & vini, quamdiu naturaliter sub iisdem speciebus posset conservari substantia panis & vini . . . ejus ministrum esse solum sacerdotem rite ordinatum; ubi conditiones exponunt, quæ ad licitam hujus sacramenti administrationem requiruntur . . . Porro docent, præter alios effectum huic Sacramento proprium esse nutritionem animæ, & augmentum in vita spirituali . . . probabilius Eucharistiam non conferre majorem gratiam sub utraque specie, quam sub una tantum

tum . . . dispositionem ex parte animi ad fructum recipiendum per se loquendo necessariam esse immunitatem a peccato, seu gratiae statum: ex parte corporis jejunium naturale . . . dari obligationem sumendi Eucharistiam tam ex præcepto divino, præsertim in articulo mortis, quam Ecclesiastico, quo obligantur fideles sub peccato mortali ad Eucharistiam semel in anno circa tempus paschale sumendam . . . Post hæc agunt de Eucharistia, quatenus simul est Sacrificium, atque examinant, quid sit sacrificium, quis fructus, quæ obligatio: item de ceremoniis Missæ, de tempore & loco sacrificandi, deque aliis ad hoc sacrificium rite peragendum requisitis.

De Sacramento Pœnitentiæ.

Præmissa definitione docent, materiam ejus remotam esse sola peccata personalia ab homine baptizato commissa; & quidem mortalia omnia & singula secundum speciem & numerum esse materiam necessariam: proximam tres actus pœnitentis, nempe contritionem, confessionem & satisfactionem . . . formam vero verba, quibus absolvitur penitens: *Ego te absolvo a peccatis tuis in nomine &c.* . . . Esse necessarium

hoc Sacramentum homini post baptismum graviter lapso vi præcepti Divini, & Ecclesiastici, ut semel saltem in anno rite suscipiatur, præstituto tempore Paschali... Contritio autem, quæ infallibiliter justificat etiam extra Sacramentum, procedere debet ex motivo charitatis perfectæ, seu debet esse dolor & detestatio peccati commisi propter Deum summe dilectum, & extendere se saltem implicite & virtualiter ad omnia peccata mortalia: Sufficit tamen ad valorem Sacramenti hujus etiam sola attritio concepta ex metu pœnarum vel consideratione turpitudinis peccati, utpote quæ ut loquitur Tridentinum (g) est *bonus motus ac supernaturalis: donum Dei, ac Spiritus sancti impulsus: & potens voluntatem peccandi excludere*... Dolor autem de peccatis debet esse formalis, efficax, & explicitus, ac si plura sint commissa peccata, universalis, extendens se ad omnia, quum in hac providentia nullum mortale sine altero remittatur: propositum vero non peccandi de cætero secundum communem non debet esse necessario formale & explicitum, sed sufficit saltem per accidens propositum etiam virtuale aut implicitum, extendens se ad omnia peccata mortalia, contentum in ipso dolore ac de-

testa-

testatione peccati commissi: in confessione vero venialium sufficit, ut extendat se ad unum saltem vel alterum veniale . . . Confessio Sacramentalis debet esse integra saltem formaliter, per se vero debet esse integra etiam materialiter. Hinc explicari debent omnia & singula mortalia secundum speciem theologicam, & numerum, quantum moraliter fieri potest, etiam actus externus graviter peccaminosus, procedens ab actu interno voluntatis . . . De circumstantiis intra eandem speciem aggravantibus, & de peccatis negative dubiis an exponi debeant, acriter in utramque partem disputant Theologi: securiorem in praxi sententiam suadent omnes . . . Satisfactio est pars integralis, & consistit in opere a Confessario injuncto in pœnam delicti: teneturque Confessarius per se loquendo aliquam satisfactionem injungere, & pœnitens per se loquendo tenetur acceptare ac implere injunctam. Hanc satisfactionem non tantum idem Confessarius, sed etiam quivis alius ex justa causa mutare potest in aliam: non tamen ipse pœnitens auctoritate propria, ne quidem in meliorem . . . effectus illius est remissio pœnæ temporalis residuæ, saltem ex parte . . . In Ministro requirunt extra mortis articulum, ubi quilibet sacerdos absolvere potest, dupli-

cem potestatem, scilicet Approbationis, quæ est authenticum Episcopi aut Vicarii testimonium de aptitudine ac capacitate Sacerdotis ad confessiones audiendas: & Jurisdictionis, quæ est auctoritas in alium tanquam inferiorem & subditum in foro conscientiæ. Concludunt hanc materiam agendo multis de scientia & prudentia Confessario necessaria, de casuum reservatione, & sigillo confessionis.

De Sacramento extremæ Unctionis.

Docent materiam remotam hujus Sacramenti esse oleum olivarum, ab Episcopo benedictum: proximam esse ipsam unctionem, quæ distincte fit in sigulis partibus quinque sensuum, id quod aliqui ad valorem Sacramenti requirunt, negantibus aliis, qui putant ad valorem sufficere, si una pars inungatur, ut fit in præsentaneo mortis periculo, aut tempore pestis, ubi frons inungitur, addendo in forma reliquos etiam sensus . . . formam vero his verbis comprehendendi: *per istam sanctam unctionem, & tuam piissimam misericordiam indulgeat tibi Deus, quicquid deliquisti per visum in nomine &c.* atque ita de reliquis quatuor sensibus . . . Effectum primum hujus Sacramenti esse, quem Jacobus Apostolus

stolus (h) & Tridentinum (i) produnt, videlicet salutem infirmi, alleviationem in perfrendis morbi incommodis, & tentationibus dæmonis, & dimissionem peccatorum, nempe ut eorum reliquiæ abstergantur: secundarium vero quandoque etiam sanitatem corporis . . . Conferri hoc Sacramentum non debet, nisi in infirmitate corporis tali, quæ cum propinquo vitæ periculo conjuncta sit; quamvis non detur gravis obligatio hoc Sacramentum suscipiendi.

De Sacramento Ordinis,

Quod in septem classes dividitur unum Sacramentum constituentes, docent in illis ordinibus, qui conferuntur traditione rei ad eorum ministerium requisitæ, materiam remotam esse rem traditam: proximam vero ipsam traditionem & acceptiorem, quæ probabilius ob periculum, ne invalida sit ordinatio, sub gravi obligatione fit per contactum corporalem, & secundum multos etiam immediatum . . . Pro Presbyteratu in Ecclesia Latina, in ordine ad potestatem offerendi sacrificium materiam proximam assignant cum Florentino traditionem patenæ cum hostia, & calicis cum vino, adjecta forma: *Accipe potestatem offe-*

ren.

(h) *In Epist. Cathol. c. 5* (i) *Sess. 14.*

rendi sacrificium, missasque celebrandi tam pro vivis quam pro defunctis. In ordine ad potestatem absolvendi impositionem manuum Episcopi cum verborum formula: accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseras peccata &c. . . . Pro Diaconatu materiam proximam statuunt traditionem libri Evangeliorum, aliis addentibus etiam impositionem manuum, aliis utrumque requirentibus . . . Materiam proximam Subdiaconatus traditionem calicis vacui cum patena, cui adjungunt alii traditionem libri epistolarum . . . Materiam proximam pro Ostiariatu traditionem clavium Ecclesiæ . . . pro Lectaratu libri Lectorum . . . pro Exorcistatu libri Exorcismorum . . . pro Acolithatu candelabri cum cereo extincto, & urceolis vacuis aquæ & vini . . . Formam vero horum posteriorum seu Minorum Ordinum verba in Rituali Romano præscripta . . . Adjunguntur his utilissimæ quæstiones de conditionibus, ex parte suscipientis ordines requisitis: de tempore, quo conferri possint Ordines: de voto castitatis SS. Ordinibus annexo, ac de Ministro Ordinum conferendorum.

De Sacramento Matrimonii.

Traſtant heic Theologi Morales inprimis de Sponſalibus, finiuntque ſponſalia, quod ſint promiſſio vera, voluntaria, deliberata, ac mutua, ſigno ſenſibili expreſſa futuri matrimonii inter perſonas jure habiles; ubi expendunt & explicant ſingula verba, utpote ex quarum intelligentia valor & firmitas ſponſalitiſ contractus pendet . . . Poſtmodum agunt tum de effectibus ſponſalium, quorum primus eſt obligatio contrahendi matrimonium, alter impedimentum publicæ honeſtatis, quod inde oritur: tum de cauſis, ob quas ſolvuntur vel ſolvi poſſunt, tum de iis actionibus, quæ ſponſis inter ſe licent, quæ non . . . His expeditis fit tranſitus ad ipſum matrimonii Sacramentum: de hoc docent 1. Conſenſum qui ad eſſentiam illius requiritur, debere eſſe mutuum, expreſſum per verba vel alia ſigna æquivalentia, ſimultaneum ſaltem moraliter, verum & non fictum, & liberum tum ab errore in perſona, tum a metu gravi injuſte ad extorquendum illud incuſſo; ſecus enim matrimonium eſt invalidum ex diſpoſitione juris ob graviffima mala, quæ merito timeri debent ex matrimoniis non cum plena libertate initis

tis . . . Porro recensent impedimenta tam quæ impediunt, quam quæ irritum reddunt matrimonium, atque singula propositis casibus late explicant ac illustrant . . . Præterea proprietates matrimonii considerant, quæ sunt unitas & indissolubilitas : item obligationes Conjugum, quarum prima est cohabitatio in eadem domo, mensa, & toro : recta gubernatio & administratio familiæ : pax, correctio & admonitio conjugalis . . . Denique quæstiones subnectunt tam necessarias quam utiles de divortio, de usu matrimonii, de obligatione reddendi debitum conjugale, deque peccatis, quæ hoc in statu committi possunt.

Appendix de Censuris.

Hiscæ tribus Theologiæ moralis partibus annectitur doctrina de Censuris : & primum quidem de censuris in genere examinatur, quid & quotuplex sit censura, quinam ferre possint censuram potestate ordinaria, & delegata : in quos & sub quibus conditionibus : ob quas causas : item qui ab iis possit absolvere . . . De censuris in specie docent 1. *Excommunicationem*, quæ pœna est Ecclesiastica omnium gravissima, si major sit, privare

excommunicatum participatione omnium bonorum inter fideles communium, quæ bona sunt quadruplicis generis, nimirum: Suffragia fidelium, usus Sacramentorum aliæque actiones spirituales: beneficia & officia Ecclesiastica: officia civilia: communicatio politica cum excommunicato: Si vero minor sit, privare usu seu receptione Sacramentorum . . . Alios excommunicatos esse vitandos, seu non toleratos: alios toleratos nec vitandos. 2. *Suspensionem* prohibere Clerico usum potestatis Ecclesiasticæ, seu officii & beneficii, quorum prius continet functiones ordinis, & administrationem Sacramentorum, celebrationem missæ &c. functionesque jurisdictionis, ut absolutionem a peccatis, dispensationem, collationem beneficii: posterius perceptionem reddituum provenientium ex beneficio. 3. *Interdictum*, quod in locale & personale dividitur, prohibere usum rerum divinarum, scilicet missæ Sacrificii, quorundam Sacramentorum, & sepulturæ Ecclesiasticæ.

LXVIII.

Oeconomix Moralis Theologiæ, quam hucusque proposui, finem imponere visum est catalogo Auctorum, neutiquam
om-

omnium (qui labor infinitus foret) sed præstantium aliquot, & reliquis plus notorum, qui per tria ultima secula (priorum enim hac in re labores §. I. hujus Capitis recensui) Theologiam Moralem vel integram Summis & Tractatibus, vel majori ex parte lucubrationibus suis complexi sunt. Itaque *ad primam classem* refero illos, qui Seculo XVI. Scripserunt: S. Antoninus, dictus *Antoninus Conciliorum*, Summam Theologicam in quatuor partes & libros divisam . . . Martinus ab Azpilcueta, dictus Navarrus, Doctor Hispanus, Canonicus Regularis, Enchiridion seu Manuale . . . Emmanuel Rodriguez, Ord. S. Franc. Summam . . . Jacobus de Graffis, Ord. S. Bened. Abbas Cassinensis, Decisiones aureas, Consilia & Responsa, de Arbitrariis Confessoriorum . . . Alphonsus Vega. Ord. Min. Summam duobus libris comprehensam . . . Thomas de Vio, vulgo Cajetanus, Cardin. Summam Casuum . . . Franciscus de Victoria Ord. Præd. Summam Sacramentorum . . . Raynerius de Pisis Ord. Præd. Pantheologiam sive summam universæ Theologicæ Veritatis, libros duos . . . Emmanuel Sa S. J. Aphorismos Confessoriorum . . . Franciscus Toletus S. J. Summam Casuum . . . Henricus Henriquez S. J. Sum-

Summam Theologiæ Moralis, Tomo duos.
Ad *secundam Classẽm* pertinent, qui Se-
culo XVII. scripserunt: Joannes Azorius
S. J. Institutiones Morales, opus doctum
& eruditissimum, Tomi tres . . . Grego-
rius Sayrus, Ord. S. Bened. Opera Theo-
logico Moralia, libri quinque . . . An-
tonius Corduba, Ord. Min. Quæstiones
Theologico Morales . . . Paulus Layman-
nus S. J. Theologicam Moralem, opus
celebre . . . Vincentius Filliucius S. J.
Cursum Quæstionum Moralium, Appen-
dicem posthumam de statu Clericorum,
& de beneficiis, libri tres . . . Thomas
Sanchez S. J. Opus morale doctissimum,
de Matrimonio, Consilia, Tomi quatuor . . .
Jacobus Marchantius, Tribunal Sacramen-
tale, & Resolutiones Sacramentales. Tomi
duo . . . Petrus de Ledesma. Ord. Præd.
Theologiam Moralem, libri duo . . . Mar-
tinus Bonacina, Doct. Theol. & J. U. Epi-
scopus, Opera moralia. Tomi quatuor . . .
Luisius Turrianus S. J. Summa Theologiæ
Moralis . . . Ægydius Coning S. J. de acti-
bus humanis, de fide, spe & charitate,
de Sacramentis, de Censuris . . . Vale-
rius Reginaldus, S. J. Praxis Fori Pœnit-
entiæ. Libri duo . . . Stephanus Fagun-
dez S. J. de Præceptis Decalogi & Eccle-
siæ, de Justitia, de Contractibus, Tomi

tres . . . Antonius de Escobar & Mendoza S. J. Theologia Moralis, Tomi septem . . . Antonius Diana, Canon. Regul. Summa & Resolutiones casuum, Tomi novem . . . Vincentius Candidus, Ord. Præd. Disquisitiones Morales, Tomi duo . . . Eligius Bassæus, Capuccinus, Flores Theologiæ Moralis, Tomi duo . . . Ferdinandus de Castro Palao S. J. Opus morale. Libri septem . . . Andreas Mendo S. J. Opera moralia Tomi duo . . . Joan. Dicastillo S. J. de Sacramentis, de juramento & censuris, de Justitia & Jure. Tomi duo . . . Georgius Gobat S. J. Theologia Moralis Experimentalis &c. Tomi duo . . . Jacobus Gordonus S. T. Theologia Moralis, libri duo . . . Ludovicus Abellus, Episcopus Ruthenus, Theol. Moral . . . Joannes Angelus Bossius, Barnabitta, Opera moralia. Tomi tres . . . Bartholomæus Mastrius de Meldula, Ord. S. Franc. Theologia Moralis . . . Hermannus Busenbaum S. J. edidit Medullam Theologiæ moralis notissimam, cujus editio quadragesima quinta facta est Ulyssipone an. 1670. & post hanc plures . . . Nicolaus Baldellus S. J. Disputationes ex Theol. Moral. libri duo . . . Franciscus Bardi S. J. Selectas quæstiones ex Univerſa Theologia morali . . . Stephanus a S. Paulo, Carmelita, Theologiam

giam Moralem . . . Matthæus de Moya S. J. Quæstiones selectas ex Theol. Mor . . . Thomas Tamburinus S. J. Opera Moralia, tres Tomi . . . Adamus Burghaber S. J. Tres casuum Centurias . . . Matthæus Stoz S. J. Tribunal Pœnitentiæ . . . Andreas a Matre Dei, Cursum Theologico Moralem . . . Patricius Sporer Ord. S. Franc. Theologiam Moralem. libri duo . . . Bartholomæus Riccius. Ord. Eremit. S. August. Tractatus in propositiones damnatas . . . Joan. Baptista Taberna S. J. Synopsis Theologiæ Moralis . . . Joan. de Aloza S. J. Flores Summarum, sive Alphabetum Morale Casuum conscientiæ . . . Joan-Baptista Corradus, Ord. Præd. Responsa ad Casus, Conscientiæ . . . Natalis Alexander, Ord. Præd. Theologiam Dogmatico Moralem, Tomi duo . . . Jacobus Illsung S. J. Theologiam Practicam universam . . . Joan. Cardenas S. J. Crisin Theologicam Tripartitam . . . Alios Scriptores e Societate Jesu, qui de variis materiis Theologiæ Moralibus libros & Tractatus in lucem ediderunt usque ad an. 1675, numerant Allegambe & Sotvellus in Bibliotheca Scriptorum Soc. J. facile centum. In *tertia Classe* recensendi veniunt, qui seculo XVIII. scripserunt: Claudius La Croix S. J. Theologiam Moralem Hermanni Busenbaum pluribus partibus auctam, Tomi duo . . . Anacletus Reif-

fen

436 *Cap. VI. Oeconomia Theol. &c.*

fenstuel, Ord. S. Franc. Theologiam Moralem . . . Laurentius Maria Pisani, Ord. Præd. in propositiones damnatas . . . Augustinus Michel, Can. Regul. Theologiam Canonico Moralem. Tomi tres . . . Dominicus Viva S. J. Theologiam Moralem, Tomi tres. Item in Propositiones damnatas &c. Tomi duo . . . Antonius Thomas Schiara, Cler. Regul. Theologiam bellicam . . . Petrus Catalanius S. J. universi Juris Theologico moralis corpus integrum, Tomi duo . . . Edmundus Voit S. J. Theologiam Moralem, libri duo . . . Holzer, Ord. Seraph. Theologiam Moralem ad methodum scholasticam, Tomi duo . . . Paulus Gabriel Antoine S. J. Theologiam Moralem Universam . . . Constantinus Roncaglia, Congt. Matris Dei, Theologiam Moralem . . . Alphonsus de Ligorio, Rector Majoris Congreg. SS. Redemptionis, Theologiam moralem Hermanni Busenbaum, pluribus partibus auctam, una cum Dissertatione Prolegomena Franc. Ant. Zachariæ S. J. Tomi tres . . . Ludovicus Wageman S. J. Theologiam Moralem Tripartitam . . . Joannes Reuterus S. J. Quadripartitam.

